

บทวรรณศิลป์ 8 มิติ เพื่อสร้างสำนึกประชาชนไทย ชุด “กว่าจะมาเป็นไทย นั้น”
8 dimensions of literature project to create awareness of the Thai
people the set "Before becoming Thai"

ทวีวัฒน์ จิตติเวชกุล

ได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน

ประจำปีงบประมาณ 2564

ลิขสิทธิ์สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

บทคัดย่อ

งานวิจัยสร้างสรรค์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับชาติไทย 8 มิติ 2) ศึกษาวาทกรรมที่สื่อสารสร้างสำนึกไทยและ 3) นำเสนอวาทศิลป์เพื่อสร้างสำนึกประชาชนไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เครื่องมือวิจัย คือ แบบสรุปเนื้อหาและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลและประชุมสนทนากลุ่ม สรุปผลวิจัยแบบบรรยายเชิงพรรณนาเสนอผู้ทรงคุณวุฒิรับรอง ผลการวิจัยพบว่า

1) ความรู้เกี่ยวกับชาติไทย 8 มิติ คือ THAILAND หมายถึง มิติมนุษยศาสตร์ (Think) คนไทยมีจินตนาการสูง ช่างแพ้อฝัน มิติสังคมศาสตร์ (Honor) ให้เกียรติ เคารพอาวุโส มิตินิติศาสตร์ (Adjustable) ปรับทุกกฎเกณฑ์ให้เข้ากับบริบทชาติไทย มิติภูมิศาสตร์ (International) เป็นศูนย์รวมหลากหลายพันธุ์ มิติศึกษาศาสตร์ (Learn) การศึกษา สอนให้ท่องจำและทำตาม มิติวัฒนธรรมศาสตร์ (Adapted) วัฒนธรรมไทยดัดแปลง ประยุกต์ เลียนแบบ มิติรัฐศาสตร์ (Nationalisms) ใช้แนวคิดชาตินิยมสร้างชาติและมิติเศรษฐกิจศาสตร์ (Dependent) ระบบเศรษฐกิจผูกขาด พึ่งพามูลนาย

2) วาทกรรมในเพลงชาติไทย คือ LOVE มีความหมายว่า L: land of abundance แผ่นดินไทยเป็นแผ่นดินแห่งความอุดมสมบูรณ์ O: oneness คนไทยมีความเป็นหนึ่งเดียว V: victory เป็นชาติเอกราช แม้ต้องเสียสละหรือต้องแลกมากับบางอย่าง E: emulate ไม่เบียดเบียนแต่ประสานประโยชน์ นำแบบอย่างมาปรับใช้

3) วาทศิลป์ที่นำเสนอ คือ KING หมายถึง K: Kingdom ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักร I: Integrations การบูรณาการเป็นทางรอดของชาติไทย N: Nationalism เชิดชูสถาบันเพื่อคงความเป็นชาติ G: Good Governance แนวทางบริหารที่เหมาะสมกับสังคมไทย คือ ยึดธรรมาภิบาล

องค์ความรู้ใหม่ คือ วาทศิลป์สร้างสำนึกประชาชนไทยว่า THAILAND LOVE KING หมายถึง ชาติไทยเป็นไท ได้จนถึงทุกวันนี้ เพราะมีความรักในสถาบัน

คำสำคัญ: ความเป็นไทย; ประชาชาติไทย; สำนึกประชาชนชาติ

ABSTRACT

This Article aimed to study (1) Study the knowledge of Thailand in 8 dimensions (2) Study the discourse that communicates to create Thai consciousness and 3) presenting rhetorical arts to create a sense of Thai people It is a qualitative research. Collect information from documents and key informants. research tools are the content summary form and the interview form, data analysis, synthesis and group discussion. A descriptive summary of the research results. Offer a qualified person to certify the research results were found as follows;

1 Knowledge of the 8 dimensions of Thailand is THAILAND Refers to the Human science dimension (Think), Thai people have high imagination, fantasies, Social science dimension (Honor), honor and respect seniors. The jurisprudence dimension (Adjustable) adjusts every rule to fit the Thai national context. Geographic dimensions (International) is the center of various races. Education dimension (Learn) education teaches to memorize and follow. Cultural science dimension (Adapted) adapted, imitated, applied from various cultures. Political science dimension (Nationalisms) using the concept of nationalism to build a nation and economic dimensions (Dependent) Monopoly economic system Depends on the basics

2 The discourse in the Thai national anthem is LOVE, meaning L: land of abundance, Thailand is the land of abundance, O: oneness, Thai people are united, V: victory is an independent nation.

Although some sacrifices have to be made, E: emulate does not interfere, but combines benefits. Apply the model

3 The rhetoric presented is KING, meaning K: Kingdom. Thailand is a kingdom. I: Integrations Integration is the way of survival of the Thai nation N: Nationalism honors institutions to maintain Being a nation G: Good Governance The management approach that is suitable for Thai society is to adhere to good governance.

The new body of knowledge is the rhetorical arts to create a realization of the Thai people that THAILAND LOVE KING means the Thai nation is free. until today because there is love in the institution.

Keywords: Thainess; Thai people; Sense of nation

กิตติกรรมประกาศ

สัมฤทธิ์ผลของการดำเนินงานที่ปรากฏในโครงการวิจัยสร้างสรรค์บทวรรณศิลป์ 8 มิติ เพื่อสร้างสำนึกประชาไทย ชุด “กว่าจะเป็นไทย นั้น” เกิดจากความเมตตาของผู้บริหารสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ที่ได้อนุเคราะห์จัดสรรทุนสนับสนุนจากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ปีงบประมาณ 2564

ขอกราบนำ้มสการขอบคุณท่านพระมหาชำนาญ (พุฒเพรา) มหาชาโน ดร. ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขอขอบคุณอาจารย์ วาทีนิ ดวงอ่อนนาม มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ดและอาจารย์ว่าที่ร้อยโท ดร.วิเชษฐ หลุดพา วิทยาลัยชุมชนโสธร ที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยนี้

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่างๆ ประกอบด้วย อาจารย์ ดร.สุภรัตน์ ศรีพุทธานุกร มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ อาจารย์ ดร.วิกรม คำด้วงโรม มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธวัช เต็มญวน อาจารย์เสริมทรัพย์ เต็มใจและอาจารย์อัมรินทร์ พวงเพชร จากวิทยาลัยนาฏศิลปสาลายา อาจารย์ ดร.กัลยาณี ยังสังข์และอาจารย์ ดร.พรเทพ บุญจันทร์เพ็ชร จากวิทยาลัยนาฏศิลปพัทลุง อาจารย์ ดร.ธีรรัตน์ ลีลาเลิศสุระกุล วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ราชวงศ์ นวลอินทร์ วิทยาลัยนาฏศิลปบุรีและอาจารย์ ดร.มณี เทพาชมภู วิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี ที่ได้ให้ความกรุณาตรวจสอบประเมินและรับรองผลวิจัย รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงพัฒนางานวิจัยสร้างสรรค์นี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอบคุณวิกฤตการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่ทำให้ผู้วิจัยได้แนวคิดปรับเปลี่ยนวิธีการทำงาน ให้มีรูปแบบที่เปลี่ยนไปจากเดิม แบบ New normal ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้แบบใหม่ ๆ และบริหารจัดการโครงการวิจัยนี้อย่างสอดคล้องลงตัว นอกจากนั้นยังได้ก่อให้เกิดการสร้างภูมิคุ้มกันแห่งยุคสมัย เพื่อรับมือวิกฤตการณ์ที่อาจกำเนิดขึ้นมาใหม่ในอนาคตอีกทางหนึ่งด้วย

ขอบคุณคณะผู้บริหาร คณาจารย์ผู้สอน รวมทั้งบุคลากรวิทยาลัยช่างศิลป์และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่สละเวลาและอุทิศกำลังร่างกายแรงใจช่วยเหลือให้งานวิจัยนี้ บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทุกประการ

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ข)
กิตติกรรมประกาศ	(ค)
สารบัญ	(ง)
สารบัญตาราง	(ฉ)
สารบัญภาพ	(ฌ)
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	4
1.5 นิยามศัพท์.....	5
1.6 สมมุติฐานของการวิจัย	6
1.7 กรอบความคิดในการวิจัย.....	6
บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์.....	7
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับชาตินิยม.....	9
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรมสร้างชาติ.....	29
2.4 แนวคิดและความเป็นมาเกี่ยวกับชาติไทย.....	53
2.5 แนวคิดความเหนือจริงในความสมจริง (Magical Realism)	78
2.6 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	85
บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา.....	87
3.1 ระเบียบวิธีวิจัยและพื้นที่ในการศึกษา.....	89
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	90
3.3 การหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัย.....	91

3.4 การปฏิบัติการด้านจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์.....	92
3.5 ข้อคำนึงด้านการคัดลอกผลงานวิจัย.....	93
3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	93
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	94
3.8 การรับรองและการนำเสนอผลการวิจัย.....	95
3.9 แผนปฏิบัติการวิจัย.....	95
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	96
4.1 องค์ความรู้เกี่ยวกับชาติไทย 8 มิติ.....	96
4.2 วาทกรรมสร้างสำนึกประชาชาติในเพลงชาติไทย.....	110
4.3 บทบาทศิลป์เพื่อส่งเสริมสำนึกประชาไทย.....	116
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	118
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	118
5.2 อภิปรายผล.....	124
5.3 องค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัย.....	125
5.4 ข้อเสนอแนะ.....	127
บรรณานุกรม.....	128
ภาคผนวก ก หนังสือราชการ.....	134
ภาคผนวก ข การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน.....	139
ประวัติย่อของผู้ศึกษา.....	155

สารบัญตาราง

ตาราง

หน้า

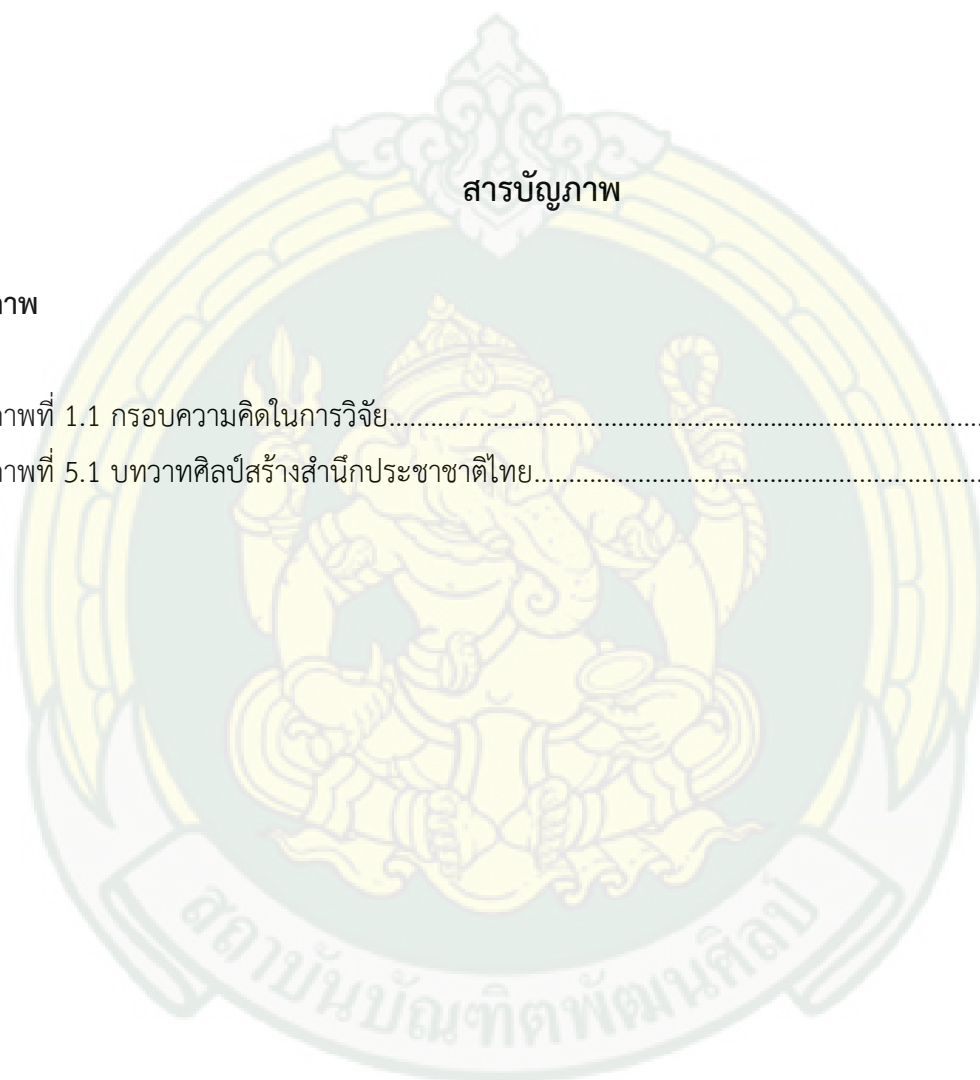
ตารางที่ 3.1 แผนปฏิบัติการวิจัย.....	95
--------------------------------------	----

สารบัญภาพ

ภาพ

หน้า

ภาพที่ 1.1 กรอบความคิดในการวิจัย.....	7
ภาพที่ 5.1 บทบาทศิลปะสร้างสำนึกประชาชาติไทย.....	126

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กว่าจะมีวันนี้ของแผ่นดินไทยนั้นไม่ง่าย ยิ่งกาลเวลาที่ผ่านมายาวนาน ทำให้ประเทศไทยมีความพยายามสร้างวาทกรรมเพื่อปลุกจิตสำนึกและสร้างความเป็นปึกแผ่นของชาติ มาเป็นระยะเวลาช้านาน ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ตัวอย่างที่สำคัญประการหนึ่งในชีวิตประจำวัน ที่แสดงให้เห็นถึงการสร้างสรรค์การรับรู้เพื่อสื่อสารจากภาครัฐสู่ประชาชนในประเทศ ก็คือการส่งเสริมให้ประชาชนแสดงความเคารพต่อธงชาติไทยที่ถือเสมือนว่าเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นชาติไทย โดยในระยะเริ่มแรกใช้การประกาศผ่านคลื่นวิทยุว่า “เวลา 8.00 น. นับตั้งแต่เช้าวันพรุ่งนี้ไปคนทุกคนที่มีเครื่องรับวิทยุ ก็ขอได้โปรดเปิดให้ดังๆ ด้วย เพื่อเพื่อนบ้านใกล้เคียง และคนสัญจรไปมาจะได้ยินทั่ว ๆ กัน...สิ่งแรกฉันหยากขอให้อุชคนช่วยฉันให้พร้อมเพรียง เมื่อเวลาประกาศให้เคารพธงชาติให้ทำทุกคน เป็นการเคารพชาติที่มีคุณแก่เรา และ ให้บอกคนในบ้านทุกคนทำการเคารพด้วยบอกว่าธงชาติยังห้อยชักขึ้นแล้ว เอกราชของไทยยังบุญมันชวนยินดี เราต้องพร้อมใจกันทำการเคารพทั่วทั้งชาติ และในเวลาเดียวกันแหละ ฉันเชื่อมั่นว่าการเคารพธงชาติคราวหน้านี้จะสำหรัได้ด้วยความรักชาติของยุวชนเปนสำคัญ ทำตามนี้เรียกว่ายุวชนสร้างชาติ” เป็นเสียงประกาศของนายมน-นาค คง ที่ได้เชิญชวนให้ประชาชนชาวไทยยืนตรงเคารพธงชาติไทยครั้งแรก เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2485 (นิตยสารศิลปวัฒนธรรม, ออนไลน์, 14 กันยายน 2561) และได้ถือเป็นธรรมเนียมตลอดมาจนถึงปัจจุบัน แต่ได้มีการเปลี่ยนถ้อยคำที่เชิญชวนให้ยืนตรงเคารพธงชาติ และร่วมกันร้องเพลงชาติไทยเป็นข้อความว่า “ธงชาติและเพลงชาติไทย เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นไทย เราจงร่วมใจยืนตรงเคารพธงชาติ ด้วยความภาคภูมิใจในเอกราช และความเสียสละของบรรพบุรุษไทย” ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเพียงการแสดงออกทางสัญลักษณ์อย่างหนึ่ง ที่จะส่งเสริมให้ประชาชนเห็นความสำคัญของความเป็นมาของชาติไทย และแผ่นดินไทย ประกอบกับถ้อยคำและข้อความซึ่งเป็นเนื้อหาในเพลงชาติไทยที่สื่อสารออกอากาศให้คนทั่วไปได้รับฟังวันละ 2 ครั้ง คือรอบเวลา 08.00 น. และรอบเวลา 18.00 น. ด้วยเนื้อหาสั้นๆ ที่เรียบง่ายอย่างมีความหมายว่า “ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย เป็นประชารัฐ ไผทของไทยทุกส่วน อยู่ดำรงคงไว้ได้ทั้งมวล ด้วยไทยล้วนหมาย รักสามัคคี ไทยนี้รักสงบ แต่ถึงรบไม่ขลาด เอกราชจะไม่ให้ใครข่มขี่ สละเลือดทุกหยาดเป็นชาติพลี เถลิงประเทศชาติไทยทวี มีชัย ชโย” นับเป็นความพยายามอย่างต่อเนื่องและแรงกล้าที่ต้องการปลุกพลังของคนในชาติไทยให้ตระหนักและเกิดสำนึกรักต่อมาตุภูมิ นอกจากนั้นแนวทางการปลุกสำนึก

ประชาชาติ เพื่อลดปัจจัยเงื่อนไขความขัดแย้งที่เกิดจากความไม่เข้าใจกัน และมีความแตกต่างทางอุดมการณ์ของคนไทยก็ได้ดำเนินการในลักษณะที่หลากหลาย

ความท้าทายประการสำคัญของความพยายามสร้างสำนึกประชาชาติเพื่อสื่อสารให้คนในชาติได้รู้จักและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมต่อความมั่นคงและยั่งยืนของชาติไทยในปัจจุบัน คือ ยังขาดการแนวทางเสริมสร้างสำนึกประชาชาติที่สามารถส่งผ่านและเข้าถึงคนรุ่นปัจจุบัน เยาวชน หนุ่มสาว ซึ่งจะเห็น ได้จากการมีคำถามต่อประเด็นความรักชาติ และทิศทางการก้าวอย่างของคนในชาติไทย รวมไปถึงประเด็น รากวัฒนธรรมที่เคยนำพาให้สังคมไทยก้าวเดิน ได้ถูกท้าทายเป็นอย่างมากจากการรุกรานและรุกรานจากวัฒนธรรมอื่นอันแตกต่าง ความโดดเด่นในด้านการผสมผสาน และการรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายที่เคยเป็นเอกลักษณ์เด่นของวัฒนธรรมไทย กลายเป็นจุดเปลี่ยนเพราะถูกกลืนแบบไม่เหลือเค้าโครงเดิมของรากวัฒนธรรมอันบรรพบุรุษได้เคยรังสรรค์ไว้

การเสริมสร้างสำนึกประชาชาติไทย สำนึกใหม่ ต้องเป็นสำนึกใหญ่ ซึ่งแนวทางการศึกษาความเป็นมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงอุดมคติแห่งความเป็นรัฐชาติยุคใหม่ ที่เป็นสำนึกร่วมของคนในชาติ จึงต้องเร่งผลักดันให้เกิดขึ้น จนถึงระดับที่สามารถประกาศได้ว่า "เถลิงประเทศชาติไทยทวี มีชัย ชโย" ซึ่งคงไม่ใช่จะเป็นเรื่องง่าย แต่ก็ไม่ใช่จะเป็นไปไม่ได้ เพียงแต่ต้องมีแนวทางที่สามารถปรับ Mindset ของคนในชาติเรื่องการมองให้เห็นถึงรากเหง้า และเห็นความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมประชาชาติ รวมทั้งมีช่องทางที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชนและประชาชนทั่วไป ช่องทางสำคัญที่ทำหน้าที่ส่งผ่านองค์ความรู้ด้านสำนึกประชาชาติให้ไปถึงกลุ่มเป้าหมายหลักก็คือ กระบวนการจัดการผ่านการจัดการศึกษาในระบบ (Formal Education; Formal Learning) ซึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนโดยครูวิชาชีพอย่างเป็นระบบ และมักจะเป็นการจัดการเรียนการสอนในระดับโรงเรียน วิทยาลัย และระดับมหาวิทยาลัย โดยองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา ได้จัดรูปแบบการศึกษาในระบบเป็น 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ออนไลน์) สำหรับการจัดการเรียนการสอน ที่ส่งเสริมความรู้และสำนึกประชาชาติในประเทศไทย ได้บรรจุเนื้อหาไว้ในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง เช่น วิชาประวัติศาสตร์ไทย วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม เป็นต้น เพราะฉะนั้นการจะรับรู้ได้ถึงเนื้อหาที่ฝ่ายจัดการศึกษาซึ่งเป็นเจ้าภาพหลักในทุกด้านของการส่งเสริมและพัฒนาสำนึกประชาชาติ ได้ส่งผ่านองค์ความรู้ออกไปถึงคือ การรับรู้ผ่านการศึกษา ค้นคว้า วิจัยจากหนังสือ และ

ตำราเรียนที่ใช้ในการเรียนการสอนรายวิชาดังกล่าว นอกจากนั้นยังมีความพยายามในการประดิษฐ์วาทกรรมผ่านบทเพลงชาติไทย ที่สื่อสารส่งผ่านไปถึงประชาชนในประเทศทุกวัน โดย ความหมายของเพลงชาติไทย ฉบับปัจจุบันกล่าวถึงความเป็นประเทศที่อยู่ร่วมกันของคนไทย ทุกเนื้อที่เป็นของคนไทย การดำรงอยู่ด้วยความสามัคคี คนไทยมีนิสัยรักสงบ เมื่อคราวต้องรบก็ไม่เกรงกลัวใคร จิตใจห้าวหาญไม่ยอมใคร พร้อมสละชีวิตเพื่อรักษาเอกราช ให้มีชัยชนะและเจริญรุ่งเรืองตลอดไป

การดำเนินการโครงการสร้างสรรค์บทวรรณศิลป์ 8 มิติ เพื่อสร้างจิตสำนึกประชาชนไทย ชุด “กว่าจะมาเป็นไทย นั้น” ในครั้งนี้ เป็นการดำเนินการในลักษณะงานวรรณศิลป์สร้างสรรค์ โดยเริ่มต้นกระบวนการวิจัยเชิงเอกสาร จากตำราเรียนที่ใช้สำหรับการจัดการเรียนการสอนผู้เรียนในช่วงชั้นที่ 4 คือระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (มัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6) ในสายสามัญ และในสายอาชีพ คือ ระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปีที่ 1 - 3 ซึ่งเป็นระดับชั้นที่มีความสำคัญ เพราะเป็นช่วงระดับของการวางเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ ที่เริ่มเน้นผู้เรียนเข้าสู่เฉพาะทางมากขึ้น มุ่งเน้นความสามารถ ความคิดระดับสูง ความถนัด และความต้องการของผู้เรียน ทั้งในด้านอาชีพ ด้านการศึกษาเฉพาะทาง ตลอดจนเพื่อการเข้าศึกษาต่อ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2556, หน้า 5) และอีกหนึ่งเหตุปัจจัยที่เลือกตำราเรียนในระดับดังกล่าว คือ จะทำให้ทราบถึงนัยยะของแนวความคิดที่ใช้ในทางปลูกฝังผู้เรียน ในด้านความเข้าใจประวัติศาสตร์ของชนชาติในแผ่นดินไทย ในมิติต่าง ๆ และนำผลการวิจัยที่ได้มาสรุปเรียบเรียงเป็นบทประพันธ์วรรณศิลป์สร้างสรรค์ ซึ่งมีความสอดคล้องใกล้เคียงกับสุจิตต์ วงษ์เทศ (คอลัมน์สยามประเทศไทย หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน เผยแพร่ 20 มิถุนายน 2559) ได้อธิบายว่า พลังของการสร้างสรรค์ที่มรดกนิทาน เป็นลักษณะเดียวกับที่ชุมชนบูรพกาล ได้สืบทอดบอกต่อกันมา ปรากฏอยู่ในรูปแบบวรรณกรรมบอกเล่า (Oral Literature) และยังสามารถพบเห็นพลังสร้างสรรค์เหล่านี้ได้ในการบันทึกประวัติในเชิงตำนานและพงศาวดาร ซึ่งมีสัญลักษณ์เชิงเหนือจริง และเกินจริงให้เห็นอยู่เสมอ สังคมที่ถูกตำนาน นิทาน เป็นสังคมที่ขาดจินตนาการ ส่งผลให้ขาดพลังสร้างสรรค์ ไม่ว่าวรรณกรรมสร้างสรรค์ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ รวมถึงการเมืองที่สร้างสรรค์ รูปแบบเนื้อหาต้องมีการแสดงออกมาในรูปของสังคมที่ตกอยู่ในภาวะขัดแย้งระหว่างเก่ากับใหม่ หรือประเพณีนิยมกับสมัยนิยม และความเป็นจริงกับเรื่องเกินจริง เครื่องแสดงออกจึงมักผสมผสานความเป็นจริงกับจินตนาการเหนือจริงไว้ด้วยกันจนเกิดผลวิธีในรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า Magical Realism มีลักษณะเป็นงานเชิงสร้างสรรค์ ดังนั้นการดำเนินโครงการวรรณศิลป์สร้างสรรค์ในครั้งนี้ ผู้ดำเนินการโครงการฯ มีทัศนะในการต่อการกำหนด

วัตถุประสงค์งานสร้างสรรค์วรรณศิลป์ ให้เป็นบทประพันธ์ในแนวสัจนิยมมหัศจรรย์ (Magical Realism) คือ มีลักษณะเป็นงานเชิงสร้างสรรค์ความจริงให้เห็นจริง ซึ่งบางครั้งความเป็นจริงอันมหัศจรรย์ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยวิทยาศาสตร์ แต่ในการดำเนินการได้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเอกสาร เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล สังเคราะห์ ตีความสร้างบทสรุป และจัดประชุมสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ให้คำแนะนำสำหรับการปรับปรุงแก้ไข และนำเสนอเป็นบทประพันธ์สร้างสรรค์วรรณศิลป์ 8 มิติ เพื่อสร้างจิตสำนึกประชาชนไทย ชูต “กว่าจะมาเป็นไทย นั้น” ในครั้งนี้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ที่ใช้ในการสอนประวัติศาสตร์ของสถาบันการศึกษาไทยใน 8 มิติ คือ มิติภูมิศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ นิติศาสตร์ วัฒนธรรมศาสตร์ และมิติทางศึกษาศาสตร์
- 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมสำหรับใช้สื่อสารสร้างสำนึกประชาชนไทยที่ปรากฏอยู่ในเพลงชาติไทย
- 3) เพื่อสร้างสรรค์บทประพันธ์วรรณศิลป์สำหรับส่งเสริมความรู้ด้านประวัติศาสตร์ไทยให้เกิดสำนึกประชาชาติ สำหรับสืบต่อปณิธานสืบสาน รักษา และต่อยอดสำหรับประชาชาติไทย

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ไทยที่ใช้ในการสอนในสถาบันการศึกษา 8 มิติ คือ ภูมิศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ นิติศาสตร์ วัฒนธรรมศาสตร์ และมิติทางศึกษาศาสตร์
- 2) ได้ทราบพฤติกรรมที่ปรากฏอยู่ในเพลงชาติไทยที่ใช้ในการสื่อสารให้เกิดสำนึกประชาชนไทย
- 3) ได้สร้างสรรค์บทประพันธ์วรรณศิลป์ 8 มิติ สำหรับส่งเสริมความรู้ด้านประวัติศาสตร์ไทยให้เกิดสำนึกประชาชาติ เพื่อสืบต่อปณิธานสืบสาน รักษา และต่อยอดสำหรับประชาชาติไทย

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยสร้างสรรค์บทวรรณศิลป์ 8 มิติ เพื่อสร้างสำนึกประชาชนไทย ชูต “กว่าจะมาเป็นไทย นั้น” ในครั้งนี้ มีขอบเขตในการศึกษาด้านต่างๆ ดังนี้

1) ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นงานสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในแนว Magical Realism โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงเอกสารเพื่อเรียบเรียงองค์ความรู้ และจัดสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อสรุปและนำเสนอเป็นรายงานผลการวิจัย ในมิติต่าง ๆ 8 มิติ โดยมีขอบเขตจำนวน 8 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ที่ 1 แผ่นดินไทยใครอยู่ครอง “ไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย”

องค์ที่ 2 ความเป็นรัฐชาติของไทย “เป็นประชารัฐ ผไท ผองไทย ทุกส่วน”

องค์ที่ 3 เป็นปึกเป็นแผ่นเป็นชาติ “อยู่ดำรงคงไว้ได้ทั้งมวล”

องค์ที่ 4 รากวัฒนธรรมสุขสันติ “ด้วยไทยล้วนหมาย รักสามัคคี”

องค์ที่ 5 ขนชาติไทย ชาติรักสู้ “ไทยรักสงบ แม้ถึงรบก็ไม่ขลาด”

องค์ที่ 6 เกราชไทยอยู่ยงยืนยง “เอกราชไม่เคยให้ใครข่มขี่”

องค์ที่ 7 ไทยพลีเพื่อชาติ “สละเลือดทุกหยาดเพื่อชาติพลี”

องค์ที่ 8 อุดมคติแห่งรัฐชาติยุคใหม่ “Mindset ใหม่”

2) ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมายและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มเป้าหมายและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องในมิติต่างๆ 8 มิติ จำนวน 8 คน

3) ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

การดำเนินการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ดำเนินการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนตุลาคม 2563 ถึงเดือนกันยายน 2564

1.5 นิยามศัพท์

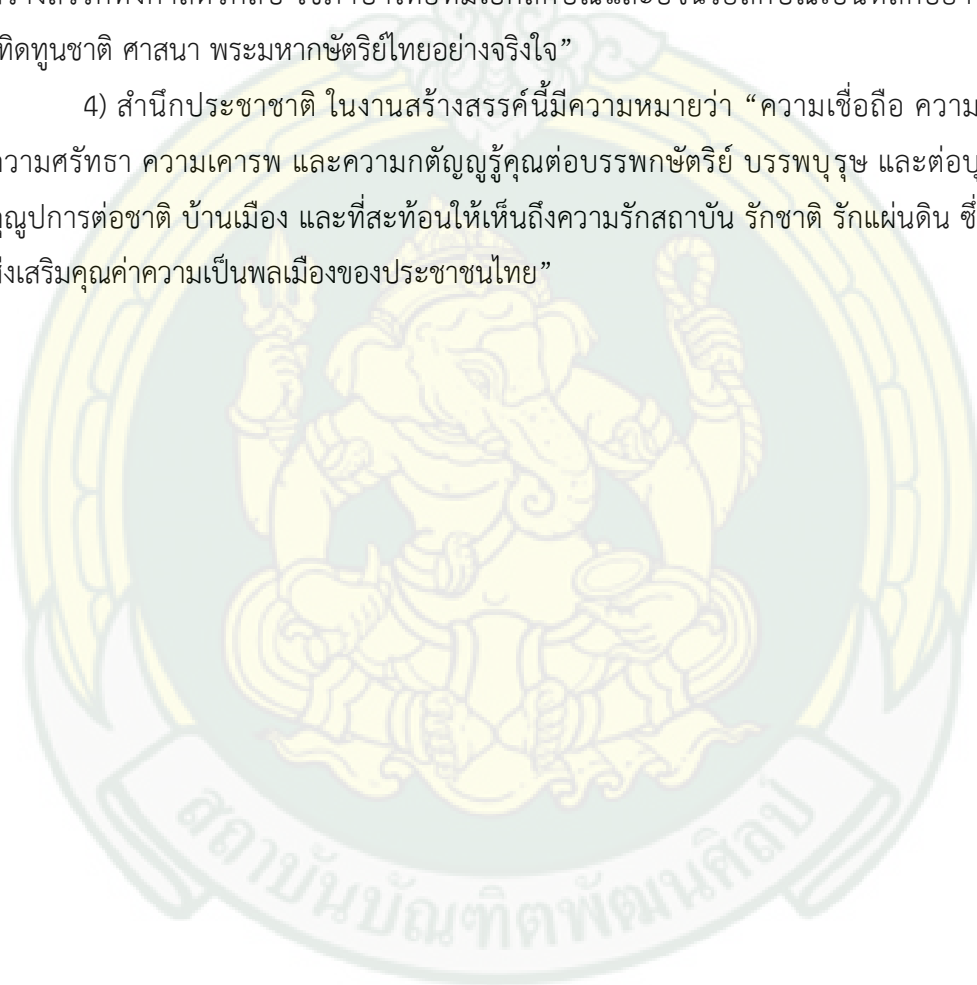
1) ความเหนือจริงในความสมจริง (Magical Realism) ในงานสร้างสรรค์นี้มีความหมายว่า “การประพันธ์งานวรรณศิลป์ในลักษณะที่แสดงออกถึง จินตนาการ ความฝัน หรือจิตใต้สำนึกที่เป็นอิสระ ปราศจากการครอบงำของเหตุผล เป็นเหตุการณ์ที่เป็นความจริง หรือเหนือความจริง และนำเสนอออกมาโดยปราศจากการควบคุม เป็นงานเขียนจะการใช้การเปรียบเทียบสิ่งที่ดูเหมือนจริงกับสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ เพื่อบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของชนชาติในแผ่นดินไทย ที่ตั้งถิ่นฐาน การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ กลุ่มชน ระเบียบกฎเกณฑ์ทางสังคม ประเพณีวัฒนธรรม และอุดมการณ์แห่งรัฐชาติ สำหรับใช้สื่อสารกับราษฎร ประชาชน พลเมืองในชาติ”

2) ความเป็นไทย ในงานสร้างสรรค์นี้มีความหมายว่า “คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่า ร่วมอนุรักษ์ สืบทอดภูมิปัญญาไทย และมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ภูมิปัญญา

ไทย ชื่นชมขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรม สื่อสารภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม”

3) ประชาชาติไทย ในงานสร้างสรรค์นี้มีความหมายว่า “บุคคลที่อยู่อาศัยทั้งในและนอกประเทศไทยที่มีสำนึกความเป็นคนไทยอย่างเต็มใจ ปฏิบัติตนเพื่อชุมชน ท้องถิ่น และส่วนรวม มีสำนึกรักษารัฐธรรมนูญประเพณี ต่อยอดและสืบสานเอกลักษณ์ของชาติ ภาควิชาในสายเลือดและเชื้อชาติ มีจิตสำนึกรัก ห่วงแทนต่อศิลปะวัฒนธรรม และต่อยอดงานฝีมืออย่างที่บรรพชนได้สร้างสรรค์ทั้งศาสตร์ศิลป์ ใช้ภาษาไทยที่มีเอกลักษณ์และอัจฉริยภาพเป็นหลักอย่างถูกต้อง เทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ไทยอย่างจริงใจ”

4) สำนึกประชาชาติ ในงานสร้างสรรค์นี้มีความหมายว่า “ความเชื่อถือ ความเลื่อมใส ความศรัทธา ความเคารพ และความกตัญญูรู้คุณต่อบรรพชนชาติ บรรพบุรุษ และต่อบุคคลที่มีคุณูปการต่อชาติ บ้านเมือง และที่สะท้อนให้เห็นถึงความรักสถาบัน รักชาติ รักแผ่นดิน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมคุณค่าความเป็นพลเมืองของประชาชนไทย”

1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติการศึกษาวิจัยในเชิงกว้างเท่านั้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยสร้างสรรค์บทวรรณศิลป์ 8 มิติ เพื่อสร้างสำนึกประชาชนไทย ชุด “กว่าจะมาเป็นไทยนั้น” ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับชนชาติไทย 8 มิติ คือ มิติภูมิศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ นิติศาสตร์ วัฒนธรรมศาสตร์และมิติทางด้านศึกษาศาสตร์ ศึกษาพฤติกรรมที่ใช้สื่อสารสร้างสำนึกประชาชนไทยจากเพลงชาติไทยและนำเสนอบทาบทศิลป์เพื่อส่งเสริมสำนึกประชาชนชาติไทย กำหนดขอบเขตการศึกษาทฤษฎี แนวคิด งานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและนำเสนอเป็นลำดับ ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับชาตินิยม
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรมสร้างชาติ
- 2.4 แนวคิดและความเป็นมาเกี่ยวกับชาติไทย
- 2.5 แนวคิดความเหนือจริงในความสมจริง (Magical Realism)
- 2.6 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์

วิธีการทางประวัติศาสตร์หรือวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์นั้น มีนักวิชาการที่เกี่ยวข้องได้ศึกษาและให้คำอธิบายโดยสรุปไว้ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย

1. ขั้นตอนการกำหนดหัวข้อที่ต้องการศึกษา

การศึกษาเรื่องราวในประวัติศาสตร์ ควรเริ่มต้นจากการกำหนดเป้าหมาย เพื่อให้ทราบจุดประสงค์การศึกษาให้แน่ชัด ซึ่งเราจำเป็นต้องตั้งคำถามในสิ่งที่ต้องการศึกษา และใช้การอ่านและสังเกตในการตอบคำถาม นอกจากนี้ ต้องมีความรู้พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ให้มากเพียงพอเพื่อที่จะสามารถตอบได้ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร

2. ขั้นตอนการรวบรวมหลักฐานที่เกี่ยวข้อง

ในการรวบรวมหลักฐานที่ต้องการศึกษา มีทั้งที่เป็นหลักฐานลายลักษณ์อักษรและหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งอาจแบ่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์ออกได้เป็นหลักฐานชั้นต้นหรือหลักฐานปฐมภูมิ กับ หลักฐานชั้นรองหรือหลักฐานทุติยภูมิ ดังต่อไปนี้

1) หลักฐานชั้นต้น (Primary Sources) เป็นหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้นๆ โดยตรง เช่น หลักฐานทางราชการ ประกาศ สุนทรพจน์ บันทึกความทรงจำของผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ ผู้เห็นเหตุการณ์ วัตถุทัศน ภาพยนตร์ หรือภาพถ่าย เป็นต้น

2) หลักฐานชั้นรอง (Secondary Sources) เป็นหลักฐานที่ทำขึ้นจากหลักฐานชั้นต้น บุคคลที่สร้างขึ้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้นโดยตรง แต่ได้รับรู้โดยผ่านบุคคลหรือผลงานอื่น ดังนั้นหลักฐานชั้นต้นจึงมีความสำคัญกว่าหลักฐานชั้นรอง แต่หลักฐานชั้นรองจะอธิบายเรื่องราวให้เข้าใจมากยิ่งขึ้นและเป็นตัวช่วยนำไปสู่หลักฐานข้อมูลอื่นๆ การค้นคว้าเรื่องราวในประวัติศาสตร์ต้องศึกษาให้รอบด้านด้วยความระมัดระวัง เนื่องจากหลักฐานทุกประเภทมีจุดเด่นและจุดด้อยที่แตกต่างกัน

3. ขั้นตอนการประเมินคุณค่าของหลักฐาน

ก่อนการนำหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นคว้าได้มาศึกษา ต้องมีการประเมินคุณค่าของหลักฐานหรือการวิพากษ์วิธีทางประวัติศาสตร์ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 วิธี ได้แก่

1) การประเมินคุณค่าภายนอกหรือวิพากษ์วิสัยภายนอก คือ การประเมินคุณค่าของหลักฐานจากลักษณะภายนอก และเนื่องจากบางครั้งหลักฐานอาจมีการปลอมแปลงให้ผิดไปจากความเป็นจริง หรือเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองหรือการค้า ดังนั้น การประเมินข้อเท็จจริงของเอกสารจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยการประเมินวิสัยภายนอก จะพิจารณาจากสิ่งที่ปรากฏภายนอกเป็นหลัก เช่น การพิจารณาเนื้อกระดาษ ที่สามารถบ่งบอกได้ว่ามีที่มาจากชาติใด เป็นต้น

2) การประเมินคุณค่าภายในหรือวิพากษ์วิสัยภายใน คือ การประเมินคุณค่าของหลักฐานโดยอาศัยข้อมูลภายในหลักฐานนั้น ไม่ว่าจะเป็นชื่อบุคคล สถานที่หรือเหตุการณ์ เช่น หากในหลักฐานเชื่อกันว่าเป็นหลักฐานสมัยสุโขทัย แต่เนื้อหาภายในมีการกล่าวถึงสหรัฐอเมริกา ก็ควรตั้งข้อสงสัยว่าหลักฐานนั้นอาจไม่ใช่หลักฐานสมัยสุโขทัยจริง เนื่องจากสหรัฐอเมริกายังไม่เข้ามาในสมัยสุโขทัย

4. ขั้นตอนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และจัดหมวดหมู่ข้อมูล

หลังจากแน่ใจว่าเป็นหลักฐานแท้ที่ให้ข้อมูลจริงตามประวัติศาสตร์ ผู้ศึกษาต้องพิจารณาเพิ่มเติมว่า ข้อมูลทางประวัติศาสตร์นั้นสมบูรณ์มากน้อยเพียงใด หรือข้อมูลนั้นมีจุดมุ่งหมายเบื้องต้นอย่างไรบ้าง จากนั้น จึงนำเอาข้อมูลมาแบ่งหมวดหมู่ตามความเหมาะสม เพื่อให้ง่ายต่อการดำเนินงาน จากนั้นจึงการหาความสัมพันธ์ของประเด็นและตีความข้อมูลนั้นว่า มีข้อเท็จจริงอื่นใดที่ยังคงถูกซ่อนและไม่กล่าวถึงอีกบ้าง รวมไปถึงการพิจารณาด้วยว่า ข้อมูลที่ได้มานั้น กล่าวเกินจริงไปหรือไม่ ซึ่งผู้ศึกษาประวัติศาสตร์จำเป็นต้องมีความละเอียดรอบคอบ เป็นกลาง รอบรู้ หรือมีจินตนาการ เพื่อที่จะนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ หรือจัดหมวดหมู่ได้อย่างเป็นระบบ

5. ขั้นตอนการเรียบเรียงหรือการนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอข้อมูล เป็นขั้นตอนสุดท้ายของวิธีการทางประวัติศาสตร์ เป็นการสรุปข้อมูลทั้งหมดนำเสนอให้ตรงกับประเด็นหัวเรื่องที่สงสัย และสืบหาความคิดใหม่ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้

เพื่อจำลองเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เคยเกิดขึ้นในอดีต ให้กลับมาใหม่อีกครั้ง โดยต้องอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีเหตุมีผล และมีข้อมูลสนับสนุนที่น่าเชื่อถือ รวมถึงการปิดท้ายด้วยข้อเสนอแนะ เพื่อนำทางให้ผู้สนใจคนอื่นๆ ได้ศึกษาต่อไป

โดยสรุปในการศึกษาวิธีการทางประวัติศาสตร์เป็นการทบทวนวรรณกรรมเพื่อให้ทราบขั้นตอนของการนำหลักฐานหรือข้ออ้างอิงทางประวัติศาสตร์มาประกอบในการวิจัยสร้างสรรค์เพื่อให้เนื้อหามีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับชาตินิยม

ที่มาของชาตินิยม

แนวคิดชาตินิยมหรือลัทธิชาตินิยม (Nationalism) คือ ความเชื่อเรื่องความเป็นชาติกำเนิดของตนเองที่เหนือกว่าชาติอื่น ได้ก่อตัวขึ้นในแต่ละดินแดนต่างๆ และมีพัฒนาการแตกต่างกันตามเงื่อนไขและปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดลัทธิชาตินิยม แต่สาเหตุสำคัญของการเกิดลัทธิชาตินิยมส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการขยายลัทธิจักรวรรดินิยม ความคลั่งชาติและความเชื่อมั่นในอุดมการณ์การเมือง ทำให้การขยายลัทธิจักรวรรดินิยมลัทธิชาตินิยมมักก่อตัวขึ้นในดินแดนอาณานิคมซึ่งนำโดยปัญญาชนและผู้นำชาวพื้นเมืองที่ได้รับการศึกษาและรู้เท่าทันชาวตะวันตก บุคคลเหล่านั้นเห็นว่าชาวตะวันตกกอบโกยทรัพยากรและความมั่งคั่งไปจากบ้านเกิดเมืองนอนของตน ในขณะที่ชาวอาณานิคมมีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้นและด้อยพัฒนา จึงเกิดความรู้สึกต่อต้านเจ้าอาณานิคมและปลุกกระแสชาตินิยมในหมู่ประชาชนให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบร่วมต่อมาตุภูมิของตนเอง รายละเอียดประกอบด้วย

ชาติ (Nation) คือ กลุ่มคนที่ผูกพันเข้าด้วยกันและระลึกรถึงความคล้ายคลึงกันท่ามกลางกลุ่มคนเหล่านั้นด้วยวัฒนธรรมและภาษาซึ่งดูเหมือนว่ามีความสำคัญในการสร้างความเป็นชาติ

รัฐ (State) คือ องค์กรทางการเมือง ซึ่งมีอำนาจอธิปไตยสูงสุดที่จะต้องมีความรับผิดชอบอย่างเต็มที่ในกิจการของตนเอง

ลัทธิชาตินิยมเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดความรัก ความนิยม ความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจในชาติ ซึ่งเรารู้สึกว่าความรักชาติเหมือนอยู่ในสายเลือดของมนุษย์ เหมือนเป็นลักษณะนิสัยพื้นฐานของทุกคน เกิดมาจากการรวมกันของเผ่าพันธุ์ที่อยู่รวมตัว มีวัฒนธรรม มีประเพณี มีขนบธรรมเนียมเป็นของตนเอง ตัวอย่างประเทศไทย ความรักชาติเป็นสิ่งที่พอเราเริ่มรู้เรื่อง เริ่มพูดเป็น อ่านเป็น เขียนเป็นหรือเท่าที่จำความได้ เราได้เรียนวิชาประวัติศาสตร์ เนื้อหาการเรียนวิชานี้ ไม่ว่าจะเป็นบุคคลสำคัญในทางประวัติศาสตร์ เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น ซึ่งในเบื้องต้นก็ไม่เข้าใจในเนื้อหาวิชา จนได้ทำแบบฝึกหัดและฟังบทสรุป จึงได้เข้าใจว่าเนื้อหานั้นบอกอะไรกับเรา สิ่งแรกที่สรุปในเนื้อหาคือคำว่าภาคภูมิใจ เราต้องภาคภูมิใจที่เราเกิดมาเป็นคนไทย ซึ่งนี่คือเนื้อหาที่ปลูกฝังในระบบการศึกษาที่มีพื้นฐานมาจากแนวคิดชาตินิยม

ธงชัย วินิจจะกุล อธิบายว่า ประวัติศาสตร์แม่บทของแนวคิดราชาชาตินิยมว่าด้วยการต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติ ภายใต้การนำของพระมหากษัตริย์คือ การถูกต่างชาติคุกคาม แต่ด้วยพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ ที่ต่อสู้เสียเลือดเสียเนื้อเพื่อรักษาประเทศแห่งนี้ บ้านหลังนี้เพื่อลูกหลานทุกคนได้มีอิสระ ไม่ให้ตกเป็นเมืองขึ้นของใครและเป็นเอกราช เราต้องภาคภูมิใจในสิ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างมา แต่เรายังสงสัยว่า แล้วความรู้สึกภาคภูมิใจนี้ มันจะเกิดได้อย่างไรในเมื่อสมัยนี้ไม่มีการสู้รบ การทำสงคราม แล้วเราจะได้ภาคภูมิใจกับความรักชาติได้อย่างไร จนกระทั่งคุณครูพูดถึงเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีตแต่ละยุคสมัย พูดถึงความลำบากที่บรรพบุรุษของเราได้พบเจอ พูดถึงเหตุการณ์ร้ายแรงหลายอย่าง จนเราคิดได้ว่าถ้าวันนั้นเราอยู่ในเหตุการณ์นั้น เราจะทำแบบที่พวกท่านทำกันได้หรือไม่ เราจะมีความคิดที่แก้ไขปัญหาได้อย่างชาญฉลาดได้จริงหรือ ความรู้สึกนี้ทำให้เราคิดได้ว่าพวกท่านยอมเสียสละเลือดเนื้อเพื่อปกป้องแผ่นดิน ยอมสละชีวิตเพื่อความอยู่รอดของลูกหลาน มันทำให้เรารู้สึกภาคภูมิใจตัวพวกท่านและรู้สึกว่าแผ่นดินนี้ที่เราอยู่ได้อย่างสุขสบายกินอิ่มนอนหลับได้เพราะใคร ไม่ใช่ว่าปัจจุบันไม่มีการสู้รบแล้วประเทศนี้จะปลอดภัย ประเทศเรายังมีผู้ดูแลที่เขายอมลำบาก ไม่ได้นอนเต็มอ้อม อยู่ไกลบ้านไกลครอบครัวเสียสละความสุขความสบาย เพื่อรักษาความสงบให้ประชาชนในประเทศได้อยู่อย่างปลอดภัย มันทำให้เราเชื่อบทความข้างต้นว่า ความรัก ความเชื่อมั่น ความภาคภูมิใจนี้ เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความรักชาติหรือเรียกว่าชาตินิยม”

นักชาตินิยมวางพื้นฐานของความเป็นชาติอยู่บนแนวคิดเกี่ยวกับความชอบธรรมทางการเมืองหลายประการ โดยความชอบธรรมนั้น อาจสร้างขึ้นผ่านทางทฤษฎีโรแมนติกของ "อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม" การให้เหตุผลเชิงเสรีนิยมที่กล่าวว่า ความชอบธรรมทางการเมืองนั้น เกิดจากการยอมรับของประชากรในท้องถิ่นนั้น ๆ หรืออาจจะเป็นการผสมผสานระหว่างสองสิ่งนี้ การใช้คำว่า ชาตินิยม ในสมัยใหม่ มักหมายถึงการใช้อำนาจทางการเมืองและทหารของกลุ่มชาตินิยมเชิงเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ชนเผ่าหรือเชิงศาสนา นักรัฐศาสตร์สมัยใหม่ มองเรื่องของชาตินิยม ในฐานะของปัจจัยสำคัญในกระบวนการเปลี่ยนผ่านจากสังคมสมัยเก่าสู่ความเป็นสมัยใหม่ โดยที่ชาตินิยมส่งผลในแง่ของการเป็น "ปัจจัยเชิงบวก" ให้กับสังคมสมัยใหม่ ในแง่ของการเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความเป็นความเป็นชุมชนทางการเมือง ที่มีอิสระทางการเมืองจากชุมชนการเมืองอื่น ๆ (กล่าวคือมีความเป็นเอกราชในความเป็นชาติ) ชาตินิยมในแง่นี้ จึงเป็นความรู้สึกของความจงรักภักดีอันสูงสุดของแต่ละบุคคลที่ต้องมีให้แก่รัฐหรือชาติ เป็นลัทธิที่สร้างความรักของบุคคลต่อบ้านเกิดเมืองนอนรวมทั้งความปรารถนาในความเป็นอิสระทางการเมือง ความมั่นคงปลอดภัยและเกียรติภูมิของชาติ เป็นความสำนึกหรือความรู้สึกในทางจงรักภักดีต่อหมู่ชน ซึ่งถือเป็นชาติพันธุ์เดียวกันเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมเดียวกัน ในทัศนะของนักรัฐศาสตร์กระแสหลัก (หรือนักรัฐศาสตร์สายการเมืองเปรียบเทียบและสายพัฒนาการทางการเมือง) ชาตินิยมนั้นเป็น "Nationalism" ความคิดชาตินิยมเป็นแนวคิดหรือลัทธิที่เน้นถึงความ

จงรักภักดีที่มีต่อชาติมากกว่าสิ่งอื่น ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นครอบครัว กลุ่มของคน วงศาคนชาติหรือ ประชาชาติอื่น (จรรยา สุภาพ. สารานุกรมรัฐศาสตร์ :2518)"

อุดมการณ์ (ideology) ในความหมายของชุดทางความคิดที่ใช้อธิบายโลก หรือเป็นศาสนา ทางโลก (ลิซิท ซีเรวคิน 2514) ซึ่งประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 3 ประการ

1. ประชากรจำนวนหนึ่งควรจะสามารถสร้างสถาบันทางการเมืองและกฎหมายที่สามารถ กำหนดชะตาชีวิตของพวกเขาเองได้

2. ประชากรเหล่านั้นมีลักษณะทางวัฒนธรรมบางประการที่มีลักษณะเฉพาะที่เรียกได้ว่าเป็น ชาติ (nation) เดียวกันหนึ่งลักษณะเฉพาะดังกล่าวอาจไม่จำเป็นต้องแปลว่าไม่เหมือนใครเลยแต่อาจ หมายถึงว่ามีลักษณะที่ระบุได้ว่าแตกต่าง อาทิ สังคมอเมริกัน มีลักษณะของความหลากหลายทาง วัฒนธรรมที่หลอมรวมกันมากกว่าต้องหมายความว่าสังคมนั้นมีกลุ่มชนที่มากกว่ากลุ่มชนอื่น(ลองดู เรื่องของข้อถกเถียงของการเปลี่ยนชื่อประเทศ จากไทย เป็น สยาม) ขณะที่ตัวแบบเก่าของยุโรปนั้น เชื่อว่าชาติต้องแปลว่าชุมชนที่มีความเหมือนกันในฐานะมีที่มาทางประวัติศาสตร์จากอดีตอันไกลโพ้น

3. โลกนี้ถูกแบ่งออกเป็นชาติ ในฐานะประเทศต่าง ๆ ในพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ชาตินิยมในมิติของสิ่งที่หล่อหลอมชุมชนเข้าด้วยกันนี้เกิดขึ้นในยุโรปก่อนคือตั้งแต่สนธิสัญญา เวสฟา เลีย ซึ่งกำหนดให้ประเทศต่าง ๆ นับถือศาสนาได้ตามความต้องการและกษัตริย์มีอำนาจเหนือศาสนา และมีฐานมาจากพลังของการปฏิวัติอุตสาหกรรมและการถือผลประโยชน์ของชาติเป็นที่ตั้งโดยใน พัฒนาการนี้ การปฏิวัติของประเทศต่าง ๆ และสงครามโลกสะท้อนให้เห็นผลประโยชน์ของชาติอย่าง ชัดเจนในความหมายที่ว่า การปฏิวัติและสงครามนั้น เกี่ยวพันกับความก้าวหน้าและความอยู่รอดของ ความเป็นชาติและขณะเดียวกันการสถาปนา "ประเทศ(ชาติ)" นั้น ก็ล้วนเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของ "ชน ชาติ" ต่าง ๆ อาทิ อิสราเอล กระเหรี่ยง ไทยใหญ่ มอญ เพื่อป้องกันการรุกรานจากชาติอื่น ที่สถาปนา ความเป็นใหญ่ด้วยการรุกรานชาติอื่น

ชาตินิยมในประเทศไทย

ชาติและชาตินิยมเป็นเครื่องมือสำหรับนำไปสู่การสร้างความเป้นอันหนึ่งอันเดียวกัน (homogeneity) ความเป็นมาตรฐานเดียวกัน เช่น การมีภาษาเดียวกัน ระบบการบริหารเดียวกัน ประเพณีวัฒนธรรมเดียวกันและมีหน้าที่เป็นสัญลักษณ์เชิงปลุกเร้าความรู้สึกผูกพัน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นกลุ่มเดียวกัน (ธีรยุทธ บุญมี, 2546: 50) เพราะฉะนั้น “ชาตินิยม” จึงมีความหมายถึง ความ รักในประเทศชาติ ซึ่งให้ความหมายใกล้เคียงกว่าความรักในบ้านเกิดเมืองนอน อันหมายถึงเฉพาะ อาณาเขตถิ่นฐานเป็นสำคัญ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ชาตินิยมเป็นความรู้สึกที่พัฒนามาจากความรัก บ้านเกิดเมืองนอน ซึ่งมีมาช้านานในสังคมมนุษย์โลก หากแต่ชาตินิยมเป็นเรื่องของความรู้สึก ภาควิไมใจและหยิ่งในบรรพบุรุษ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และสัญลักษณ์อื่น ๆ ที่เป็นลักษณะ

แห่งชาติของตน ความหมายของชาตินิยมในประเด็นนี้ สอดคล้องกับเนื้อหาของชาตินิยมของสังคมไทย (อรรถพร กมุทพิสมัย, 2525) ชาตินิยมจึงกลายมาเป็นเครื่องมือทางสังคมอย่างหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดสำนึกรักในความเป็นหนึ่งเดียวในเรื่องของชาติชาติพันธุ์ ตลอดจนการสำนึกรักหวงแหนชาติอย่างที่สุด ชาตินิยมจึงปรากฏผลเชิงประจักษ์ในแง่ดีต่อสังคม คือ สังคมสามารถควบคุมการดำเนินไปของกิจกรรมทางสังคมได้อย่างเรียบร้อย เพราะความเป็นหนึ่งเดียวของความคิดและความเชื่อของคนในชาติ แต่หากพิจารณาให้ลึกกลงไปผลที่ตามมากับชาตินิยม คือความขัดแย้งที่เกิดจากความบังชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า นี่คือนิยามของชาติหรือชาติพันธุ์และนำไปสู่ความขัดแย้งกันที่สุดในที่สุด (อรรถพร กมุทพิสมัย, 2525)

ชาตินิยมในประเทศไทยมีขึ้นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งเป็นยุคที่กาวเขาสู่ความเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ รูปแบบของชาตินิยมเป็นเรื่องที่ผู้นำกำหนดให้ โดยการตอกย้ำความภาคภูมิใจใน “รูปแบบของความเป็นไทย” ซึ่งเป็นเรื่องที่คนไทยได้รับการปลูกฝังและซึมซาบในจิตสำนึกอยู่แล้ว เพียงแต่ยังไม่ได้มีการเร่งเร้าอารมณ์ เพราะยังไม่มีปัญหาที่ขึ้นมาท้าทายแต่ประการใด (อรรถพร กมุทพิสมัย, 2525) ดังนั้นชาตินิยมที่เกิดจากการปลุกเร้าและการสร้างขึ้นมาขึ้นนั้น จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อสังคมไทยเกิดความวุ่นวายจากปัจจัยภายนอก ที่มากระทบและผู้นำของไทยก็พยายามหาแนวทางที่จะมาเชื่อมสัมพันธ์ให้เข้ากันได้ และที่สำคัญที่สุดคือการปลูกฝังให้มีความรักชาติบ้านเมืองเป็นสำคัญ และห้ามให้มีผู้ใดมีแนวคิดแปลกแยกไปจากนี้ นอกจากนั้น การปฏิเสธอิทธิพลแนวคิดจากปัจจัยภายนอก เช่น แนวคิดของชาวต่างชาติก็เป็นสิ่งที่ควรปฏิเสธ เพราะถือว่า อาจทำให้ความรักในความเป็นชาติเสื่อมถอยลงได้ สิ่งเหล่านี้ คือเจตนารมณ์ของการสร้างความเปนชาตินิยม สำหรับแนวคิดชาตินิยมที่เกิดในประเทศไทย มาจากการปลูกฝังผ่านปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อเนื่องมา 3 ประการ ประกอบด้วย 1) การสร้างแนวคิดวาทกรรมแนวคิดชาตินิยมผ่านระบบการจัดการศึกษา 2) การสร้างแนวคิดชาตินิยมผ่านวัฒนธรรมและประเพณีไทยและ 3) เกิดจากงานนิพนธ์ที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการสนับสนุนอุดมการณ์ชาตินิยมของฝ่ายอนุรักษนิยม เช่น พระยาอนุนามราชชน หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ประเวศ วะสีและพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) เป็นต้น ซึ่งศึกษาผ่านกรอบเวลา คือ ช่วงที่รัฐไทยเริ่มการก่อตัวเป็นอุดมการณ์ชาตินิยม ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงช่วงการสนับสนุนแนวคิดชาตินิยมปัจจุบัน (พ.ศ. 2411 – ปัจจุบัน) สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุผลที่ทำให้เหตุปัจจัยทั้งสามประการ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างแนวคิดชาตินิยมในสังคมไทย รายละเอียดและเหตุผลสนับสนุนแต่ละเหตุปัจจัย มีดังนี้

1) การสร้างแนวคิดวาทกรรมชาตินิยมผ่านระบบการจัดการศึกษา จากคำถามที่ว่าการศึกษาเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดแนวคิดชาตินิยมจริงหรือไม่ นั่น เป็นคำถามที่สำคัญมากอย่างหนึ่งที่ต้องพยายามหาคำตอบ กล่าวคือ ถ้าการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการปลูกสร้างแนวคิดชาตินิยม ก็ถือว่ารัฐอาศัยระบบการศึกษา เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ไม่ได้มองให้ลึกลงไปถึงสาระของการศึกษาเลย

เพียงแต่มองว่า การศึกษาเป็นตัวกลางที่จะสร้างให้ประชาชนในรัฐ เกิดความสำนึกรักชาติและยกย่องเชิดชูความเป็นชาติของตนอย่างถึงที่สุด หากเป็นเช่นนี้จริง การศึกษาก็คงไม่ใช่อะไรอื่นใด ที่สร้างคุณค่าเชิงความรู้ให้กับประชาชน หากแต่เป็นการสร้างให้ประชาชน เกิดความคิดแบบชาตินิยมเพียงเท่านั้นเอง ดังนั้น การศึกษาที่แท้จริงมีเจตนารมณ์อย่างไรงั้น

วิทย์ วิศทเวทย์ ได้ศึกษา “ปรัชญาการเมืองไทย 2411-2475” โดยอธิบายเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของไทยในช่วงรัชกาลที่ 5 ถึงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองสำหรับแนวคิดทางการศึกษาของไทยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความเป็นชาตินิยมของไทย ซึ่งอธิบายไวสองส่วน คือ ส่วนแรก การศึกษากับการเมืองการปกครอง ส่วนที่สอง การศึกษากับสังคมและวัฒนธรรม โดยได้อธิบายเกี่ยวกับการศึกษาไทยในสมัย 2411-2475 ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง ซึ่งงานดังกล่าวได้จำแนกว่า การศึกษากับการเมืองการปกครองสัมพันธ์กันและแสดงออกมา 3 ประเด็นหลักๆ ก็คือ 1) การศึกษากับการป้องกันประเทศ 2) การศึกษากับการผลิตข้าราชการและ 3) การสร้างพลเมืองดี โดยสามารถสรุปได้ว่า การศึกษากับการป้องกันประเทศและการสร้างพลเมืองดี มีส่วนสำคัญกับการสร้างแนวคิดชาตินิยมมากที่สุด ในขณะที่การศึกษากับการผลิตข้าราชการ มีความเกี่ยวข้องกับชาตินิยมน้อยมากหรืออาจเกี่ยวข้องของในลักษณะที่ไม่ชัดเจน ๆ แต่เป็นความเกี่ยวข้องทางอ้อม สาเหตุของการศึกษากับการป้องกันประเทศมีที่มาจากภายหลังจากที่จักรวรรดินิยมได้เรืองอำนาจและออกอาณานิคมทำให้เกิดการตื่นตัวในการที่จะป้องกันการถูกรุกราน ในการเขย็ดครองดินแดนการป้องกันการถูกรุกรานจากจักรวรรดินิยมตะวันตกที่ดีที่สุดในตอนนั้น คือการมีกำลังพลที่เหนียวแน่นและเข้มแข็งมากที่สุด ทำให้มีการจัดตั้งโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าขึ้น การตั้งโรงเรียนนายร้อยมีจุดประสงค์ในการฝึกหัดทหารและเรียนวิชาที่เกี่ยวกับการป้องกันประเทศ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะไม่เห็นภาพอย่างตรงไปตรงมาว่า การศึกษากับการป้องกันประเทศไม่ได้เป็นส่วนสำคัญในการสร้างแนวคิดแบบชาตินิยมอย่างตรง ๆ แต่พอสรุปได้ว่า การที่สังคมมีการตื่นตัวและเริ่มให้การศึกษามาเป็นส่วนหนึ่งในการปกป้องประเทศ ก็ถือว่าการศึกษาเกี่ยวข้องกับชาตินิยมของไทย ในแง่ที่ว่าชาตินิยมที่เกิดขึ้นนั้น เป็นแนวคิดที่เกิดจากการที่สังคมส่วนใหญ่ มีความเชื่อว่าปัจจัยภายนอกที่เขามานั้นจะทำให้ประเทศชาติ ไม่มีความเป็นเอกราชได้ ดังนั้น ทางเดียวที่ทำได้ คือ ปลูกฝังงานการศึกษาให้รักป้องกันประเทศจากการรุกรานของต่างชาติ แนวคิดดังกล่าว อาจจะไม่มีผลกระทบในทางลบเท่าใดนักในยุคนั้น แต่เป็นจุดกำเนิดสำคัญ ที่จะทำให้เรามีแนวคิดแบบชาตินิยม ที่รักชาติบ้านเมืองสืบเนื่องเรื่อยมาและประเด็นที่สำคัญต่อมาคือ การสร้างพลเมืองดี โดยอาศัยการศึกษา การสร้างพลเมืองของรัฐให้เชื่อฟังในอำนาจของรัฐ ผ่านการปลูกฝังทางการศึกษา ซึ่งวิทย์ วิศทเวทย์ อธิบายว่า “ถ้าเราพิจารณาหลักสูตรและแบบเรียน จะพบว่ารัฐบาลได้กำหนดให้มีการสอนหลายวิชา ซึ่งมีส่วนที่จะอบรมจิตใจและทัศนคติของเยาวชน ให้เป็นสมาชิกที่ดีของระบอบการปกครองที่กำลังใช้อยู่ คือระบอบราชาธิปไตยและให้เป็นการกำลังที่จะสร้างเอกภาพให้แก่รัฐประชาชาติที่กำลังก่อตัวขึ้น ทัศนคติ

สำคัญที่รัฐบาลต้องการปลูกฝังให้นักเรียน ได้แก่ ความรักชาติ ความสำนึกในความเป็นชาติไทย ความมีวินัยการเสียสละการเชื่อฟังคำสั่งและความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์” (วิทย์ วิศทเวทย, 2526: 31) และนอกจากนี้ยังมีการสอนวิชาพงศาวดารวิชาความรู้เรื่องเมืองไทยตามหลักสูตร พ.ศ. 2452 ซึ่งจุดมุ่งหมายที่ต้องสอนวิชาเหล่านี้ก็คือ “...เพื่อให้รู้จักบ้านเมืองของตัวเองว่าเป็นอย่างไรจนจึงได้ตั้งหลักฐานเป็นปกแผ่นแผนที่ขึ้นได้เพื่อจะได้เกิดความรักชาติบ้านเมืองโดยตั้งตัวไวเป็นพลเมืองดี...” (วิทย์ วิศทเวทย, 2526: 32) การสอนวิชาทางตน เช่น วิชาพงศาวดารของไทยในยุคสมัยนั้น มีวัตถุประสงค์เป็นไปเพื่อให้เยาวชนในชาติเกิดความรักชาติว่า ในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาบ้านเมืองของเรานั้น ฝ่าฟันอุปสรรคจากการรบการศึกมานักต่อนัก ดังนั้น เราต้องตระหนักอยู่เสมอว่าบรรพบุรุษของเรานั้น มีพระคุณต่อเราอย่างมากในการหวงแหนรักษาชาติบ้านเมืองไว้ให้เราเมื่อเป็นเช่นนี้ หน้าที่ของชนรุ่นหลังก็ต้องรู้จักหวงแหนรักษาชาติบ้านเมือง สำนึกรักอย่างถอนแถมและลึกซึ้ง นอกจากนี้ อีกประการหนึ่งก็ไปเพื่อให้เกิดความสำนึกและรู้อาคณาของชาติว่า ชาติไทยเรานั้น เป็นชาติที่เก่าแก่มากแต่โบราณกาลมาแล้ว ดังนั้น การรวมกันเป็นหนึ่งและรักในความเป็นชาติ ก็เป็นการเทิดทูนเกียรติประวัติให้กับชาติอย่างถอนแถมแท้ นี่ก็คือจุดประสงค์ของการจัดการศึกษาให้เป็นพลเมืองดีของชาติ นโยบายในการสร้างรัฐประชาชาติ เริ่มมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อมาถึงสมัยรัชกาลที่ 6 ความมุ่งหมายดังกล่าวนี้ก็ขยายเป็นลัทธิชาตินิยม จึงมีการเน้นการสอนให้รักชาติมากยิ่งขึ้น การสอนให้เกิดความรักชาติ นอกจากจะผ่านทางหลักสูตรวิชาพงศาวดารแล้ว รัฐบาลยังกำชับเจ้าหน้าที่ทางการศึกษาและครูใหญ่อบรมเด็กเรื่องนี้ด้วย เช่นใน พ.ศ. 2470 กระทรวงธรรมการได้นำธรรมเนียมการมณฑลว่า การเรียนนั้น มิใช่แต่สอนหนังสือต้องสอนให้รักชาติด้วย ให้แก่นักเรียนรู้จักตัวเอง ในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของชาติ ให้ทุกคนทำตนเป็นไทยภูมิใจในการเป็นคนไทย (วิทย์ วิศทเวทย, 2526)

โดยสรุปการศึกษาเกี่ยวกับการเมืองการปกครองนั้น มีความสัมพันธ์กันในแง่ที่ว่ารัฐใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างแนวคิดชาตินิยมและปลูกฝังแนวคิดชาตินิยมให้กับเยาวชนของชาติทั้งในเรื่องของการศึกษากับการป้องกันประเทศและการสร้างพลเมืองดีเราจะเห็นว่าการศึกษาในยุค 2411-2475 นั้นเป็นการวางรากฐานให้เกิดแนวคิดชาตินิยมจากข้ออ้างที่ว่าเราต้องมีการป้องกันการรุกรานจากชาติตะวันตกในการล่าอาณานิคมการปลูกฝังให้สำนึกรักในชาติบ้านเมืองจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ชาติแข็งแกร่งขึ้นมาได้อย่างไรก็ตามแนวคิดดังกล่าวได้ส่งผลให้เกิดผลตามมาในการสร้างพลเมืองดีในยุคเริ่มต้นนั้นการสร้างพลเมืองดีและการนิยามพลเมืองดีเราก็จะเห็นได้ว่าคงไม่มีอะไรมากไปกว่าการที่เราบอกว่าพลเมืองดีก็คือคนที่เป็นคนดีและคนที่เป็นคนดีก็คือคนที่รักชาติบ้านเมืองมุ่งมั่นในการดำรงไว้ซึ่งชาติไทยและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติไทยนิยามของพลเมืองดีจึงจำกัดอยู่ภายใต้กรอบดังกล่าวเพราะไม่มีความต้องการให้ชาติเกิดความสั่นคลอนจากปัจจัยใดๆเลยหน้าที่สำคัญของรัฐในช่วงนั้นก็คือการรวมพลเมืองดีตามนิยามของตนให้ได้มากที่สุดเมื่อทำได้มากที่สุดการ

จัดการในด้านการเมืองการปกครองก็จะเป็นไปอย่างเรียบง่าย ความวุ่นวายก็จะลดลงสภาพเมืองมีความคิดความเห็นที่เหมือนกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนในการแสดงถึงความรักชาติเหมือนกัน หน้าที่ของผู้ปกครอง คือ การออกคำสั่งให้ทำตาม แต่แนวคิดดังกล่าวไม่ใช่เรื่องที่จะเกิดขึ้นได้อย่างง่ายดาย หากไม่มีสวนช่วยสนับสนุนการสนับสนุนแนวคิดชาตินิยมและการสำนึกรักชาติบ้านเมืองอย่างที่สุดในยุคสมัยนั้น คือการให้การศึกษาก็เพื่อกล่อมเกล่าประชานั่นเอง

นอกจากนี้ แนวคิดชาตินิยมของไทย สามารถแสดงออกมาในรูปของการศึกษาและวัฒนธรรมอีกด้วย ซึ่งงานศึกษาในช่วงสมัยของการก่อกำเนิดชาตินิยมอย่างจริงจังในไทย ที่กล่าวถึงการศึกษา กับวัฒนธรรมได้จำแนกวัฒนธรรมออกเป็นสองประเภท คือ วัฒนธรรมที่ไม่เนื่องด้วยตัวหนังสือและวัฒนธรรมที่เนื่องด้วยตัวหนังสือ วัฒนธรรมประเภทแรก คือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา วัฒนธรรมดังกล่าวนี้ ดูเหมือนว่ารัฐบาลจะไม่ได้สนใจเน้นหนักว่า ต้องจัดลงไปในระบบการศึกษา แต่วัฒนธรรมดังกล่าวนี้ถูกจัดให้อยู่ในส่วนหนึ่งของกิจกรรมนอกหลักสูตร ที่จัดในโรงเรียน มีการแทรกเอาวัฒนธรรมกลุ่มนี้เข้าด้วย วัฒนธรรมที่ไม่เป็นตัวหนังสือนี้ ได้จัดให้มีการสอนศาสนา โดยเน้นสอนพระพุทธศาสนา เพราะถือกันว่าเป็นศาสนาประจำชาติไทย ดังคำอธิบายว่า “การสอนนั้น ห้ามมิให้สอนศาสนาคริสต์เป็นอันขาด” (วุฒิชัย มูลสิน, 2516)

ในสมัยนั้น มิชชันนารีมีสิทธิที่จะตั้งโรงเรียนสอนศาสนาคริสต์อยู่ เพียงแค่ขอรัฐบาลห้ามมิให้สอนเท่านั้น นอกจากนั้น ยังมีการประกาศให้หยุดเรียนในวันสำคัญต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาและประเพณีการรักษาพระพุทธศาสนาให้เป็นศาสนาประจำชาติ ยังปรากฏอยู่ในรูปของแบบเรียนจริยธรรมเสมอมา ในรูปของการสอนหลักธรรมทางศาสนา (วิทย์ วิศทเวทย์, 2526) นอกจากวัฒนธรรมในเรื่องของศาสนาแล้ว ในทางดานวัตถุก็ปรากฏว่ามีการส่งเสริมเช่นเดียวกัน โครงการการศึกษา พ.ศ. 2441 เสนอว่า นักเรียนที่จะส่งไปเรียนต่างประเทศนั้น ต้องอบรมขนบธรรมเนียมไทยก่อน เพราะคนเหล่านี้จะใด “ไม่ลืมนับถือธรรมเนียมไทย หรือคิดชุดแผนดินไทยให้เหมือนเกาะอังกฤษ” (ร.5, ศ.2/4 อ้างถึงในวิทย์ วิศทเวทย์, 2526) และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสในวันเปิดโรงเรียนเพาะช่างว่า “ความเจริญของวิชาช่าง เป็นเครื่องวัดความเจริญของชาติ ควรรักษาศิลปะประจำชาติ บำรุงและแก้ไขของเราเอง ไม่ควรลอกแบบจากต่างชาติทั้งหมด นี่ การศึกษามีสวนช่วยได้” (ร.6, ศ.1/20 อ้างถึงในวิทย์ วิศทเวทย์, 2526)

สวนวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่ง คือ วัฒนธรรมที่เนื่องด้วยตัวหนังสือ วัฒนธรรมแห่งชาติที่รัฐบาลอาศัยระบบโรงเรียนเป็นสื่อในการถ่ายทอดวัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมที่เนื่องด้วยตัวหนังสือ ได้แก่ ภาษากบวรดนคติ ภาษากบวรดนคติ เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญที่สุดอันหนึ่งที่ทำให้เห็นว่า สังคมหนึ่งมีวัฒนธรรมคางจากอีกสังคมหนึ่ง ดูเหมือนจะเป็นตัวสำคัญที่สุด ที่ชี้ให้เห็นถึงเอกลักษณ์แห่งชาติและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติได้ดีที่สุด (ร.6, ศ.1/20 อ้างถึงในวิทย์ วิศทเวทย์, 2526) สำหรับการเรียนการสอนภาษานั้น อาจจะให้มีการสอนภาษาถิ่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยอยู่บ้าง แต่การ

จัดการเรียนการสอน ที่จะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ก็มีเพียงแคการสอนภาษาไทยเท่านั้น เพราะ
 ทั้งนี้ ก็มีความเห็นว่า ภาษาไทยเป็นภาษาแห่งชาติและเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ที่แสดงถึงเอกลักษณ์
 ของความเป็นไทยนั่นเอง นอกจากภาษาไทยที่ใช้จัดการเรียนการสอนแล้วยังพบว่า มีการนำเอา
 วรรณคดีที่เรียกวาวรรณคดีแห่งชาติ มาจัดการเรียนการสอนด้วยและวรรณคดีที่นำมาสอน ต้องแสดง
 ถึงความเป็นไทยด้วยกัน ทั้งนี้ในยุคนั้น มีการให้ความเห็นว่า ที่ต้องสอนวรรณคดี ก็เพราะว่า เป็น
 สิ่งหนึ่งที่จะทำให้เราได้ตระหนักถึงความเป็นสมบัติของชาติ เราจะเห็นว่า การศึกษานั้น มีส่วน
 เกี่ยวข้องกับแนวความคิดเรื่องชาตินิยม มาตั้งแต่ก่อนชาตินิยมจะปรากฏเด่นชัดในสมัยรัชกาลที่ 6

สรุปประเด็นสำคัญ โดยจำแนกเป็นสองประเด็น คือ การศึกษากับการเมืองการปกครองและ
 การศึกษากับสังคมและวัฒนธรรม ในประเด็นแรก การศึกษาเป็นส่วนสำคัญที่นำไปสู่แนวคิดแบบ
 ชาตินิยมผานการเมืองการปกครอง โดยที่มีรัฐถืออำนาจและใช้อำนาจนั้น สร้างกฎเกณฑ์ให้กับระบบ
 การศึกษาและมุ่งเน้นให้อำนาจเอื้อต่อการสนับสนุนแนวคิดแบบชาตินิยม กล่าวคือ มีการปลูก
 จิตสำนึกให้รักชาติ ห่วงเห่นในชาติบ้านเมือง แต่ปัญหานี้ก็อาจเกิดขึ้นมาจากปัจจัยความวุ่นวาย
 ภายนอก คือการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตก ที่เป็นสวนให้ชาติไทยตระหนักว่า ต้องมีการตั้ง
 โรงเรียนที่มีการเรียนการสอนแบบทหารเพื่อปกป้องประเทศ แนวคิดนี้ได้ส่งผลต่อมาให้เกิดชาตินิยม
 คือ ทำให้เกิดการนิยามว่าพลเมืองดี คือ ผู้ปกป้องชาติบ้านเมือง ผู้รักชาติบ้านเมืองอย่างที่สุดและดู
 เหมือนว่า สิ่งที่สังคมการเมืองต้องการ คือ พลเมืองดี แต่ความเป็นพลเมืองดีของไทยถูกนิยามขึ้นมา
 โดยความคิดความเชื่อของผู้มีอำนาจในขณะนั้นและถูกปลูกฝังเรื่อยมา ผานแนวคิดแบบอนุรักษนิยมที่
 ให้นิยามความเป็นพลเมืองดี ในกรอบของความคิดที่ต้องเป็นผู้รักชาติปกป้องชาติและห่วงเห่นชาติ
 อย่างที่สุด (สายชล สัตยานุรักษ์, 2557) เมื่อมีการนิยามพลเมืองดีแล้ว สิ่งก็ตามมาคือ เราจะเอาอะไร
 มาสร้างพลเมืองดีตามนิยามของตน รัฐในตอนนั้น ก็ตอบงายๆ ว่าให้เป็นหน้าที่ของการศึกษาที่จะทำ
 หน้าที่เรื่องนี้ อาจจะสรุปได้ว่า รัฐใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังให้รักชาติบ้านเมืองให้แก่
 เยาวชนที่จะเติบโตต่อไปได้มีแนวความคิดแบบชาตินิยมอย่างที่สุด เพราะเห็นว่า ระบบการศึกษา คือ
 ระบบที่จะสามารถขัดเกลาได้ตามความประสงค์ของรัฐ เรื่องของการศึกษาที่ถูกใช้เป็นแนวคิดของ
 ชาตินิยมนี้ ยังเป็นผลสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ที่เราเห็นได้ชัดก็คือ การให้สถานศึกษาหลายแห่งมีการร
 เพลงชาติและเคารพธงชาติหน้าเสาธงในตอนเช้า นอกจากนี้ ยังมีการไหว้พระสวดมนตหน้าเสาธงอีก
 ด้วย แนวคิดดังกลาวนี้ คือ การศึกษาถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างชาตินิยม ผานศาสนาหรือ
 วัฒนธรรมของคนสวนมาก เป็นหลักขอสำคัญของการปลูกฝังชาตินิยม โดยใช้วัฒนธรรม ประเพณี
 ศาสนา ความเชื่อ มาเป็นหลักการสำคัญให้เยาวชนตระหนักถึงความเป็นชาติ ผลที่ตามมาคือ การไม่
 เขาใจในความแตกต่างหลากหลายของสังคมสมัยใหม่ ทำให้สังคมยังยึดอยู่กับหลักเกณฑ์ทางสังคม
 แบบเดิม สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ เมื่อเราไม่เขาใจความแตกต่างหลากหลายในสังคม ท้ายที่สุดก็นำไปสู่
 การแบ่งแยกและจำแนกความเป็นกลุ่มชนในชาติ ตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เช่น

การให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนาว่าเป็นศาสนาประจำชาติไทย ในขณะที่ยังมีศาสนาอื่นอยู่ในสังคมไทยและการยกย่องความสำคัญศาสนาเพียงศาสนาใด ศาสนาหนึ่งในสังคม “พุทธศาสนา” ทำให้เกิดความขัดแย้งต่อไป ซึ่งนี่คือผลของชาตินิยมที่เรามักมองไม่เห็นกัน

การสร้างชาตินิยม

การสร้างแนวคิดชาตินิยมผ่านวัฒนธรรมและประเพณีไทย ในกระแสแนวคิดหลักของเรื่องวัฒนธรรมและประเพณีไทยนั้น เรามักอธิบายและสืบหาต้นตอของแหล่งกำเนิดวัฒนธรรมแห่งชาติของไทย ในบางครั้ง คำอธิบายก็มักจะเกี่ยวโยงไปถึง การอธิบายที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของสังคมและวัฒนธรรม จนทำให้มีการเรียกร้องให้มีการบัญญัติพระพุทธศาสนาให้เป็นศาสนาประจำชาติ อันเป็นทางหนึ่ง que แสดงถึงแนวความคิดของชาตินิยมไทยได้อย่างชัดเจน นอกจากการใช้ศาสนา มาอธิบายความเป็นชาติแล้ว สังคมไทยยังใช้สถาบันกษัตริย์ในการให้ความหมายหนึ่งของความเป็นไทยด้วย ทำให้แนวคิดชาตินิยมของไทย ที่เรียกว่าเป็นวัฒนธรรมนั้น ผูกพันกันมากกับพระพุทธศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์ สำหรับคำอธิบายเรื่องที่ว่า สังคมไทยผูกพันกับพระพุทธศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์นี้ สายชล สัตยานุรักษ์ อธิบายไว้ว่า “...ถึงแม้ว่า “ชาติไทย” จะมีปัญหารายแรงเกิดขึ้น ในบางสมัยแต่ก็สามารถแก้ไขได้เป็นอย่างดี โดยพึ่งพระบารมีและพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์และพุทธศาสนา ซึ่งสถาบันทั้งสองนี้ เป็นหัวใจของ “ความเป็นไทย” ที่ทำให้ “ชาติไทย” มีเอกราชและเจริญก้าวหน้าตลอดมา ประชาชนจึงควรจงรักภักดี และกตัญญูต่อบุคคลที่ชื่อ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” และทำหน้าที่ของตน ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต สามัคคีและเสียสละ โดยไม่กาวกายหน้าที่ของผู้อื่นและไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงสิทธิใด ๆ หากผู้ใดยังไม่มี “ความเป็นไทย” ก็สามารถที่จะ “กลายเป็นไทย” ได้โดยหันมาจงรักภักดีต่อ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” และใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวัน...” (สายชล สัตยานุรักษ์, 2551) การที่อธิบายว่าความเป็นไทยในทางวัฒนธรรมนั้น คือ ความเป็นไทยที่ต้องแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ สายชล สัตยานุรักษ์ได้ให้เหตุผลไว้ว่า “อุดมการณ์ชาตินิยมดังกล่าวข้างต้นนี้ ตอบสนองจุดมุ่งหมายของชนชั้นนำ ในการจรรโลงระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งสามารถรวมศูนย์อำนาจได้อย่างแท้จริงเป็นครั้งแรกในรัชกาลที่ 5 โดยเป็นรากฐานทางภูมิปัญญาเพื่อจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างคน ชั้นต่าง ๆ แทนอุดมการณ์แบบราชาธิราช ที่มีมาแต่เดิมซึ่งนอกจากจะทำให้ชนชั้นเจ้า มีอำนาจเด็ดขาดสูงสุดแล้ว ยังช่วยในการสถาปนาอำนาจเหนือดินแดนทั่วประเทศในบริบทที่รัฐเริ่มมีเส้นเขตแดนที่แน่นอนตายตัวอีกด้วย (สายชล สัตยานุรักษ์, 2551) จะเห็นได้ว่า ทศนะความเป็นชาตินิยม ถูกทำให้แข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น โดยคำอธิบายของตน ปัญญาชนไทยในรัฐแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ได้มีความมุ่งหมายในการที่จะสร้างแนวคิด “ชาตินิยมทางวัฒนธรรม” เพื่อทำให้คนไทยตระหนักถึง “ความเป็นไทย” ที่ทำให้คนไทยยอมรับในการแบ่งแยกชนชั้นทางสังคม

ตามชาติวุฒิ โดยกำหนดให้คนไทยใช้ภาษาไทยแบบเดียวกัน นับถือพระพุทธศาสนาแบบไทย ที่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐ นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นให้คนไทยตระหนักถึงระบบคุณค่าที่มองว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นคุณค่าที่เรามีพระมหากษัตริย์อยู่คู่สังคมไทยมาอย่างชานานและยังปกป้องรักษันตรายทั้งปวง ให้กับสังคมไทย ทั้งยังมีพระพุทธศาสนาคอยให้ความสำคัญกับอำนาจดังกล่าวผ่านเรื่องของพระสยามเทวาธิราช เป็นต้น เพื่อแสดงให้เห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาไทยและสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างแนวคิดแบบชาตินิยม

ส่วนการนำพุทธศาสนามาสร้างความเป็นไทย เป็นอีกหนึ่งกระแสความคิดที่มีมากับสังคมไทย โดยตลอด โดยเฉพาะการสร้างแนวคิดทางด้านสังคมการเมืองและเศรษฐกิจ ที่ได้นำให้พุทธศาสนาเป็นเครื่องมือของรัฐ ในการสร้างความเป็นไทย ผ่านแนวคิดต่างๆ นอกจากนี้ ในปัจจุบันยังมีการเรียกร้องให้มีการออกกฎหมายรองรับให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติด้วย ถือได้ว่าพระพุทธศาสนาของไทยเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างแนวคิดแบบลัทธิชาตินิยมในสังคมไทย

การสถาปนา “พุทธศาสนาแบบไทย” ในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น มีความสำคัญในหลายมิติด้วยกัน เช่น เป็นแหล่งอ้างอิงของระบบคุณค่าที่จักรวรรดิ “ชาติ” ใหม่มั่นคงและความเชื่อเรื่อง “กรรม” ก็ยังคงมีส่วนช่วยให้คนไทยยอมรับลำดับชั้นทางสังคม ดังนั้น นอกจากจะทรงกำหนดนโยบายให้สอนพุทธศาสนาในโรงเรียนแล้ว ยังทรงกำหนดกรอบความคิดของพระธรรมเทศนาและทรงตรวจแก้ร่างพระธรรมเทศนา ที่พระราชอาคันตุกะจะแสดงในวาระสำคัญ ๆ ด้วยพระองค์เองด้วย (ศิริพร สุขเมธารัตน์, 2528) นอกจากนี้ เมื่อยกเลิกระบบไพร่และทาสแล้ว ชนชั้นนำของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ยังหวังว่า การปฏิรูปการปกครองและการศึกษาของคณะสงฆ์ จะทำให้พระสงฆ์ “เป็นทางเชื่อมให้สนิทระหว่างรัฐบาลกับราษฎร” ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2551) ทั้งนี้พระราชกรณียกิจของรัชกาลที่ 5 ที่ทรงได้รับสืบทอดมาจากพระราชบิดาในการทำให้พุทธศาสนาเป็นพุทธศาสนาแบบไทยและเป็นศาสนาแห่งชาติ รวมทั้งทำให้เกิดการยอมรับว่า พระมหากษัตริย์ทรงมีความสำคัญอย่างสูงสุดต่อชาติไทยและต่อพุทธศาสนา มโนทัศน์ดังกล่าวนี้ ได้รับการกล่าวเน้นอย่างต่อเนื่องหลายรูปแบบ รวมทั้งการออกแบบก่อสร้างวัดเบญจมบพิตรด้วยสถาปัตยกรรมไทยและประดับด้วยสัญลักษณ์ใหม่ที่แสดงถึงพระราชอำนาจแบบสมบูรณาญาสิทธิ (ชาตรี ประกิตนันทการ, 2547 อ้างถึงในสายชล สัตยานุรักษ์, 2551)

ธงชัย วินิจจะกูล กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงสำคัญ ของพุทธศาสนาในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ว่า มีสองประการ คือ ประการแรก สถาปนาคณะสงฆ์ที่รวมศูนย์ตามแบบการปกครองของรัฐและแผ่ขยายความคิดการตีความและคัมภีร์ที่กรุงเทพฯ ถือเป็นมาตรฐานออกไปเพื่อต่อลมให้พุทธศาสนาบนแผ่นดินสยามคล้ายคลึงตามมาตรฐานเดียวกันทั้งหมด ซึ่งเริ่มขึ้นในครึ่งหลังของรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ประการที่สอง ทำให้พุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นไทยอย่างแยกขาดจากกันไม่ได้กระบวนการนี้เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งทรงริเริ่มลัทธิชาตินิยมตามแบบของ

พระองค์ แมคนัที่อาศัยบนแผ่นดินสยามจะนับถือศาสนาพุทธเถรวาทเป็นส่วนใหญ่มานานหลายร้อยปีก่อนหน้าศตวรรษที่ 20 แต่ความคิดเรื่องความเป็นไทย เพิ่งถูกประมวลกลุ่ปรองขึ้นมาเป็นวาทกรรมทรงพลังในต้นศตวรรษที่ 20 นี้เองวาทกรรม “ชาติ-ศาสน-กษัตริย์” เพิ่งเกิดขึ้นพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นการเมืองวัฒนธรรมประการสำคัญของไทยและกลายเป็นองค์ประกอบหนึ่งของชาตินิยมไทยสมัยใหม่ภายใต้สมบูรณาญาสิทธิราชย์นี้เอง (ธงชัย วินิจจะกุล, 2554) และยังสืบทอดมาถึงยุคปัจจุบัน วาทกรรมนี้ หากวิเคราะห์ภายใต้บริบทของสังคมไทย ที่พยายามสร้างแนวคิดชาตินิยมขึ้นมาภายใต้ชุดวาทกรรมชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ก็จะพบว่าวาทกรรมดังกล่าว เป็นวาทกรรมในฐานะอุดมการณ์ ซึ่งเกิดขึ้นจากการทำหน้าที่ของวาทกรรมในสถานะของการเป็นระบบความคิด ทำให้คนมีจินตนาการถึงรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม จึงเป็นฐานการก่อรูปขึ้นของความจริง (สามชาย ศรีสันต์, 2561) เช่น อุดมการณ์ชาติเป็นหลัก ซึ่งมีสถาบันที่คอยสนับสนุนค้ำจุน คือ ชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ทำให้เราเกิดความรักในชาติและรับรู้ตำแหน่งหน้าที่ความสัมพันธ์ทางสังคมด้วย

ต่อมาในระหว่างครึ่งหลังของทศวรรษ 2520 ไปจนถึงต้นทศวรรษ 2530 การที่นักคิดและปัญญาชนไทยสายพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียงจำนวนมาก ทำการแยกข้อความคิดออกเป็น “ตะวันตก” และ “ไทย” ที่มีนัยยะว่า ความคิดแบบหลังมาจากภายใน มีความเป็นไทยดีกว่าเหนือกว่ามีศีลธรรมกว่าและสอดคล้องกับสังคมไทยมากกว่านั้น ยังมีการนำเสนอแนวคิดทางการเมืองที่มีความเป็นไทยและมีหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นหัวใจหลัก ขึ้นมาต่อสู้แข่งขัน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำนี้คือ นอกจากจะทำให้ปัญญาชนไทยสายพุทธศาสนาเหล่านี้ มีความคิดทางการเมืองมีลักษณะแบบ “อนุรักษนิยม” อย่างมากแล้ว ยังทำให้ความคิดแบบ “กษัตริย์นิยม” ที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทยมายาวนานมีความชอบธรรมทางการเมืองมากยิ่งขึ้นกว่าที่เคยเป็นมาอีกด้วยเนื่องจากเหตุผลที่ว่าเมื่อเปรียบเทียบกับความคิดแบบ “ประชาธิปไตย” และ “สังคมนิยม” แล้วความคิดแบบ “กษัตริย์นิยม” มี “ความเป็นไทย” และ “ความเป็นพุทธ” อยู่มากกว่าและด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้การเคลื่อนไหวทางความคิดของปัญญาชนไทยสายพุทธศาสนามีความคิดแบบ “ชาตินิยมทางวัฒนธรรม” จะเห็นว่าการมองชาตินิยมไทยแบบ “ชาตินิยมวัฒนธรรม” นั้นจะเป็นลักษณะของความสัมพันธ์กันระหว่างพระพุทธศาสนากับสถาบันพระมหากษัตริย์โดยที่ผ่านมานั้นพระมหากษัตริย์จะมีสถานะเป็นองค์อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาการมองเช่นนี้ทำให้เห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติไทยเด่นชัดมากขึ้นเพราะมีพระมหากษัตริย์เป็นเสมือนตัวแทนของคนทั้งชาติที่ถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งชาตินั้นเองการมองเช่นนี้นำมาสู่การเรียกร้องให้มีการบัญญัติพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติในรัฐธรรมนูญนั่นเองในปัจจุบันนี้เราจะยังไม่กล่าวถึงปัญหาของแนวคิดดังกล่าวนี้ อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ของสถาบันพระมหากษัตริย์กับพระพุทธศาสนานั้นในบทความเรื่อง “พุทธศาสนาประจำชาติไทยในรัฐธรรมนูญ” ของชาญณรงค์บุญหนูโน้ติกกล่าวไว้ว่า “การอ้างอิงกษัตริย์ที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาในบริบทอื่นนอกจากประเทศไทยนั้นมักเกิดขึ้นในกรณีที่จะชี้ให้

เห็นความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับสถาบันพระมหากษัตริย์โดยรวมกล่าวคือเพื่อชี้ให้เห็นว่า รัฐกับพระพุทธศาสนาต่างอิงอาศัยกัน เพื่อยังความเจริญรุ่งเรืองแก่สังคมในบางกรณีมีการออกแบบสุดโต่งว่า “พระพุทธศาสนาแยกจากสถาบันพระมหากษัตริย์ไม่ได้” โดยอ้างว่าพระพุทธเจ้าเองกำเนิดจากวรรณกษัตริย์” (ชาญณรงค์ บุญหนุน, 2557) ซึ่งความเข้าใจข้างต้นเป็นเพียงแคความเข้าใจประวัติศาสตร์ไทยตามแนวที่รัฐปลูกฝังเรามาเท่านั้น แต่สำหรับในปัจจุบันนี้ ประวัติศาสตร์ชาติที่เกิดจากการศึกษาคนควากันของบางสำนัก ได้เปลี่ยนไปจากการศึกษาประวัติศาสตร์ในแนวเดิมตามที่รัฐไดวางเอาไว้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาวพุทธไทยส่วนใหญ่ ยังเป็นความเข้าใจตามแนวที่รัฐไดวางเอาไว้ดังที่ธงชัย วินิจจะกุล เรียกว่า “ประวัติศาสตร์ราชาชาตินิยม” คือ ประวัติศาสตร์ที่มองว่าพระมหากษัตริย์ คือ ศูนย์รวมของทุกเรื่อง ความสัมพันธ์กันระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับสังคมไทยมีความผูกพันกันมาก

การให้ความหมายและความสำคัญกับสถาบันพระมหากษัตริย์ คือ สิ่งที่อำนวยความสะดวกต่อความเป็นชาติ ผ่านความหมายของสิ่งต่าง ๆ แม้แต่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยทั้ง ๆ ที่การให้ความหมายของพระพุทธศาสนาที่ควรจะเป็นนั้นควรเป็นสิ่งที่กำหนดโดยพุทธธรรมเองหาใช่สถาบันกษัตริย์ (ชาญณรงค์ บุญหนุน, 2557) แนวความคิดเกี่ยวกับการสร้างชาตินิยมผ่านพระพุทธศาสนาของรัฐไทยนั้น ได้ดำเนินเรื่อยมานับตั้งแต่มีการปฏิรูปคณะสงฆ์และก่อตั้งคณะธรรมยุติกนิกายของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ซึ่งเรียกว่าเป็นการก่อตั้งคณะสงฆ์ที่เปนนิกายของราชสำนัก ส่งผลให้เกิดขึ้นของศาสนจักรที่มีสิทธิอำนาจในทางกฎหมายและควบคุมด้วยศาสนาหรือที่เรียกว่ามหาเถรสมาคมจนกระทั่งถึงปัจจุบัน การสร้างแนวคิดชาตินิยมยังสื่อผ่านอิทธิพลของพระพุทธศาสนาแบบไทย โดยในปัจจุบันการสร้างแนวคิดชาตินิยม ผ่านพระพุทธศาสนานั้น เป็นการอ้างอิงในแง่ของการนำเอาพุทธศาสนามาเป็นกรอบแนวคิดและการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดชาตินิยมอื่นๆ ที่เน้นย้ำถึงความเป็น “ชาติไทย” ไวเป็นอย่างดี เช่น การอธิบายแนวคิดเรื่องพุทธเศรษฐกิจศาสตร์ของทาน ป.อ. ปยุตโต แนวคิดเรื่องธัมมิกสังคมนิยม ของทานพุทธทาสภิกขุ หรือการพยายามนำเอาแนวคิดเรื่องการปกครองแบบธรรมราชาธิปไตยมาเป็นต้นแบบของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทย โดยให้เหตุผลว่า สังคมไทยเป็นสังคมพุทธ ดังนั้น การที่เราจะพัฒนาระบบการเมืองการปกครองได้นั้น ต้องนำเอาหลักการทางพุทธศาสนามาใช้จึงจะทำให้สังคมการเมืองดำเนินไปในทิศทางที่ควรจะเป็น ส่วนในเรื่องของเศรษฐกิจนั้น การใช้พุทธศาสนาเป็นเครื่องมือของรัฐในการสร้างชาตินิยมก็ถูกผลิตซ้ำ ผ่านผลงานของนักคิดสายพุทธศาสนา ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฆราวาส กล่าวคือ นอกจากทานปยุตโตกับทานพุทธทาสภิกขุแล้ว ยังมีนักคิดสายพุทธศาสนาอีกหลายท่านที่มีบทบาทต่อการเป็นสวนสำคัญของการผลิตสร้างแนวคิดชาตินิยมโดยใช้การอธิบายตามรูปแบบของพุทธศาสนาอีก เช่น นายแพทย์ประเวศ วะสี พระพุทธศาสนาจึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่ง ที่รัฐใช้สร้างความเป้นชาตินิยม เช่นเดียวกันกับการศึกษา แต่ทว่าพระพุทธศาสนาแบบไทยนี้ ถูกให้ความหมาย

ผ่านสถาบันกษัตริย์ ที่ถืออำนาจสูงสุดและมีสิทธิอำนาจในการกำหนดกรอบคิดของพระพุทธศาสนา ถึงแมวยุคหลังมานี้ มีปัญญาชนสายพระพุทธศาสนาในสังคมไทยพยายามสร้างความเปน “พุทธแท้” ให้กับพุทธศาสนาแบบไทย แต่การสร้างความเปนพุทธแท้ก็ก้าวไม่พนักับดักของการางเหตุผล ที่บ่งบอกถึงสถานะของพุทธศาสนาประจำชาติ อันมีแนวคิดแบบอนุรักษนิยมผูกติดอยู่เรื่อยมา เปนเหตุให้พระพุทธศาสนาไม่เป็นอิสระในการเผยแผ่หลักคำสอน แต่ต้องอาศัยอำนาจรัฐและสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาโดยตลอด

ชาตินิยม (nationalism) ในมิติของการสร้างความทันสมัยทางการเมือง

เรื่องของการเมืองกับชาตินิยม (nationalism และ politics of nationalism) ในมิติของการสร้างความทันสมัยทางการเมือง (political modernization) และการเมืองของความทันสมัย (politics of modernity) เพื่อเป็นตัวอย่างให้เห็นว่า หากเราพิจารณาประเด็นทางการเมืองประเด็นหนึ่ง (ในกรณีนี้คือเรื่องของชาตินิยม) ผ่านมิติที่ต่างกัน คือมองในแง่ของพัฒนาการทางการเมือง (political development) ซึ่งเป็นผลมาจากการสร้างความทันสมัยทางการเมืองกับการมองชาตินิยมในแง่ของปมปัญหาหนึ่งของความเป็นสมัยใหม่/ทันสมัย เราอาจจะมีท่าทีต่อการเมืองและมีปฏิบัติการทางการเมืองที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวพันกับชาตินิยม

ในประเด็นทางทฤษฎี เราพบว่าการพิจารณาเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่าง "ชาตินิยม" กับการเมืองนั้น มีความสลับซับซ้อนและมีวิวัฒนาการที่น่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้หยิบยกเอาเรื่องของ "ชาตินิยม" มาเป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นความแตกต่างในมุมมองของการวิเคราะห์การเมือง ระหว่างเรื่องของการสร้างความทันสมัยทางการเมืองและการเมืองของความทันสมัย

1. ชาตินิยม ในมิติของการสร้างความทันสมัยทางการเมือง และ การพัฒนาทางการเมือง: ชาตินิยมในฐานะการสร้าง(ประเทศ)ชาติ (nationalism as nation-building in the process of political modernization and political development)

นักรัฐศาสตร์สมัยใหม่ มองเรื่องของชาตินิยม ในฐานะของปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งในกระบวนการเปลี่ยนผ่านจากสังคมสมัยเก่าสู่ความเป็นสมัยใหม่ โดยที่ชาตินิยมนั้นส่งผลในแง่ของการเป็น "ปัจจัยเชิงบวก" ให้กับสังคมสมัยใหม่ในแง่ของการเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความเป็นความเป็นชุมชนทางการเมืองที่มีอิสระทางการเมืองจากชุมชนการเมืองอื่น ๆ (กล่าวคือมีความเป็นเอกราชในความเป็นชาติ) ชาตินิยมในแง่จึงเป็นความรู้สึกของความจงรักภักดีอันสูงสุดของแต่ละบุคคลที่ต้องมีให้แก่รัฐหรือชาติ เป็นลัทธิที่สร้างความรักของบุคคลต่อบ้านเกิดเมืองนอน รวมทั้งความปรารถนาในความเป็นอิสระทางการเมือง ความมั่นคงปลอดภัย และเกียรติภูมิของชาติ เป็นความสำนึกหรือความรู้สึกในทางจงรักภักดีต่อหมู่ชนซึ่งถือเป็นชาติพันธุ์เดียวกัน เป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมเดียวกัน

ในทัศนะของนักรัฐศาสตร์กระแสหลัก (หรือนักรัฐศาสตร์สายการเมืองเปรียบเทียบ และสายพัฒนาการทางการเมือง) ชาตินิยมนั้นเป็น "Nationalism ความคิดชาตินิยมเป็นแนวคิดหรือลัทธิที่เน้นถึงความจงรักภักดีที่มีต่อชาติ มากกว่าสิ่งอื่นใด ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นครอบครัว กลุ่มของคน วงศาคณาญาติ หรือประเทศอื่น (จรรุญ สุขภาพ, 2518)

อุดมการณ์ (ideology) ในความหมายของชุดทางความคิดที่ใช้อธิบายโลกหรือบางกึ่งว่าเป็นศาสนาทางโลก (ลิจิต ซีเรวคิน, 2514) ซึ่งประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 3 ประการ

1. ประชากรจำนวนหนึ่งควรจะสามารถสร้างสถาบันทางการเมืองและกฎหมายที่สามารถกำหนดชะตาชีวิตของพวกเขาเองได้

2. ประชากรเหล่านั้นมีลักษณะทางวัฒนธรรมบางประการที่มีลักษณะเฉพาะที่เรียกได้ว่าเป็นชาติ (nation) เดียวกัน อนึ่งลักษณะเฉพาะดังกล่าวอาจไม่จำเป็นต้องแปลว่าไม่เหมือนใครเลย แต่อาจหมายถึงว่ามีลักษณะที่ระบุได้ว่าแตกต่าง อาทิ สังคมอเมริกัน มีลักษณะของความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่หลอมรวมกัน มากกว่าต้องหมายความว่าสังคมนั้นมีกลุ่มชนที่มากกว่ากลุ่มชนอื่น ขณะที่ตัวแบบเก่าของยุโรปนั้นเชื่อว่าชาติต้องแปลว่าชุมชนที่มีความเหมือนกันในฐานะมีที่มาทางประวัติศาสตร์จากอดีตอันไกลโพ้น

3. โลกนี้ถูกแบ่งออกเป็นชาติต่าง ๆ ในฐานะประเทศ

ในพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ชาตินิยมในมิติของสิ่งที่หล่อหลอมชุมชนเข้าด้วยกันนี้เกิดขึ้นในยุโรปก่อน คือ ตั้งแต่สนธิสัญญา เวสต์ฟาเลีย ซึ่งกำหนดให้ประเทศต่าง ๆ นับถือศาสนาได้ตามความต้องการ และกษัตริย์มีอำนาจเหนือศาสนา และมีฐานมาจากพลังของการปฏิบัติอุตสาหกรรมและการถือผลประโยชน์ของชาติเป็นที่ตั้ง โดยในพัฒนาการนี้ การปฏิบัติของประเทศต่าง ๆ และสงครามโลก สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นชาติ/ผลประโยชน์ของชาติอย่างชัดเจน ในความหมายที่ว่า การปฏิบัติและสงครามนั้นเกี่ยวพันกับความก้าวหน้า และความอยู่รอดของความเป็นชาติ และขณะเดียวกัน การสถาปนา "ประเทศ (ชาติ)" นั้นล้วนเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของชนชาติต่าง ๆ อาทิ อิสราเอล กระเหรี่ยง ไทยใหญ่ มอญ เพื่อป้องกันการรุกรานจากชาติอื่นที่สถานะความเป็นใหญ่ด้วยการรุกรานชาติอื่น

ในกรณีของประเทศโลกที่สาม พลังชาตินิยมนั้นมีความสำคัญ โดยเฉพาะในแง่ของ "ขบวนการชาตินิยม" ที่ต่อสู้กับเจ้าอาณานิคมผู้รุกราน และ เพื่อการประกาศเอกราช เพื่อที่จะเข้าร่วมและได้รับการยอมรับจากประชาคมโลก เราจะเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคำว่า "ระหว่างประเทศ" กับ คำว่า "นานาชาติ" (international) ซึ่งในบางกรณีก็แปลว่า "สากล" ซึ่งทั้งหมดนี้มีความหมายซ้อนทับกันอยู่ก็คือ การเป็นองค์รวมที่ตระหนักถึง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในฐานะตัวแทนความเป็นชาติ) ที่เป็นเอกราช เพื่อกระทำการบางอย่างร่วมกันผ่าน "ความร่วมมือ" ในระดับ

ต่าง ๆ นั้นเอง หรือ แม้กระทั่งการประกาศสงครามก็จะต้องมีกระบวนการประกาศสงครามที่ชัดเจนที่เป็นข้อตกลงร่วมกันระหว่างประเทศชาติ

เมื่อพิจารณาชาตินิยมในบริบทดังที่กล่าวมาแล้ว เราจะพบว่า ชาตินิยมเป็นพลังสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้บรรลุถึง "ผลประโยชน์แห่งชาติ" อย่างไรก็ตาม ชาตินิยมในแง่ nàyมักถูกวิจารณ์หรือตั้งข้อสังเกตว่าอาจนำไปสู่ลักษณะของการมีอคติในเรื่องผิวสี (racism) เพราะแม้ว่าในด้านหนึ่งนั้นชาตินิยมจะนำมาซึ่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ แต่การสร้างความยิ่งใหญ่ขนาดนั้นก็เสี่ยงที่จะนำมาซึ่งการกดขี่ถูกเหยียดหยามชาติอื่น ๆ อาทิกกรณีของเยอรมันในสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้น (แนวความคิดดังกล่าวเป็นฐานสำคัญของอุดมการณ์ fascism ที่เน้นความยิ่งใหญ่ของความเป็นชาติ โดยมองว่าชาติตนนั้นยิ่งใหญ่และเจริญกว่าชาติอื่น)

ในมิติของการพัฒนาทางการเมือง ความทันสมัยทางการเมืองนั้นย่อมจะเกิดขึ้นเมื่อพลเมืองของประเทศนั้นมีเจตจำนงร่วมกันภายในชุมชนทางการเมือง โดยเฉพาะในสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลาย ดังนั้นสิ่งที่สำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างชาตินิยมกับการพัฒนาทางการเมือง จึงอยู่ที่การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างสมาชิกในสังคมข้ามพ้นสังคมย่อย ๆ และในอีกด้านหนึ่งก็ต้องพร้อมที่จะยอมรับความชอบธรรมของรัฐบาลในฐานะผู้นำที่มีความชอบธรรมที่จะนำพาชาติไปสู่ความก้าวหน้าเจริญรุ่งเรืองภายใต้ระบบการพัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งกล่าวโดยสรุปแล้ว การพัฒนาไปสู่ความเป้นสมัยใหม่นั้นจะต้องพัฒนาเคียงคู่กันไประหว่าง การพัฒนาเทคโนโลยี การพัฒนาเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การพัฒนาการเมือง และการพัฒนาสังคม

อุดมคติหรือเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาทางการเมืองในทัศนะของนักรัฐศาสตร์แนวพัฒนาการเมือง (หรือจะกล่าวว่าการเมืองนั้นก้าวสู่สภาวะทันสมัยหรือไม่) จึงอยู่ที่การอาศัยประสิทธิภาพของการพัฒนาทางสังคม เศรษฐกิจ และ การเมืองของประเทศพัฒนาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ยุโรปตะวันตก ซึ่งพัฒนามาอย่างยาวนานจนมาสู่การเกิด รัฐประชาชาติ (nation-state) และ สิทธิของความเป็นพลเมือง (citizenship) ในฐานะผลลัพธ์จากการพัฒนาอันยาวนาน จนเกิดชุมชนทางการเมือง (political community) ที่มีระเบียบ (order) ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง ที่มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน และแลกเปลี่ยนการยอมรับอำนาจกับสิทธิพลเมือง และการที่ผู้ปกครองจะต้องมีความรับผิดชอบในการดูแลผู้ถูกปกครอง

กล่าวโดยสรุป การสร้างชาตินั้นคือกระบวนการของการ แสวงหาวัฒนธรรมประจำชาติ การสร้างเอกภาพทางภาษา การรยกเลิกระบบเผ่าเล็กเผ่าน้อยของประชากรเพื่อให้เกิดการรวมตัวในลักษณะชุมชนทางการเมืองที่ใหญ่กว่า การทำลายล้างการคอรัปชั่น การรักษาความสงบเรียบร้อย การทำลายล้างกลุ่มติดอาวุธต่าง ๆ ฯลฯ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางการเมืองขึ้นดังตัวอย่างของสังคม (ยุโรป) ตะวันตก

2. ชาตินิยม ในมิติของการเมืองของความทันสมัย: การเมืองของความเป็นชาติ (nationalism as modernity project)

เมื่อพิจารณาในเรื่องของชาตินิยมในมิติของการเมืองของความทันสมัย จะพบว่าเรื่องของชาตินิยมนั้นมีความซับซ้อนมากกว่าเรื่องของชาตินิยมกับพัฒนาการทางการเมือง (หรือความทันสมัยทางการเมือง) ทั้งนี้เพราะในขณะที่แนวคิดพัฒนาการทางการเมืองนั้น มองชาตินิยมทางด้านบวก กล่าวคือ ชาตินิยมเป็นพลังผลักดันให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมเพื่อไปสู่การพัฒนา (ให้มิติของทั้งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และการปลดปล่อยจากพันธนาการของสังคมเก่า) ในมุมมองของการเมืองของความทันสมัยนั้น กลับเห็นว่าชาตินิยมนั้นเป็นทั้ง "กระบวนการและผลิตผลของความทันสมัย" ที่มีปัญหาในตัวเอง และอาจไม่ได้ก่อให้เกิดปัจจัยทางด้านบวกเสมอไป

สิ่งที่นักคิดในสายของการเมืองของความทันสมัยนั้นมองเห็นนั้นไม่ใช่ความก้าวหน้าทางสังคม แต่เป็นเรื่องของความรุนแรง-นองเลือดและการกดขี่ ครอบงำของคนกลุ่มหนึ่งต่อคนกลุ่มอื่น ๆ ในนามของการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองเพื่อความเจริญของชาติ รวมไปถึงการที่รัฐในโลกที่สามบางแห่งฉวยโอกาสปลุกเร้าความรู้สึกของคนด้วยแนวคิดชาตินิยมที่ริเริ่มโดยรัฐมากกว่าโดยประชาชน (official nationalism) และพบว่าชาตินิยมนั้นเป็นพลังที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อชีวิตของผู้คนทั้งในประเทศที่เป็นประชาธิปไตย เผด็จการ และ/หรือ คอมมิวนิสต์ สิ่งเหล่านี้ทำให้การศึกษาเรื่องของชาตินิยม ได้รับความสนใจในฐานะประเด็นในการศึกษา ที่สำคัญทั้งจากนักรัฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และมานุษยวิทยา

Smith (1998) นักคิดเรื่องของชาตินิยมตั้งคำถามที่สำคัญเรื่องชาตินิยม 3 ประการ ดังนี้

1. คำถามในมิติของศีลธรรมและปรัชญา: ตกลงชาติเป็นสิ่งที่สิ้นสุดในตัวเอง และมีความสูงสุดกว่าคุณค่าอย่างอื่น หรือ ชาติ และความเป็นชาตินั้นเป็นเพียงคุณค่าหนึ่งที่น่าไปสู่คุณค่าอื่น (ดังนั้นเราจึงต้องพิจารณาในเรื่องของชาตินิยมเกี่ยวเนื่องไปกับเรื่องของ กาล-เทศะ-และบริบท โดยเฉพาะศึกษาว่ายุคสมัยใหม่ของแต่ละสังคมนั้นเกิดขึ้นอย่างไร)

2. คำถามในมิติทางมานุษยวิทยาและการเมือง: อะไรคือคำจำกัดความทางสังคมของคำว่า "ชาติ" สังคมแบบไหนที่เรียกว่าชาติ และความสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลคนหนึ่งกับชุมชนเหล่านั้นจะเกิดขึ้นได้อย่างไร และพวกเขามีสิทธิเลือกที่จะผูกพันตัวเองเข้ากับความเป็นชาติ หรือชุมชนที่เรียกว่าชาติ ได้แค่ไหนและอะไรคือสิ่งที่ร้อยรัดสมาชิกทางสังคมเข้าด้วยกัน (กำเนิด ภาษา หรือ สิทธิพลเมือง)

3. คำถามในทางประวัติศาสตร์และสังคมวิทยา: ในแง่ที่ว่าชาตินั้นเป็นสังคมที่มีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนานในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติบนรากฐานของการมีความผูกพันทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และสายเลือด หรือว่า ชาตินั้นเป็นสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมาไม่นานนี้เอง ในฐานะส่วนสำคัญของยุคสมัยใหม่ ซึ่งก็มีความเป็นไปได้ว่าย่อมจะดับสูญ หรือเปลี่ยนสภาพไปในที่สุด (Smith, A. 1998. Nationalism and Modernism. London: Routledge)

นอกจากนั้นแล้ว สิ่งที่ทำให้นักคิด-นักวิพากษ์วิจารณ์เรื่องการเมืองของทันสมัยกับชาตินิยม ก็คือว่า ถ้าเราไม่มีการจินตนาการในลักษณะของชุมชนทางการเมืองที่เรียกว่า "ชาติ" แล้ว เราจะมี การจินตนาการทางการเมืองแบบไหนได้บ้างที่จะสร้างชุมชนทางการเมืองร่วมกัน

ชาตินิยมกับสถานะทันสมัย

ก. ชาตินิยมกับความทันสมัย - ชาตินิยมในฐานะการสร้างชาติ (nation-building) ตามตัวแบบ ความทันสมัยแบบคลาสสิก (classical modernism): นักคิดในแนวคิดเรื่องชาตินิยมกับการเมืองของความทันสมัย เห็นว่า แนวคิดในเรื่องของ "การสร้างชาติ" ที่เชื่อว่าชาตินั้นเป็นตัวตนจริงๆของรัฐสมัยใหม่นั้นรุ่งเรืองในช่วง 1960s และ 1970s ผ่านเทคนิคสมัยใหม่ อาทิ นิเทศศาสตร์ การพัฒนาเมือง ครุศาสตร์ และ การมีส่วนร่วมทางการเมือง เหมือนกับการสร้างเครื่องยนต์กลไกชนิดหนึ่งที่ต้องการผู้ออกแบบที่ดี เพื่อให้ได้สูตรที่ลงตัว สิ่งนี้สะท้อนแนวคิดที่เรียกว่า ความทันสมัยแบบคลาสสิก ซึ่งเชื่อว่า ชาติ (ประชาชาติ) และชาตินิยม นั้น เป็นผลิตภัณฑ์เกิดมาภายใต้โลกสมัยใหม่และเป็นสิ่งจำเป็นในกรณีที่จะก้าวสู่โลกสมัยใหม่

อย่างไรก็ตาม นักคิดที่เรียกว่าพวกทันสมัยแบบคลาสสิกนั้น เขามีมุมมองเกี่ยวกับชาตินิยมที่แตกต่างไปจากนักคิดเรื่องชาตินิยมในยุคโบราณ ที่มีมุมมองที่เรียกว่า "อภิมหาอมตะนิรันดร์กาล" (perennialist) ที่สะท้อนออกมาในงานของพวกนักประวัติศาสตร์ชาติทั้งหลายที่เชื่อว่า ชาตินั้นเป็นสิ่งที่ดั้งเดิมและเป็นอมตะ และเป็นสิ่งที่เกิดมาแต่แรกเริ่ม มีรากเหง้าทางวัฒนธรรมร่วมกันของชนชาติหนึ่งๆ มีบรรพบุรุษร่วมกัน และมีวัฒนธรรมที่แท้-เฉพาะบางอย่าง ขณะที่ในทัศนะของพวกทันสมัยแบบคลาสสิก ชาติจึงเป็นเรื่องที่ต้องถูกสร้างขึ้นโดยประชาชนและผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ เพราะชาตินั้นเป็นชุมชนทางการเมืองสมัยใหม่ที่ต้องมีขอบเขตที่แน่นอน และเป็นคุณค่าสูงสุดที่จำนำพาประเทศไปยังชุมชนนานาชาติโดยที่มีรัฐบาลเป็นตัวแทนสำคัญของพลเมืองของชาติที่เกิดขึ้นจากโครงการสมัยใหม่ (modernization)ทั้งหลายซึ่งจะนำพาประเทศชาติและพลเมืองไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง

อย่างไรก็ตาม เราจะพบว่า perennialist กับ classical modernism ในส่วนของชาตินิยม นั้น แม้ว่าเหมือนจะไม่ตรงกัน แต่ก็มีมุมมองเดียวกันคือมองชาตินิยมในแง่บวก ต่างกันแต่ว่าในพวกหลังนั้น ชาตินิยมเป็นโครงการสมัยใหม่ที่จะสร้างความเจริญให้กับประเทศ ในขณะที่ในทัศนะแรกนั้น ชาติ-ชาตินิยมนั้นมีอยู่แล้วโดยไม่ต้องสงสัย

ข. ความไม่ลงรอย-ซ้อนทับระหว่างรัฐกับชาติ และชาติในฐานะผลผลิตของทุนนิยม ในจากมุมมองทางมานุษยวิทยา: Gellner (1983) เกลเนอร์ เห็นว่า ชาตินิยมนั้น เป็นหลักการทางการเมืองที่เชื่อว่า หน่วยทางการเมืองและหน่วยของชาติเป็นหน่วยเดียวกันและชาตินิยมก็เป็นความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับความโกรธแค้นหากหลักการดังกล่าวถูกละเมิด หรือเป็นความรู้สึกพึงพอใจที่หลักการดังกล่าวได้รับการเติมเต็ม ขณะที่ขบวนการชาตินิยมนั้นหมายถึงขบวนการทางการเมืองที่ได้รับแรงขับ

จากหลักการชาตินิยม ดังนั้นชาตินิยมจึงเป็นคำอธิบายว่าด้วยความชอบธรรมทางการเมืองที่เรียกว่า รัฐว่าเขตแดนของความเป็นชาติพันธุ์หนึ่ง (หรือเป็น "ชาว") นั้นควรจะซ้อนทับกับเขตแดนทางการเมือง

เกลเนอร์ชี้ให้เห็นว่า คำว่าชาตินิยมนั้น เกี่ยวพันกับคำและพัฒนาการของความสัมพันธ์ทางการเมือง-สังคม-เศรษฐกิจ ที่สำคัญอยู่สองคำคือ คำว่า รัฐ (state) และคำว่า ชาติ (nation) เกลเนอร์เห็นว่า รัฐนั้นเป็นองค์กรที่รวมศูนย์อำนาจและสามารถใช้กำลังบังคับผู้อื่นได้ และชาติในฐานะของรากเหง้า หรือเครื่องระบุซึ่งตัวตนของคนในชุมชนหนึ่งๆ ชาติในแง่จึงเป็นเรื่องของวัฒนธรรมบางประการที่ทำหน้าที่ระบุถึงความเป็นตัวตนของมนุษย์

เศรษฐกิจอุตสาหกรรมภายหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพึ่งพา มนุษย์ในสังคมใหม่ แต่ขณะเดียวกันระบบเศรษฐกิจใหม่นั้นก็จำเป็นต้องพึ่งพากระบวนการใหม่ที่จะ ร้อยผู้คนเข้าด้วยกัน และก็ต้องพึ่งพารัฐรวมศูนย์สมัยใหม่ ซึ่งในอีกมุมหนึ่งรัฐนั้นก็ต้องพึ่งพาวัฒนธรรม ใหม่ที่ทำให้คนนั้นอยู่ร่วมกันได้โดยไม่ต้องอิงกับความเป็นสังคมเดิมที่มีลักษณะชุมชนแบบเล็กๆ-คับ แคบ ชาตินิยมจึงเป็นวัฒนธรรมชั้นสูง (เพราะโยงกันด้วยการรู้ภาษา-หนังสือ) ที่กำเนิดจากแรงขับทาง เศรษฐกิจ เพื่อนำไปสู่ความรุ่งเรืองและจำต้องพึ่งพารัฐรวมศูนย์สมัยใหม่ สังคมต่างๆจึงมีวัฒนธรรม ของตัวเองที่สามารถนับถือศรัทธาได้ โดยไม่ต้องอิงหลักศาสนา(ซึ่งอาจจะมีลักษณะข้ามพรมแดน) แต่ อิงถึงประสิทธิภาพของรัฐในการดูแลและระดมการสนับสนุนจากประชาชน

ค. ชาตินิยมในฐานะสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมที่ไม่ได้แสดงความก้าวหน้าของมนุษย์: Ben Anderson (1983/1991) แอนเดอร์สัน พัฒนาแนวคิดในเรื่องชาตินิยมต่อไปจากข้อสังเกตของเกล เนอร์ อย่างน้อยในสองส่วน ส่วนแรก แอนเดอร์สัน ชี้ว่าแม้แนวคิดของบรรดามาร์กซิสม์จะเชื่อว่าการ ต่อสู้เพื่อปลดปล่อยมนุษยนั้นจำเป็นต้องมีลักษณะสากล แต่เท่าที่ผ่านมา การต่อสู้ของประเทศ คอมมิวนิสต์นั้นล้นแล้วแต่ติดอยู่ในขั้นตอนของการต่อสู้ด้วยอุดมการณ์ชาตินิยมและการต่อสู้ในนาม ของประเทศของตัวเอง ดังนั้นชาตินิยมจึงเป็นประเด็นที่สำคัญและต้องการคำอธิบาย ในส่วนที่สอง แอนเดอร์สันย้ำว่าชาตินิยมนั้นเป็นสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นใหม่ในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 ด้วยพลังทางประวัติศาสตร์หลายประการ แต่ก็สามารถที่จะพิจารณาออกเป็นตัวแทนสำคัญได้หลาย ตัวแบบที่ถูกนำไปปรับใช้ในประเทศอื่นๆที่พัฒนาเรื่องชาตินิยมขึ้นมาทีหลังได้

หัวใจสำคัญของแนวคิดของแอนเดอร์สันคือ "ชาติ" เป็นชุมชนทางการเมืองที่ถูกจินตนาการ ขึ้น (imagined political community) โดยที่การจินตนาการในเรื่องชาตินี้ มีทั้งส่วนที่เป็นเรื่องของ "ขอบเขต-ข้อจำกัด" ว่าชุมชนนั้น มีขอบเขตแค่ไหนและเป็นเรื่องของ "อำนาจอธิปไตย" ของชุมชน การเมืองนั้นว่า มีอำนาจสูงสุดไปสู่ศขอบเขตของตน

ความแตกต่างสำคัญของแอนเดอร์สัน กับ เกลเนอร์นั้น อยู่ที่ในกรณีของเกลเนอร์นั้น แอน เดอร์สันเห็นว่ามองชาตินิยมในฐานะสิ่งที่ถูกคิดค้นมาเพื่อบิดเบือนไปจากชุมชนที่ควรจะเป็น/ที่ควร จะเติบโตขึ้น ขณะที่แอนเดอร์สันเห็นว่าความสำคัญของชาตินิยมนั้นไม่ได้อยู่ที่ว่ามันถูกผลิตขึ้นเพื่อ

บิดเบือนสิ่งที่ควรที่จะเกิดในสังคมสมัยใหม่ หากแต่ชาตินั้นถูกประดิษฐ์ขึ้นผ่านการคิด-จินตนาการร่วมกัน ซึ่งสิ่งนี้เกิดขึ้นจริง และเราควรที่จะสนใจกระบวนการว่าชาตินิยมมันถูกจินตนาการขึ้นมาได้อย่างไร และมันมีความเป็นชุมชนในลักษณะอย่างไร

รากฐานสำคัญที่นำไปสู่การที่เราสามารถจินตนาการถึงชุมชนที่เรียกว่าชาตินิยมร่วมกันได้ ไม่ใช่แค่ว่าทุกคนนั้นรู้ภาษา แต่เป็นเรื่องของการเกิดขึ้นของแนวคิดเวลาสมัยใหม่ และการเกิดขึ้นของสื่อสิ่งพิมพ์โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ที่มีลักษณะสำคัญคือ หลอมรวมเอาคนที่หลากหลายผ่านการเล่าเรื่องว่าเกิดขึ้นในชุมชนเดียวกัน และในชุดเวลาที่ต่อเนื่องกัน คือเวลาเดินไปข้างหน้า และตัวแสดงต่าง ๆ นั้นก็อาจจะปรากฏกลับมาใหม่ในอนาคต (แปลว่าไม่ได้หายไปไหน แต่เคลื่อนไปพร้อมกันกับผู้อ่าน) และ ตัวหนังสือพิมพ์เองนั้นก็ยังมีลักษณะเป็นสินค้าที่ถูกผลิตเพื่อบริโภคในชีวิตประจำวัน (สื่อเป็นทั้ง "สื่อ" และ "สินค้า") ซึ่งทำให้ผู้บริโภคนั้นสามารถบริโภคเรื่องราวและกลายเป็นผู้ที่มีโลกและประสบการณ์จากเรื่องราวในชีวิตประจำวันที่ถูกถ่ายทอดผ่านหนังสือพิมพ์ได้ ดังนั้นด้วยระบบทุนนิยมสิ่งพิมพ์ (printed capitalism) นี้เองที่ทำให้ชุมชนที่เรียกว่าชาตินิยมสามารถถูกจินตนาการขึ้นมาได้ แทนที่ชุมชนทางศาสนาและโลกของเจ้าศักดินาที่เป็นชนชั้นอันศักดิ์สิทธิ์ได้ สิ่งเหล่านี้ที่แอนเดอร์สันเสนอ นั้นมีคุณูปการต่อความเข้าใจในที่มาของชาตินิยมตรงที่ว่าไม่ได้อธิบายเพียงแค่ว่า ทุนนิยมนั้นสร้างชาตินิยมเหมือนในกรณีของเกลเนอร์ แต่อธิบายถึงลักษณะเฉพาะของทุนนิยมและการทำงานของทุนนิยมสิ่งพิมพ์ที่สร้างความเป็นไปได้ในการจินตนาการชาติขึ้นมาได้ และในกรณีของภาษานั้น แม้ว่าทั้งเกลเนอร์และแอนเดอร์สันจะเห็นร่วมกันว่าภาษานั้นมีส่วนสำคัญในการสร้างตัวตนของชุมชนใหม่และสร้างตัวตนของสมาชิกในชุมชนใหม่นี้ แต่แอนเดอร์สันชี้ให้เห็นว่า การสร้างชาติในหลายที่นั้นมีการนำเอาทั้งภาษาและเรื่องราวของชาวบ้านหรือคนชั้นล่างเข้ามาอยู่ในจินตนาการของชุมชนใหม่มากขึ้น ไม่ใช่แค่การทำให้ชาติเป็นวัฒนธรรมชั้นสูง เหมือนที่เกลเนอร์อธิบายเอาไว้ คุณูปการสำคัญอีกประการหนึ่งของแอนเดอร์สันคือ การพูดถึงชาตินิยมโดยรัฐ (official nationalism) ที่ชนชั้นปกครองเดิมในหลายสังคม หรือกรณีของอาณานิคม นั้นคิดค้นและนำมาพัฒนาต่อเพื่อต่อกรกับกระแสชาตินิยมที่มีมิติของความเสมอภาคกันของพลเมือง ในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 ดังกรณีของพระเจ้าซาร์ของรัสเซีย กรณีของญี่ปุ่นและสยาม และกรณีของการปกครองอินเดียของอังกฤษที่พัฒนาจากการปกครองในรูปของบริษัท มาสู่การเป็นส่วนหนึ่งของเครือสหราชอาณาจักร ซึ่งสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งของชาตินิยมโดยรัฐนั้นก็คือเรื่องของ การปิดบังความสัมพันธ์ระหว่าง ประชาชาติ (nation) กับ ตัวผู้ปกครองซึ่งยังอยู่ในโลกของราชวงศ์ (dynastic realm) ซึ่งตรงนี้เราจะเห็นว่าสิ่งที่สำคัญในกรณีของสยามก็คือ การอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับกษัตริย์ในเรื่องของความเป็นชาติ และประเทศ นั่นเอง ดังในกรณีของพระราชดำรัสรัชกาลที่ 5 และ 6 ซึ่งเรื่องของ การที่ประชาชนนั้นเป็นส่วนหนึ่งที่ไม่เท่าเทียมกับผู้ปกครองและความจงรักภักดีของประชาชนต่อรัฐนั้นเป็นหัวใจของชาตินิยมในแบบนี้และแอนเดอร์สันพบว่าชาตินิยมโดยรัฐนั้นได้มีพัฒนาการที่สลับซับซ้อนขึ้นในกรณีของการ

ต่อสู้ของประเทศเกิดใหม่หลังสงครามโลกที่เมื่อเอาชนะชาติอาณานิคมได้ ก็เร่งให้มีการใช้กลไกรัฐและระบบราชการสมัยใหม่ในการปลูกฝังความเปี่ยมอยู่ด้วยชนชาติใหม่และความจงรักภักดีต่อรัฐในขณะเดียวกัน และดูเหมือนว่ายิ่งมีการส่งเสริมชาตินิยมมากขึ้น ประชาชาติจะไม่ใช้เป้าหมายสูงสุดของการดำเนินต่อไปของชาตินิยม แต่เป็น รัฐชาติต่างหาก และจากที่เราเคยคิดว่าชาตินิมนั้นเป็นปัจจัยที่แสดงความก้าวหน้าของสังคมสมัยใหม่ แอนเดอร์สันเห็นว่า ชาตินิยมโดยเฉพาะชาตินิยมที่ส่งเสริมโดยรัฐนั้นสะท้อนให้เห็นความเสื่อมถอยในนามของความก้าวหน้า (ภายใต้ทิศทางที่เราเห็นว่าก้าวหน้า) นั้นแท้จริงแล้วความก้าวหน้าเป็นเพียงลมพายุที่พัดพาสรรพสิ่งจากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่งภายใต้ทรางสลักหักพังของอดีตท่ามกลางความวุ่นวายซุลมุน มิใช่ภาพของเส้นตรงที่ทะยานขึ้นจากล่างสู่บน ซึ่งแนวคิดนี้เป็นแนวคิดเรื่องของ ปรัชญาประวัติศาสตร์ของ walter benjamin)

ง. ชาตินิยมในฐานะปริณิณทลแห่งการต่อสู้และปลดปล่อยจากการครอบงำ: Chatterjee (1986 และ 1993) ชาเธอจี ตั้งคำถามสำคัญประการหนึ่งต่องานของแอนเดอร์สันว่า หากข้อเสนอของแอนเดอร์สันว่าชาตินิมนั้นเป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นในตะวันตกก่อนที่จะถูกนำมาใช้(และปรับใช้)ในสังคมอื่นแล้ว ในแต่ละชาติของโลกที่สามนั้นจะเหลืออะไรให้คิดและจินตนาการบ้าง เพราะทุกอย่างก็เป็นเพียงการนำตัวแบบจากตะวันตกเข้ามาทั้งสิ้น ชาเธอจีชี้ให้เห็นว่าในกรณีของอินเดียที่ชาตินิยมของอินเดียนั้นมีลักษณะที่ต่อต้านอาณานิคม ดังนั้นไม่น่าจะเกิดจากตัวแบบที่แอนเดอร์สันอธิบาย

แต่อย่างไรก็ตาม ชาเธอจีชี้ให้เห็นว่าในท้ายที่สุด ชาตินิยมแม้แต่ในแบบของอินเดียนั้นที่ปลดปล่อยชาติออกมาจากอังกฤษก็ไม่สามารถหลุดพ้นจากพลังของโครงสร้างรัฐอาณานิคมที่เคยปกครองอินเดีย กล่าวคือ สุดท้ายสิ่งที่กลายเป็นจินตนาการทางสังคมการเมืองของอินเดียหลังเอกราชก็คือรัฐขนาดใหญ่ในแบบอาณานิคมเหมือนเดิม ไม่สามารถนึกถึงพัฒนาการของสถาบันทางการเมืองอื่นๆที่จะมาดูแลชาติได้ และขณะเดียวกันลักษณะสำคัญประการหนึ่งของรัฐอาณานิคมก็ยังทำงานอยู่ในอินเดียนั้นคือการดำรงไว้ซึ่ง "ความแตกต่าง" ระหว่างประชาชน เพื่อเป็นเหตุผลในการอ้างความชอบธรรมในการปกครอง สิ่งเหล่านี้ยังเกิดขึ้นในอินเดียนยุคที่ได้รับเอกราชแล้ว

โดยกรอบของงานชาเธอจี ที่สมาทานกับแนวคิด Gramsci ที่กล่าวถึง passive revolution หรือการปฏิวัติที่มีลักษณะขัดแย้งกันเอง กล่าวคือความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นสะท้อนถึงความล่าช้าและความไม่มั่นคงและกระจัดกระจายของสภาวะทางอุดมการณ์(หรือการครองความคิดจิตใจ)ที่ชนชั้นที่ขึ้นนำการปฏิวัติ (กุ่มพี) นั้นไม่สามารถสถาปนาการครองความคิดจิตใจภายหลังการปฏิวัติได้อย่างสมบูรณ์ จึงต้องประนีประนอมกับกลุ่มอำนาจเก่า และขณะเดียวกันก็ต้องพยายามดึงดูดครอบงำมวลชนเอาไว้ด้วย เพื่อที่จะสร้างรัฐใหม่และทำให้ระบบทุนนิยมสมัยใหม่ทำงานไปได้ ในกรณีอินเดียนั้น ปมปัญหาที่สำคัญก็คือ การประกอบสร้างแนวคิดชาตินิยมที่ในด้านหนึ่งต้องพิสูจน์ว่าชาติของตนนั้นสามารถปกครองตัวเองได้ (เพื่อยืนยันสิทธิในความเป็นประชาชาติและรัฐประชาชาติต่อเจ้าอาณานิคม)

นิคม) และในอีกด้านหนึ่งก็คือ การส่งเสริมความก้าวหน้าในทางวิทยาศาสตร์และความเป็นสมัยใหม่ แต่ก็ต้องรักษาความเป็นเอกลักษณ์/อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตัวเองไว้ด้วย

ประเด็นสำคัญของชาเธอจี ที่ทำให้ต้องคิดต่อคือ ในขณะที่แอนเดอร์สันให้ความสนใจว่าชาตินิยมนั้น เป็นเรื่องของการจินตนาการผ่านตรรกะของทุนและรัฐอย่างไร สิ่งที่ชาเธอจีสนใจ กลับอยู่ที่ลักษณะรายละเอียดของประวัติศาสตร์การก่อตัวของความคิดในเรื่องชาตินิยม ในฐานะการครองความคิดจิตใจของชนชั้นหนึ่งที่มีต่อชนชั้นอื่น แต่ลักษณะดังกล่าวมีลักษณะที่ไม่มั่นคงและไม่เชื่อมเป็นเนื้อเดียวกัน มีลักษณะที่ขัดแย้งกันเอง ดังนั้นความเป็นชาติ(ในความหมายของความเป็นสมัยใหม่)นั้น จึงอาจถูกประกอบสร้างขึ้นด้วยองค์ประกอบที่ขัดแย้งกันเอง (ลองพิจารณาเรื่องความเป็นไทยอีกครั้ง)

กล่าวโดยสรุป ข้อคิดที่สำคัญจากการศึกษาในเรื่องชาตินิยม คือ

1. เราจะสามารถหลุดพ้นไปจากกรอบของการเมืองแบบชาตินิยมไปได้ได้อย่างไร และเราจะสามารถสร้างจินตนาการทางการเมืองในแบบอื่น ๆ ขึ้นมาได้หรือไม่ โดยเฉพาะเราจะสามารถมีชาติโดยไม่มีรัฐได้ไหม และทุนนิยมนั้นจะสามารถทำให้เรามีชาติโดยไม่มีรัฐได้หรือไม่
2. การเมืองเรื่องของชาตินิยมคือทุกเรื่องเกี่ยวกับการเมืองไทยหรือไม่ เราสามารถวิเคราะห์การเมืองในเรื่องอื่น ๆ ได้หรือไม่ เพราะการเมืองชาตินิยมเป็นวิธีวิเคราะห์ทางการเมืองเชิงวัฒนธรรม (cultural politics) เรายังสามารถวิเคราะห์การเมืองในแง่เศรษฐศาสตร์การเมือง หรือการเมืองเปรียบเทียบในแบบอื่น ๆ ได้อีกหรือไม่

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรมสร้างชาติ

ความหมายของวาทกรรม

แนวคิดเรื่องวาทกรรม หรือ “Discourse” เป็นเรื่องที่ได้ได้รับความสนใจจากนักวิชาการร่วมสมัยเป็นอย่างมาก ในฐานะที่เป็นชุดความคิดซึ่งสามารถนำไปใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่างๆ ทางสังคม การเมือง วัฒนธรรม ตลอดจนภาษาและวรรณกรรมได้อย่างหลากหลาย และเปิดมิติของการตีความประเด็นต่างๆ ในมุมมองที่แปลกใหม่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง คำว่า “วาทกรรม” เป็นคำที่สมเกียรติ วันทะนะ อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นำมาใช้เป็นคนแรกเพื่อแทนคำว่า “Discourse” (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2543) ความหมายของคำว่า “Discourse” ที่อ้างอิงกันในวงวิชาการของไทยได้รับอิทธิพลมาจากนักคิด นักเขียนชาวฝรั่งเศสที่ชื่อ มิแชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ซึ่งมีชีวิตอยู่ในช่วง ค.ศ. 1926-1984 เป็นนักปรัชญาในสายสกุลหลังโครงสร้างนิยม (Post structuralism) วาทกรรมมีความหมายได้หลายอย่าง ขึ้นอยู่กับมุมมองและทฤษฎีพื้นฐานอาจเป็นเพราะว่าวาทกรรมศึกษาเป็นสาขาที่เติบโตมาจากการศึกษาคาบเกี่ยวในสหสาขาวิชา ได้แก่ ภาษาศาสตร์ มานุษยวิทยา ปรัชญา สัตววิทยา จิตวิทยา สังคมวิทยา วัฒนธรรมศึกษา วรรณคดี และการสื่อสารและอาจมีอื่นๆ อีก

ความหมายของ Discourse ยังคงลื่นไหลไม่แน่นอนตายตัว ดังนั้นเพื่อไม่ให้ผู้ศึกษาเรื่อง “Discourse” เกิดความสับสน นอร์แมน แฟร์เคลาฟ (Norman Fairclough 1995) จึงได้สรุปแบ่งความหมายของ “Discourse” ออกเป็นสองสายหลักได้แก่ ความหมายเชิงภาษาศาสตร์ และความหมายเชิงสังคมมานุษยวิทยา

ในความหมายแรก “Discourse” หมายถึง ภาษาเหนือระดับประโยค เป็นภาษาระดับข้อความซึ่งมีเอกภาพเชิงความหมายและสมบูรณ์ในตัวเอง เป็นภาษาที่ใช้จริงทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนในบริบทสถานการณ์จริงและมีความหมายสมบูรณ์ในตัวเอง มีเจตนาหรือจุดมุ่งหมายในการใช้ภาษาของผู้ใช้และความรับรู้ของผู้รับกำกับอยู่ด้วยกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ แวนไดค์ (Van Dijk, 1997: 1-2) ที่ได้กล่าวว่า ปกติ “Discourse” เป็นการอ้างถึงการใช้ภาษา เพราะ “Discourse Analysis” เป็นการวิเคราะห์รูปแบบการใช้ภาษาว่าใครเป็นผู้ใช้ ใช้อย่างไร ทำไม และเมื่อไร ซึ่งถือเป็นลักษณะของหน้าที่หรือเหตุการณ์การสื่อสาร ดังนั้นจึงสรุปเป็นความคิดสำคัญของ “Discourse” ได้ 3 มิติ คือ การใช้ภาษา (Language Use) ความเชื่อต่างๆที่ส่งผ่านการสื่อสาร (ปรีชา) (The Communication of Beliefs) (Cognition) และปฏิสัมพันธ์ในสถานการณ์ทางสังคม (Interaction in Social Situations)

ในความหมายที่สอง “Discourse” หมายถึง ระบบและกระบวนการในการสร้าง/ผลิต (Constitute) เอกลักษณ์ (Identity) และความหมาย (Significance) ให้กับสรรพสิ่งต่างๆ ในสังคมที่ห่อหุ้มเราอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความจริง อำนาจ หรือตัวตนของเราเอง (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร 2543) แต่ถ้าจะพิจารณาในแง่ภาษานั้นจะพิจารณาความหมายและการสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ซึ่งเป็นอิทธิพลของสัญวิทยาามากกว่าจะวิเคราะห์ระบบโครงสร้างรูปแบบประโยคหรือระบบความหมายเชิงอรรถศาสตร์ในกระบวนการทัศนภาษาศาสตร์ ภาษาที่ศึกษาก็มักเป็นอวัจนภาษาเชิงภาพ กิริยาท่าทาง เครื่องแต่งกาย สัญลักษณ์มากกว่าวัจนภาษา และ “Discourse” ยังถูกใช้ในความหมายที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ (Ideology) คือเป็นภาษาพูดหรือเขียนที่สะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ ความเชื่อของกลุ่มคนในสังคม จึงเป็นคำที่ใช้กันทางสังคมศาสตร์มากกว่า ในความหมายทางสังคมศาสตร์จึงไม่จำกัดที่ตัวภาษาที่เป็นตัวอักษร โดยคำไทยที่มักใช้แทน “Discourse” ในทางสังคมศาสตร์คือ “วาทกรรม” (วิโรจน์ อรุณมานะกุล, 2553) ส่วน “Discourse Analysis” ก็คือ “วาทกรรมวิเคราะห์” ซึ่งหมายถึง การพยายามศึกษาและสืบค้นถึงกระบวนการ ขั้นตอน ลำดับเหตุการณ์และรายละเอียดปลีกย่อยต่างๆในการสร้างเอกลักษณ์ และความหมายให้กับสรรพสิ่งที่ห่อหุ้มเราอยู่ในสังคมในรูปของวาทกรรม และภาคปฏิบัติการของวาทกรรมว่าด้วยเรื่องนั้นๆ อย่างไร มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบุคคล สถาบัน สถานที่ เหตุการณ์อะไรบ้าง และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้าง รวม ตลอดถึงการเก็บกด/ปิดกั้น สิ่งเหล่านี้ของ วาทกรรมมีอย่างไร (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2543) อาจกล่าวได้ว่าใน

ความหมายที่สองนี้ตัวภาษาและปฏิบัติการทางภาษาในส่วนรายละเอียดกฎเกณฑ์ทางภาษามีได้ถูกคำนึงถึงมากนัก แต่ความสนใจหลักจะอยู่ที่วาทกรรมในฐานะเป็นตัวบั่นแต่งและถูกบั่นแต่งโดยสังคม

กล่าวโดยสรุป ความหมายของ “Discourse” สามารถพบความสัมพันธ์ใน 2 มิติ คือ มิติด้านภาษาและมิติด้านสังคม ดังนั้นจี (Gee, 2005) จึงได้แสดงความแตกต่างทางความหมายของ “Discourse” โดยเสนอสัญลักษณ์ “D” ใหญ่ (Discourse) จะใช้เมื่อเน้นมิติทางสังคมของการใช้ภาษา การคิด การให้คุณค่า การกระทำ และปฏิสัมพันธ์ในสังคม แต่ความหมายในคำภาษาไทยใช้คำว่า “วาทกรรม” ส่วน “d” เล็ก (discourse) จะเน้นไปในมิติการใช้ภาษาหรือด้านภาษาโดยเฉพาะ ซึ่งใช้คำไทยว่า “ปริจเฉท”

การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์

วาทกรรม (Discourse) เป็นคำที่เริ่มมีผู้คนนิยมใช้กันมากขึ้น หากแต่ความเข้าใจความหมายของคำดังกล่าวอาจจะคลาดเคลื่อนหรือแตกต่างไปตามแต่บริบท

นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough) นักภาษาศาสตร์ผู้บุกเบิกวาทกรรม วิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ได้กล่าวว่าในสังคมประชาธิปไตย อำนาจมาจากความยินยอมพร้อมใจมากกว่า มาจากการใช้กำลังบังคับ แฟร์คลัฟ กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจกับวาทกรรมไว้ว่า วาทกรรมมีบทบาททำให้เกิดความยินยอมพร้อมใจ กลุ่มผู้มีอำนาจในสังคมใช้วาทกรรมในการถ่ายทอด อุดมการณ์ วิถีปฏิบัติต่าง ๆ ความหมาย ค่านิยมและอัตลักษณ์ที่เอื้อประโยชน์แก่ฝ่ายของตน นักวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์กล่าวว่า การวิจัยตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ คือ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรม อุดมการณ์กับอำนาจ (Fairclough, 1995 อ้างถึงใน ญัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556)

“วาทกรรม” ในภาษาอังกฤษตรงกับคำว่า Discourse แต่หากแปลเป็นภาษาไทยก็ อาจจะมีผู้เข้าใจว่าความหมายคล้ายกับ “ปริจเฉท” แต่ปริจเฉทมีความหมายตามแนวโครงสร้างนิยม หมายถึงหน่วยภาษาระดับที่สูงกว่าประโยค ส่วนความหมายตามแนวหน้าที่นิยมจะหมายถึง ภาษาในบริบทการใช้ นอกจากนักภาษาศาสตร์แล้ว นักสังคมศาสตร์ก็สนใจศึกษาวาทกรรมเช่นกัน แต่มีมุมมองที่ต่างกันออกไป นิยามที่มีผู้อ้างอิงอย่างกว้างขวางมาจาก ฟูโกต์ (Foucault) ที่กล่าวถึง Discourse ว่า “practices which systematically form the objects of which they speak” (Foucault, 1972 อ้างถึงใน Baker and Ellece, 2011, อ้างถึงในญัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556) หรือวิธีปฏิบัติที่สร้างสิ่งที่พูดถึงนั้นอย่างเป็นระบบ

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2543 อ้างถึงในญัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556) ให้นิยามวาทกรรมตามแนวคิดของฟูโกต์ คือ ระบบและกระบวนการในการสร้างผลิต (Constitute) เอกลักษณ์ (Identity) และความหมาย (Significance) ให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคมที่ห่อหุ้มเราอยู่ ไม่ว่าจะเป็น

ความรู้ความจริง อำนาจ หรือตัวตนของเรา นอกจากนี้วาทกรรมยังทำหน้าที่ที่ตรงสิ่งที่ สร้างขึ้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับในสังคมวงกว้าง (Valorize)

แฟร์คลัฟ กล่าวถึงวาทกรรมโดยอ้างแนวคิดด้านภาษาศาสตร์และสังคมศาสตร์ คือ การใช้ภาษาทั้งการพูดและการเขียนและยังรวมถึงกิจกรรมที่สื่อความหมายรูปแบบอื่น ๆ เช่น ภาพถ่าย ภาพยนตร์ วีดิทัศน์ แผนภูมิและอวัจนภาษา และมองวาทกรรมตามทฤษฎีเชิงสังคมว่า เป็นวิถีปฏิบัติทางสังคมรูปแบบหนึ่ง (Fairclough, 1995b อ้างถึงใน ญัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556)

ฟูโกต์ ได้ให้ความหมายของวาทกรรม หมายถึง กระบวนการสร้างความหมายโดยภาษาและสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ในสังคมประกอบกันเป็นความรู้ ความเข้าใจในเรื่องหนึ่ง ๆ ซึ่ง ส่งผลต่อการกำหนดว่าอะไรคือความรู้ ความจริง และอะไรไม่ใช่วาทกรรมเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดย สังคมทั้งโดยกลุ่มที่ครองอำนาจและกลุ่มที่ต่อต้านอำนาจ จัดเป็นเทคโนโลยีทางอำนาจที่ถูกใช้ทั้ง การเก็บกด ปิดกั้น และจัดระเบียบวิถีชีวิตของคนในสังคม แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ถูกใช้เพื่อต่อต้านอำนาจ (Counter Discourse) ต่อต้านระเบียบที่วาทกรรมหลักครอบงำอยู่ การวิเคราะห์วาทกรรมทำให้เห็น แง่มุมของอำนาจโดยเฉพาะในแง่มุมของความรู้ได้ละเอียดอ่อนยิ่งขึ้นเมื่อวาทกรรมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถอ้างได้ว่ามีผู้ผลิต ผู้ควบคุมวาทกรรมอย่างชัดเจน อำนาจในแง่มุมของวาทกรรม เป็นอำนาจ ที่กระจายตัว แทรกซึมในแนวระนาบเชื่อมต่ออย่างหลากหลาย ยากที่จะหาจุดกำเนิด จุดศูนย์กลาง ของการผลิต ดังนั้นไม่ว่าผู้กระทำการใด ๆ ล้วนตกอยู่ภายใต้วาทกรรมหรือความสัมพันธ์อำนาจใน เรื่องความรู้และความจริงด้วยกันทั้งสิ้น ประเด็นของการวิเคราะห์วาทกรรมไม่ได้อยู่ที่คำพูดนั้น ๆ เป็นจริงหรือเท็จ แต่อยู่ที่กฎเกณฑ์ชุดหนึ่งที่เป็นตัวกำกับให้การพูดนั้น ๆ เป็นไปได้มากกว่าจะเป็น เรื่องของข้อเท็จจริง วาทกรรมจึงไม่ใช่เป็นเพียงผลลัพธ์ซึ่งเกิดจากการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงระบบ ของการครอบงำ แต่วาทกรรมในตัวของมันเองนั้น คือการต่อสู้และการครอบงำที่มีต่อรูปแบบและวิถี ชีวิตของผู้คนในสังคม

พาน ไดก์ (Van Dijk) กล่าวว่า วาทกรรมไม่ใช่ผลผลิตภาษาที่อยู่โดด ๆ โดยปราศจากบริบท แต่เป็นรูปแบบหนึ่งของการกระทำทางสังคมหรือเหตุการณ์การสื่อสารมีองค์ประกอบหลาย อย่าง กล่าวคือ วาทกรรม คือเหตุการณ์การสื่อสารที่ซับซ้อนประกอบด้วยผู้มีบทบาทต่าง ๆ เช่น บทบาทผู้พูด บทบาทผู้เขียน บทบาทผู้ฟัง ฯลฯ ผู้มีบทบาทเหล่านี้ร่วมกันในการสื่อสารที่เกิดขึ้นในฉากหนึ่ง เน้นผู้มีส่วนร่วมในวาทกรรมหรือเหตุการณ์การสื่อสารนั้นมีได้เป็นเพียงผู้พูด ผู้เขียน หรือ ผู้ฟัง แต่ยังเป็นผู้ที่มีบทบาทต่าง ๆ ทางสังคมในฐานะสมาชิกของกลุ่มหนึ่งหรือวัฒนธรรมหนึ่งด้วย (Van Dijk, 1998 อ้างถึงใน ญัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556)

พาน ไดก์ ยังได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรม การครอบงำทางความคิดกับ สังคมไว้ว่า ในโลกสมัยใหม่ อำนาจที่มากจากการครอบงำทางความคิดมากกว่าการใช้กำลังหรือการบังคับ และวาทกรรมก็มีบทบาทสำคัญในการครอบงำทางความคิด เริ่มจากกลุ่มผู้มีอำนาจในสังคม เช่น

นักการเมือง สื่อมวลชน นักวิชาการ ฯลฯ ควบคุมวาทกรรมเพื่อสื่อทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และอุดมการณ์ที่เอื้อประโยชน์แก่ฝ่ายตน ทั้งนี้มีองค์ประกอบหลายประการในกระบวนการที่ทำให้ความคิดดังกล่าวเป็นที่รับรู้และเข้าไปอยู่ในความทรงจำระยะยาว เมื่อคนในสังคมถูกรอบงำความคิด ก็จะประพฤติปฏิบัติตามความคิดความเชื่อนั้น ๆ กลุ่มผู้มีอำนาจในสังคมจึงสามารถควบคุมคนในสังคมได้ตามที่ตนต้องการโดยผ่านวาทกรรมนั่นเอง

อรวรรณ ปิณฑน์โอวาท (2544 อ้างถึงใน ปิยะฉัตร ใหม่แก้ว, 2552) ได้ประมวลแนวความคิดของนักทฤษฎีวาทกรรม 3 ท่าน ประกอบด้วย ฟูก็อดต์ นักปรัชญาชาว ฝรั่งเศส แฟร์คลัฟ นักภาษาศาสตร์ชาวอังกฤษ และ ฟาน ไดก์ นักสังคมศาสตร์ชาวเนเธอร์แลนด์ ได้ อภิปรายงานวิจัยเรื่อง “กรอบวาทกรรมวิเคราะห์กับกรณีศึกษาไทย” ว่าจากการศึกษาวาทกรรมจาก มุมมองของ ฟูก็อดต์ แฟร์คลัฟ และฟาน ไดก์ วาทกรรมไม่ใช่เรื่องของการสื่อสารธรรมดาแต่จะรวม องค์ประกอบอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย วาทกรรมกลายเป็นชุดของความรู้หรือความจริง ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย นั่นคืออำนาจที่ผู้สื่อสารมีในยุคหนึ่ง ๆ ที่จะกำหนดว่า สิ่งใดพูดได้ พูดไม่ได้ ซึ่งจะส่งผลให้สาระหรือเนื้อหาของสารถูกปิดบัง ซ่อนเร้น ทับซ้อน นอกจากนั้น อำนาจที่มีอยู่ในยุคหนึ่ง ๆ ยังกำหนดด้วยว่าสิ่งใดเป็นความรู้ หรือความจริง ภายใต้บริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม แต่การศึกษาของฟูก็อดต์ จะเป็นการพิจารณาหากรอบการวิเคราะห์ วาทกรรมที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Power) อุดมการณ์ (Ideologies) และความเป็นใหญ่ (Hegemony) ที่มีการกดทับ ปิดบัง ซ่อนเร้น ทำให้ในบางสิ่งเป็นสิ่งที่พูดไม่ได้ ซึ่งแฟร์คลัฟ ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า วาทกรรมเป็นการถูกประกอบสร้าง คือ การผลิตสถาปนาตัวตน อัตลักษณ์ ประชานและถูกสังคมผลิตวาทกรรม ซึ่งฟาน ไดก์ได้ตอกย้ำว่า วาทกรรมเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงสังคม ทั้งตัวบทและบริบทแล้วแต่จะต้องมีความสัมพันธ์ในสังคม

อรวรรณ ปิณฑน์โอวาท (2544 อ้างถึงใน ปิยะฉัตร ใหม่แก้ว, 2552) กล่าวถึงกรอบการวิเคราะห์วาทกรรมกับการเมืองไว้ว่า วาทกรรมทางการเมืองมุ่งแสดง ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ กับอำนาจความเป็นใหญ่ เจตนาของผู้ส่งสาร และปฏิกิริยาของ ผู้รับสาร ซึ่งหากมองดูหน้าที่เชิงกลยุทธ์ (Strategic Functions) ที่มองได้ทั้งในแง่การตีความ (Interpretive) คือว่าผู้พูดนั้นมีกลยุทธ์ (ที่ไม่ได้ตระหนัก) อย่างไรในการตีความ และเชิงการผลิต (Productive) คือ การวิเคราะห์ผู้พูดใช้กลยุทธ์อะไรบ้างในการผลิตวาทกรรมที่ใช้ในสังคม

นับแต่ช่วงกลางทศวรรษที่ 1960 การศึกษาด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ได้เกิด การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm shift) พร้อมกับการเกิดการศึกษาแบบสหวิทยาการ ซึ่งมีหลายสาขาสมผผสานกัน ประกอบด้วย สัญวิทยา (Semiotics) ภาษาศาสตร์เชิงจิตวิทยา (Psycholinguistics) ภาษาศาสตร์เชิงสังคมวิทยา (Sociolinguistics) การศึกษาลักษณะนี้จะรู้จักกันในนามว่า “วาทกรรม” (Discourse) บางสำนักก็เรียกว่า “การวิเคราะห์วาทกรรม” (Discourse

Analysis: DA) หรือบางแห่งก็เรียกว่า “การศึกษาวาทกรรม” (Discourse Studies) อย่างไรก็ตาม การศึกษาด้วยวิธีการดังกล่าวจัดเป็นการศึกษาแบบใหม่ที่ใช้ในด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ บางครั้งอาจเป็นการศึกษาข้ามสาขาวิชา (Cross-discipline) หรือการศึกษาระหว่างสาขาวิชา (Trans-discipline) (Van Dijk, 2007, p. xviii, อ้างถึงใน เกศกนก ชุ่มประดิษฐ์, 2554)

สำหรับวงวิชาการไทย พบว่าวาทกรรมในความหมายของฟูโกต์มีนักวิชาการไทยที่ นำมาใช้ คนแรก คือ ธเนศ วงศ์ยานนาวา เป็นผู้ให้นำมาอธิบายในสังคมไทยโดยใช้ภาษาอังกฤษทับ ศัพท์ว่า ดิสคอร์ส (มาลินี คุ่มสุภา, 2548 อ้างถึงใน เกศกนก ชุ่มประดิษฐ์, 2554) ต่อมา สมเกียรติ วันทะนะ ได้แปลคำนี้เป็นภาษาไทยว่า “วาทกรรม” (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549 และมาลินี คุ่มสุภา, 2548 อ้างถึงใน เกศกนก ชุ่มประดิษฐ์, 2554) โดยมีนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2543) นำคำสำคัญในการศึกษา วาทกรรมทางการเมืองว่าด้วย ประชาธิปไตยของสังคมไทยและไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2549) ได้ใช้แนวคิดนี้ในการวิเคราะห์ เกี่ยวกับการพัฒนาในหนังสือวาทกรรมการพัฒนา ปัจจุบันมีนักวิชาการไทย หลายท่านได้ใช้วาทกรรมในความหมายของฟูโกต์กันอย่างแพร่หลาย

รากศัพท์ของคำว่าวาทกรรม พบว่าเป็นคำที่มาจากภาษาละติน คือ Discursus และมาจาก Verb discurrere มีความหมายว่า To run hither and thither หมายถึง “วิ่งจากที่นี่ ไปที่นั่น” ส่วน วาทกรรม ในภาษาฝรั่งเศสมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า Chat, Chinwag, Free conversation, Improvisation, Expose, Narration, Peroration, Language และ Parole ความหมายเหล่านี้เป็น สิ่งที่เกิดขึ้นจากการใช้ชีวิตประจำวันเป็นเวลานาน จึงทำให้มีความแตกต่างกัน ออกไปจากความหมาย เริ่มต้น (Frank, 1992 อ้างถึงใน มาลินี คุ่มสุภา, 2548 อ้างถึงใน เกศกนก ชุ่มประดิษฐ์, 2554)

ปัจจุบัน วาทกรรมมีการนิยามที่ค่อนข้างหลากหลายจนยากที่จะจำกัดความหมายได้ ผู้ศึกษา ส่วนใหญ่มักจะนิยามตามวัตถุประสงค์แก่งานวิจัยของตน จนทำให้เกิดวิธีการศึกษาที่แตกต่างกัน ออกไป (Franklin, Hamer, Hanna, Kinsey and Richardson, 2005 Barker, 2004 O’Sullivan, Hartley, Saunders, Montgomery and Fiske, 1994)

ในด้านการสื่อสาร วาทกรรมทำหน้าที่เป็นระบบที่ทำให้การพูดการเขียนในสังคมหนึ่ง ๆ เป็นไปได้ ทั้งนี้เพราะวาทกรรมจะเป็นตัวกำหนดเกณฑ์ เงื่อนไข และกลไกต่าง ๆ ในการพูด การเขียน เพราะฉะนั้น วาทกรรมจึงเป็นมากกว่าเรื่องภาษาหรือคำพูด เพราะจะมีภาคปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practice) ซึ่งรวมถึงจารีตปฏิบัติ ความคิด ความเชื่อ คุณค่า และสถาบันต่าง ๆ ในสังคม ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ ด้วย (Foucault, 1970b 1972b 1972a, อ้างถึงในไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร 2549)

นอกจากนี้ วาทกรรมถูกสร้างขึ้นจากความแตกต่างระหว่างสิ่งที่สามารถพูดได้อย่างถูกต้องใน ช่วงเวลาหนึ่ง (ภายใต้กฎเกณฑ์และตรรกะชุดหนึ่ง) กับสิ่งที่ถูกพูดอย่างแท้จริง เพราะฉะนั้น สนาม

ของวาทกรรมในขณะใดขณะหนึ่ง คือ กฎเกณฑ์ว่าด้วยความแตกต่างนี้ ด้วยเหตุนี้วาทกรรมจึง สร้างสรรพสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมา ภายใต้กฎเกณฑ์ที่ชัดเจนชุดหนึ่ง กฎเกณฑ์นี้จะเป็นตัวกำหนดการดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลงหรือการเลื่อนหายไปของสรรพสิ่ง นั่นคือ ควบคู่ไปกับสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่สังคม สร้างขึ้น ยังมีการเปลี่ยนแปลงที่ถูกพูดถึงโดยวาทกรรมอีกด้วย (Foucault, 1972a อ้างถึงใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549) เพราะฉะนั้นวาทกรรม จึงเป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์ เงื่อนไขและกลไกต่าง ๆ ในการสื่อสารและการอธิบายต่าง ๆ ในสังคม (Foucault, 1970)

ณัฐพร พานโพธิ์ทอง (2556) ชี้แจงว่า ในสาขาวิชาภาษาศาสตร์ คำว่า “วิพากษ์” เริ่มใช้ในการศึกษาแนวที่เรียกว่า “ภาษาศาสตร์เชิงวิพากษ์” (Critical Linguistics) นักภาษาศาสตร์ในกลุ่มนี้มีมุมมองว่าการใช้ภาษาซ่อนเร้นบางแง่มุมของเหตุการณ์ในสังคม (Fowler, Hodge, Kress and Trew, 1979, Kress and Hodge, 1979) ยกตัวอย่างเช่น การใช้นามวลีแปลงหรือประโยคกรรมที่ไม่ปรากฏตัวการแทนการใช้ประโยคกรรตุเป็นกลวิธีที่ช่วยซ่อนผู้กระทำในเหตุการณ์ที่อ้างถึง ตัวอย่างเช่น หากเราต้องการเลียงที่จะกล่าวถึงผู้กระทำ เราอาจเลือกใช้ประโยค ก. และ ข. แทน ค.

มีการโอนเงินในโครงการนี้ (ประโยคกริยา มีนามวลีแปลง การโอนเงินในโครงการนี้) ข. เงินในโครงการนี้ถูกโกง (ประโยคกรรม ไม่ระบุตัวการหรือผู้กระทำ) ค. นาย ก. โกงเงินในโครงการนี้ (ประโยคที่มีประธานเป็นผู้แสดงอาการ)

งานวิจัยตามแนวทางภาษาศาสตร์เชิงวิพากษ์ของทริว (Trew 1979 อ้างถึงใน Simpson and Mayr, 2010) แสดงให้เห็นว่า พาดหัวข่าวที่อ้างถึงเหตุการณ์เดียวกันใน หนังสือพิมพ์รายวันของอังกฤษ 2 ฉบับ คือ

- a. Rioting Blacks Shot Dead by Police as ANC Leaders Meet
- b. Police Shoot 11 Dead in Salisbury Riot

ซึ่งจะเห็นได้ว่าการพาดหัว a. คำว่า Blacks (คนผิวดำ) มีคำขยาย Rioting (ที่ก่อจลาจล) ในขณะที่การกระทำของตำรวจซึ่งทำให้มีผู้เสียชีวิต ถูกทำให้เด่นน้อยลงโดยใช้โครงสร้างประโยคกรรม ส่วนการพาดหัวข่าว b. กลับมีจุดเน้นตรงข้าม กล่าวคือ ตำรวจและการกระทำถูกนำเสนอในส่วนต้นของประโยค คำว่า Rioting Blacks ไม่ปรากฏในพาดหัวนี้ แต่กลับระบุจำนวนผู้เสียชีวิต เพราะถูกตำรวจยิงแทน นักภาษาศาสตร์เชิงวิพากษ์เห็นว่า หากเราวิเคราะห์ภาษาอย่างเป็นระบบ ก็จะสามารถเผยให้เห็นสิ่งที่ถูกปิดบังซ่อนเร้นไว้ตามตัวอย่างข้างต้นได้

วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis เรียกย่อว่า CDA หรือตำราบาง เล่มใช้ว่า Critical Discourse Studies เรียกย่อว่า CDS) พัฒนาต่อเนื่องมาจากภาษาศาสตร์เชิงวิพากษ์

นักวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เห็นเช่นเดียวกัน สามารถนำวิธีการทางภาษาศาสตร์มาใช้ในการวิเคราะห์ความคิด ความเชื่อที่แฝงอยู่ในตัวบทซึ่งเป็นส่วนสำคัญของวาทกรรม แต่เนื่องจากวาทกรรมเชิงวิพากษ์มุ่งศึกษาวาทกรรมในฐานะกระบวนการทางสังคม จึงเน้นการวิเคราะห์บริบท ทางสังคม ควบคู่กันไปด้วย

ประเด็นวิจัย ในงานวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์จะเกี่ยวข้องกับอำนาจในทางมิชอบ ความไม่เท่าเทียมกัน และความอยุติธรรมที่ถูกผลิตและสื่อผ่านวาทกรรม รวมถึงการต่อต้านความไม่ถูกต้อง นั้น ๆ ทั้งนี้งานวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์มีจุดมุ่งหมายให้เกิดความตระหนักรู้ในเรื่อง ดังกล่าวเพื่อนำไปสู่การปลดปล่อย (Emancipation) ผู้ที่ถูกครอบงำ และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น

จุดมุ่งหมายดังกล่าวทำให้งานวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ต่างจากงานปริจเฉท วิเคราะห์ หรืองานวิจัยภาษาศาสตร์สาขาอื่น ๆ ตรงที่ผู้วิจัยมีได้มีจุดยืนที่เป็นกลาง แต่อยู่ข้างผู้ที่ถูกครอบงำหรือเอารัดเอาเปรียบในสังคม นอกจากจุดมุ่งหมายหลักข้างต้นแล้ว บลอร์และบลอร์ (Bloor and Bloor 2007) ยังชี้ให้เห็นว่า วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ยังมีจุดมุ่งหมายอื่นในเชิงทฤษฎีด้วย คือ เพื่อแสดงให้เห็นบทบาทสำคัญของภาษาในด้านที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม

แม้งานวิจัยแนวนี้จะมีจุดมุ่งหมายหลักร่วมกัน แต่ในด้านวิธีวิจัยแต่ละเรื่องอาจแตกต่างกันไปทั้งในด้านการเก็บข้อมูล และวิธีวิเคราะห์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อมูล ประเด็นวิจัย รวมถึงพื้นฐานและความคิดเห็นของผู้วิจัยด้วย โวแดก และเมเยอร์ (Wodak and Mayer 2009) กล่าวถึงการเก็บ ข้อมูลของงานวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ว่า วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ไม่มีวิธีการเก็บข้อมูล เฉพาะแนวทางการศึกษาที่มีผู้เสนอไว้ก็ได้แนะนำวิธีการเก็บข้อมูลหรือการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ชัดเจน งานวิจัยแนวนี้นักศึกษาข้อมูลที่สื่อไปในวงกว้าง เช่น วาทกรรมข่าว วาทกรรมโฆษณา ฯลฯ บางเรื่องใช้วิธีสังเกตหรือสัมภาษณ์เชิงลึกด้วย งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ แต่ปัจจุบันเริ่มมีงานวิจัยเชิงปริมาณแล้ว

ในด้านแนวการศึกษา (Approaches) ปัจจุบันมีผู้เสนอแนวทางการศึกษาวาทกรรม เชิงวิพากษ์ไว้หลายแนว อาจแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ กลุ่มที่มีการวิเคราะห์ตัวบทอย่างละเอียด และกลุ่มที่ไม่เน้นการวิเคราะห์ตัวบท (Fairclough, 2003) หากเป็นงานวาทกรรมวิเคราะห์เชิง วิพากษ์ของนักภาษาศาสตร์มักจะให้ความสำคัญแก่การวิเคราะห์ภาษาทุกระดับในตัวบทอย่างละเอียด

ในด้านการวิเคราะห์ แฟร์คลัฟ ให้ความสำคัญทั้งการวิเคราะห์ตัวบทและบริบท โดย เขากล่าวว่าตัวบทเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในประเด็นทางสังคม แนวทางหลักในการวิเคราะห์ตัวบทมาจาก

ไวยากรณ์ระบบหน้าที่ของฮัลลiday (Halliday) ที่เน้นว่าภาษาคือระบบที่สร้างความหมายด้วย การเลือกและภาษามีหน้าที่ทางสังคม นอกจากนี้ยังนำแนวคิดภาษาศาสตร์อื่น ๆ มาใช้วิเคราะห์ด้วย

นอกจากเน้นการวิเคราะห์ภาษาในตัวบทอย่างเป็นระบบแล้ว แฟร์คลัฟ เน้นว่าต้องมีการวิเคราะห์บริบทด้วย นั่นก็คือการวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม และวิถีปฏิบัติทางสังคม วัฒนธรรม ส่วนงานวิจัยแต่ละเรื่องจะใช้แนวคิดทฤษฎีจากศาสตร์ใดบ้างมาศึกษาบริบทขึ้นอยู่กับสิ่งที่เป็นประเด็นศึกษา ตัวอย่างเช่น หากประเด็นศึกษา คือวาทกรรมที่เกี่ยวกับนโยบายด้านเศรษฐกิจของภาครัฐในประเทศหนึ่ง ซึ่งทำให้เกิดความยุติธรรมแก่คนบางกลุ่ม ซึ่งอาจนำแนวคิดจากสาขาเศรษฐศาสตร์และการเมืองนำมาประกอบ งานวิจัยตามแนวทางนี้จึงเป็นงานวิจัยข้ามศาสตร์ (Transdisciplinary Research) ปัจจุบันได้มีการนำแนวการศึกษาของแฟร์คลัฟไปวิเคราะห์ในประเด็นที่หลากหลายทั้งที่เกี่ยวกับการเมือง สื่อการศึกษา โลกาวิวัตน์และหัวข้อที่ปรากฏในงานหลายชิ้นของแฟร์คลัฟก็คือเรื่องทุน

แฟร์คลัฟ พัฒนาแนวทางศึกษาวาทกรรมของเขาอย่างต่อเนื่อง (Fairclough 1995a, 1995b, Fairclough and Wodak 1997, Fairclough and Chouliaraki 1999, Fairclough 2000, 2001, 2003) เขากล่าวว่า ความคิดสำคัญของวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ก็คือวาทกรรม เป็นรูปแบบหนึ่งของวิถีปฏิบัติทางสังคม ความคิดนี้สอนยว่าวาทกรรมกับสังคมมีความสัมพันธ์กัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีลักษณะคือ

“A dialectical relationship is a two-way relationship: the discursive event is shaped by situations, institutions and social structures, but it also shapes them. To put the same point in a different way, discourses is socially constitutive as well as socially shaped; it constitutes situations, objects of knowledge, and the social identities of and relationships between people and groups.” (Fairclough and Wodak 1997)

สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมกับสังคมเป็นความสัมพันธ์แบบวิภาษวาทกรรม ประกอบสร้างสังคม (ความรู้ อัตลักษณ์ ความสัมพันธ์ของคนในสังคม) ในขณะเดียวกันนั้น วาทกรรมก็ถูกกำหนดโดยสังคม ความรู้ ความเชื่อ อัตลักษณ์และความสัมพันธ์ของคนในสังคมที่สื่อโดยวาทกรรมอาจ ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมของกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม แฟร์คลัฟ ได้มีการตั้งข้อสังเกตว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมกับการใช้อำนาจโดยทางที่มีชอบ หรือการครอบงำมักไม่ใช่สิ่งที่คน

ทั่วไปจะสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น หลายคนคงอาจนึกไม่ออกว่าสถานความงามแบบเรียนวิชาต่าง ๆ เหมือนการสนทนาระหว่างแพทย์และผู้ป่วย จะไปเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจในทางมิชอบหรือการครอบงำได้อย่างไร วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์จึงมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อเผยแพร่ให้เห็นในสิ่งนี้โดยเน้นว่าการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ต้องแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมกับสังคม ดังที่กล่าววมาข้างต้น จะพิจารณาแต่เพียงด้านเดียวไม่ได้ ดังนั้นในการวิเคราะห์จึงต้องพิจารณาทั้งตัวบท วิธีปฏิบัติทางวาทกรรมและวิธีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม

สรุป วาทกรรมการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของแฟร์คลัฟ หรือที่เรียกว่า การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ให้ความสำคัญทั้งการวิเคราะห์ตัวบท และบริบท การวิเคราะห์ตัวบท จะต้องพิจารณาภาษาระดับต่าง ๆ โดยละเอียด ทั้งนี้ แฟร์คลัฟ มองว่าตัวบทมีหน้าที่ 3 ด้านและลักษณะเป็นชุดของตัวเลือกตามแนวคิดไวยากรณ์ระบบและหน้าที่ ส่วนการวิเคราะห์บริบท ได้แก่ การวิเคราะห์วิธีปฏิบัติวาทกรรม และวิธีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม การวิเคราะห์มิติทั้ง 3 ของวาทกรรมนี้จะทำให้เห็นความสัมพันธ์แบบวิภาษของวาทกรรมกับสังคม

การศึกษาวาทกรรมเชิงวิพากษ์ เป็นวิธีการที่แตกแขนงออกมาจากการศึกษาแบบการ วิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis: DA) ซึ่งเป็นวิธีการที่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับภาษาที่ใช้ในสังคมมนุษย์ การศึกษาแบบการวิเคราะห์วาทกรรมจึงสนใจวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารของผู้คนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับตัวบท (Text) และบทสนทนา (Talk) (Bloor and Wood, 2006, Franklin et al, 2005) ทั้งนี้ก็เพราะภาษาพูดและภาษาเขียนเข้าไปมีบทบาทต่อการกระทำที่ผู้คนในสังคมปฏิบัติต่อกัน (Social Action) (Barker, 2004) ที่สำคัญจุดมุ่งหมายของการศึกษาแนววาทกรรมเชิงวิพากษ์ก็คือการวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่เกิดจากวาทกรรม อันเนื่องมาจากการย้าเตือน ความทรงจำของผู้อ่านเกี่ยวกับการใช้ภาษา การผลิตตัวบท รวมถึงการสร้างวาทกรรมที่ปรากฏอยู่ในแต่ละสังคม (Phillips and Hardy, 2002) วิธีการดังกล่าวมีรากฐานมาจากแนวคิดของฟูโกต์ นักวิชาการชาวฝรั่งเศสผู้มีชีวิตอยู่ระหว่างปี ค.ศ. 1926-1984 เป็นผู้วางรากฐานการศึกษาวาทกรรม ที่มุ่งเน้นไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างตัววาทกรรม ความรู้ และอำนาจ มีการผลิตซ้ำสำหรับการใช้ ครอบงำในแต่ละสังคม (Foucault, 1980) ปัจจุบันในวงการการศึกษาวาทกรรมได้แตกตอกออกกิ่งก้านไปหลายแขนง

ส่วนการศึกษาวาทกรรมเชิงวิพากษ์ หัวใจสำคัญอยู่ที่การนำทฤษฎีเชิงวิพากษ์ (Critical Theory) แห่งสำนักแฟรงก์เฟิร์ต (Frankfurt School) มาเป็นแกนหลักในการวิเคราะห์ (Mainueneau, 2006) พร้อมมุ่งศึกษาถึงบทบาทแห่งภาคปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practice) ในการสถาปนา

และทำนุบำรุงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันในสังคม (Fairclough and Wodak, 1997, quoted in Phillips and Hardy, 2002) วิธีคิดดังกล่าว ส่งผลให้แนวการศึกษาแบบวาทกรรมเชิงวิพากษ์เน้นหนักในเรื่องของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างภาษากับสังคม พร้อมทั้งเข้าไปจัดระเบียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรม อำนาจ การครอบงำ และความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม (Van Dijk, 1993) สำคัญที่นักวิจัยจะนำมาใช้วินิจฉัยและประเมินลักษณะของการครอบงำในทางสังคมและการเมือง (Van Dijk, 1996) ทั้งนี้เพราะวาทกรรมเชิงวิพากษ์เป็นวิธีการศึกษาที่รวมหลากหลาย สาขาวิชาเข้ามาอยู่ร่วมกัน พร้อมทั้งมีทฤษฎะว่าวาทกรรมเป็นเสมือนเครื่องมือที่มีพลังอำนาจและมี ความสามารถในการควบคุมผู้คนในสังคม อีกทั้งยังเป็นอุปกรณ์สำคัญที่ก่อสร้างความเป็นจริงที่ เกิดขึ้นในสังคมอีกด้วย (The social Construction of Reality) (van Leeuwen, 1993)

แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1989, 1991, 1994, 1995a, 1995b) เป็นบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการวางรากฐานให้กับแนวทางการศึกษา ด้วยการกำหนดวิธีการวิเคราะห์ วาทกรรมออกเป็น 3 มิติ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ตัวบท (Text) การศึกษาในส่วนของวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practice) และการอธิบายความในส่วนของวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม (Socio-cultural Practice) ทั้งนี้ แฟร์คลัฟมีมุมมองว่าวาทกรรมเป็นส่วนประกอบสำคัญที่เกิดขึ้นใน ตัวบท (Text) ที่ผลิตขึ้นโดยสื่อมวลชน รัฐบาล และสถาบันที่เกี่ยวข้องกับนักเขียน กลุ่มคนเหล่านี้จะ กำหนดทิศทางของตัวบทหรือเนื้อหาต่าง ๆ แล้วถ่ายทอดไปยังผู้รับสาร (ผู้อ่าน ผู้ฟังหรือผู้ชม) ในส่วนของวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม วาทกรรมที่ปรากฏอยู่ในสื่อจะอ้างอิงไปยังสถานการณ์ สถาบัน รวมถึงระดับชั้นทางสังคม

นอกจากนี้ ยังมีการผนึกหลอมรวมความหมายที่เชื่อมโยงไปยังบริบทต่าง ๆ เข้ากับวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practice) และวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม (Socio-cultural Practice) (Fairclough and Wodak, 1997) ในขณะที่ฟาน ไดจ์ (Van Dijk, 1998, 1991, 1993, 1996, 1997a, 1997b) ได้เพิ่มรูปแบบวิธีการวิเคราะห์วาทกรรมซ้ำจากหนังสือพิมพ์ เข้าไปด้วย ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาจึงส่งผลให้การศึกษาแบบวาทกรรมเชิงวิพากษ์เน้นหนักความสำคัญไปที่การรับรู้ถึงโครงสร้าง และกลยุทธ์ของวาทกรรมที่นำเสนอโดยสื่อมวลชน และรัฐบาลที่ส่งผลให้เกิดการยอมรับจากสาธารณชนอย่างมีประสิทธิภาพ (Herman and Chomsky, 1988)

วิธีการศึกษาวาทกรรมตามแนวทางของแฟร์คลัฟ (Fairclough, 1989, quoted in Toolan, 2002) เสนอว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ 3 ส่วน ได้แก่ ตัวบท (Text) ปฏิกริยาตอบโต้ (Interactions) และบริบททางสังคม (Contexts) ฉะนั้น รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาวาทกรรม คือ การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis: CDA) ซึ่งเป็นการศึกษาวาทกรรมใน 3 มิติ ประกอบด้วย มิติที่ 1 ใช้วิธีการ ศึกษาเชิงพรรณนา (Description) เป็นการศึกษาถึงรูปแบบตัวบท มิติที่ 2 ใช้การตีความหมาย (Interpretation) เป็นแนวทางถึงตัวบทกับปฏิกริยาโต้ตอบของผู้คนในสังคม และมิติที่ 3 เป็นการอธิบายความ (Explanation) ซึ่งศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปฏิกริยาโต้ตอบกับบริบททางสังคม ฉะนั้นการศึกษาแบบวาทกรรมเชิงวิพากษ์จึงเป็นการอธิบายถึงกระบวนการผลิต การผลิตซ้ำและการตีความหมายตามสิ่งที่สังคมนั้น ๆ กำหนดไว้ ตลอดจนศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นในสังคม

จากแนวคิดข้างต้นแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมสื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วาทกรรมที่ผลิตโดยหนังสือพิมพ์ในฐานะเวทีกลางของการนำเสนอความคิดเห็นของสังคมกับวิธีการศึกษาแบบวาทกรรมเชิงวิพากษ์

หากวิเคราะห์แนวคิดของแฟร์คลัฟ จะพบว่ามีความแตกต่างจากนักคิดนักวิเคราะห์วาทกรรมในยุคหลังโครงสร้างนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับมุมมองที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมกับการเป็นผู้สร้างหรือการถูกสร้าง (Constitution or Constituted) เนื่องจากแฟร์คลัฟมองว่า วาทกรรมเป็นส่วนหนึ่งที่ประกอบสร้างทางสังคม และถูกสังคมประกอบสร้าง ส่งผลให้หัวใจสำคัญ ของการศึกษาของแฟร์คลัฟ คือรูปแบบของปฏิบัติการทางสังคมในส่วนของการผลิตซ้ำ และการเปลี่ยนแปลงความรู้ อัตลักษณ์ ตลอดจนความสัมพันธ์ทางสังคม อันได้แก่ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ อีกทั้งในช่วงเวลาเดียวกันรูปแบบต่าง ๆ ได้ถูกสร้างขึ้นโดยปฏิบัติการทางสังคมและโครงสร้างทาง สังคมอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้น วาทกรรมจึงเป็นความสัมพันธ์เชิงวิภาษวิธี (a dialectical relationship) กับมิติทางสังคมอื่น (Jorgensen and Phillips, 2002)

อย่างไรก็ตาม แฟร์คลัฟยังแยกนัยสำคัญ (Significant) บางส่วนออกจากทฤษฎี วาทกรรมของนักคิดยุคหลังโครงสร้างนิยมที่มักจะเน้นความสำคัญไปที่การสร้างแบบจำลองทาง ทฤษฎีเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมถึงระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้กับการวิจัยเชิงประจักษ์ นิยม สำหรับการศึกษาถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นประจำทุกวัน ส่วนแฟร์คลัฟมีมุมมองและแนวคิดต่างจากนักคิดหลัง

โครงสร้างนิยม เนื่องจากให้ความสำคัญที่การวิเคราะห์การทำงานของ ระบบในการพูด เขียน ยกตัวอย่างเช่น ระบบการทำงานของสื่อสารมวลชนและการสัมภาษณ์ในการวิจัย

การวิเคราะห์เนื้อหาของแฟร์คลัฟจะให้ความสำคัญที่วิธีการจัดการกับกระบวนการที่ เกี่ยวข้องกับข้อความแวดล้อม (Discursive) เชิงภาษาศาสตร์ในเนื้อหาที่มีลักษณะเฉพาะ กระนั้น แฟร์คลัฟยังวิพากษ์แนวการศึกษาภาษาศาสตร์ที่ใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาและกิจกรรม จะทำให้เกิดความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหา กับสังคมในระดับง่ายและระดับพิเศษ ทั้งนี้เพราะเป็น การวิเคราะห์เนื้อหาที่เชื่อมโยงระหว่างเนื้อหาเข้ากับโครงสร้าง พร้อมทั้งผนวกเข้ากับกระบวนการทางสังคมวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นการศึกษาแบบสหวิชาจึงจำเป็นต้องมีการผสมผสานเนื้อหา กับสังคมเข้าไว้ด้วยกัน คุณประโยชน์จากการศึกษาสังคมระดับใหญ่ด้วยธรรมเนียมปฏิบัติแบบดั้งเดิม คือการนำเอาปฏิบัติการทางสังคมที่ก่อร่างสร้างตัวจากโครงสร้างทางสังคม และความสัมพันธ์เชิง อำนาจผนวกกับการที่ประชาชนถูกปล่อยปละละเลยให้เข้ากับกระบวนการดังกล่าว องค์ประกอบ ของธรรมเนียมปฏิบัติการศึกษาแบบเก่ายังคงทำให้เกิดความเข้าใจถึงวิธีการที่ประชาชนสร้างกฎระเบียบขึ้นมาเป็นเกณฑ์ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน (Fairclough, 1992b, quoted in Jorgensen and Phillips, 2002)

แฟร์คลัฟ (Fairclough) เห็นว่าองค์ประกอบที่ทำให้เกิดวาทกรรม ประกอบด้วย อัตลักษณ์ของสังคม ความสัมพันธ์ในสังคม ระบบของความรู้และความหมาย ดังนั้นวาทกรรมจึงมีหน้าที่ 3 ประการ คือ หน้าที่ในการเป็นอัตลักษณ์ หน้าที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ และหน้าที่เกี่ยวกับอุดมการณ์ ซึ่งเป็นแนวคิดที่แฟร์คลัฟ (Fairclough) รับมาจากฮัลลiday (Halliday) อันเป็นวิธีการศึกษาหน้าที่อันซับซ้อนของภาษา

สำหรับวิธีการวิเคราะห์วาทกรรมของแฟร์คลัฟ มีจุดเน้น 2 ประการ คือ

1. เหตุการณ์ที่นำมาใช้วิเคราะห์สำหรับการสื่อสาร (The communicative event) เป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้ภาษา อาทิ บทความของนักหนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ วิทยุ การสัมภาษณ์ หรือการกล่าวสุนทรพจน์ทางการเมือง (Fairclough, 1995b)

2. การจัดระเบียบทางวาทกรรม (The Order of Discourse) เป็นคุณลักษณะของ วาทกรรมทุกประเภทที่มีการใช้ในสถาบันทางสังคมหรือภาคสนาม วาทกรรมประเภทนี้ประกอบด้วย วาทกรรมชนิดต่าง ๆ และรูปแบบลีลาในการนำเสนอ (Discourses and Genres)

วิเคราะห์สภาพการณ์ในการสื่อสาร (Analysis of Communication Event) เป็น การศึกษาวิเคราะห์คุณสมบัติของวาทกรรมตามภาคตัดขวาง (Tree Dimensions Model) คือ

1. ตัวบท (Text) ในที่นี้คือภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร เป็นการวิเคราะห์ความหมาย และรูปแบบของวาทกรรมที่เรียงร้อยเข้าด้วยกัน โดยจะมีหลักการวิเคราะห์ 3 ประเด็น คือ

1.1 วาทกรรมนำเสนออะไรสู่สภาพสังคม และเกิดผลอย่างไร เป็นการนำเสนอ เกี่ยวกับเรื่อง ความคิด ระบบความรู้ และความเชื่อให้กับสังคม ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริงของสังคมในขณะนั้นและการนำเสนอวาทกรรมก่อให้เกิดผลอย่างไรบ้างต่อสังคมและการมีเหตุผลในการนำเสนอวาทกรรม

1.2 วาทกรรมสร้างลักษณะเฉพาะหรืออัตลักษณ์ เป็นการศึกษาว่าตัวบทหรือตัว ภาษาสามารถสร้างลักษณะเฉพาะหรืออัตลักษณ์อะไรของผู้นำเสนอตัวบทผ่านสื่อ เพื่อให้เห็น ความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทและบริบททางสังคม

1.3 วาทกรรมแสดงถึงความสัมพันธ์อะไร เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้สร้างและผู้รับวาทกรรม ความสัมพันธ์ที่แฝงในตัวเนื้อหาจะสามารถบอกได้ว่า วาทกรรมนั้นมีอิทธิพลหรือบทบาทอย่างไร ถ้าเนื้อหาของวาทกรรมแสดงถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด ย่อมมีโอกาสที่ผู้รับวาทกรรมจะเกิดปฏิสัมพันธ์กับตัวบท และมีผลมายังผู้รับสารได้ง่ายขึ้น

2. วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practice) เป็นการวิเคราะห์กระบวนการ สร้างตัวบท (Text Production) ว่าผู้สร้างวาทกรรมทำให้วาทกรรมเกิดขึ้นได้อย่างไร และมีการถ่ายทอดอย่างไร รวมทั้งมีการวิเคราะห์การบริโภคตัวบท (Text Consumption) ว่าผู้รับวาทกรรม ได้รับตัวบทอย่างไร มีการบริโภคและรับตัวบทอย่างไร และวิเคราะห์ช่องทางการสื่อสาร

3. วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม (Socio-cultural Practice) เป็นการวิเคราะห์ถึง บริบทที่ส่งผลให้เกิดวาทกรรม โดยจะพิจารณาทั้งด้านสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ

ทั้งนี้ วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมเป็นสิ่งเชื่อมโยงระหว่างตัวบท และวิถีปฏิบัติทางสังคม วัฒนธรรม โดยที่ตัวบท และปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรมต่างก็มีความสัมพันธ์ จะเห็นได้ว่าตัวบท อาจจะถูกกำหนดโดยปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรมผ่านปฏิบัติการทางวาทกรรม ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ในทางกลับกัน ตัวบทก็อาจจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลง ปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรมด้วย

วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวคิดของแฟร์คล็อท (Fairclough)

จุดสนใจของการวิเคราะห์วาทกรรมตามแนวคิดนี้อยู่ที่การส่งผ่านความหมายด้วยการใช้ภาษา การจัดระเบียบความคิดของผู้รับความหมายด้วยตัวบท (Text) ที่ถูกจัดการเพื่อการรับรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ต้องแยกแยะให้เห็นแง่มุมของการประกอบสร้างให้วาทกรรมดำรงอยู่อย่างเป็นระเบียบแบบแผน (Order of Discourse) ขณะเดียวกันก็ต้องแสดงให้เห็นถึงบริบททางสังคมที่ตัวบทเหล่านั้นทำงาน และส่งผ่านความหมายซึมซับเข้าไปสู่ตัวบุคคลด้วย ซึ่งผู้เขียนคิดว่านี้คือความแตกต่างระหว่างการวิเคราะห์วาทกรรมหรือปริจเฉทตามความหมายของนักภาษาศาสตร์ กับการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์หรือ CDA ตามแนวคิดที่ผู้เขียนนำเสนอ เพราะ CDA เป็นการวิเคราะห์ที่มีได้จำกัดอยู่ที่ตัวภาษาเท่านั้นแต่หมายรวมถึงการกระทำและปฏิบัติการต่างๆในสังคมด้วย ในขณะที่วาทกรรมในความหมายของนักภาษาศาสตร์จะเอาตัวภาษาเป็นศูนย์กลางในการวิเคราะห์ แม้จะนำมิติทางสังคมและสถานการณ์ของการพูดมาพิจารณาแล้วก็ตาม แต่เป็นเพียงการมองแค่เป็นส่วนประกอบในการวิเคราะห์ ขณะที่ CAD มองว่าวาทกรรมคือปฏิบัติการทั้งหมดในกระบวนการสื่อสารทางสังคมมีความสำคัญเท่ากัน ดังนั้นจุดสนใจของการวิเคราะห์จึงอยู่ที่แนวคิดการจัดระเบียบแบบแผนของวาทกรรม และสถานการณ์การสื่อสาร (Communication Events) ซึ่งทั้งสองส่วนทำงานร่วมกัน ปะทะประสาน และซึมซับความหมายซึ่งกันและกันตลอดเวลาในพื้นที่ทางสังคมด้วย

ซึ่งสามชาย ศรีสันต์ (ออนไลน์) ได้เสนอความคิดเห็นเรื่องจุดสนใจของการวิเคราะห์วาทกรรมตามแนวคิด CDA สามารถสรุปรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ระเบียบแบบแผนของวาทกรรม (Order of Discourse) เป็นการแยกแยะองค์ประกอบที่ก่อรูปขึ้นเป็นวาทกรรมในเชิงโครงสร้างของตัวบท โดยแสดงให้เห็นถึง

1.1 การมาอยู่ร่วมกันของตัวบท ในรูปของการจัดวาง การเลือกใช้คำศัพท์ การเรียงลำดับคำ โครงสร้างของประโยค รูปแบบของประโยค การเรียงประโยค และภาพรวมความเชื่อมโยงกันของสารที่ถูกเสนอในตัวบท รวมทั้งการนำคำหรือตัวบทที่ถูกกล่าวถึงแล้วมาใช้ซ้ำ เปลี่ยนตำแหน่ง เพื่อเน้นย้ำ หรือสร้างความหมายขึ้นใหม่ หรือลบล้างความหมายเดิมลงไป การวิเคราะห์ตัวบทนี้จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงกลวิธีการสร้าง การผูกโยง การรื้อทำลาย การเน้นย้ำ การสร้างอารมณ์ความรู้สึก โดยใช้ตัวบทเป็นพาหนะการส่งสาร

1.2 การใช้วาทกรรมที่มีมาก่อนหน้า ทำการผลิตซ้ำ หรือ เชื่อมโยงวาทกรรมที่หลากหลายเข้าด้วยกัน เพื่อผลิตวาทกรรมใหม่ ๆ เรียกว่า Interdiscursive Relationship เช่น การเชื่อมโยงวาทกรรมการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน เข้ากับวาทกรรมการพึ่งตนเอง กลายเป็นวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียง หรือการเชื่อมโยงวาทกรรมเพศสภาพความเป็นชายหญิง เข้ากับวาทกรรมบริโภคนิยม จนกลายเป็นวาทกรรมความเป็นชายแบบเมโทรเซ็กส์ชวล เป็นต้น หรือการใช้ตัวบทเดิมมาผลิตซ้ำใน

บริบทใหม่เพื่อ เน้นย้ำ หรือสร้างความอ่อนด้อยลงให้กับตัวบท ตลอดจนการหยิบยืม ลอกเลียน กล่าวอ้างถึง ในรูปของสัมพันธบท (Intertextuality) และการใช้ถ้อยคำเข้ามาใส่ในบริบทใหม่ เพื่อเปลี่ยนรูปร่างความหมายไปจากเดิม เป็นต้น

2. สถานการณ์การสื่อสาร (Communication Events) การวิเคราะห์สถานการณ์การสื่อสาร ได้แก่ การวิเคราะห์บริบทที่เกิดการส่งผ่านและรับรู้ความหมายของวาทกรรม ซึ่งถือเป็นขั้นตอนที่มาปะทะประสานกันระหว่าง ตัวบท – ภาควิธีการทางวาทกรรม – และแบบแผนปฏิบัติทางสังคม โดยมีจุดสนใจอยู่ที่

2.1 ภาควิธีการทางวาทกรรม (Discursive Practice) เป็นกระบวนการที่ทำงานร่วมกันระหว่างการตีความในเชิงความหมายและแบบแผนการปฏิบัติ กับการรับรู้หรือบริบทความหมายในบริบทที่การสื่อสารนั้น ๆ เกิดขึ้น การวิเคราะห์ภาควิธีการทางวาทกรรมจะต้องมองให้เห็นถึงความรู้ ความคิด ที่ถูกผลิตซ้ำ และความรู้ความคิดที่ถูกนำมาปรับปรุง ตกแต่ง และก่อรูปขึ้นใหม่ในอาณาบริเวณที่วาทกรรม ตัวบทต่างๆ ได้มาปะทะประสานกันในบริบทแวดล้อมที่มีองค์ประกอบแตกต่างกัน

2.2 แบบแผนการปฏิบัติทางสังคม (Social Practice) คือระบบ ระเบียบทางสังคมที่เป็นผลผลิตที่มองเห็น รับรู้ได้ในรูปของการสื่อสารสัมพันธ์กันของคนในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีแบบแผนการปฏิบัติบ่งบอกเพื่อชี้แนะการแสดง การกระทำ แบบแผนทางสังคมก่อรูปขึ้นด้วยระเบียบแบบแผนของวาทกรรม ขณะเดียวกันมันก็ทำการผลิตซ้ำแบบแผนของวาทกรรมด้วย เช่น การยืนตรงเคารพธงชาติ เมื่อได้ยินเสียงเพลงชาติ หรือการให้เงินบุคคลที่นั่งลงริมทางเดินและมีขันสรงสืออยู่ตรงหน้า นอกจากนั้นแบบแผนทางสังคมสามารถจะก่อรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นในบริบทของภาควิธีการทางวาทกรรม ที่อาจจะแตกต่างไปจากแบบแผนทางสังคมเดิมก็ได้ เช่น แทนที่เราจะยืนตรงเคารพธงชาติหรือเพลงสรรเสริญพระบารมีเราก็อาจตั้งใจนั่งลง หรือไม่ลุกขึ้นยืน หรือกรณีของขอทาน เราอาจปฏิเสธการให้เงินขอทาน ด้วยเหตุผลที่ว่าจะทำให้อาชีพขอทานที่มีกระบวนการในเชิงธุรกิจขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นการผลิตแบบแผนการปฏิบัติทางสังคมชุดใหม่ ภายใต้การผลิตซ้ำแบบแผนเดิมที่สังคมรับรู้ การวิเคราะห์แบบแผนปฏิบัติทางสังคมนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่า เรารับรู้และมีความทรงจำต่อระเบียบแบบแผนชุดเดิมในสังคมอย่างไร ก่อนที่จะใช้สิ่งที่รับรู้ในสังคมสิ่งนี้ผู้กระทำทางสังคมกำลังเผชิญหน้า ในสนามทางวาทกรรม ซึ่งผลของการตีความอาจทำให้เราเลือกรับรู้ในสิ่งที่แตกต่างออกไป และทำการผลิตแบบแผนการปฏิบัติทางสังคมใหม่ ๆ ขึ้น ดังนั้นการวิเคราะห์สถานการณ์การสื่อสารจึงเป็นการวิเคราะห์กระบวนการปะทะประสานกันระหว่างภาควิธีการทางวาทกรรม กับแบบแผนการปฏิบัติทางสังคม ในบริบทของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

วาทกรรมชาตินิยม

วาทกรรมชาตินิยมในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ปรากฏการสร้างคามหมายให้กับเรื่องความรักชาติในประเด็นย่อยต่าง ๆ ดังจะแสดงการวิเคราะห์เป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

วาทกรรมที่สื่อสารว่ารัฐบาลคือผู้สร้างและพัฒนาชาติวาทกรรมประเภทนี้จะปรากฏมากในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ซึ่งจะมีเนื้อหากล่าวถึงแนวทางการทำงานของรัฐบาล ผลประโยชน์ของประเทศที่จะเกิดขึ้นจากการบริหารของรัฐบาล สารหลักที่รัฐบาลสื่อสารในวาทกรรมชุดนี้ได้แก่ความเจริญก้าวหน้าของประเทศเป็นผลมาจากความสามารถในการบริหารประเทศของรัฐบาล ประชาชนควรร่วมมือกับรัฐบาลแสดงความสามัคคีเพื่อพัฒนาประเทศร่วมกัน สิ่งที่รัฐบาลนำเสนอล้วนส่งผลดีต่อประเทศชาติ รัฐบาลมุ่งมั่นพัฒนาคนเพื่อให้สามารถแข่งขันได้ในโลกยุคใหม่โดยไม่ทิ้งความเป็นไทย รัฐบาลส่งเสริมและรณรงค์ให้ประชาชนในชาติมีวินัย พัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน รัฐบาลมีอุดมการณ์และความมุ่งมั่น รัฐบาลคือผู้แก้ปัญหา และรัฐบาลคือผู้สร้างชาติให้แข็งแกร่งอย่างยั่งยืน

ตัวอย่างข้อความที่ปรากฏในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลแสดงให้เห็นว่ามีลักษณะของการสะท้อนให้เห็นถึงภาพ ของประเทศชาติที่ดีซึ่งเป็นผลจากความรู้ความเข้าใจปัญหา และความสามารถในการบริหารจัดการของรัฐบาล ยกตัวอย่างเช่น “รัฐบาลนี้ย่อมทราบดีอยู่ว่า ได้เข้ามารับหน้าที่ในขณะที่บ้านเมืองกำลังตกอยู่ในฐานะที่ยากลำบากเป็นอย่างยิ่ง มีสิ่งที่จะต้องแก้ไขปรับปรุงหลายอย่าง ทั้งนี้เกี่ยวกับการภายในและภายนอกเพื่อยังประเทศให้กลับคืนเข้าสู่สภาพ อันมั่นคง การที่จะดำเนินการดังว่านี้ให้ลุล่วงไปได้ ย่อมมีหลักสำคัญ 2 ประการ คือ ต้องรีบปรับปรุงสัมพันธภาพกับต่างประเทศให้เข้าระดับปกติประการหนึ่งกับจัดการบ้านเมืองภายในให้กลับเข้าระเบียบอันดีอีกประการหนึ่ง...” (คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 14 พันตรี ควง ภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี, 2489)

การกล่าวถึงความเข้าใจของรัฐบาลเกี่ยวกับสถานการณ์ของบ้านเมือง ด้วยการเลือกคำกริยา “ย่อมทราบดีอยู่” แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลเป็นผู้เข้าใจปัญหาและสถานการณ์ของประเทศเป็นอย่างดี รวมทั้งทราบด้วยว่า “มีสิ่งที่จะต้องปรับปรุง แก้ไขหลายอย่าง...เพื่อยังประเทศให้กลับคืนเข้าสู่สภาพอันมั่นคง” เป็นความพยายามของรัฐบาลที่จะสร้างความเชื่อมั่นใน คณะรัฐบาล คำพูดที่ว่า “ปรับปรุง จัดการ จัด” ล้วนแต่เป็นภาษาในเชิงการบริหารจัดการซึ่งสิ่งที่รัฐบาลจะกระทำในการบริหารจัดการนั้นคือ “ต้องรีบ” กระทำสิ่งเหล่านี้ คำขยายกริยาดังกล่าวจึงทำให้เห็นภาพของรัฐบาลที่มีความกระตือรือร้นในการบริหารประเทศ

วาทกรรมที่สื่อสารว่าประชาชนควรร่วมมือกับรัฐบาลแสดงความสามัคคีเพื่อพัฒนาประเทศร่วมกัน จะปรากฏข้อความแสดงถึงลักษณะการใช้ภาษาในทางเรียกร้อง วิงวอน ขอความเข้าใจและขอความร่วมมือกับรัฐบาลเพื่อจะให้ประเทศพัฒนาหรือมีความเจริญก้าวหน้า โดยจะปรากฏชุดคำที่แสดงถึงความหวังต่อความร่วมมือ ความสมัครสมานกลมเกลียว ความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกัน เพื่อนำไปสู่ “ความวัฒนาถาวรของชาติ” “ความสงบสุขเป็นส่วนรวม” และ “เพื่อแสดงให้นานาชาติเห็นอกเห็นใจ” ดังความว่า “บ้านเมืองไทยที่รักของเราเปรียบเหมือนคนที่หลงทางมาแล้วในป่าทึบ และเพิ่งจะเห็นแสงสว่างรำไรข้างหน้า ซึ่งถ้าเราทั้งหลายมีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกัน ก็จะสามารถบุกป่าออกไปสู่ทุ่งราบที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยข้าวปลาอาหารได้ รัฐบาลมีความหวังเป็นอย่างมากว่า ด้วยชื่อเสียงเกียรติคุณและคุณงามความดีที่สมาชิกของวุฒิสภานี้ได้บำเพ็ญต่อบ้านเมืองมาช้านาน สมาชิกทุกท่านจะได้ให้การร่วมมือกับรัฐบาลในการเริ่มเปิดศักราชใหม่ เพื่อความวัฒนาถาวรของชาติ บ้านเมืองและอนาคตของลูกหลานชาวไทยต่อไป” (คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 20 นาย ควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี, 2491)

การสื่อความหมายเรื่องชาตินิยมแทรกไว้ในคำแถลงนโยบายส่งผลต่อการสร้างภาพลักษณ์ของรัฐบาลที่สะท้อน ผ่านคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ซึ่งสามารถสรุปภาพลักษณ์ได้คือ รัฐบาลผู้จงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติ ผู้ห่วงใย ประชาชน ผู้หวังดีต่อประเทศชาติ ผู้ซื่อสัตย์สุจริต ผู้มุ่งมั่นแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาประเทศชาติ ยกตัวอย่างเช่น “รัฐบาลนี้จะ เติบโตจนเคารพหลักการระบอบพระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ และจะรักษาราชบัลลังก์ให้มั่นคงอยู่ชั่ววันรันดร์ ทั้งจะเติบโตจนเกียรติพระราชวงศ์ที่ดำเนินเจริญรอยราชจริยาวัตร” (คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 22 จอมพล แปลก พิบูล สงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี, 2492) กลุ่มคำกริยาที่รัฐบาลเลือกใช้ประกอบหน้าคำ “พระมหากษัตริย์” คือคำว่า “เกิด” คือยกย่องเชิดชูไว้เป็นที่เคารพ คำว่า “เคารพ” คือ แสดงอาการนับถือ ไม่ล่วงเกิน ไม่ล่วงละเมิดและ “สักการะ” คือ บูชาด้วยสิ่ง หรือเครื่องอันพึงบูชา จึงเป็นกลุ่มคำที่เน้นย้ำความหมายและสร้างภาพลักษณ์ของรัฐบาลผู้มีความจงรักภักดียิ่ง หรือ ตัวอย่างที่กล่าวว่า “ตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข คณะรัฐมนตรีจึงได้กำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อนำเรียนท่านสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติผู้ทรงเกียรติ ได้รับทราบถึงเจตนารมณ์และนโยบายของรัฐบาล ในประการสำคัญในอันที่จะดำรงพิทักษ์รักษาและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ มิให้ผู้ใดล่วงละเมิดได้” (คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 56 พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็น นายกรัฐมนตรี, 2549)

จากตัวอย่างที่ยกมา ได้แสดงให้เห็นทั้งเจตนารมณ์และบทบาทหน้าที่ของรัฐบาล กล่าวคือ รัฐบาลจะ “เติบโตจนเคารพหลักการ” “เชื่อมั่นอย่างจริงใจ” และจะปฏิบัติทุกประการที่เป็นการ “รักษาราชบัลลังก์” ให้มั่นคงอยู่ชั่ววันรันดร์ ภาพลักษณ์ของรัฐบาลจึงเป็นผู้ที่เปี่ยมไปด้วยความ

จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อีกทั้งยังเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการพิทักษ์หรือเป็นผู้ปกป้องมิให้ผู้ใดมาล่วงละเมิดได้

คำแถลงนโยบายของรัฐบาลส่วนหนึ่งเป็นการสร้างมโนทัศน์ให้ผู้รับสารเกิดความคิดความเชื่อ ว่า รัฐบาลเป็นผู้มี ความเห็นใจ เข้าใจ และห่วงใยประชาชน พยายามทำทุกวิถีทางเพื่อให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและมีความสุข ดัง ความว่า “จะต้องบำรุงความสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะพยายามหางานให้ราษฎรทำโดยเต็มความสามารถ จะร่างโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก” (คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 1 มหาอำมาตย์ประยามโนปกรณนิติธาดา, 2475) หรือข้อความที่กล่าวว่า

คณะรัฐมนตรีได้กำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินเรียบร้อยแล้ว โดยมีเป้าหมายหลักของการบริหารราชการ แผ่นดินที่จะเทิดทูน และยึดมั่นในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข จะสถาปนาความเชื่อมั่นทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม สรรค์สร้างความสมัครสมานสามัคคีและนำมาซึ่งการอยู่ดีกินดีของ ประชาชน จะเร่งรัดผลักดันการปฏิรูปการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่รัฐธรรมนูญกำหนด จะเร่งสร้างฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจที่ชะลอตัวและพัฒนา ศักยภาพการ แข่งขันในตลาดโลก รวมทั้งให้มีการกระจายประโยชน์ของการขยายตัวทางเศรษฐกิจไปสู่ประชาชนทุกกลุ่ม จะผลักดันให้มีการปรับทัศนคติ และระบบการทำงานของภาครัฐจากการปกครองประชาชนมาเป็นการให้บริการที่ดีแก่ประชาชน และปรับระบบการทำงานของภาครัฐจากที่ เป็นผู้คิดเองทำเองมาเป็นระบบที่ร่วมคิดร่วมทำกับภาคเอกชนและประชาชนโดยให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมและสิทธิได้แย่งคัดค้านการที่ไม่ถูกต้องของเจ้าหน้าที่ของรัฐขณะเดียวกันจะส่งเสริมและ รณรงค์ ให้ประชาชนในชาติมีวินัย พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ได้รับการบริการที่ดี มี การศึกษาที่ได้มาตรฐาน มีความ สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาและอยู่ภายใต้ สิ่งแวดล้อมที่ดี (คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 52 พลเอก ขวาลิต ยงใจยุทธ เป็นนายกรัฐมนตรี, 2539)

ลักษณะการใช้ภาษาของข้อความ เป็นการให้ข้อมูลที่แสดงให้เห็นความมุ่งมั่นของรัฐบาล การใช้คำว่า “สถาปนา” กับความเชื่อมั่น เป็นการบอกถึงความตั้งใจของรัฐบาลที่จะกระทำมากกว่าเพียง แค่สร้างความเชื่อมั่น แต่ต้องการให้ความ เชื่อมั่นนั้นตั้งอยู่หรือคงอยู่ในความรู้สึกของประชาชนไปตลอด ที่น่าสนใจคือกลุ่มคำกริยาที่ตามมา ไม่ว่าจะเป็น รัฐบาลจะ “สถาปนา...สรรค์สร้าง...เร่งรัด...เร่ง สร้าง...ให้มี (การกระจายประโยชน์)...ผลักดัน...ส่งเสริม...รณรงค์” ล้วนแล้วแต่เป็นกลุ่มคำกริยาแสดง ภาพไปในทางบวกหรือสร้างสรรค์เป็นการกล่าวซ้ำบทบาทในการสร้างสรรค์ของรัฐบาลเพื่อตอกย้ำทำให้เกิด ภาพของรัฐบาลที่ เป็นผู้สร้างและผู้ให้แก่ประชาชน โดยสิ่งเหล่านี้เชื่อมโยงกับคำว่า เป็น

“เป้าหมาย หลักของการบริหารราชการแผ่นดิน” ประชาชนจะเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ต่าง ๆ จาก รัฐบาล

วาทกรรมสามัคคี สมานฉันท์ แสดงสาระเรื่องความสามัคคีช่วยรักษาและพัฒนาชาติ ดัง ตัวอย่าง ความสมานฉันท์ ช่วยนำพาชาติให้พ้นวิกฤติ โดยมีการซ้ำคำว่าชาติ เพื่อเน้นย้ำว่าชาติจะอยู่ รอดได้ด้วยทุกคนในชาติเป็นหนึ่งเดียวเท่านั้น ดัง ความว่า “รัฐบาลมีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะปฏิบัติงาน ของชาติให้สำเร็จสมบูรณ์ตามนโยบายที่แถลงมาข้างต้นนี้ แต่การที่จะ ปฏิบัติให้เป็นผลสำเร็จได้ก็ต้อง อาศัยความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่าย ถึงเวลาที่ชาติต้องเรียกร้องให้ชนในชาติทุก ๆ คน มี สมานฉันท์ เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อนำชาติผ่านพ้นวิกฤติทางทางการเมืองของโลก “ (คณะรัฐมนตรี คณะที่ 10 จอมพล แปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี. 2485) รวมถึงการเรียกร้องให้จัดความไม่เป็น ธรรมด้วยสันติวิธี สร้างความรัก ความสามัคคีทุกชนชั้น และสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการ ป้องกันประเทศ ดังนี้

เราพึงต้องใคร่ครวญให้ดีว่า บ้านเมืองไทยของเรา จำเป็นต้องถูกปล่อยให้ผ่านเข้าสู่กระแส ของความรุนแรง ประหัตประหารกัน ดังที่บางฝ่าย กำลังเรียกร้องเสียมสอนกันอยู่ด้วยหรือ ทำไมเรา จึงไม่พยายามที่จะขจัดความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ ด้วยสันติวิธีซึ่งเป็นอุปนิสัยดั้งเดิมของคนไทยซึ่งรัก ความสงบ และรู้จักสมานประโยชน์เพื่อความสามัคคีของบ้านเมืองตลอดมารัฐบาลผสมชุดนี้มีความ เชื่อว่า กระบวนการสร้างสรรค์ ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมที่ ประกอบด้วยความเป็น ธรรมนั้น ไม่จำเป็นต้องดำเนินบนวิถีทางแห่งการล้มล้างทำลายชนชั้นใด ๆ ก็มีทางสู่ความสำเร็จ ได้ อย่างแน่นอน...จะสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างทหาร ข้าราชการ และประชาชน เพื่อให้เกิดความ สามัคคีอย่างแท้จริงขึ้นในชาติในขณะเดียวกัน ก็จะส่งเสริมให้ทหารมีส่วนในการพัฒนาประเทศตาม ควรแก่กรณีด้วย ทั้งนี้เพื่อสร้างทัศนคติอันถูกต้องขึ้นว่า ทหารก็คือประชาชนของชาติ และใน ขณะเดียวกันรัฐบาลนี้จะสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการป้องกันประเทศมากขึ้น เช่น อาสาสมัครรักษาดินแดน เป็นต้น (คำแถลงนโยบายของรัฐบาล ชุดที่ 37 ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็น นายกรัฐมนตรี. 2518)

จากตัวอย่างข้างต้น รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการรักษาความมั่นคง ปลอดภัย และความ สงบเรียบร้อย โดย ลักษณะการสื่อสารของรัฐบาล จะใช้ชุดคำว่า “เชื่อมั่นว่า” “สำคัญยิ่ง” “จะ ดำเนินการทุกอย่าง” พร้อมทั้งจะเชิญภัยคุกคาม “จะดำเนินการ...อย่างมีประสิทธิภาพ” “จะ รักษา” ”ทำความเข้าใจ” “ประสานสามัคคี” กลุ่มคำที่รัฐบาลใช้สื่อสารวาทกรรม เกี่ยวกับเรื่องความ มั่นคงปลอดภัยของประเทศชาตินี้ ทำให้เกิดการรับรู้ว่า รัฐบาลเป็นผู้ตระหนักในความสำคัญของ ประเด็น เรื่องความมั่นคง บทบาทสำคัญของรัฐบาลก็คือการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อรักษาความมั่นคง ของประเทศไว้ โดยรัฐบาลวาง บทบาทของ “ผู้รักษา”และ “ผู้ประสาน” “ผู้สร้างความเข้าใจอันดี”

เพื่อให้เกิดความสงบ สิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดความสงบได้นั้น จะต้องมาจาก “ความสามัคคี” ของ “ทุกหมู่เหล่า” ด้วยเหตุนี้ บทบาทของผู้ประสานของรัฐบาลจึงเป็นกลวิธีหรือกลยุทธ์ที่ ช่วยสร้างความสงบเรียบร้อย และมั่นคงของรัฐด้วยทางหนึ่ง

ในบทบาทของผู้นำในการบริหารประเทศ รัฐบาลยังได้แสดงบทบาทของการเป็นผู้ปลูกฝังค่านิยมเรื่องความรัก ความสามัคคีให้ประชาชน ดังความว่า ส่งเสริมความรัก ความสามัคคี ความสมานฉันท์ของคนในชาติ ให้เกิดความร่วมมือกัน ในการกอบกู้และฟื้นฟูประเทศชาติในทุกด้าน โดยการสรุปบทเรียนจากปัญหาความแตกแยกฉาวฉานและความล้มเหลวในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวในอดีตแล้วนำมาปรับความเข้าใจของประชาชน สร้างกระบวนการแก้ไขปัญหานั้นที่เน้นความสมานฉันท์ของคนในชาติ พร้อมทั้งส่งเสริมการเผยแพร่ตัวอย่างของความร่วมมือที่ดีและมีความสุขของทุกชุมชนอย่างต่อเนื่อง จัดทำแผนปฏิรูปสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างสมานฉันท์ บนพื้นฐานคุณธรรมร่วมกับภาคประชาชน ภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ ภาคสื่อมวลชน และสถาบันศาสนา เพื่อสร้างสังคมไทยที่ไม่ทอดทิ้งกัน (คณะรัฐมนตรี คณะที่ 56 พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี. 2549)

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่าคุณธรรมเรื่องความสามัคคีของประชาชนในชาติเป็นสิ่งสำคัญที่รัฐบาลต้องการเน้นย้ำ เพราะรัฐบาลเชื่อว่าจะนำไปสู่ “ความวัฒนาถาวรของประเทศ การฟื้นฟูวิถีชีวิตทางการเมืองโลก ความเป็นปึกแผ่นของประเทศ การกอบกู้ฟื้นฟูประเทศในทุกด้าน” รัฐบาลจึงพยายามที่จะเรียกร้องให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันด้วย ความรักความเข้าใจ และพยายามบริหารประเทศให้มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเพื่อประโยชน์ดังที่กล่าวมา

วาทกรรมเชิดชูคุณค่าและจิตวิญญาณความเป็นไทยเป็นอีกชุดหนึ่งที่สนับสนุนเรื่องความรักชาติในฐานะของ รัฐบาลแห่งประเทศไทย บทบาทสำคัญที่รัฐบาลแสดงให้เห็นผ่านคำแถลงนโยบายของรัฐบาลก็คือการปลูกฝังความเป็นไทย ผ่านข้อความที่มีลักษณะรณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนรักและหวงแหนวัฒนธรรมไทย ซึ่งพบประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ ศิลปวัฒนธรรมไทยคือสัญลักษณ์และสมบัติของชาติไทย รัฐบาลเป็นผู้รักษาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมให้เป็นเครื่องเชิดชู ชาติ รัฐบาลเป็นผู้ฟื้นฟูวางแนวทางสืบสานวัฒนธรรมไทย รัฐบาลเป็นผู้ป้องกันศิลปวัฒนธรรมอื่นไม่ให้มาทำลาย ศิลปวัฒนธรรมไทย ยกตัวอย่างเช่น “จะรักษาและส่งเสริมศิลปกรรมของคนไทย เพื่อให้เป็นที่เชิดชูเกียรติและวัฒนธรรมของชาติ จะใช้ศิลปกรรมเป็นอุปกรณ์ในการอบรมประชาชนทั้งในทางความรู้และคุณภาพทางใจ จะใช้ศิลปกรรมให้เป็นอุปกรณ์ การเศรษฐกิจแห่งชาติ” (คณะรัฐมนตรี คณะที่ 8 นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี.2480)

วาทกรรมความมั่นคงของประเทศ พบว่าคำแถลงนโยบายรัฐบาลได้สะท้อนบทบาทอันสำคัญของรัฐบาลทุกยุคสมัยในเรื่องของการเป็นผู้ดูแลความสงบเรียบร้อยและรักษาความมั่นคงของประเทศ

ไม่ว่าจะเป็นความสงบเรียบร้อย ภายในประเทศ ภัยจากต่างชาติ ปัญหาคอมมิวนิสต์ โดยที่รัฐบาลกล่าวว่าจะเป็นผู้รักษาความมั่นคงของประเทศไว้อย่าง เคร่งครัด ทางใดที่เป็นการส่งเสริมความมั่นคงให้กับประเทศรัฐบาลจะปฏิบัติทันที ดังตัวอย่าง

เพื่อดำรงไว้ซึ่งเอกราช อธิปไตย ความมั่นคงและผลประโยชน์ของชาติ รัฐบาลจะได้ใช้ความพยายามอย่างสุดความสามารถในอันที่จะเตรียมและเสริมสร้างความมั่นคงในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และการป้องกันประเทศให้ เข้มแข็งยิ่งขึ้น กล่าวคือ ในด้านการเมือง จะดำเนินการทุกวิถีทางเพื่อให้บังเกิดเสถียรภาพทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศให้มากที่สุด โดยเฉพาะการเมืองภายในจะเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจของชนในชาติทั้งในด้านการศึกษาอบรม และในด้านปฏิบัติ โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปกครองประเทศ และการพัฒนาบ้านเมืองในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้บังเกิดศรัทธาความเชื่อถือ และยึดมั่นอยู่ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ตลอดจนมีความสามัคคีระหว่างชนในชาติ และพร้อมที่จะเสียสละเพื่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อย่างแท้จริง (ค ๑ แฉลงนโยบายรัฐบาล ชุดที่ 41 พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี. 2520)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า สิ่งที่รัฐบาลจะกระทำเพื่อช่วยดำรงเอกราช อธิปไตย ความมั่นคงและผลประโยชน์ของชาติ นั้น รัฐบาลจะเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการเมือง โดยเฉพาะการเมืองภายในประเทศ สิ่งที่น่าสนใจคือ การที่รัฐบาล “เปิดโอกาส” และให้ประชาชน “ร่วม” แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปกครองและการพัฒนาประเทศ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า รัฐบาลมีความเชื่อว่าการที่ประชาชนมีความรู้และมีส่วนร่วมในการเมือง เป็นหาทางที่ช่วยสร้าง “ความศรัทธา” “ความ เชื่อถือ” “ความยึดมั่น” ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และเป็นแนวทางสร้างความรักชาติ สร้าง ความสามัคคี ความเสียสละให้แก่ชาติหรือตัวอย่างที่กล่าวว่า

สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้การรักษาความมั่นคงของรัฐเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญ เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากปัญหาวิกฤติการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นสามารถแพร่กระจายความรุนแรงได้อย่างรวดเร็ว จนอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐและความสงบสุขของประชาชนโดยรวม รัฐบาลจึงมีนโยบาย ดังนี้ ส่งเสริมการผนึกกำลัง ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสังคม และภาควิชาการ เพื่อการป้องกันประเทศอย่างต่อเนื่องในยามปกติ และนำไปสู่การระดมสรรพกำลังเพื่อยกระดับขีดความสามารถของกองทัพให้เพียงพอและทันเวลาในยามไม่ปกติทั้งนี้ ใน ยามปกติ รัฐบาลจะเสริมสร้างและใช้ศักยภาพของกองทัพสนับสนุนการพัฒนาพลังอำนาจของชาติทุกด้าน เพื่อให้ประเทศมีความมั่นคงและ มั่งคั่งภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความสมานฉันท์ สามารถป้องกัน บรรเทา และแก้ไขปัญหาที่สำคัญของชาติ ได้แก่ ปัญหาการก่อ

ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยน้อมนำแนวทาง พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” และปัญหาภัยคุกคามในรูปแบบใหม่ที่เกี่ยวข้องกับ สิ่งแวดล้อม ผู้ประสพภัยพิบัติการก่อการร้าย รวมทั้ง อาชญากรรมภายในประเทศและที่มี ลักษณะข้ามชาติประเภทต่าง ๆ ซึ่งรวมไปถึงยาเสพติด ผู้หลบหนีเข้าเมือง แรงงานต่าง ด้าวผิดกฎหมาย การค้าสิ่งของผิดกฎหมาย การค้ามนุษย์ และการกระทำอันเป็นโจรสลัด (คณะรัฐมนตรี คณะที่ 56 พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี. 2549)

ตัวอย่างนี้ได้สะท้อนให้เห็นความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะรักษาความมั่นคงปลอดภัยของชาติ คำแถลงนโยบายของรัฐบาล จึงเท่ากับเป็นการประกาศบทบาทอันสำคัญของรัฐบาลในการรักษาความมั่นคงของประเทศชาติมิให้มีการอันใดมาทำให้เกิดความแตกแยกภายในประเทศ บำรุงขวัญกำลังใจและดูแลสวัสดิการของกองทัพเป็นการเตรียมกำลังไว้ให้พร้อมในทุกกรณีเพื่อรักษาความมั่นคงของชาติไว้

จากการวิเคราะห์คำแถลงนโยบายของรัฐบาล พบว่า วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาล ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475-2550 สามารถสรุปประเด็นวาทกรรมที่รัฐบาลนำเสนอสู่สังคมได้ดังนี้

1. วาทกรรมรัฐบาลคือผู้สร้างและพัฒนาชาติประกอบด้วย ความเจริญก้าวหน้าของประเทศเป็นผลมาจาก ความสามารถในการบริหารประเทศของรัฐบาล ประชาชนควรร่วมมือกับรัฐบาลแสดง ความสามัคคีเพื่อ พัฒนาประเทศร่วมกัน สิ่งที่รัฐบาลนำเสนอล้วนส่งผลดีต่อประเทศชาติ พัฒนาคน เพื่อให้แข่งขันในโลกยุคใหม่ โดยไม่ทิ้งสภาพความเป็นไทย ส่งเสริมและรณรงค์ให้ประชาชนในชาติมี วินัย พัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน รัฐบาลมีอุดมการณ์และความมุ่งมั่น รัฐบาลคือผู้แก้ปัญหา รัฐบาลคือผู้สร้างชาติให้แข็งแกร่งอย่างยั่งยืน

2. วาทกรรมรัฐบาลคือผู้รักชาติประกอบด้วย รัฐบาลผู้จงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติ รัฐบาลผู้ห่วงใย ประชาชน รัฐบาลผู้หวังดีต่อประเทศชาติ รัฐบาลผู้ซื่อสัตย์สุจริต รัฐบาลผู้มุ่งมั่น แก้ปัญหาเพื่อประเทศชาติ

3. วาทกรรมสามัคคี สมานฉันท์ประกอบด้วย ความสามัคคีช่วยรักษาและพัฒนาชาติ พลเมืองดีนำพาชาติให้เจริญ

4. วาทกรรมเชิดชูคุณค่าและจิตวิญญาณความเป็นไทย ประกอบด้วย รัฐบาลเป็นผู้รักษาและ ส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมให้เป็นเครื่องเชิดชูชาติ รัฐบาลเป็นผู้ฟื้นฟูวางแนวทางสืบสานวัฒนธรรมไทย อนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรม ป้องกันศิลปวัฒนธรรมอื่นมาทำลายศิลปวัฒนธรรมไทย

5. วาทกรรมความมั่นคงของประเทศ ประกอบด้วย รักษาความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ต่อต้านการก่อการร้ายทุกรูปแบบ

จากข้อสรุปในประเด็นต่าง ๆ ทำให้สามารถพิสูจน์ได้ว่าการนำทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์มาใช้ในการศึกษาการสร้างควมหมายเรื่องชาตินิยมของรัฐบาล ได้ทำให้เห็นว่าการสื่อสารของรัฐบาลเป็นการสร้างคุณค่าและความสำคัญของรัฐบาล ในฐานะผู้สร้างวาทะเรื่องความรักชาติรัฐบาลมีความชอบธรรมในการกล่าวอ้างวาทะเกี่ยวกับความรักชาติ ใช้ลายลักษณ์ อักษรและคำพูดเผยแพร่วาทกรรม โดยมีกระบวนการสร้างความหมายผ่านนโยบายของรัฐ การสื่อสารมีลักษณะแบบบนลงล่าง กระบวนการสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์หรือปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยม จึงสัมพันธ์กับการสร้างมโนทัศน์เรื่องผู้นำที่มีความรักชาติและทำเพื่อประชาชน

กล่าวโดยสรุปในงานวิจัยนี้ แนวคิดสำคัญที่ใช้ในการสร้างสำนึกประชาชาติ ผ่านระบบการศึกษา การเชิดชูสถาบันหลักและการสร้างวาทกรรมผ่านเพลงชาติไทย เพลงปลุกใจสำหรับกระตุ้นจิตสำนึกความเป็นชาติ เพื่อสร้างชาติไทยให้สามารถอยู่รอดและมีศักยภาพในการแข่งขันในเวทีประชาคมโลก

2.4 แนวคิดและความเป็นมาเกี่ยวกับชาติไทย

ความเป็นมาของประเทศไทย

เชื่อว่ามียุคก่อนประวัติศาสตร์อยู่ในอาณาเขตประเทศไทยปัจจุบันมาแล้วประมาณ 40,000 ปี เดิมชาวมอญ เขมรและมลายูปกครองพื้นที่ดังกล่าว โดยมีอาณาจักรใหญ่ เช่น พุนาน ทวารวดี หริภุญชัย จักรวรรดิเขมร และตามพรลิงก์ ส่วนบรรพบุรุษไทยสยามปัจจุบันซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มชาวไท-ไตเป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่ในแถบเดียนเบียนฟูในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 5 ถึง 8 และเริ่มเข้ามาอยู่อาศัยในอาณาเขตประเทศไทยปัจจุบันในคริสต์ศตวรรษที่ 11 รัฐของชาวไทเกิดขึ้นจำนวนมากในคริสต์ศตวรรษที่ 13 ประมาณปี 1780 พ่อขุนบางกลางหาวรวบรวมกำลังกบฏต่อเขมร และตั้งอาณาจักรสุโขทัย เหนือขึ้นไป พญามังรายทรงตั้งอาณาจักรล้านนาในปี 1839 มีศูนย์กลางอยู่ที่เชียงใหม่ ทรงรวบรวมแว่นแคว้นขึ้นในแถบลุ่มแม่น้ำปิง ส่วนบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างมีการตั้งสหพันธรัฐในบริเวณเพชรบุรี สุพรรณบุรี ลพบุรีและอยุธยาในคริสต์ศตวรรษที่ 11 นักประวัติศาสตร์กระแสหลักมักเลือกนับสุโขทัยเป็นราชธานีแห่งแรกของคนไทย

อาณาจักรอยุธยาก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 1893 ต่อมาเป็นใหญ่แทนจักรวรรดิเขมร และแทรกแซงอาณาจักรสุโขทัยอย่างต่อเนื่องจนสุดท้ายถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอยุธยา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงจัดการปกครองโดยแบ่งพลเรือนกับทหารและจตุสดมภ์ซึ่งบางส่วนใช้สืบมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และทรงริเริ่มระบบเจ้าขุนมูลนาย ทำให้ประชากรส่วนใหญ่เป็นไพร่ใช้แรงงานปีละ 6 เดือน กรุงศรีอยุธยาเริ่มติดต่อกับชาติตะวันตกเมื่อ พ.ศ. 2054 หลังจากนั้นในปี 2112 กรุงศรีอยุธยาตกเป็นประเทศราชของราชวงศ์ตองอูแห่งพม่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงประกาศอิสรภาพในอีก 15 ปีให้หลัง กรุงศรีอยุธยายังติดต่อกับชาติตะวันตก จนรุ่งเรืองถึงขีดสุดในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ความขัดแย้งภายในติด ๆ กันหลายรัชกาลในราชวงศ์บ้านพลูหลวง และการสงครามกับราชวงศ์คองบอง (อลองพญา) จนส่งผลให้เสียกรุงครั้งที่สองเมื่อปี 2310 หลังจากนั้นบ้านเมืองแตกออกเป็นชุมนุมต่าง ๆ เจ้าตากทรงรวบรวมแผ่นดินและขยายอาณาเขต หลังเกิดความขัดแย้งช่วงปลายรัชกาล พระองค์และพระราชโอรสทั้งหลายทรงถูกสำเร็จโทษโดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ผู้สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นในปี 2325

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงสถาปนาอำนาจปกครองเหนือประเทศลาวและกัมพูชาปัจจุบันและยุติสงครามกับพม่า ต่อมากรุงรัตนโกสินทร์ถูกรอบงำด้วยปัญหาความพยายามแผ่อิทธิพลของชาติตะวันตกโดยมีการบรรลุสนธิสัญญาต่าง ๆ เช่น สนธิสัญญาเบอร์นี สนธิสัญญาเบาว์ริง ตามด้วยสนธิสัญญาไม่เป็นธรรมอีกหลายฉบับ เป็นการเริ่มต้นการทำให้ประเทศทันสมัยและกลายเป็นตะวันตก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มการรวมศูนย์อำนาจแทนให้เจ้าท้องถิ่นปกครองแบบเดิม เลิกทาสและไพร่ และจัดระเบียบการปกครองแบบกระทรวง มีการยอมแลก

ดินแดนหลายครั้งเพื่อแลกกับการแก้ไขสนธิสัญญาต่าง ๆ ในสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ประเทศสยามถือฝ่ายสัมพันธมิตร

ภาวะเศรษฐกิจฝืดเคืองและการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของรัฐบาลที่ไม่เป็นผล มีส่วนให้เกิดการปฏิวัติในปี 2475 อันนำมาซึ่งการปกครองระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญและทำให้คณะราษฎรมีบทบาททางการเมือง ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศไทยถูกญี่ปุ่นบุกครองและลงนามเป็นพันธมิตรทางทหารกับญี่ปุ่น หลังสงครามยุติในปี 2488 ประเทศไทยสามารถบอกเลิกสถานะสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรได้ทำให้ไม่ตกอยู่ในสภาพผู้แพ้สงคราม ระหว่างสงครามเย็น ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับสหรัฐเต็มตัว และรัฐประหารโดยมีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าในปี 2500 ทำให้คณะราษฎรหมดอำนาจและมีการรื้อฟื้นพระราชอำนาจ สงครามเวียดนามเร่งให้เกิดการพัฒนาและความเหลื่อมล้ำในประเทศ ทำให้เกิดการสำนึกทางการเมืองของชนชั้นกลาง "เหตุการณ์ 14 ตุลา" ปี 2516 นำมาซึ่ง "ยุคประชาธิปไตยเบ่งบาน" ช่วงสั้น ๆ ซึ่งสิ้นสุดลงด้วยรัฐประหารในปี 2519 การก่อการกำเริบคอมมิวนิสต์ยุติในปี 2523

ขณะเดียวกันระบอบการปกครองของไทยสลับกันระหว่างเผด็จการทหารและประชาธิปไตย ระบบรัฐสภาอยู่เรื่อย ๆ เศรษฐกิจของไทยเติบโตอย่างรวดเร็ว ปี 2540 เกิดวิกฤตเศรษฐกิจที่ค่าเงินบาทอ่อนตัวลงเฉียบพลัน ในพุทธทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา ประเทศไทยตกอยู่ในวิกฤตการณ์การเมืองระหว่างฝ่ายสนับสนุนและต่อต้านทักษิณ ชินวัตรเป็นหลัก โดยมีรัฐประหารล่าสุดในปี 2557

การแบ่งยุคสมัยประวัติศาสตร์

การจัดแบ่งยุคทางประวัติศาสตร์ของไทยนั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงแสดงพระทัศนะไว้ในพระนิพนธ์เรื่อง "ตำนานหนังสือพระราชพงศาวดาร" ในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาเมื่อ พ.ศ. 2457 ถึงการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ของไทยไว้ว่า "เรื่องพระราชพงศาวดารสยาม ควรจัดแบ่งเป็น 3 ยุค คือ เมื่อกรุงสุโขทัยเป็นราชธานียุค 1 เมื่อกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานียุค 1 เมื่อกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี ยุคซึ่งการลำดับสมัยทางประวัติศาสตร์แบบเส้นตรง (Linear) โดยวางโครงเรื่องผูกกับกำเนิดและการล่มสลายของรัฐ กล่าวคือใช้รัฐหรือราชธานีเป็นศูนย์กลางเช่นนี้ ยังคงมีอิทธิพลอยู่มากต่อการเข้าใจประวัติศาสตร์ไทยในปัจจุบัน

นักวิชาการให้เหตุผลในการเลือกเอาอาณาจักรสุโขทัยเป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ไทยไว้ 2 เหตุผล ได้แก่ 1) วิชาประวัติศาสตร์มักยึดการเริ่มมีภาษาเขียนเป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ เมื่อประกอบกับการประดิษฐ์อักษรไทยในรัชกาลพ่อขุนรามคำแหงมหาราช จึงเหมาะสมเป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ไทย และ 2) สะดวกในการนับเวลาและเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกัน เพราะนักประวัติศาสตร์มีหลักฐานความสืบเนื่องกันตั้งแต่สมัยสุโขทัยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน ทว่า เหตุผลทั้งสองประการก็ยังไม่เป็นที่ยอมรับกันอย่างเป็นเอกฉันท์นัก

ยุคก่อนประวัติศาสตร์และรัฐโบราณในประเทศไทย

หลักฐานยุคก่อนประวัติศาสตร์

เครื่องปั้นดินเผาวัฒนธรรมบ้านเชียง 1200-800 ปีก่อน ค.ศ. นักโบราณคดีชาวฮอลันดา ดร. เอช. อาร์. แวน อิงเกอเรน ได้ขุดค้นพบเครื่องมือหินเทาะซึ่งทำขึ้นโดยมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ บริเวณใกล้สถานีบ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีข้อสันนิษฐานว่ามนุษย์เหล่านี้อาจเป็น มนุษย์ชวา และมนุษย์ปักกิ่ง ซึ่งอยู่อาศัยเมื่อประมาณ 5 แสนปีมาแล้ว อันเป็นหลักฐานในยุคหินเก่า

เดวิด ้วยอาจ (David Wyatt) เขียนว่า มีมนุษย์อยู่อาศัยในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัจจุบันตั้งแต่ 40,000 ปีมาแล้ว โดยเริ่มจากการเก็บของป่าล่าสัตว์จนเริ่มมีการกสิกรรมเมื่อ 10,000-20,000 ปีก่อน พบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวอยู่กันกระจัดกระจายตั้งแต่ที่ราบจีนตอนกลางลงไปถึงคาบสมุทรอินโดจีน มีเทคโนโลยีการปลูกข้าวและประดิษฐ์เรือมีกราบกันโคลงทำให้แล่นไปได้ถึงญี่ปุ่นและแอฟริกาตะวันออก มีการหล่อขวานสำริดอายุ 5,000 ปี เหล็กหล่ออายุ 3,000 ปีรวมทั้งเครื่องปั้นดินเผา ทั้งนี้ เชื่อว่าแหล่งโบราณคดีในบ้านเชียงและที่ราบสูงโคราชเป็นหลักฐานการปลูกข้าวและหล่อสำริดที่อาจมีอายุเก่าแก่ที่สุดในทวีปเอเชีย

รัฐโบราณ

อาณาจักรฟูนานเป็นอาณาจักรแรกสุดและทรงอำนาจที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เจริญขึ้นเมื่อศตวรรษที่ 2 ก่อนคริสตกาล โดยมีอาณาเขตครอบคลุมภาคกลางของประเทศไทยและทั้งประเทศกัมพูชาปัจจุบัน โดยมีเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับการค้าทางทะเลและเกษตรกรรม มีการติดต่อการค้าอย่างใกล้ชิดกับอินเดียและเป็นฐานสำหรับนักเผยแผ่ศาสนาฮินดู

ต่อมา ชาวมอญอาศัยช่วงที่ฟูนานเสื่อมลงตั้งอาณาจักรของตนในคริสต์ศตวรรษที่ 6 อาณาจักรทวารวดีตั้งอยู่ในพื้นที่ตอนกลางและตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยปัจจุบัน แต่รายละเอียดต่าง ๆ ยังไม่ค่อยทราบกันดีนัก โดยตั้งขึ้นเพื่อการค้าขายทางบกระหว่างอ่าวเมาะตะมะและอ่าวไทยผ่านด่านเจดีย์สามองค์ แต่มีการแผ่ขยายทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ถึงกัมพูชา ทางเหนือไปถึงเชียงใหม่และทางเหนือของประเทศลาว พอทราบว่ามียุทธศาสตร์หนึ่งอยู่แถบนครปฐมและสุพรรณบุรี กลุ่มหนึ่งตั้งอยู่ที่ลพบุรี และอีกกลุ่มหนึ่งแถบที่ราบสูงโคราช ซึ่งคนไทยในสมัยนั้นก็อาศัยอยู่ตามชายขอบของทวารวดี ประมาณต้นคริสต์ศตวรรษที่ 9 ชาวมอญตั้งอาณาจักรหริภุญไชยที่ลำพูน ซึ่งต่อมาเป็นศูนย์กลางทางศาสนาพุทธและวัฒนธรรม ส่วนชาวเขมรตั้งอาณาจักรใหญ่มีศูนย์กลางอยู่ที่อังกอร์ ในคริสต์ศตวรรษที่ 9 ในคริสต์ศตวรรษที่ 8 รัฐมอญรับศาสนาพุทธผ่านผู้เผยแผ่ศาสนาจากเกาะลังกา และเผยแผ่ต่อไปให้จักรวรรดิเขมร แม้มอญครอบงำทางวัฒนธรรมในภูมิภาค แต่มักตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าและเขมรอยู่เนือง ๆ ผลทำให้ในคริสต์ศตวรรษที่ 9 จักรวรรดิเขมรครอบงำลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ปัจจุบันทั้งหมด จักรวรรดิเขมรมีการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่จำนวนมากเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ แต่การหมกมุ่นกับการก่อสร้างมากเกินไปทำให้เศรษฐกิจของรัฐเสื่อมลง

อาณาจักรตามพรลิงก์เป็นรัฐมลายูที่ควบคุมการค้าผ่านช่องแคบมะละกาที่ทรงอำนาจที่สุดเจริญขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 10 และรวมเข้ากับอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งเป็นสมาพันธรัฐทางทะเลที่มีอยู่ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 7 ถึง 13 รับศาสนาพุทธ แต่อาณาจักรมลายูที่อยู่ใต้ลงไปรับศาสนาอิสลามทำให้เกิดพรมแดนศาสนาระหว่างเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แผ่นดินใหญ่กับคาบสมุทรมลายู

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนไท

เดวิด วัลเลจเขียนว่า บรรพชนของคนไท-ไตที่อาศัยอยู่ในอินเดียตะวันออกเฉียงเหนือ พม่า ยูนนานได้ ไทและลาวปัจจุบัน คือ กลุ่มไท-ไตที่อยู่แถบเดียนเบียนฟูในคริสต์ศตวรรษที่ 5 ถึง 8 โดยเชื่อว่าเป็นกลุ่มไท-ไตที่เดิมอาศัยอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำแดงที่อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้สุดของจีน และถูกจีนและเวียดนามแผ่แรงกดดันทางทหารและการปกครองเข้ามาจนประชากรกลุ่มหนึ่งเคลื่อนลงมาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ พบว่าอาณาจักรน่านเจ้าที่อยู่ทางเหนือของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แผ่นดินใหญ่ ไม่ใช่อาณาจักรของคนไท-ไต แต่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์กลุ่มไท-ไตในแง่ที่ช่วยกันอิทธิพลของจีนจากทิศเหนือ และรับศาสนาพุทธและวัฒนธรรมอินเดียทางทิศตะวันตก และช่วยส่งเสริมการขยายตัวของกลุ่มไท-ไต

มีการกล่าวถึงชาวไทยสยามครั้งแรกในนครวัด ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 12 โดยเรียกว่า "เสียม" หรือคนผิวน้ำตาล ซึ่งพบว่าคนไท-ไตช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 11-12 อาศัยอยู่แถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและตอนกลางของแม่น้ำโขงในลาว ลพบุรีซึ่งเป็นเมืองมอญถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิเขมรในคริสต์ศตวรรษที่ 11 ลพบุรีเป็นศูนย์กลางของเสียม (สยาม) หรือเป็นเมืองที่รับผิดชอบการบริหารจัดการชาวเสียม

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 11-12 ชาวไท-ไตตั้งรัฐใหม่ ๆ ทางเหนือของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แผ่นดินใหญ่ มีคำกล่าวอ้างว่าชาวไท-ไตปล้นสะดมและจับเชลยของเจ้านายไท-ไตหลายพระองค์ ผู้ปกครองที่พ่ายต่อชาวไท-ไตต่างเกรงกลัวยอมส่งเครื่องราชบรรณาการและให้เชื้อพระวงศ์อภิเษกสมรสด้วย อย่างเข้าคริสต์ศตวรรษที่ 13 ชาวไท-ไตต่าง ๆ ยังอยู่กันเป็นแว่นแคว้นไม่มีการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ในช่วงนี้เมืองของชาวไท-ไตมีขนาดพอ ๆ กันไม่มีเมืองใดใหญ่กว่าเมืองอื่น และตั้งอยู่รอบจักรวรรดิเขมรและอาณาจักรพุกาม ไปจนถึงตอนเหนือของลาว

เมื่อจักรวรรดิเขมรและอาณาจักรพุกามเสื่อมอำนาจเมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ 13 ทำให้เกิดรัฐใหม่ขึ้นเป็นจำนวนมากในเวลาไล่เลี่ยกัน อาณาจักรของชาวไทกินอาณาบริเวณตั้งแต่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศอินเดียปัจจุบันจนถึงทิศเหนือของลาว และลงไปถึงคาบสมุทรมลายูระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 13 มีประชากรชาวไทอาศัยอยู่มั่นคงในอดิวัตดินแดนแกนกลางของอาณาจักรทวารวดีและอาณาจักรลพบุรี จนถึงดินแดนนครศรีธรรมราช แต่ไม่มีบันทึกรายละเอียดการเข้ามาของชาวไท

อาณาจักรของคนไท

เมื่อสิ้นคริสต์ศตวรรษที่ 13 คนไท-ไตเริ่มย้ายจากหุบเขามาอยู่ที่ลุ่ม ทำให้เกิดรัฐเล็ก ๆ จำนวนมากที่แย่งชิงอาณาเขตกัน และเริ่มเข้ามาแทนที่สองจักรวรรดิใหญ่ คือ พุกามและพระนคร นครรัฐของไทยค่อย ๆ เป็นอิสระจากจักรวรรดิเขมรที่เสื่อมอำนาจลง กล่าวกันว่า พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ (ครองราชย์ 1181-1199) ทรงสถาปนาราชอาณาจักรสุโขทัยเมื่อปี 1181 นักประวัติศาสตร์ทราบลำดับเหตุการณ์ในช่วงแรกของอาณาจักรน้อยมาก แต่พอทราบว่าในรัชกาลพ่อขุนศรีอินทราทิตย์มีเหตุให้กรุงสุโขทัยรบกับเมืองฉอด ซึ่งขุนรามทรงประกอบวีรกรรมชนช้างชนะข้าศึก พ่อขุนรามคำแหง (ครองราชย์ 1199-1218) ทรงเป็นผู้นำชาวไทยที่มีความโดดเด่นและทะเยอทะยาน ทรงขยายอาณาเขตโดยใช้การทหารและการทูตผสมกัน ทั้งนี้ อาณาเขตอันกว้างขวางของกรุงสุโขทัยนั้นไม่ได้เกิดจากการเดินทัพไปหักตีเอาเมืองต่าง ๆ แต่เป็นเขตอิทธิพลที่มีผู้นำเข้าสวามิภักดิ์ และเขตอิทธิพลของสุโขทัยทางใต้ก็เกิดจากนครศรีธรรมราชที่เข้าสวามิภักดิ์ด้วย พญาลิไท (ครองราชย์ 1218-1280/81) ทรงสืบราชสมบัติต่อมา แต่หลายเมืองเอาใจออกห่างทันที การที่สุพรรณบุรีแยกตัวออกทำให้กั้นระหว่างกรุงสุโขทัยกับดินแดนสวามิภักดิ์ที่อยู่ใต้ลงไป และนำไปสู่ชุดเหตุการณ์ที่นำไปสู่ความเจริญของกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

การรวมแผ่นดิน

หลังกรุงศรีอยุธยาแตกในปี 2310 บ้านเมืองตกอยู่ในภาวะอนาธิปไตย พม่าที่ติดพันในการสงครามกับจีนจึงเหลือกองทหารเล็ก ๆ ไว้รักษากรุงเก่าเท่านั้น บ้านเมืองแตกออกเป็น 5 ชุมชุม ได้แก่ ชุมชุมเจ้าพิมายที่นครราชสีมา ชุมชุมเจ้าพิษณุโลก ชุมชุมเจ้าพระฝางที่เมืองสวางคบุรี (ฝาง) ชุมชุมเจ้านครศรีธรรมราช และชุมชุมเจ้าตาก เจ้าตากเริ่มสร้างฐานอำนาจที่จันทบุรีแล้วใช้เวลาไม่ถึงปีขยายอำนาจทั่วภาคกลางของประเทศไทยปัจจุบัน สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (ครองราชย์ 2310-2325) หลังปราบดาภิเษกแล้ว ทรงเลือกกรุงธนบุรีเป็นราชธานีซึ่งมีทำเลเหมาะแก่การค้าทางทะเล ทรงใช้เวลาอีกสามปีรวบรวมหัวเมืองที่เคยขึ้นกับกรุงศรีอยุธยาเป็นหนึ่งอีกครั้ง พระองค์ยังทรงขยายอิทธิพลไปยังดินแดนใกล้เคียง หัวเมืองมลายูตรังกานูและปัตตานีส่งเครื่องราชบรรณาการให้กรุงธนบุรี ทรงผลักดันเจ้าแก้วมูซาให้ขึ้นครองราชย์และทรงให้ความช่วยเหลือแก่พระเจ้ากรุงเวียงจันทน์ในการสงคราม นอกจากนี้ ยังทรงขับทหารพม่าออกจากล้านนาได้ในปี 2319 ทำให้ล้านนาเป็นประเทศราชของกรุงธนบุรีนับแต่นั้น จากนั้นโปรดให้ยกทัพไปปราบหัวเมืองตะวันออก โดยนครเวียงจันทน์ถูกตีแตกในปี 2321 และมีการอัญเชิญพระแก้วมรกตมาประดิษฐาน ในช่วงปลายรัชกาล มีบันทึกว่าพระองค์มีพระสติฟั่นเฟือนเพราะบังคับให้พระสงฆ์กราบไหว้และส่งลงโทษพระสงฆ์ที่ไม่ยอมตาม อย่างไรก็ตาม น่าจะเป็นเรื่องแต่งเติมเพราะพระองค์เป็นคนนอกไม่มีพื้นเพเป็นตระกูลผู้ดีเก่ากรุงศรีอยุธยามากกว่า ปลายปี 2324 กลุ่มชนชั้นนำต่างคิดเห็นว่าควรปลดสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเสีย ครั้นปี 2325 เกิด

กบฏพระยาสรรรค์ เจ้าพระยาจักรีที่กำลังยกทัพไปปราบกบฏในกัมพูชาในปีเดียวกันจึงยกทัพกลับมารักษาความสงบในกรุงเทพมหานครและสำเร็จโทษสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (ครองราชย์ 2325–52) ปราบดาภิเษกเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี และทรงย้ายเมืองหลวงมายังกรุงเทพมหานคร ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีการขนย้ายอิฐกำแพงกรุงศรีอยุธยาเดิมมาสร้างเป็นกำแพงพระนครแห่งใหม่ด้วยพระองค์ทรงให้ปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ มีการออกกฎหมายสงฆ์ สังคายนาพระไตรปิฎก ทรงให้ฟื้นฟูขนบธรรมเนียมอย่างกรุงศรีอยุธยาซึ่งถือเป็นยุคทอง โปรดให้จัดทำประมวลกฎหมาย คือกฎหมายตราสามดวง ซึ่งใช้กันในกรุงรัตนโกสินทร์ต่อมาอีกหนึ่งศตวรรษ ในปี 2328 พระเจ้าปดุง (ครองราชย์ 2324–62) แต่งทัพออกเป็น 9 ทัพ ยกมาตีกรุงเทพมหานคร 5 ทิศทาง เรียก สงครามเก้าทัพ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงใช้ยุทธศาสตร์กระจายกำลังไปรับศึกนอกพระนครได้เป็นผลสำเร็จ พม่ายกทัพมาอีกครั้งในปลายปี 2328 และต้นปี 2329 เรียก สงครามทำดินแดง แต่ก็ถูกตีกลับไปเช่นกัน กรุงเทพมหานครยังส่งทัพไปช่วยล้านนาจากพม่าได้สามครั้ง ทรงให้พระยาภาวโลหะ (ต่อมาเป็นพระเจ้ากาวิละ) ต้นราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน เป็นเจ้าครองล้านนาในฐานะประเทศราชของกรุงเทพมหานครสืบต่อไป พระยาภาวโลหะรวบรวมผู้คนเพื่อมาตั้งรกรากในเชียงใหม่ที่ถูกปล่อยทิ้งร้างไว้อีกครั้ง และขยายอาณาเขตไปทางทิศเหนือจนได้เชียงใหม่และหัวเมืองแถบลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน นับได้ว่าสามารถฟื้นฟูอาณาจักรล้านนาโบราณได้สำเร็จ กรุงเทพมหานครยังพยายามขยายอิทธิพลเข้าไปในกัมพูชาและลาว โดยใช้วิธีแบ่งแยกและปกครอง คือ แบ่งล้านช้างออกเป็นอาณาจักรเล็ก ๆ เพื่อให้อ่อนแอจนไม่สามารถแข่งขันกับกรุงเทพมหานครได้ แยกสงขลาออกจากเจ้านครศรีธรรมราช แล้วส่งขุนนางส่วนกลางไปปกครองโดยตรง กับทั้งลดฐานะของเจ้านครศรีธรรมราชเป็นเจ้าเมือง และแบ่งแยกกันดินแดนและตรึงกานู

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (ครองราชย์ 2352–67) ถือเป็นยุคทองแห่งศิลปะ และสงบสุขเกือบตลอดรัชกาล กัมพูชากลายเป็นสนามรบระหว่างกรุงเทพมหานครและเวียดนาม สู้รบท้ายเวียดนามครอบงำกัมพูชาอยู่หลายสิบปีหลังปี 2356 แต่กรุงเทพมหานครเข้าควบคุมพื้นที่กว้างขวางขึ้นในกัมพูชา หลังจากอิทธิพลของอังกฤษในภูมิภาคเพิ่มขึ้นจากการได้มะละกา เกาะหมาก (ปีนัง) และสิงคโปร์ ในปี 2364 ข้าหลวงใหญ่อังกฤษประจำอินเดียส่งจอห์น ครอว์เฟิร์ดเข้ามาเจรจาค้าขาย แต่ไม่ได้อะไรเป็นชิ้นเป็นอันกลับไป

รัฐชาติสมัยใหม่

การพัฒนาราชอาณาจักรสยามในรัชกาลที่ 5 ไม่ได้เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ คือ สังคมเข้าสู่สมัยใหม่เร็วช้าไม่เท่ากัน ทำให้เกิดช่องว่างทางสังคม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ครองราชย์ 2453–68) ทรงสร้างให้เกิดสำนึกความเป็นชาติน้อยก็ในหมู่ชนชั้นนำ ในปี 2454 ทรงตั้งกองเสือป่าซึ่งสมาชิกหลุดพ้นจากกรอบราชการและนับถือประมุข ในปีเดียวกัน เกิดเหตุการณ์

คณะนายทหารชั้นผู้น้อยคบคิดกันเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยมีแนวคิดต่อต้าน สมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่ยังไม่ทันวางแผนเสร็จก็ถูกจับได้เสียก่อน พระองค์ทรงตอบโต้ด้วยการ แต่งตั้งเสนาบดีซึ่งเป็นข้าราชการที่ได้รับการศึกษาในทวีปยุโรป ทรงตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหา งบประมาณขาดดุลและทรงใช้วิธีประชาสัมพันธ์และโฆษณาชวนเชื่อซึ่งใช้มาจนสิ้นรัชกาล คือ ทรงใช้ พระปรีชาทางวรรณศิลป์เผยแพร่พระราชนิพนธ์ทางสื่อต่าง ๆ โดยย้าแนวคิดสำคัญส่งเสริมวิถีชีวิต แบบตะวันตก ทรงริเริ่มธรรมเนียมอย่างตะวันตก เช่น นามสกุล กีฬาที่เล่นเป็นหมู่คณะโดยเฉพาะ อย่างยิงฟุตบอล ธรรมเนียมผัวเดียวเมียเดียว ทรงส่งเสริมการศึกษาแผนใหม่ โดยสถาปนาจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยในปี 2459 และทรงให้การศึกษาระดับประถมเป็นภาคบังคับ ทั้งยังทรงเผยแพร่แนวคิด ชาตินิยมทางการเมืองและชาตินิยมทางเศรษฐกิจที่ประสงค์ให้กำจัดอิทธิพลของชาวจีนในเศรษฐกิจ สยาม ทรงพยายามส่งเสริมให้ราษฎรรู้จักสมาคมกันโดยไม่แบ่งวรรณะ รู้จักตัดสินโดยยึดหลักเสียงข้าง มาก และกระตุ้นการอภิปรายสาธารณะในสื่อต่าง ๆ ด้านกิจการทหาร ทรงจัดหาเรือรบที่ทันสมัย และในปี 2460 ราชสำนักเล็งเห็นว่าการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่หนึ่งอาจก่อให้เกิดประโยชน์ในการ เลิกสนธิสัญญาไม่เป็นธรรม จึงประกาศสงครามกับฝ่ายมหาอำนาจกลางในวันที่ 22 กรกฎาคม 2460 ผลทำให้ชาติตะวันตกยอมแก้ไขสนธิสัญญาในช่วงปี 2463-9 ให้สยามได้รับอิสระในการจัดเก็บภาษี อากรและยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าการ เรียกร้องให้มีการปฏิรูปการปกครองจะทำให้สยามพินาศล่มจมจึงปฏิเสธข้อเสนอแนะให้ใช้ระบอบ รัฐธรรมนูญเสียทุกครั้ง ในด้านเศรษฐกิจ รายได้ของรัฐที่ลดลงจากราคาผลผลิตการเกษตรที่ตกต่ำ และรายจ่ายส่วนพระองค์ที่เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ งบประมาณจึงขาดดุลเช่นนี้ไปจนสิ้นรัชกาล ทำให้ต้องมีการกู้เงินต่างประเทศมาเป็นระยะ ๆ

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (ครองราชย์ 2468-78) บ้านเมืองเต็มไปด้วย ความไม่สงบและปัญหาเศรษฐกิจ ความพยายามลดงบประมาณทำให้เกิดการทะเลาะกันในกลุ่ม ข้าราชการทำให้เกิดภาพไร้ประสิทธิภาพ หนังสือพิมพ์สะท้อนความคิดเห็นของมหาชนวิพากษ์วิจารณ์ รัฐบาล พระองค์ทรงเร่งสถาปนาอภิรัฐมนตรีสภาเพื่อแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจเฉพาะหน้า พระองค์ยัง ทรงมีแนวคิดทดลองประชาธิปไตยในสยาม อย่างไรก็ตาม ความพยายามให้ทดลองการปกครองตนเอง ระดับเทศบาลมีผลเล็กน้อยจนมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ช่วงคริสต์ทศวรรษ 1920 มีกลุ่ม นักเรียนต่างประเทศซึ่งมีแนวคิดต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ที่โดดเด่นได้แก่ ปรีดี พนมยงค์ และแปลก ชิตตะสังคะ เริ่มพบปะกันอย่างลับ ๆ เมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ในปี 2472 ผล สะท้อนถึงสยามทำให้ราคาข้าวตกลง รัฐเสียรายได้ และเกิดวิกฤตค่าเงินบาท ในปี 2475 รัฐบาล ดำเนินมาตรการ เช่น ปลดข้าราชการออกจำนวนมาก ระงับการเลื่อนขั้น และเพิ่มการเก็บภาษี ผลทำ ให้เกิดชนชั้นกลางได้รับผลกระทบมากเมื่อเทียบกับคนจีน ชนชั้นสูงและเจ้า และเกิดความไม่พอใจ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพิจารณาความเป็นไปได้ของรัฐบาลจากการเลือกตั้ง มีการ

ทูลเกล้าฯ ถวายรัฐธรรมนูญฉบับร่างโดยเนื้อหาที่มีความว่า จะให้โอนอำนาจบริหารเป็นของนายกรัฐมนตรีจากการแต่งตั้ง มีสภานิติบัญญัติควบคุมตรวจสอบโดยมีสมาชิกมาจากการเลือกตั้งและแต่งตั้งอย่างละกึ่งหนึ่ง อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี เจ้านายในคณะอภิรัฐมนตรีสภาคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าว จึงไม่ได้ดำเนินการต่อ

ประเทศสยามหรือสยามประเทศ

ดินแดนที่เป็นประเทศไทยส่วนใหญ่นับแต่บริเวณภาคใต้ไปจนภาคเหนือ อันเป็นเขต ป่าเขานั้น อยู่ในบริเวณที่เรียกว่า กึ่งชุ่มชื้น และกึ่งแห้งแล้ง จึงเป็นบริเวณที่เหมาะสมแก่การตั้งหลักแหล่งของชุมชนมนุษย์ให้เป็นบ้านเมืองได้เกือบทั้งสิ้น

รัฐหรือแคว้นในดินแดนประเทศไทยในระยะแรกเริ่มส่วนใหญ่ เกิดขึ้นในบริเวณภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ เกิดขึ้นในช่วงเวลาประมาณพุทธศตวรรษ ที่ 7-8 เรื่อยมา จนถึงพุทธศตวรรษที่ 15 การย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานจึงเลือกพื้นที่และจำกัดอยู่ในบริเวณภูมิภาคดังกล่าว ที่มีความเหมาะสมทั้งในด้านเกษตรกรรมและการเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนสินค้ากว่าบริเวณอื่น ๆ ภาคอื่นซึ่งได้แก่ภาคเหนือและบริเวณอื่นที่ใกล้เคียงก็มีผู้คนอยู่เพียงแต่มีแต่เป็นชุมชนเล็ก ๆ กระจายอยู่ตามท้องถิ่นต่าง ๆ เท่านั้น

กรุงศรีอยุธยาตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถลงมา นับได้ว่ามีฐานะเป็นราชอาณาจักรสยามอย่างแท้จริงสิ่งสำคัญที่แสดงให้เห็นว่ากรุงศรีอยุธยาในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นอาณาจักรสยามอย่างแท้จริง คือมีหลักฐานทั้งด้านพระราชพงศาวดารและกฎหมายเก่าตลอดจนจารึกและลายลักษณ์อื่น ๆ ที่ชี้ให้เห็นว่ามีการปฏิรูปการปกครองและการบริหารราชการแผ่นดินที่รวมศูนย์แห่งอำนาจมาอยู่ภายใต้พระมหากษัตริย์ ณ ราชธานีเพียงแห่งเดียว

นั่นก็คือ การยกเลิกการแต่งตั้งเจ้านายในพระราชวงศ์ เช่น พระราชโอรส พระราชนัดดา ไปปกครองเมืองสำคัญที่เรียกว่า เมืองลูกหลวง หรือหลานหลวง ตั้งแต่ก่อนออกกฎข้อบังคับให้บรรดาเจ้านายอยู่ในนครโดยมีการแต่งตั้งให้มีตำแหน่ง ขันยศ ศักดิ์ และสิทธิพิเศษของแต่ละบุคคล ส่วนในเรื่องการปกครองหัวเมืองนั้น โปรดให้มีการแต่งตั้งขุนนางจากส่วนกลางไปปกครองเจ้าเมือง ขุนนางและคณะกรรมการเมืองแต่ละเมืองมีตำแหน่ง ยศ ชั้น ราชทินนาม และศักดินา ลำดับในลักษณะที่สอดคล้องกับขนาดและฐานความสำคัญของแต่ละเมือง ส่วนเมืองรองลงมาได้แก่ เมืองชั้นโท และชั้นตรี ที่มีเจ้าเมืองมียศเป็นพระยาหรือออกญาลงมา บรรดาเจ้าเมืองเหล่านี้ไม่มีอำนาจและสิทธิในการปกครองและการบริหารเต็มที่อยู่แต่ก่อน จะต้องขึ้นอยู่กับควบคุมของเจ้าสังกัดใหญ่ในพระนครหลวง ซึ่งประกอบด้วยฝ่ายทหารและพลเรือน

นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 20 ลงมา ผู้ที่เรียกว่าชาวสยามหรือเมืองที่เรียกว่าสยามนั้น หมายถึงชาวกรุงศรีอยุธยาและราชอาณาจักรอยุธยาในลักษณะที่เห็นว่าแตกต่างไปจากชาวเชียงใหม่ ชาวล้านนา ชาวยุทธ ชนกลุ่มน้อย ชนพื้นเมืองที่อยู่ใกล้เคียงกัน

ประเทศไทยมีประวัติศาสตร์ยาวนานมาก โดยมีความสืบเนื่องและคาบเกี่ยวระหว่างอาณาจักรโบราณหลายแห่ง เช่น อาณาจักรทวารวดี ศรีวิชัย ละโว้ เขมร ฯลฯ โดยเริ่มมีความชัดเจนในอาณาจักรสุโขทัยตั้งแต่ปี พ.ศ. 1981 อาณาจักรล้านนาทางภาคเหนือ กระทั่งเสื่อมอำนาจลงในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 แล้วความรุ่งเรืองได้ปรากฏขึ้นในอาณาจักรทางใต้ ณ กรุงศรีอยุธยา โดยยังมีอาณาเขตที่ไม่แน่ชัด ครั้นเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาเป็นครั้งที่สองในปี พ.ศ. 2310 พระเจ้าตากสินจึงได้ย้ายราชธานีมาอยู่ที่กรุงธนบุรี

ภายหลังสิ้นสุดอำนาจและมีการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เมื่อ พ.ศ. 2325 อาณาจักรสยามเริ่มมีความเป็นปึกแผ่น มีการผนวกดินแดนบางส่วนของอาณาจักรล้านช้าง ครั้นในรัชกาลที่ 5 ได้ผนวกดินแดนของเมืองเชียงใหม่ หรืออาณาจักรล้านนาส่วนล่าง (ส่วนบนอยู่บริเวณเชียงตุง) เป็นการรวบรวมดินแดนครั้งใหญ่ครั้งสุดท้าย วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยแต่ก็ต้องรออีกถึง 41 ปี กว่าจะได้นายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2516 หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลา หลังจากนั้นเหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตยอีกสองครั้งคือ เหตุการณ์ 6 ตุลา และพฤษภาทมิฬ ล่าสุดได้เกิดรัฐประหารขึ้นอีกครั้งในปี พ.ศ. 2549

ดินแดนอันเป็นที่ตั้งของประเทศไทยในปัจจุบัน เป็นสถานที่ที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานและมีความสำคัญอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด จากหลักฐานต่าง ๆ ที่ได้ค้นพบ ปรากฏว่าเคยเป็นสถานที่อยู่อาศัยของมนุษย์ย้อนหลังไปได้หมื่นปี ตั้งแต่มนุษย์ยุคดึกดำบรรพ์ นุ่งหมั่นหนังสือ อาศัยอยู่ตามถ้ำ และมีการอพยพของกลุ่มคนแบบค่อยเป็นค่อยไป ประกอบด้วยยุคหินเก่าอายุ 10,000 ปี ยุคหินกลางอายุระหว่าง 10,000 – 5,000 ปี นับเป็นดินแดนที่มีอารยธรรมเก่าแก่ไม่แพ้อารยธรรมอื่นๆ ของโลก

เมื่อเวลาผ่านไป มีการรับอารยธรรมต่าง ๆ เข้ามา เกิดการรวมกลุ่มเป็นแคว้นหรือรัฐ มีวิวัฒนาการในการดำรงชีวิตสืบมา จนสามารถสร้างวัฒนธรรมที่เป็นแบบฉบับของตน มีแร่ธาตุและทรัพยากรอันอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะทองคำและเงิน จึงมีชื่อเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปว่าดินแดนสุวรรณภูมิ หรือแผ่นดินทองที่ประกอบด้วยแคว้นน้อยใหญ่กระจายกระจายไปทั่ว เช่น แคว้นทวารวดี มีศูนย์กลางการปกครองที่เมืองนครปฐมหรือเมืองอู่ทอง แคว้นศรีวิชัย มีศูนย์กลางการปกครองที่เมืองไชยา แคว้นลพบุรีหรือละโว้ มีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่เมืองละโว้ ฯลฯ ต่อมาได้มีการพัฒนาขึ้นมาเป็นรัฐ เช่น รัฐล้านนาในภาคเหนือ รัฐสุโขทัยแถบลุ่มแม่น้ำยม และรัฐในแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา คือ อโยธยาและละโว้ซึ่งมีอำนาจมากขึ้นเรื่อย ๆ จนสามารถรวมรัฐอื่นในดินแดนแถบนี้ให้อยู่ในการปกครอง มีชื่อว่าอาณาจักรอยุธยา ซึ่งมีความเจริญสูงสุดสืบต่อมาถึง 417 ปี มีพระมหากษัตริย์ทรงปกครอง 33 พระองค์ เมื่ออาณาจักรแห่งนี้ศูนย์เสียเอกราช จึงได้ย้ายมาสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานีแห่งใหม่ จากนั้นได้ย้ายราชธานีมาอยู่ ณ กรุงรัตนโกสินทร์ จวบจนถึงสมัยปัจจุบัน มีพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรีทรงปกครองมาถึงรัชกาลที่ 9 และสามารถรักษาเอกราชได้ตลอดมา รวมทั้งได้ชื่อว่าเป็นประเทศ

เดียวในภูมิภาคแห่งนี้ที่ไม่ตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศทางแถบตะวันตก สำหรับการเรียกชื่อประเทศนั้น เนื่องจากในสมัยก่อนแนวคิดเรื่องรัฐชาติยังไม่ปรากฏชัดเจน จึงเรียกชื่อเมืองตามชื่อแคว้น เช่น กรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และเรียกชาวเมืองว่า สยามบ้าง ไทยบ้าง จนเมื่อประเทศไทยต้องเผชิญหน้ากับจักรวรรดินิยมในสมัยรัชกาลที่ 5 พระองค์จึงพยายามดัดแปลงให้ประเทศไทยมีลักษณะสมัยใหม่ขึ้น และเริ่มมีการใช้ชื่อประเทศว่าราชอาณาจักรสยามอย่างเป็นทางการ จนถึงสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นประเทศไทย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2482

ที่ตั้งของประเทศไทย

ประเทศไทยตั้งอยู่ในทวีปเอเชียในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในบริเวณพื้นที่ที่เรียกว่า “คาบสมุทรอินโดจีน” ซึ่งมีความหมายมาจากการเป็นคาบสมุทรที่เชื่อมต่อ คืออยู่ระหว่างกลางของดินแดนใหญ่ 2 บริเวณ คืออินเดียทางตะวันตก และจีนทางตะวันออก โดยล้อมรอบไปด้วยเพื่อนบ้านใกล้เคียง คือ พม่า ลาว กัมพูชา มาเลเซีย และเพื่อนบ้าน ในเขตภูมิภาคคือ เวียดนาม สิงคโปร์ อินโดนีเซีย บรูไน และฟิลิปปินส์ ดินแดนอันเป็นที่ตั้งของประเทศไทยเรียกว่า “แหลมทอง” หรือ “สุวรรณภูมิ”

ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์

ทิศเหนือ อยู่ทีละติจูด 20 องศา 27 ลิปดาเหนือ ทิศใต้ อยู่ทีละติจูด 5 องศา 37 ลิปดาเหนือ ทิศตะวันออก อยู่ทีละติจูด 105 องศา 37 ลิปดาตะวันออก ทิศตะวันตก อยู่ทีละติจูด 97 องศา 22 ลิปดาตะวันออก

ส่วนที่กว้าง ยาว แคบที่สุดของประเทศไทย ขนาดประเทศไทยมีเนื้อที่ประมาณ 513,115.06 ตารางกิโลเมตร (198,454 ตารางไมล์) มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 3 ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ รองจากอินโดนีเซียและพม่า ส่วนที่กว้างที่สุดของไทย มีความยาวประมาณ 750 กิโลเมตร คือ จากด่านเจดีย์สามองค์ อำเภอสังขละบุรีจังหวัดกาญจนบุรี ถึงช่องเม็ก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี สำหรับ ส่วนที่แคบที่สุด มีความกว้างประมาณ 10.6 กิโลเมตร อยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และ ความยาว จากเหนือสุดจากอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ถึงอำเภอเบตง จังหวัดยะลา มีความยาวประมาณ 1,640 กิโลเมตร

อาณาเขตประเทศไทย

ทิศเหนือ ติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ดินแดนที่อยู่เหนือสุดของประเทศ คือ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ทิศใต้ ติดต่อกับประเทศมาเลเซีย ดินแดนที่อยู่ใต้สุดคือ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา ทิศตะวันออก ติดต่อกับประเทศ

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และกัมพูชาประชาธิปไตย ดินแดนที่อยู่ทางตะวันออกสุด คือ ตำบลโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ทิศตะวันตก ติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า ดินแดนที่อยู่ทางตะวันตกสุด คือ ตำบลแม่คง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาษา

ประเทศไทยมีภาษาของตนเองโดยเฉพาะทั้งภาษาพูดและเขียนเป็นภาษาประจำชาติ เรียกว่า “ภาษาไทย” เราไม่ทราบแน่นอนว่าภาษาไทยกำเนิดมาจากแหล่งใด แต่เมื่อพบศิลาจารึกที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงประดิษฐ์ขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 1826 เป็นต้นมา ทำให้เราสามารถทราบประวัติและวิวัฒนาการของภาษาไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนกระทั่งถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ภาษาไทยมีลักษณะเฉพาะตัวเป็นภาษาที่มีระดับเสียง โดยการใช้วรรณยุกต์กำกับ คือมีเสียงวรรณยุกต์ 4 รูป คือ ไม้เอก โท ตรี และจัตวา กำกับบนอักษรซึ่งปัจจุบันมีอักษรใช้ 44 ตัว แบ่งออกเป็นอักษรสูง 11 ตัว อักษรกลาง 9 ตัว และอักษรต่ำ 24 ตัว มีสระ 28 รูป ซึ่งมีเสียงสระ 32 เสียง ประกอบคำโดยนำเอาอักษรผสมกับสระวรรณคดี ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง นั้นก็ได้นำคำมารจนานำให้เกิดความไพเราะเพราะพริ้งได้ ทั้งนี้สาเหตุหนึ่งเนื่องมาจากลักษณะของภาษาไทยนั่นเอง

เมืองหลวง

กรุงเทพมหานคร เป็นเมืองหลวงของประเทศไทย มีเนื้อที่กว้าง 1,549 ตารางกิโลเมตร เป็นศูนย์กลางแห่งความเจริญต่าง ๆ ของชาติแต่เดิม กรุงเทพมหานคร มีฐานะเป็นจังหวัด ๆ หนึ่งเรียกชื่อตามราชการว่า จังหวัดพระนคร ต่อมาได้รวมกับจังหวัดธนบุรี ซึ่งตั้งอยู่ทางฝั่งขวาแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงข้ามกับกรุงเทพฯ ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 24 ลงวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2514 เป็นจังหวัดเดียวกันโดยเรียกชื่อใหม่ว่า นครหลวงกรุงเทพธนบุรี และต่อมาได้มีการเปลี่ยนชื่อเป็นกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 335

รัฐบาลและการปกครอง

ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศ มีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าคณะรัฐบาล ประเทศไทยมีการจัดระเบียบการปกครองภายในประเทศอย่างเป็นระบบ มาช้านานแล้ว ซึ่งยังผลให้ประเทศไทยมีความเป็นปึกแผ่นและสามารถรักษาเอกราชมาได้จนถึงทุกวันนี้ การปกครองของไทยได้ปรับและเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับกาลสมัย และเป็นไปตามความต้องการของประเทศชาติเสมอมา ทำให้วิธีดำเนินการปกครองแต่ละสมัยแตกต่างกันไป

สมัยสุโขทัย (พ.ศ. 1781 – 1981) การปกครองเป็นแบบพ่อปกครองลูก ผู้ปกครองคือ พระมหากษัตริย์ คำนำหน้าของ พระมหากษัตริย์ไทยในสมัยนั้นจึงใช้คำว่า “พ่อขุน”

สมัยอยุธยา (พ.ศ. 1893 – 2310) เริ่มต้นเมื่อพระเจ้าอู่ทอง ทรงตั้งกรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นราชธานีเมื่อราวปี พ.ศ. 1893 คำที่ใช้เรียกพระเจ้าอู่ทองมิได้เรียก “พ่อขุน” อย่างที่เรียกกันมาครั้งสุโขทัย แต่เรียกว่า “สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในฐานะเทวราชหรือสมมติเทพ เป็นองค์รัฐาธิปัตย์ ปกครองแผ่นดิน

สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325 – 2475) ได้นำเอาแบบอย่างการปกครองในสมัยสุโขทัย และอยุธยามาผสมกัน ฐานะของพระมหากษัตริย์เปลี่ยนแปลงไป ไม่ได้อยู่ในฐานะเทวราชหรือสมมติเทพดังแต่ก่อน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎรมีความใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น ถึงแม้จะปกครองตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่มีลักษณะประชาธิปไตยแฝงอยู่ในหลายรูปแบบ เช่น แทรกอยู่ในการปกครองพระมหากษัตริย์ทรงให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนในการดำรงชีวิต การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สิ้นสุดลงเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 โดยคณะราษฎร การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้นับเป็นจุดเริ่มต้นของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีศูนย์อำนาจการปกครองอยู่ที่ 3 สถาบันสำคัญคือ สถาบันนิติบัญญัติ ซึ่งมีรัฐสภาเป็นผู้ใช้อำนาจในการออกกฎหมาย สถาบันบริหารซึ่งมีคณะรัฐมนตรีเป็นผู้ใช้อำนาจบริหาร และสถาบันตุลาการซึ่งมีศาลสถิตยุติธรรมเป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่พิพากษารรคดีในพระปรมาภิไธย

ศาสนา

ประเทศไทย มีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ คนไทยสามารถนับถือศาสนาต่าง ๆ กันได้ แต่มีผู้นับถือศาสนาพุทธกว่าร้อยละ 90 คนไทยยังนับถือศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์ ฮินดู และซิกข์ เป็นต้น รัฐธรรมนูญของไทยและกฎหมายอื่น ๆ ให้ความคุ้มครองในเรื่องการนับถือศาสนาเป็นอันดี ไม่ได้บังคับให้ประชาชนชาวไทยนับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่ง เป็นการเฉพาะ โดยถือว่าบุคคลย่อมมีเสรีภาพในการนับถือศาสนานิกายของศาสนา แม้ศาสนาต่าง ๆ จะมีแนวทางปฏิบัติและรายละเอียดบางประการที่แตกต่างกันแต่ก็มีหลักเดียวกันคือต่างมุ่งสอนให้ทุกคนประกอบความดี ละเว้นความชั่ว ทั้งนี้เพื่อความเจริญของบุคคลในทางร่างกาย และจิตใจ อันจะนำสันติสุขมาสู่สังคมส่วนรวม

เอกลักษณ์ของสังคมไทย

ความหมายของเอกลักษณ์ไทยตามพจนานุกรม เอก แปลว่า เด่น หนึ่ง เอกลักษณ์จึงเป็นลักษณะเด่นของสังคมหรือลักษณะส่วนรวมของสังคมที่ เห็นเด่นชัด แตกต่างจากสังคมอื่นๆ เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง เช่น วัฒนธรรมไทยไม่เหมือนกับวัฒนธรรมสังคมอื่น แม้วัฒนธรรมของเราจะได้รับอิทธิพลของต่างชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมาผสมผสานบ้างก็ตาม เป็นการผสมผสานที่เราได้เลือกสรรวัฒนธรรมเหล่านั้นให้เข้ากับความคิดและค่านิยมแบบไทยๆ จนกระทั่งกลมกลืนเข้ากัน อย่างแนบสนิทกลายเป็นวัฒนธรรมของไทยที่มีลักษณะเฉพาะของเราแตกต่างไปจากชาติอื่นๆ

สังคมไทยมีที่มาจากสังคมชนบท จากชุมชนแบบที่มีจิตใจโอบอ้อมอารี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รักสงบ รักความอิสระ อ่อนน้อมถ่อมตน ทำให้คนไทยมีไมตรีต่อผู้อื่น จนได้รับสมญานามว่า “สยามเมืองยิ้ม” ซึ่งชาวต่างชาติต่างชื่นชมในความมีน้ำใจไมตรีของคนไทย แม้สังคมไทยจะเปลี่ยนแปลงไป และได้รับความเจริญสมัยใหม่ แต่ลักษณะความเป็นกันเองแบบนี้ก็ยังหลงเหลืออยู่ เป็นเอกลักษณ์ที่เราได้รับจากบรรพบุรุษซึ่งตกทอดกันมา ดังนั้นเอกลักษณ์ของคนไทยเหล่านี้จึงทำให้สังคมไทยแตกต่างจากสังคมของชนชาติอื่น ซึ่งโดยสรุปเอกลักษณ์ของสังคมไทยประกอบด้วย

1. สังคมที่ยกย่องและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ นักวิชาการได้กล่าวถึงประเทศไทยว่า "สังคมไทยเป็นสังคมที่ไม่เคยไร้กษัตริย์" ตั้งแต่สมัยสุโขทัย บ้านเมืองของคนไทยจะต้องมีกษัตริย์ขึ้นปกครอง ในยามที่บ้านเมืองมียุคเชษฐา แผ่นดินว่างจากกษัตริย์ ก็จะต้องมีคนคิดกอบกู้ฟื้นฟูสถาบันพระมหากษัตริย์ขึ้นมาใหม่ เพื่อให้สืบสถาบันพระมหากษัตริย์ต่อไปมิให้ขาด คนไทยมีทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมที่มีต่อพระมหากษัตริย์ ดังนี้

1. ทรงเป็นประมุขของชาติ
2. ทรงเป็นพุทธมามกะและอัครศาสนูปถัมภกของทุกศาสนา
3. ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย
4. ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจและความสามัคคีของชนในชาติ
5. ทรงอยู่เหนือการเมืองและความรับผิดชอบทางการเมือง
6. ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจด้านพระราชพิธีต่างๆ เพื่อสืบทอดพระราชประเพณี
7. ทรงเป็นผู้รักษาดินแดนและปฏิบัติธรรมด้วยการอยู่ในศีลธรรมให้เห็นเป็นประจักษ์

2. สังคมที่มีความรักชาติและการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ประเทศไทยเป็นประเทศเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สามารถรักษาความเป็นเอกราชของตนไว้ได้จนถึงทุกวันนี้ ความรักชาติจะอยู่ในสายเลือดของคนไทยทุกคน เมื่อประเทศประสบภาวะวิกฤตครั้งใด คนไทยจะรวมตัวกันเพื่อกอบกู้เอกราช มีวีรบุรุษและวีรสตรีจำนวนมากที่ยอมพลีชีวิตเพื่อแลกกับความเป็นเอกราชของชาติไทย เช่น สมเด็จพระศรีสุริเยศฯ ขวบ้านบางระจัน เป็นต้น รูปแบบการปกครองของไทยมี

วิวัฒนาการมาหลายสมัย จากการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาจนถึงระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญในปัจจุบันนี้

3. สังคมที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนา สังคมไทยมีศาสนาพุทธเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมาแต่อดีตและเป็นศาสนาที่คนไทยนับถือมากที่สุด หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิตเป็นสิ่งที่ช่วยอบรมขัดเกลาให้ชาวไทยมีเมตตา อ่อนน้อม จิตใจดี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งนี้หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาหล่อหลอมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดี มีศีลธรรม ยึดหลักเหตุผลและความเป็นจริง นอกจากหลักคำสอนแล้ว ยังมีประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนไทยได้ประกอบพิธีกรรม เพื่อกุศลและเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีทอดกฐิน แห่เทียนพรรษา เป็นต้น จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนาได้มีบทบาทในการดำเนินชีวิตของคนไทย

4. สังคมเกษตรกรรม สังคมไทยมีพื้นฐานมาจากสังคมเกษตรกรรม อาชีพส่วนใหญ่เป็นชาวนา เป็นอาชีพที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน สามารถสร้างรายได้ พัฒนาชาติ เลี้ยงพลเมืองของประเทศให้อยู่ดีกินดี จนเป็นประเทศที่ส่งออกอันดับต้นๆของโลก ทำให้ทั่วโลกรู้จักได้รู้จักชาติไทย ถึงแม้ว่าในปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป มีการพัฒนาประเทศเป็นแบบอุตสาหกรรม จนทำให้ประเทศเจริญก้าวหน้าทางการค้าและเทคโนโลยี แต่สินค้าออกที่สำคัญและสร้างรายได้ให้แก่ประเทศไทยมากที่สุด คือ สินค้าทางการเกษตรกรรมนั่นเอง

5. สังคมไทยที่ยึดมั่นในระบบเครือญาติ สภาพของครอบครัวไทยเป็นครอบครัวขยายหรือครอบครัวขนาดใหญ่ มีความผูกพันทางสายโลหิต เกิดความรักใคร่และช่วยเหลือเกื้อกูลกันของบรรดาผู้คนในครอบครัว เพราะการอบรมสั่งสอนมาว่าพี่น้องหรือญาติจะต้องช่วยเหลือกันและกันดังคำสุภาษิตไทยที่กล่าวว่า "เลือดย่อมข้นกว่าน้ำ" อันแสดงให้เห็นถึงความผูกพันทางสายโลหิต นอกจากนี้แล้วครอบครัวไทยยังเชื่อฟังผู้อาวุโส ผู้มีอายุน้อยกว่าจะต้องมีความอ่อนน้อม มีสัมมาคารวะ เชื่อฟังผู้ที่มีอายุมากกว่า อันเป็นที่มาของระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย

6. สังคมไทยที่เคร่งประเพณีพิธีกรรม จากวิถีชีวิตชาวชนบทที่พึ่งพาและผูกพันกับธรรมชาติ จึงให้ความสำคัญกับประเพณีพิธีกรรม ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติอันเป็นทรัพยากรสำคัญของชีวิต จึงต้องรักษาประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและธรรมชาติเอาไว้ เช่น พิธีแรกนาขวัญ บูชาแม่โพสพ พิธีทวงข้าวทิพย์ เป็นต้น ประเพณีพิธีกรรมจึงเป็นความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ทั้งยังเป็นการแสดงความเคารพและกตัญญูต่อธรรมชาติอีกด้วย

7. สังคมที่มีศิลปกรรมประณีตงดงาม สังคมไทยเป็นสังคมที่มีศิลปกรรมประณีต งดงาม มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ศิลปกรรมที่ปรากฏในประเทศไทย เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นหรือสร้างสรรค์ที่บ่งบอกถึงความเป็นไทยได้อย่างชัดเจน คือ มีความประณีตงดงาม โดยเฉพาะผลงานด้านศิลปกรรมของบรรดาช่างสิบหมู่ ซึ่งได้แก่ ช่างเขียน ช่างแกะ ช่างสลัก ช่างปั้น ช่างหุ่น ช่างปูน ฯลฯ เพราะบุคคลที่มีความรู้ในงานช่างเหล่านี้จะสร้างผลงานศิลปะต่างๆ ด้วยใจรักและความถนัด ต้องอาศัย

ความอดทน ความคิดในการสร้างสรรค์ แม้ว่าศิลปวัฒนธรรมของไทยจะได้รับแบบอย่างมาจากต่างชาติ แต่เพราะความสามารถของคนไทยที่สามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนา จนกลายเป็นผลงานที่มีแบบฉบับของตนเอง ทำให้ต่างประเทศรับรู้ถึงลักษณะของความเป็นไทยได้ เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม นาฏศิลป์ และการดนตรี ภาษาและวรรณกรรม เป็นต้น

ภาษาไทย

ภาษาไทย คือ ภาษาพูดที่ใช้สื่อสารกันได้อย่างเข้าใจ ถึงแม้จะมีสำเนียงที่แตกต่างกันไปบ้างในแต่ละพื้นที่ รวมถึงการใช้ศัพท์กับบุคคลในระดับต่าง ๆ และอักษรไทยที่ใช้ในภาษาเขียนโดยทั่วไป

ภาษาไทย เป็นภาษาทางการของประเทศไทย และภาษาแม่ของชาวไทย และชนเชื้อสายอื่นในประเทศไทย ภาษาไทยเป็นภาษาในกลุ่มภาษาไต ซึ่งเป็นกลุ่มย่อยของตระกูลภาษาไท-กะได สันนิษฐานว่า ภาษาในตระกูลนี้มีถิ่นกำเนิดจากทางตอนใต้ของประเทศจีนและนักภาษาศาสตร์บางท่านเสนอว่า ภาษาไทยน่าจะมีความเชื่อมโยงกับ ตระกูลภาษาออสโตร-เอเชียติก ตระกูลภาษาออสโตรนีเซียน ตระกูลภาษาจีน-ทิเบต

ภาษาไทยเป็นภาษาที่มีระดับเสียงของคำแน่นอนหรือวรรณยุกต์เช่นเดียวกับภาษาจีน และออกเสียงแยกคำต่อคำ เป็นที่ลำบากของชาวต่างชาติเนื่องจาก การออกเสียงวรรณยุกต์ที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละคำ และการสะกดคำที่ซับซ้อน นอกจากภาษากลางแล้ว ในประเทศไทยมีการใช้ภาษาไทยถิ่นอื่นด้วย

คำว่า ไทย หมายความว่า อีสราภพ เสรีภาพ หรืออีกความหมายหนึ่งคือ ใหญ่ ยิ่งใหญ่ เพราะการจะเป็นอิสระได้จะต้องมีกำลังที่มากกว่า แข็งแกร่งกว่า เพื่อป้องกันการรุกรานจากข้าศึก แม้คำนี้จะมีรูปเหมือนคำยืมจากภาษาบาลีสันสกฤต แต่แท้ที่จริงแล้ว คำนี้เป็นคำไทยแท้ที่เกิดจากกระบวนการสร้างคำที่เรียกว่า 'การลากคำเข้าวัด' ซึ่งเป็นการลากความวิธีหนึ่ง ตามหลักคติชนวิทยา คนไทยเป็นชนชาติที่นับถือกันว่า ภาษาบาลีซึ่งเป็นภาษาที่บันทึกพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นภาษาอันศักดิ์สิทธิ์และเป็นมงคล เมื่อคนไทยต้องการตั้งชื่อประเทศว่า ไท ซึ่งเป็นคำไทยแท้ จึงเติมตัว “ย” เข้าไปข้างท้าย เพื่อให้มีลักษณะคล้ายคำในภาษาบาลีสันสกฤตเพื่อความเป็นมงคลตามความเชื่อของตน ภาษาไทยจึงหมายถึงภาษาของชนชาติไทยผู้เป็นไทนั่นเอง

การแต่งกายของไทย

ในปัจจุบันการแต่งกายของชาวไทยจะเป็นสากลมากขึ้น แต่ก็ยังคงเครื่องแต่งกาย ของไทยไว้ในโอกาสสำคัญต่าง ๆ เช่น ในงานพระราชพิธี งานที่เป็นพิธีการ หรือในโอกาสพบปะ สังสรรค์ระหว่างผู้นำ พิธีแต่งงาน เทศกาลและงานประเพณีที่จัดขึ้น หรือในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องการ แสดงให้เห็นถึงความเป็นไทยอย่างชัดเจน ในบางหน่วยงานของราชการ มีการรณรงค์ให้แต่งกายในรูปแบบไทย ๆ ด้วย ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีมรดกทางวัฒนธรรมประจำชาติที่เป็นของตนเองมาเป็นระยะเวลายาวนาน ไม่ว่าจะเป็นศิลปะไทย มารยาทไทย ภาษาไทย อาหารไทย และชุดประจำชาติไทย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีคุณค่า มีความงดงามบ่งบอกถึงเอกลักษณ์แห่งความเป็น "ไทย" ที่นำความภาคภูมิใจมาสู่คนในชาติ

การแต่งกายของไทยโดยเฉพาะในยุครัตนโกสินทร์ซึ่งมีอายุยาวนานมากกว่า 200 ปีนั้น ได้มีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ นับตั้งแต่ยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น ตอนกลาง ยุคเริ่มการติดต่อสัมพันธ์กับต่างประเทศ ยุคเปลี่ยนแปลงการปกครอง หรือ ยุค "มาลानาไทย" และ จนปัจจุบัน "ยุคแห่งเทคโนโลยีข่าวสาร" แต่ละยุคสมัยล้วนมีรูปแบบการแต่งกายที่เป็นของตนเองซึ่งไม่อาจสรุปได้ว่า แบบใดยุคใดจะดีกว่าหรือดีที่สุด เพราะวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรม ล้วนต้องมีการปรับเปลี่ยนบูรณาการไปตามสิ่งแวดล้อมของสังคมแล้วแต่สมาชิกของสังคมจะคัดสรรสิ่งที่พอเหมาะพอควรสำหรับตน พอควรแก่โอกาส สถานที่และกาลเทศะ

ศิลปะและวัฒนธรรมประเพณี

ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี ประเทศไทยมีการติดต่อกับหลายเชื้อชาติ ทำให้มีการรับวัฒนธรรมของชาติต่าง ๆ เข้ามา แต่คนไทยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม และปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของไทยการท่องเที่ยวขึ้น นอกจากจะก่อให้เกิดการสร้างงานอันนำมาซึ่งรายได้สู่ท้องถิ่นทั่วทั้งประเทศแล้ว ยังเป็นส่วน หนึ่งที่ช่วยเผยแพร่ชื่อเสียงของประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักไปทั่วโลก อุทยานธรรมชาติท่องเที่ยวประกอบไปด้วยปัจจัยหลาย ประการ แต่ที่สำคัญก็คือทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ซึ่งมีอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก และมีความหลากหลาย เรียงรายอยู่ในทุกพื้นที่ของประเทศ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ ประเภทที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ ป่าไม้ ภูเขา น้ำตก ชายหาด ทะเลและเกาะแก่ง ประเภทที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ศาสนสถาน โบราณสถาน โบราณวัตถุ และสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้าง และอายุรวมทั้งรูปแบบสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกันไป แต่ท้ายที่สุดก็กลายเป็น ทรัพยากรอันมีค่าทางการท่องเที่ยวของประเทศ ประเภทศิลปวัฒนธรรม กิจกรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น จะเห็นได้ว่า นอกจากทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติประเภทที่ 1 แล้ว ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวประเภท ที่ 2 และ 3 นั้นมีรากฐานมาจาก "วัฒนธรรมและประเพณี" ทั้งสิ้น

ความหมายของวัฒนธรรม

มีผู้ให้คำจำกัดความของคำว่า "วัฒนธรรม" ไว้มากมาย แต่เมื่อพิจารณาถึงสาระสำคัญแล้วสรุปได้ว่า "วัฒนธรรม" หมายถึง "แบบอย่างหรือวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนแต่ละกลุ่ม เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมกรอยู่ร่วม กันอย่างปกติสุขในสังคม" วัฒนธรรมแต่ละสังคมจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ และทรัพยากร ต่างๆ ลักษณะอีกประการหนึ่งของวัฒนธรรมคือ เป็น

การสั่งสมความคิด ความเชื่อ วิธีการ จากสังคมรุ่นก่อน ๆ มีการเรียนรู้ และสามารถถ่ายทอดไปยังรุ่นต่อ ๆ ไปได้ วัฒนธรรมใดที่มีรูปแบบ หรือแนวความคิดที่ไม่เหมาะสม ก็อาจจะเลือนหายไป

วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่แสดงความเป็นชาติให้ปรากฏชัดเจนขึ้น ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่โดดเด่นทำให้คนไทย แตกต่างจากชาติอื่น ๆ มีเอกลักษณ์ประจำชาติที่เห็นได้จากภาษาที่ใช้ อุปนิสัยใจคอ ความรู้สึกนึกคิดตลอดจนการ แสดงออกที่นุ่มนวล อันมีผลมาจากสังคมไทยที่เป็นสังคมแบบประเพณี นำ และเป็นสังคมเกษตรกรรม เนื่องจาก ประชากรส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่ในชนบท สภาพของสิ่งแวดล้อมที่ดี กล่อมเกลาจิตใจมีความโอบอ้อมอารี มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ เกื้อกูลซึ่งกันและกันตลอดมา หากแบ่งวัฒนธรรมด้วยมิติทางการท่องเที่ยวแล้ว จะสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม หมายถึงสิ่งที่ไม่ใช้วัตถุ ไม่สามารถมองเห็น หรือจับต้องได้ เป็นการแสดงออกในด้าน ความคิด ประเพณี ขนบธรรมเนียม แบบแผนของพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา เป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มของ ตนว่าเป็นสิ่งที่ดีงามเหมาะสม เช่น ศาสนา ความเชื่อ ความสนใจ ทศนคติ ความรู้ และความสามารถ วัฒนธรรม ประเภทนี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิด วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ขึ้นได้ และในบางกรณีอาจพัฒนาจนถึงขั้นเป็น อารยธรรม (Civilization) ก็ได้ เช่น การสร้างศาสนสถานในสมัยก่อน เมื่อเวลาผ่านไปจึงกลายเป็นโบราณสถาน ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

หากพิจารณาความหมาย และลักษณะของวัฒนธรรมที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทที่ 2 เป็นผลผลิตของวัฒนธรรมที่มีตัวตน เป็นรูปธรรมเห็นได้ชัดเจน ส่วนประเภทที่ 3 มีสภาพแรกเริ่มมาจากแนวความคิด ความเชื่อและวิถีชีวิต ซึ่งเป็นนามธรรม แต่ได้มีการพัฒนาจนมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบขึ้นมา ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้ได้โดยตรง ซึ่งปรากฏชัดเจนว่า วัฒนธรรมที่เป็นเพียงแนวคิด ความเชื่อ หรือเป็นนามธรรมล้วน ๆ แต่เพียงอย่างเดียว ไม่ถือว่าเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมเท่านั้น จึงจะสามารถพัฒนาให้เป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวได้ ตัวอย่างวัฒนธรรมที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน อุทยาน ประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน โบราณวัตถุ งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน เทศกาลและงาน ประเพณี งานศิลปหัตถกรรมที่พัฒนามาเป็นสินค้าประจำท้องถิ่น ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และอัตลักษณ์ไมตรีของ คนไทย ล้วนแล้วแต่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทย เป็นเสมือนตัวเสริมการท่องเที่ยวให้มีความ สมบูรณ์ เป็นจุดเด่นหรือจุดขายของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ เพิ่มความประทับใจให้นักท่องเที่ยวได้มากขึ้น ถึงแม้ว่า ประเทศไทยจะมีทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลาย แต่ก็มี การผสมผสานสอดคล้องเป็นวัฒนธรรมไทย ได้อย่างกลมกลืน

แหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ แม้กระทั่งศาสนสถาน หรือ โบราณวัตถุและ สถาปัตยกรรมต่าง ๆ แสดงอดีตความเป็นมาของชาติไทย ที่มีความเจริญรุ่งเรือง

ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งมี อายุ 3-4 พันปีมาแล้ว โดยมีหลักฐานเป็นแหล่งโบราณคดีกระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ ต่อมาในยุคสมัยประวัติศาสตร์ อาณาจักรของชนชาติไทยก็รวมกลุ่มเป็นปึกแผ่นมั่นคงยิ่งขึ้นตั้งแต่สมัยทวารวดี เชียงแสน สุโขทัย อโยธยา และรัตนโกสินทร์ เป็นลำดับระยะเวลาอันยาวนานนี้ ทำให้มีการสั่งสมความเจริญทางวัฒนธรรมแต่ละยุคแต่ละสมัย ต่อเนื่องกันมาโดยตลอด แหล่งศิลปกรรมที่มีคุณค่ายิ่งเหล่านี้ นอกจากจะมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์แล้ว ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของ ประเทศอีกด้วย บางแห่งถือเป็นแหล่งอารยธรรมระยะแรก ๆ ที่ปรากฏขึ้นในโลก มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของนัก โบราณคดี ได้แก่ แหล่งชุมชนโบราณที่บ้านเชียง จ.อุดรธานี เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมสูง โดยเฉพาะกลุ่ม นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจพิเศษ (Special Interest Group)

ในภูมิภาคเดียวกับแหล่งชุมชนโบราณบ้านเชียง ยังมีแหล่งท่องเที่ยวในรูปของสถาปัตยกรรมอันยิ่งใหญ่ เป็น ปราสาทที่ก่อสร้างด้วยอิฐหรือหิน มีอาณาเขตกว้างขวาง การจัดองค์ประกอบรูปทรงเป็นระเบียบ มีการกำหนดรูปแบบทางภูมิสถาปัตยกรรมที่สวยงาม ตลอดจนการจำลองที่ประดิษฐ์ละเอียดอ่อน ปราสาทที่สำคัญ ได้แก่ ปราสาทหิน พิมาย จ.นครราชสีมา ปราสาทหินพนมรุ้ง และปราสาทหินเมืองต่ำ จ.บุรีรัมย์

พื้นที่ภาคเหนือ มีปราสาทที่สำคัญ ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย และอุทยานประวัติศาสตร์ จังหวัดกำแพงเพชร ภาคใต้มีหลักฐานของชุมชนโบราณที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิด อารยธรรมอันเก่าแก่อีกแห่งหนึ่งของโลก

ความหมายของประเพณี

ประเพณี มีความหมายรวมถึงแบบความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทัศนคติ ศีลธรรม จารีต ระเบียบ แบบแผน และวิธีการกระทำสิ่งต่าง ๆ รวมถึงการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่าง ๆ ที่กระทำกันมาแต่ใน อดีต ลักษณะสำคัญของประเพณี คือ เป็นสิ่งที่ปฏิบัติเชื่องอมานานจนกลายเป็นแบบอย่างความคิด หรือการ กระทำที่สืบทอดกันมา และยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน

ประเพณีเกิดจากความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยไม่ทราบสาเหตุต่าง ๆ ฉะนั้น ประเพณี คือ ความประพฤติของคนส่วนรวมที่ถือกันเป็นธรรมเนียม หรือ เป็นระเบียบแบบแผน และสืบทอดกันมาจนเป็นพิมพ์เดียวกัน และยังคงอยู่ได้ก็เพราะมีสิ่งใหม่เข้ามาช่วยเสริม สร้างสิ่งเก่าอยู่เสมอ และกลมกลืนเข้ากันได้

ประเพณี คือ ระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติที่เห็นว่าดีกว่า ถูกต้องกว่า หรือเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ใน สังคมและมีการปฏิบัติสืบทอดกันมา

ประเพณี คือ ความประพฤติที่สืบทอดกันมาจนเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในหมู่คณะ เป็นนิสัยสังคม ซึ่ง เกิดขึ้นจากการที่ต้องเอาอย่างบุคคลอื่น ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตน หากจะกล่าวถึงประเพณีไทยก็หมายถึง นิสัยสังคม ของคนไทยซึ่งได้รับมรดกตกทอดมาแต่ดั้งเดิมและมองเห็นได้ในทุกภาคของ

ไทย ประเพณี เป็นเรื่องของความประพฤติของกลุ่มชน ยึดถือเป็นแบบแผนสืบต่อกันมานาน ถ้าใครประพฤตินอก แบบ ถือเป็นการผิดประเพณี เป็นการแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติอีกอย่างหนึ่ง โดยเนื้อหาสาระแล้ว ประเพณี กับวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่กลุ่มชนในสังคมร่วมกันสร้างขึ้น แต่ประเพณีเป็นวัฒนธรรมที่มีเงื่อนไขที่ค่อนข้าง ชัดเจน กล่าวคือเป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นเป็นมรดก คนรุ่นหลังจะต้องรับไว้ และปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป รวมทั้งมีการเผยแพร่แก่คนในสังคมอื่น ๆ ด้วย

ประเพณีแบ่งตามลักษณะของความเข้มงวดในการที่จะต้องปฏิบัติตาม เป็น 3 แบบด้วยกัน คือ จารีตประเพณี หรือ กฎศีลธรรม (Mores) คือ ประเพณีที่สังคมถือว่าถ้าใครฝ่าฝืนดเว้นไม่ กระทำตามถือว่า เป็นความผิด จารีตประเพณีเกี่ยวข้องกับศีลธรรมของคนส่วนรวมในสังคมไทย เช่น การแสดงความ กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เป็นต้น

จารีตประเพณี หรือกฎศีลธรรมของแต่ละแห่งย่อมไม่เหมือนกัน เพราะมีค่านิยม (Value) ที่ยึดถือต่าง กัน ดังนั้น ถ้าบุคคลใดนำจารีตประเพณีของตนไปเปรียบเทียบกับของคนอื่นว่าดีหรือเลวกว่าตนก็เป็นการ เปรียบเทียบที่ไม่ถูกต้อง เพราะสภาพหรือสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความเชื่อต่าง ๆ ย่อมต่างกันไป เช่น เรา เคารพผู้ที่อาวุโสกว่า แต่ชาวอเมริกันรักความเท่าเทียมกัน

ชนบประเพณี (Institution) บางครั้งเรียกว่าระเบียบประเพณี หมายถึงประเพณีที่สังคมกำหนด ระเบียบ แบบแผนไว้อย่างชัดเจนว่า ควรจะประพฤติปฏิบัติเป็นขั้นตอนอย่างไร เช่น ประเพณีแต่งงานต้องเริ่มตั้งแต่การ หมั้น การแต่ง ซึ่งแต่ละขั้นตอนจะมีพิธีมากมายสำหรับคู่บ่าวสาวต้องปฏิบัติตาม หรือพิธีศพ ซึ่งจะต้องเริ่ม ตั้งแต่มีการรดน้ำศพ แต่งตัวศพ สวดศพ เผาศพ เป็นลำดับ ธรรมเนียมประเพณี (Convention) หมายถึง ประเพณีที่ปฏิบัติกันอยู่ในชีวิตประจำวัน หากมี การฝ่าฝืนก็ ไม่ถือเป็นเรื่องผิด นอกจากจะเห็นว่าเป็นผู้เสียมารยาทเท่านั้น ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนชนบประเพณี

การอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทย

“วัฒนธรรมไทย” มีความหมายให้เป็นแบบอย่างการดำรงชีวิตที่กลุ่มคนหรือสังคมไทยกำหนดขึ้นและยึดถือร่วมกัน อันประกอบด้วยวัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้ไม้สอย ระเบียบกฎเกณฑ์ แบบแผนวิธีการ ความคิด ความเชื่อ ความหมายและคุณค่าที่คนในกลุ่ม หรือสังคมไทยนั้น ร่วมรู้ร่วมรับ และร่วมใช้ เพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะแยกได้จากกลุ่มอื่นนั้น ถ้ากำหนดหมายกลุ่มหรือสังคมได้ ก็บรรยายลักษณะวัฒนธรรมของกลุ่มหรือสังคมนั้นได้

สังคมไทยในสมัยปัจจุบันย่อมแสดงแบบอย่างการดำรงชีวิตของคนไทยให้พิจารณาและบรรยายลักษณะได้ทุกด้าน ทุกเรื่องในทุกส่วนของสังคม ไม่ว่าจะเป็นภาษาที่ใช้สื่อสาร ปัจจัย 4 ของชีวิต เครื่องมือเครื่องใช้สำหรับอาชีพการงานและอุปกรณ์การเล่น การบันเทิง กฎเกณฑ์และวิธีการในการผลิตและการบริโภค แบบแผนของการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวและเครือญาติ การคบหาสมาคมกับเพื่อนฝูงหรือการบริหารปกครองกับความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและอุดมการณ์ในเรื่องที่กล่าวแล้ว และรวมทั้งศาสนา ปรัชญาและศิลปะ ซึ่งทั้งหมดนี้คือส่วนประกอบที่เป็นหลักของทุกวัฒนธรรม

ความหมายของการอนุรักษ์ และ เผยแพร่

การอนุรักษ์ หมายถึง การปกป้อง รักษาไว้ ทำนุบำรุงถนอมไว้ มีให้สืบทอด คอยดูแลเอาใจใส่ไม่ให้ถูกทำลายและบูรณะซ่อมแซม

การเผยแพร่ หมายถึง การแนะนำ การกระจายข่าว การไม่หยุดยั้งกับการให้รู้กันทั่วไป ซึ่งทำให้บุคคลอื่นได้รู้จักได้รู้คุณค่าได้ตระหนักในสิ่งที่เป็นต้องการให้บุคคลได้รู้ได้ทราบ

เอกลักษณ์ หมายถึง สิ่งเฉพาะจุดเด่น ๆ สิ่งที่ทำให้เชิดหน้าชูตา ตลอดถึงสิ่งที่มีอยู่แล้วทำให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปที่ไม่เหมือนใครและไม่มีใครเหมือนและเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นชาติไทยได้ชัดเจน

การอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทย จึงหมายถึง การปกป้องรักษา ดูแลเอาใจใส่ วัฒนธรรมไทยที่มีอยู่มีให้สืบทอด และประชาสัมพันธ์แนะนำ กระจายข่าวให้บุคคลอื่นได้รับรู้ รับทราบถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย ตลอดถึงการทำนุบำรุง บูรณะซ่อมแซมให้อยู่ได้ยาวนานเท่านาน เช่น วัฒนธรรมการใช้ภาษาไทยในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การติดต่อกันอย่างสามัญโดยใช้การพูด การฟัง การเขียน เป็นการใช้ “วจีกรรม” หรือ speechacts คือใช้ภาษาเพื่อให้ผู้อื่นได้ทำตามที่เราบอกหรือสั่ง ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การพูดโทรศัพท์ การสนทนากับเพื่อนบ้าน การบอกช่างประปามาซ่อมรอยรั่ว การนัดช่างไฟฟ้าให้มาติดตั้งเครื่องปรับอากาศ การสั่งอาหารตามภัตตาคาร การนัดหมายกับเพื่อน ๆ ฯลฯ ส่วนการฟัง เป็นพฤติกรรมควบคู่กับการพูด นอกจากนั้นยังมีการฟังจากสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ การฟังประกาศ ฯลฯ ทางด้านการอ่านในชีวิตประจำวันที่ใช้มากที่สุด คือการอ่านหนังสือพิมพ์ อ่านป้ายประกาศ ป้ายโฆษณา สลากยา จดหมาย หนังสือเวียนจากโรงเรียนของบุตรหลาน ฯลฯ การเขียนในชีวิตประจำวัน มักจะเป็นการเขียนข้อความสั้น ๆ ในบันทึกส่วนตัว บันทึกรายการซื้อของ บันทึกรายการธุระที่จะต้องกระทำ การเขียนจดหมาย การกรอกแบบฟอร์ม การอ่านสำรวจคุณสมบัติสินค้าใหม่ ฯลฯ การสื่อสารในชีวิตประจำวันไม่มีความสลับซับซ้อน ทั้งด้านเนื้อหาสาระและการใช้ถ้อยคำของภาษาก็ไม่ยุ่งยาก

วัฒนธรรมการสื่อสารเพื่อการปฏิบัติงาน ในที่นี้หมายถึง การสื่อสารเพื่อการทำกิจธุระส่วนตัว และกิจการต่างๆ ในการทำงานอาชีพ ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งขั้นต้นคล้ายคลึงกัน ผู้ที่ทำงานอาชีพส่วนมากต้องการติดต่อสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อความสำเร็จในหน้าที่การงาน ถ้อยคำภาษาที่จะใช้ต้องมีพลังเร้าใจ หรือโน้มน้าวใจได้ ต้องใช้คำประหยัดและมีความหมายชัดเจนแน่วแน่ ไม่กำกวม เช่น ต้องวาร์ส่งซื้อสินค้า ต้องบอกชนิดสินค้าชัดเจน รหัสประจำสินค้า สี ขนาด จำนวน สถานที่ส่งสินค้า วิธีส่ง วิธีชำระเงิน ฯลฯ

วัฒนธรรม การสื่อสารเชิงวิชาการ การสื่อสารเชิงวิชาการมีความยุ่งยากในการใช้ถ้อยคำยิ่งกว่าภาษาเฉพาะอาชีพ เพราะนักวิชาการจำเป็นต้องใช้ศัพท์เฉพาะด้านในวิชาการของตน เพราะทำให้การติดต่อสื่อสารกระชับ รวดเร็ว แม่นยำ ตรงตามความหมายที่ต้องการ

ศัพท์วิชาการทางวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ส่วนใหญ่เป็นภาษาต่างประเทศบางคำเข้าในภาษาไทยเป็นเวลานาน จนลืมนำมาจากภาษาใด เช่น คำ บักเตอรี มาจากภาษาฝรั่งเศสแพทย์ไทยใช้คำนี้ในตำราและในการสื่อ ความหมายมานาน เช่นเดียวกับคำ วิตามิน โปรตีน จนติดอยู่ในภาษาไทย หากจะเปลี่ยนเป็นเสียงภาษาอังกฤษก็อาจใช้ว่า แบ็กทีเรีย ซึ่งเป็นที่ยอมรับแล้ว แต่ไวตามิน โปรตีน ยังไม่เป็นที่นิยม จะเห็นว่า วิชาการทุกสาขาจะมีศัพท์เฉพาะด้านเพื่อสื่อสารในวงการวิชาการ คนทั่วไปไม่สามารถเข้าใจได้และมักเห็นเป็นความยุ่งยากไม่จำเป็น ศัพท์วิชาการคำเดียวกันก็ควรจะมีในภาษาไทยเพียงคำเดียว แต่หาเป็นเช่นนั้นไม่ เช่น concept นักวิชาการบางสถาบันเรียกว่า มะโนทัศน์ ราชบัณฑิตยสถานเรียกว่า มโนคติ หรือ fax การสื่อสารแห่งประเทศไทยใช้ว่า โทรสาร ราชบัณฑิตยสถานเรียกว่า โทรภาพ ฯลฯ

โดยสรุปตัวอย่างวัฒนธรรมด้านการใช้ภาษา ควรจะอนุรักษ์ไว้เพราะเป็นสิ่งที่ดีและควรพัฒนาให้ดีขึ้นไปเรื่อย ๆ ถึงแม้จะลักษณะที่แตกต่างกัน และมีการเปลี่ยนแปลงมากบ้างน้อยบ้าง เร็วบ้าง ช้าบ้าง เช่น ราชศัพท์ และภาษาราชการเปลี่ยนแปลงช้า และภาษาในชีวิตประจำวันในวงการธุรกิจและวงการวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีกลับเปลี่ยนแปลงเร็ว เพราะได้เกิดสิ่งใหม่ขึ้นมากมายและรวดเร็ว จำเป็นต้องหาถ้อยคำมาอธิบายชี้แจง และเรียกสิ่งใหม่นั้นให้ทันทางที่

การอนุรักษ์เอกลักษณ์ไทย

การอนุรักษ์เอกลักษณ์ไทย หมายถึง การปกป้องรักษา ดูแลเอาใจใส่สิ่งที่สังคมไทยมีอยู่แล้ว ให้เป็นลักษณะเด่นของตนเองที่ทำให้เจิดหน้าชูตาที่ไม่เหมือนใครและไม่มีใครเหมือนที่แสดงถึงความ เป็นชาติไทยได้ชัดเจน ตลอดถึงการทนบำรุงซ่อมแซมสิ่งที่เป็เอกลักษณ์นั้นให้เป็นแหล่งเรียนรู้ สำหรับเยาวชน ผู้สนใจทั้งคนไทยและชาวต่างประเทศ

ปัจจุบันเอกลักษณ์ของไทยเป็นที่ชื่นชมของทั่วโลกคือการยืม จนได้สมญานามว่า “สยามเมือง ยืม” นั่นก็เป็นเพราะสังคมไทย เป็นสังคมแห่งพระพุทธศาสนา เป็นสังคมแห่งการเอื้ออาทร เป็นสังคม แห่งการสร้างสันติสุข คุณธรรมพื้นฐานที่สังคมไทยให้ทุกคนได้ปฏิบัติร่วมกันคือเบญจศีล หรือศีล 5 เป็นวัฒนธรรมด้านจิตใจ ได้แก่

1) ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ. การเว้นจากการฆ่าหรือทำลายสัตว์ที่มี ชีวิต เว้นจากการเบียดเบียนกันและกัน เว้นจากการทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนด้วยการกระทำที่เนื่องด้วย ภัย ต้องการให้คนมีเมตตาต่อกันและกัน

2) อทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ. การเว้นจากลักขโมย หรือหยิบฉวย เอาของบุคคลอื่นตั้งแต่ 5 มาสก (1 บาท) ขึ้นไป ซึ่งนิสัยที่ไม่ดี ต้องการให้คนความซื่อสัตย์ สุจริตใน การประกอบอาชีพเลี้ยงชีวิต

3) กาเมสุมิจณาจารา เวระมณี สีฆาปะทัง สมาதியามิ. การเว้นจากการประพฤติก่อให้เกิดเมต
ในคู่ครองคนอื่น หรือคนที่มิใช่คู่ครองของตนเอง ทั้งชายและหญิง ต้องการให้คนมีคุณธรรมสำรวมใน
กามคุณ 5 ไม่ปล่อยตัวปล่อยใจไปกับกิเลสตัณหา

4) มุสาวาทา เวระมณี สีฆาปะทัง สมาதியามิ. การเว้นจากการพูดโกหกมดเท็จ พูดคำ
หยาบ พูดสอเสียด พูดเพ้อเจ้อ ไร้สาระแก่นสาร ต้องการให้คนเป็นมีสัจจะ ความจริงใจให้กัน

5) สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐาณา เวระมณี สีฆาปะทัง สมาதியามิ. การเว้นจากการดื่ม
สุรายาเมา สิ่งเสพติดทั้งปวง ต้องการให้คนเป็นคนมีสติสัมปชัญญะอยู่กับตัวเสมอ ไม่เผลอเผลอ

สรุปเอกลักษณ์นี้เป็นตัวอย่างที่เป็นเอกลักษณ์พื้นฐานในสังคมไทยที่มีพระพุทธศาสนาเป็น
ศาสนาประจำชาติ แม้จะมีได้ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญก็ตาม แต่พระมหากษัตริย์เป็นพุทธมามกะนั้นคือ
หลักของประเทศที่ดีที่พระมหากษัตริย์นับถือพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังการด้านสถาปัตยกรรม
จิตรกรรม การแต่งกาย การแสดงความเคารพ ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งที่คนไทยต้องช่วยกัน ร่วมกันอนุรักษ์ไว้
ให้เป็นมรดกไทยต่อไป

ความสำคัญของเอกลักษณ์ไทย

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า เอกลักษณ์ไทยมีความสำคัญต่อชาติไทยไม่
มากมายหลายประการ แต่พอสรุปเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

- 1) เป็นศูนย์รวมใจของคนไทยทั้งชาติมิให้ใครเหยียดหยาม เช่น ธงชาติไทย
- 2) เป็นสิ่งที่แสดงออกซึ่งความเป็นไทยอย่างเด่นชัด ที่เรียกว่าเชิดหน้าชูตา เช่น มารยาท
อ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส มวยไทย ลิเก เพลงพื้นบ้าน ฯลฯ
- 3) สร้างสรรค์ความสามัคคีคนในชาติ เช่น สถาบันพระมหากษัตริย์
- 4) ทำให้ชาติมีลักษณะเฉพาะที่ไม่มีใครเหมือน
- 5) ทำให้ชาติโดดเด่นในด้านความเป็นเอกราช ประกาศความเป็น “ไท” ได้อย่างภาคภูมิใจ

ประเภทของเอกลักษณ์ไทย

เอกลักษณ์ไทย คือ สิ่งที่บ่งบอกความเป็นชาติไทยได้อย่างชัดเจน ดังกล่าวแล้วและเป็น
วัฒนธรรมอันมีค่ายิ่งสำหรับคนไทยทุกคนซึ่งมีอยู่ทุกภาคของประเทศ มีมากมายหลายประการ
สามารถรวบรวมเป็นหมวดหมู่โดยสรุปได้ 6 ประการ ดังนี้

1) ภาษาไทย คือ ภาษาพูดที่ใช้สื่อสารกันได้อย่างเข้าใจ ถึงแม้จะมีสำเนียงที่แตกต่างกันไป
บ้างในแต่ละพื้นที่ รวมถึงการใช้ศัพท์กับบุคคลในระดับต่าง ๆ และอักษรไทยที่ใช้ในภาษาเขียน
โดยทั่วไป ภาษาไทยจึงเป็นเอกลักษณ์ของชาติ มีถ้อยคำที่สละสลวย

2) การแต่งกาย ถึงแม้ว่าในปัจจุบันการแต่งกายของชาวไทยจะเป็นสากลมากขึ้น แต่ก็ยังคง
เครื่องแต่งกาย ของไทยไว้ในโอกาสสำคัญต่าง ๆ เช่น ในงานพระราชพิธี งานที่เป็นพิธีการ หรือใน
โอกาสพบปะ สังสรรค์ระหว่างผู้นำ พิธีแต่งงาน เทศกาลและงานประเพณีที่จัดขึ้น หรือในกิจกรรมต่าง

ๆ ที่ต้องการ แสดงให้เห็นถึงความเป็นไทยอย่างชัดเจน ในบางหน่วยงานของราชการ มีการรณรงค์ให้แต่งกายในรูป แบบไทย ๆ ด้วย ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี เช่น วันอังคาร ชาวเชียงรายแต่งชุดสีม่วงซึ่งเป็นสีประจำจังหวัดเชียงราย วันจันทร์ข้าราชการแต่งชุดสี kaki เป็นต้น ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของไทยอีกประการหนึ่ง

3) การแสดงความเคารพด้วยการไหว้และกราบ ซึ่งแบ่งแยกออกได้อย่างชัดเจน เช่น กราบพระพุทธรูป กราบพระสงฆ์ กราบไหว้บุคคลในฐานะ หรือวัยต่าง ๆ ตลอดจนการวางตนด้วยความสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตน การแสดงความกตัญญูทักท้วงต่อผู้มีพระคุณ ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมไปถึงความเกรงใจ เอกลักษณ์เหล่านี้สืบเนื่องมาจากคำสอนในพระพุทธศาสนา คอยอบรมบ่มนิสัยคนไทยจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะคนไทยจนถึงปัจจุบัน

4) สถาปัตยกรรม ประติมากรรม เห็นได้จากชิ้นงานที่ปรากฏในศาสนสถาน โบสถ์ วิหาร ปราสาทราชวัง และอาคารบ้านทรงไทย พระพุทธรูปเชียงแสน พระพุทธรูปปางต่าง ๆ

5) ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี ประเทศไทยมีการติดต่อกับหลายเชื้อชาติ ทำให้มีการรับวัฒนธรรมของชาติต่าง ๆ เข้ามา แต่คนไทยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม และปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของไทย เช่น ประเพณีทานก๋วยสลาก ประเพณีล่องเรือไฟ ประเพณีแข่งเรือ ฯลฯ

6) ดนตรีไทย กีฬาไทย และการละเล่นพื้นเมืองต่าง ๆ ไทยมีสละล่อ ซอ ซึ่ง ปี่ พิณพาทย์ ระนาด ฆ้องวง เป็นเครื่องดนตรีไทย และกีฬาไทยที่ขึ้นชื่อคือมวยไทย และการละเล่นพื้นบ้านพื้นเมืองอีกมากมาย เช่น ลิเก โขน ลำตัด หมอลำ ซอ กลองยาว ฯลฯ นับว่าเป็นเอกลักษณ์ที่ทำให้ไทยคงเป็นไทยอยู่ทุกวันนี้ที่ชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวและเยี่ยมชม

โดยสรุปนี้เป็นเพียงบางส่วนที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย ถึงแม้ว่าจะมีบางอย่างที่มองไม่เห็นเด่นชัด หรือเปลี่ยนแปลงไปบ้างแล้วก็ตาม แต่สิ่งหนึ่งที่จะต้องคงอยู่ในใจของคนไทยตลอดไปคือ ศักดิ์ศรีของคนไทย

ปัจจัยสำคัญในการรักษาเอกลักษณ์และการเผยแพร่วัฒนธรรมไทย

วัฒนธรรมไทย จึงเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยที่มีค่ามาก เป็นสิ่งที่ต้องอนุรักษ์ไว้ แต่การอนุรักษ์เอกลักษณ์เหล่านี้ได้ผลนั้น ปัจจัยที่สำคัญคือ “คนไทย” เมื่อใดคนไทยรู้จักรักษาและหวงแหน คอยสอดส่องดูแล ปกป้องมิให้ใครเหยียดหยามและทำลาย เมื่อนั้นเอกลักษณ์ไทยจะมีอายุยืนยาวสืบนานไป แต่ถ้าเมื่อใดคนไทยไม่ช่วยกันดูแลรักษา ไม่เอาใจใส่ปล่อยให้ไปไปตามยถากรรม มิใช่ของเราคนเดียวของคนทั้งชาติ ถ้าเป็นเช่นนี้เอกลักษณ์ไทยก็จะสูญหายไปในที่สุด ดังนั้น จำเป็นต้องปลูกฝังความรัก ความห่วงใย และสร้างความตระหนักให้คนไทยทุกคนรู้จักคุณค่า รู้จักมรดกไทย รู้จักหวง

แทน และมีความสำนึกในความเป็นไทย เพื่อจะได้เป็นผู้คอยปกป้อง ดูแล หวงแหน และเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้รับรู้รับทราบถึงเอกลักษณ์อันเป็นวัฒนธรรมไทย

วาทกรรมและมโนทัศน์ความเป็นไทย

“ความเป็นไทย” มีลักษณะเป็นวาทกรรมและมโนทัศน์หลวมๆ ที่ลื่นไหลและเปลี่ยนแปลงไปมาจนไม่สามารถนิยามให้ชัดเจนได้ ซึ่งถูกสร้างขึ้นมาและตอกย้ำอย่างเป็นระบบ จนทำให้สังคมไทยเชื่อว่า เป็นลักษณะจริงของสังคมไทย ทั้งไม่ได้เกิดจากการรวบรวมเอามาจากลักษณะที่หลากหลายของประชาชน แต่เกิดจากการสร้างขึ้นโดยรัฐเองว่า “คนไทย” จะต้องเป็นอย่างไร รวมทั้ง “ความเป็นไทย” ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อตอบปัญหาทางการเมืองที่ชนชั้นนำในแต่ละยุคสมัยต้องเผชิญ โดยมุ่งให้ “ความเป็นไทย” ช่วยจรรโลงโครงสร้างสังคมและการเมืองที่ชนชั้นนำต้องการ พร้อมทั้งได้ผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องจนคนเชื่อว่าเป็นความจริง

การกำหนดนิยามความเป็นคนไทยนั้น ในทางประวัติศาสตร์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ซึ่งมีรายละเอียดแตกต่างกันไปตามบริบทการเมืองในแต่ละยุคสมัย โดยก่อนยุคสมัยการสร้างรัฐชาติ (รัชกาลที่ 5) ความเป็น “คนไทย” ไม่ถูกให้ความสำคัญมากนัก ในทางตรงกันข้ามผู้ปกครองกลับมีค่านิยมว่าการมีราษฎรที่หลากหลายชาติพันธุ์มาอยู่อาศัยถือเป็นสิ่งที่ดี เนื่องจากเป็นการแสดงว่า กษัตริย์ของรัฐนั้นมีบารมี จึงมีหลายกลุ่มชาติพันธุ์มาขอพึ่ง เมื่อถึงยุคการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 สถานการณ์ทางการเมืองทำให้สยามต้องเร่งรวมชาติ ซึ่งการนิยามความเป็นคนไทยก็ไม่ได้มีความซับซ้อน โดยผู้ปกครองถือว่าทุกคนในผืนแผ่นดินสยามเป็นคนในบังคับสยาม ตราบใดที่ยอมรับในอำนาจปกครองของกษัตริย์สยามและพูดภาษาไทย ซึ่งการนิยามความเป็นคนไทยในช่วงนี้ ตั้งอยู่บนเงื่อนไขการรวมชาติให้เป็นปึกแผ่น ส่วนหนึ่งคือเพื่อต่อต้านการบีบบังคับทางการเมืองจากประเทศเจ้าอาณานิคมตะวันตก ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 การเมืองของสยามได้รับผลกระทบจากการแพร่กระจายของแนวคิดทางการเมืองโลก ที่ลัทธิไหลเข้าในมาภูมิภาครวมทั้งสยามด้วย อันเป็นการคุกคามต่อสถานะและอำนาจของกษัตริย์ ที่สำคัญการปฏิวัติของจากระบอบกษัตริย์ไปสู่ระบอบสาธารณรัฐในประเทศจีน และแนวคิดประชาธิปไตยแบบตะวันตก ทำให้รัชกาลที่ 6 ต้องใช้นโยบายชาตินิยมที่มีเป้าหมายเพื่อ “ระดมความจงรักภักดีต่อราชบัลลังก์” โดยถือว่า คนไทยคือคนที่มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ โดยไม่กีดกันทางชาติพันธุ์

จุดเน้นของ “ความเป็นไทย” ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช คือ ลักษณะของคนที่มีจิตใจที่จงรักภักดีต่อกษัตริย์ นับถือศาสนาพุทธและมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับวัฒนธรรมไทย โดยพูดภาษาไทย มีกิจกรรมารยาทแบบไทย มีคุณธรรมและมีความศรัทธา โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ต้องรักษาวัฒนธรรม (แบบเดิม) ส่วนใหญ่เอาไว้ แล้วรับเอาความเจริญทางวัตถุแบบตะวันตกมาประยุกต์ เพื่อมี

ให้ความเป็นไทยถูกมองว่าป่าเถื่อน ในขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่จรรโลงโครงสร้างสังคมที่รวมศูนย์อำนาจและแบ่งคนออกเป็นลำดับชั้น

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เกิดสถานการณ์ทางการเมืองทั้งระดับภายในประเทศไทยและระดับระดับโลก รวมทั้งการเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้มีการปรับเปลี่ยนและช่วงชิงนิยามความหมายของ “ความเป็นไทย” กล่าวคือ ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2475 ค่านิยมหลักหรือศูนย์รวมความเป็นไทยอยู่ที่สถาบันกษัตริย์ แต่ช่วงระหว่างหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อปี พ.ศ. 2475 ถึงช่วงเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ความหมายของ “ความเป็นไทย” เปลี่ยนศูนย์กลางจากสถาบันกษัตริย์ หันมาให้ความสำคัญกับพลเมือง โดยการสร้างวาทะกรรมความเป็นคนไทยที่เน้นอุปนิสัย คือ เป็นคนที่มีศิลปะไทย รักอิสรภาพ มีนิสัยใจคอที่รักความก้าวหน้า มุมนานะอุตสาหะขยันหมั่นเพียร มีความสามัคคี แต่ไม่ขัดแย้งกับฐานคติเรื่องการจงรักภักดีต่อกษัตริย์และนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นการปรับนิยามให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้นำประเทศ ที่ต้องการเน้นฐานะนำผู้นำประเทศที่เป็นบุคคลธรรมดาไม่ใช่กษัตริย์เหมือนในอดีต โดยเฉพาะในยุคที่จอมพล ป. พิบูลย์สงคราม มีอำนาจ แนวคิดชาตินิยมแบบ “เชื้อชาตินิยม” จึงถูกนำมาใช้อย่างเข้มข้น โดยมีเป้าหมายเพื่อกีดกันคนจีนไม่ให้เข้าไปมีอำนาจทางการเมือง และกีดกันอำนาจทางเศรษฐกิจเพื่อเปิดทางให้แก่นโยบายทุนนิยมแห่งชาติ

เมื่อสงครามโลกสิ้นสุดลงเข้าสู่ยุคสงครามเย็น ความหมายของ “ความเป็นไทย” ก็กลับมารวมศูนย์ทางความคิดที่การมีความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ โดยอธิบายว่า เพราะสถาบันกษัตริย์เป็นสิ่งที่ทำให้ชาติไทยมีระเบียบ ความสงบสุข ความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้า และนับถือศาสนาพุทธในฐานะแหล่งที่มาของศีลธรรม ที่สำคัญคือ การเน้นย้ำว่าคนไทยต้องรู้ที่ต่ำที่สูง ไม่เบียดเบียนกัน รักการปกครองแบบไทย พูดภาษาไทย รู้วรรณคดีไทยและศิลปะไทย มีขนบธรรมเนียมและประเพณีแบบไทย ที่สำคัญคือวาทะกรรม “การปกครองแบบไทย” มีอิทธิพลทางความคิดต่อสังคมไทยโดยรวมอย่างมากแม้กระทั่งปัจจุบัน ซึ่งมีการตอกย้ำว่าคนไทยต้องยอมรับการปกครองแบบไทย หมายถึง 1. ยอมรับการใช้อำนาจของผู้ปกครองและข้าราชการ 2. ยอมรับโครงสร้างสังคมที่แบ่งคนออกเป็นลำดับชั้น โดยเชื่อว่าจะทำให้สังคมเกิดระเบียบ มีความมั่นคงและสงบสุข รวมทั้งทำให้คนไทยยอมรับการมีอภิสิทธิ์ของคนบางกลุ่ม และยอมรับในความไม่เป็นธรรมที่เกิดแก่ตนหรือคนอื่นในสังคม 3. มีระเบียบในความหมายที่ยอมรับความไม่เสมอภาค รัฐฐานะต่ำสูงของตนเอง ไม่ใช่เสรีภาพเกินขอบเขตและไม่สร้างความวุ่นวาย ซึ่งผู้ที่มิชอบบทบาทสูงในการกำหนดนิยาม “ความเป็นไทย” ในช่วงนี้คือ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ ที่มีเป้าหมายในการใช้ความเป็นไทย “จัดระเบียบความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมไทย”

หลังสงครามเย็นสิ้นสุด สังคมไทยก็เข้าสู่บริบทของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี และเกิดเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ในขณะที่นิยาม “ความเป็นไทย” ก็ยังคงยึดติดกับหลักคิดเดิม

ซึ่งระเบียบที่ถูกกำหนดไว้ในความสัมพันธ์ทางสังคมแบบไทย คับแคบเกินกว่าจะรองรับความเปลี่ยนแปลงในสังคมได้

การนิยามความหมายของ “ความเป็นไทย” เป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกิดขึ้นและมีความเข้มข้นตั้งแต่ยุคการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา โดยตลอดระยะเวลาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน ความหมายของ “ความเป็นไทย” มีแก่นของแนวคิดอยู่ที่ความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ นับถือศาสนาพุทธ และมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับวัฒนธรรมไทยที่มีความศิวิไลซ์ อย่างไรก็ตามในแต่ละยุคสมัยมีการแต่งเติมเปลี่ยนแปลงลักษณะบางประการเข้าไป เพื่อให้ “ความเป็นไทย” มีความหมายที่สมบูรณ์และตอบโจทย์ความต้องการของผู้นำประเทศในช่วงเวลานั้น

2.5 แนวคิดความเหนือจริงในความสมจริง (สัจนิยมมหัศจรรย์: Magical Realism)

ที่มาของสัจนิยมมหัศจรรย์

แม้จะเป็นที่รู้จักในวงกว้างในฐานะของแนวทางการประพันธ์วรรณกรรมแบบหนึ่ง แต่สัจนิยมมหัศจรรย์กลับมีต้นกำเนิดและความสัมพันธ์กับทัศนศิลป์อย่างใกล้ชิด ฟรันทซ์ โรห์ (Franz Roh) นักประวัติศาสตร์ศิลป์ชาวเยอรมันบัญญัติศัพท์ “สัจนิยมมหัศจรรย์” (Magischer Realismus) ขึ้นเป็นครั้งแรกในหนังสือชื่อ โปสต์ แอ็กเพรสชันนิสม์และสัจนิยมมหัศจรรย์: ปัญหาของจิตรกรรมยุโรปสมัยใหม่ (Nach-Expressionismus, Magischer Realismus: Probleme der neuesten Europäischen Malerei) ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1925 เพื่อเรียกกระแสการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ในประเทศเยอรมนี ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 (Reeds, 2013) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ผู้คนสูญเสียความเชื่อมั่นต่อหลักคิดเหตุผลและคุณค่าทางวิทยาศาสตร์ สัจนิยม (Realism) ซึ่งเคยเป็นแนวคิดหลักและเรื่องเล่าหลัก (Grand Narrative) ของสังคมจึงถูกวิพากษ์ ตอบโต้ และชี้ให้เห็นขีดจำกัดของหลักเหตุผลตามแบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติในแนวปฏิฐานนิยมในการนำเสนอความจริง กระนั้นสัจนิยมมหัศจรรย์ที่ถือกำเนิดขึ้นใหม่ก็ไม่ได้ละทิ้งเหตุผลกลับไปหาโลกในจินตนาการที่ให้ความสำคัญกับอารมณ์ความรู้สึกเหนือสิ่งอื่นใดอย่างลัทธิจินตนิยม (Romanticism) ซึ่งถูกวาทกรรมสัจนิยมลบล้างมาก่อนหน้า หากแต่เป็นการสร้าง “วาทกรรมผสมผสาน” (hybridized discourse) ที่มีโลกของเหตุผลเป็นพื้นฐาน และบนพื้นฐานนั้นมีองค์ประกอบของเรื่องราวเร้นลับหรืออิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ผสมอยู่โดยไม่พยายามจัดการหรืออธิบายองค์ประกอบเหล่านั้นโดยใช้ระบบเหตุผล (สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2554) อีกทั้งสัจนิยมมหัศจรรย์ยังเป็นกระแสที่เกิดขึ้นมาเพื่อต่อต้านกระแสลัทธิสำแดงพลังอารมณ์ (Expressionism) ที่แสดงอารมณ์พลุ่งพล่านและโกรธเกรี้ยวรุนแรงโดยเน้นมุมมองจากศิลปิน สัจนิยมมหัศจรรย์ควบคุมพลังการสร้างสรรค์ในรูปแบบการนำเสนอที่สงบนิ่งแต่แฝงไว้ด้วยความมหัศจรรย์และเน้นสายตาของศิลปินที่เป็นกลางและพยายามเข้าถึงสาระสำคัญของวัตถุที่เสนอว่าวัตถุรอบตัวต่างแฝงไว้ซึ่งปาฏิหาริย์และความซับซ้อน (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช, 2548)

ในปัจจุบันสำนัมนิยมมหัศจรรย์กลับเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในฐานะแนวทางหนึ่งของการประพันธ์วรรณกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวซึ่งก่อตัวในดินแดนแถบลาตินอเมริกาที่ต้องการเสนอความเป็นจริงของทวีปลาตินอเมริกาที่ไม่ดำรงอยู่ในมาตรฐานความเป็นจริงของชาวตะวันตก สำนัมนิยมมหัศจรรย์จึงเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่ใช้ตอบโต้ชาวตะวันตกและใช้สร้างตำนานใหม่เกี่ยวกับทวีปลาตินอเมริกาที่เป็นการผนวกความจริงแบบเหตุผลนิยมของยุโรปและอเมริกาเหนือเข้ากับความจริงแบบตำนานตามแบบภูมิปัญญาชนพื้นทีของตนเอง (สุเรเดช โชติอุดมพันธ์, 2554) ปัจจุบันสำนัมนิยมมหัศจรรย์เป็นแนวทางการประพันธ์ที่แพร่หลายไปยังนักเขียนทั่วโลก รวมถึงนักเขียนไทย

สำนัมนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมได้รับอิทธิพลมาจากงานศิลปะโดยตรง โดยริเริ่มจากการนำคำว่า ‘Magischer Realismus’ และ ‘Neue Sachlichkeit’ มาปรับใช้เป็นเทคนิคการเขียนที่มีรูปแบบใกล้เคียงกับสำนัมนิยมมหัศจรรย์และใช้ในการวิจารณ์งานวรรณคดี จนกระทั่งในช่วงยุคปีค.ศ. 1930 จนถึง 1940 คำจำกัดความของแนวคิดสำนัมนิยมมหัศจรรย์ในงานวรรณกรรมได้ปรากฏขึ้นครั้งแรกในงานเขียนประเภทเรื่องสั้น จากการรับเอาแนวความคิดของสำนักต่าง ๆ ที่กำลังเฟื่องฟู โดยกำหนดให้สำนัมนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมเป็นเสมือนเครื่องกำหนดชี้ทิศทางของเหล่ากวีนิพนธ์หรือเป็นกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาตรงข้ามกับโลกความเป็นจริง (A Poetical Divination or Poetical Negation of Reality) และเสนองานเขียนร้อยแก้วแนวใหม่ที่กล่าวถึงมนุษย์ซึ่งมีความลึกลับ น่าฉงนดำรงอยู่ในสภาวะความเป็นจริงของโลก จากแนวความคิดดังกล่าวจึงทำให้จุดเด่นของเรื่องสั้นแนวสำนัมนิยมมหัศจรรย์นี้คือ การเกิดความแปลกประหลาดกับตัวละครที่ไม่ธรรมดา และกลายเป็นจุดสนใจของเรื่อง แต่ถูกแวดล้อมด้วยความเป็นจริง (นพวรรณ รองทอง, 2543)

อย่างไรก็ตามแม้ว่าวรรณกรรมสำนัมนิยมมหัศจรรย์จะมีถิ่นกำเนิดมาจากประเทศในแถบยุโรป แต่วรรณกรรมประเภทนี้กลับเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในกลุ่มนักเขียนละตินอเมริกันเป็นอย่างมาก เนื่องจากทวีปละตินอเมริกามีระบบความเชื่อที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น โดยมองว่าความมหัศจรรย์ที่เกิดในวรรณกรรมประเภทนี้นั้นสามารถแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางสังคม และวรรณศิลป์ของสังคมได้เป็นอย่างดี จากลักษณะดังกล่าว ทำให้สำนัมนิยมมหัศจรรย์ได้รับความนิยมในกลุ่มนักเขียนจากประเทศที่เคยตกเป็นอาณานิคมและมีประสบการณ์ในการถูกกดขี่ทางวัฒนธรรมที่หันมาใช้งานเขียนแนวสำนัมนิยมมหัศจรรย์เพื่อแสดงออกในการวิพากษ์วิจารณ์สังคม จนทำให้สำนัมนิยมมหัศจรรย์กลายเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการผลิตวรรณกรรมยุคหลังอาณานิคม (Post-colonial Literature) ซึ่งผู้อ่านจะอ่านงานเขียนสำนัมนิยมมหัศจรรย์แบบเดียวกันกับการอ่านงานเขียนประเภทแฟนตาซี โดยที่การเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ที่เกิดในเนื้อเรื่องจะไม่มีทางเห็นได้อย่างชัดเจน และยังคงมีการแบ่งแยกระหว่างความเป็นจริงกับความมหัศจรรย์ (นพวรรณ รองทอง, 2543)

ความหมายของสำนินยมหัตศจรรย

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2552) กล่าวไว้ว่า สำนินยมหัตศจรรยเกิดจากการนำคำสองคำที่สื่อถึงแนวการประพันธ์สองรูปแบบซึ่งเป็นปรปักษ์กันมาวางไว้เคียงกัน คำว่า “Realism” สื่อความถึง “วรรณกรรมแนวสำนินยม” ซึ่งเป็นศิลปะการประพันธ์ที่เน้นสะท้อนภาพชีวิตและสังคมตามความเป็นจริง โดยที่ความเหมือนจริงและความสมจริงนั้นตั้งอยู่บนฐานคิดแบบเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ ขณะที่คำว่า “Magic” สื่อความหมายถึง วรรณกรรมแนวแฟนตาซี ซึ่งผูกพันกับเรื่องมหัตศจรรยเหนือจริงรวมถึงตำนานและเรื่องเล่าพื้นถิ่นซึ่งไม่สามารถอธิบายด้วยหลักเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ได้ สำนินยมหัตศจรรยจึงเป็นพื้นที่ของการปะทะสังสรรค์ระหว่างโลกทัศน์สองแบบ ซึ่งผูกโยงกับตรรกะคนละชุด โดยนัยนี้ สำนินยมหัตศจรรยจึงมิได้มีสถานะเป็นเพียงแนวทางการประพันธ์เท่านั้น แต่ยังมีความสำคัญในฐานะวาทกรรมซึ่งมีแนวคิดและอุดมการณ์รองรับด้วย ดังที่สุเรเดช โชติอุดมพันธ์ (2548) อธิบายไว้ว่า ขณะที่วาทกรรมสำนินยมใช้มุมมองทางวิทยาศาสตร์และระบบเหตุผลเพื่อล้มล้างกระแสจินตนิยม (Romanticism) ซึ่งเป็นแนวทางการประพันธ์กระแสหลักที่มุ่งเน้น าสื่อความจริงในแบบจินตนาการฟุ้งฝันในยุคก่อนหน้า สำนินยมหัตศจรรยก็เกิดขึ้นเพื่อวิพากษ์วาทกรรมสำนินยมอีกต่อหนึ่ง ด้วยการเสนอให้เห็นขีดจำกัดของเหตุผลในการนำเสนอความจริง ในที่นี้ สำนินยมหัตศจรรยจึงเป็นการสร้าง “วาทกรรมผสมผสาน” (hybridized discourse) ที่มีโลกของเหตุผลเป็นพื้นฐาน และบนพื้นฐานนั้นมืองค์ประกอบของเรื่องราวเร้นลับหรืออิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ผสมผสานอยู่โดยไม่พยายามจัดการหรืออธิบายองค์ประกอบเหล่านั้นโดยใช้ระบบเหตุผล

เวนดี บี. ฟาริส (Wendy B. Faris) ได้เสนอลักษณะสำคัญของวรรณกรรมแนวสำนินยมหัตศจรรยไว้ 5 ประการ ซึ่งสรุปได้ว่า สำนินยมหัตศจรรยเป็นกลวิธีหรือแนวทางการประพันธ์ที่ผสมผสานความเป็นจริงบนหลักการเหตุผลและความมหัตศจรรยเหนือจริงหลอมรวมไว้ในองค์ประกอบต่าง ๆ ผู้อ่านจะไม่สามารถจำแนกโลกของความเป็นจริงออกจากโลกมหัตศจรรยได้อย่างชัดเจนและเห็นว่ามีความเป็นไปได้ที่ปรากฏการณ์มหัตศจรรยในเรื่องจะเกิดขึ้นในโลกที่ตนอาศัยอยู่ นั่นเป็นเพราะการผสมผสานและการหลอมรวม ระหว่างแนวทางการประพันธ์ที่ผูกโยงกับโลกทัศน์คนละแบบซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อกัน สำนินยมหัตศจรรยจึงทำให้พรมแดนที่เคยใช้จำแนกความจริงและความมหัตศจรรยพร่าเลือนและเลื่อนไหล และด้วยเป็นกลวิธีการประพันธ์ที่มีแนวคิดเรื่องความเลื่อมล้ำอยู่เบื้องหลัง จึงทำให้สำนินยมหัตศจรรยมีบทบาทสำคัญในการเผยให้เห็นความไม่เท่าเทียมในสังคม ตั้งคำถามและวิพากษ์ต่อระบบความคิดความเชื่อแบบเดิม (Faris, 1995)

สำนินยมในวรรณกรรมไทย

แม้ว่าสำนินยมหัตศจรรยจะเป็นรูปแบบการประพันธ์ที่ค่อนข้างใหม่ในวงการวรรณกรรมไทย แต่ในช่วงเวลาเพียงแค่หนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา งานเขียนแนวนี้นี้ได้ปรากฏขึ้นอย่างต่อเนื่อง กระแสความ

นิยมของวรรณกรรมแนวนี้อาจจะไม่ได้เกิดขึ้นด้วยเหตุผลเพียงแค่ความบันเทิงที่ผู้อ่านได้รับจากเนื้อหาที่แปลกใหม่เกินจริง แต่อาจจะมีประเด็นเรื่องวาทกรรมเกี่ยวพันอยู่ด้วย กล่าวคือ นักเขียนไทยบางคนนำรูปแบบสังนิมมัทศรรมมาใช้ในวรรณกรรมไทยเพื่อสนับสนุนแนวความคิดเรื่องความเป็นอื่น ซึ่งเชื่อมโยงกับความขัดแย้งระหว่างกระแสวัฒนธรรมสองกระแส คือ กระแสพัฒนาการของโลกตะวันตกและกระแสความเชื่อในภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม อาจพิจารณาได้ว่าการยืมรูปแบบสังนิมมัทศรรมมาใช้เป็นวาทกรรมนำเสนอความจริงนั้น วรรณกรรมไทยมีความคล้ายคลึงกับวรรณกรรมละตินอเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ที่ว่าวรรณกรรมของชุมชนทั้งสองแห่งต่างรู้สึกว่าคุณค่าความคิดที่โลกตะวันตกมอบให้นั้นไม่สามารถตอบสนองความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้ สิ่งที่น่าสนใจในกรณีนี้คือการพยายามสร้างความเป็นอื่นให้กับชุดความคิดจากตะวันตกและกระบวนการสรรหาสิ่งที่เรียกว่าอัตลักษณ์แท้ของตน ถ้าวาทกรรมสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องอำนาจ วาทกรรมของสังนิมมัทศรรมเป็นตัวอย่างที่ดีที่ทำให้เห็นถึงความพยายามของประเทศชายขอบ ไม่ว่าจะเป็นประเทศไทยหรือบรรดาประเทศในทวีปละตินอเมริกา ที่แสวงหาชุดเครื่องมือหรือความคิดมาประกอบกันเป็นวาทกรรมต่อต้าน แม้ว่าสังนิมมัทศรรมจะเป็นวาทกรรมที่ไม่ได้เกิดขึ้นในภูมิภาคแต่เดิมก็ตาม

ตัวอย่างที่น่าสนใจตัวอย่างหนึ่งของวรรณกรรมไทยที่ใช้รูปแบบสังนิมมัทศรรมคือ โลกที่กระจัดกระจาย ของศิริวร แก้วกาญจน์ ซึ่งเป็นนวนิยายขนาดสั้น นำเสนอชีวิตของครอบครัวหนึ่งในภูมิภาคทางใต้ของประเทศไทย ตัวละครเอกของนวนิยายเรื่องนี้คืออับดุลฮามิด ชาวไทยเชื้อสายมุสลิม เรื่องราวของครอบครัวของอับดุลฮามิดนับว่าแปลกประหลาดเกินจริง ถ้าจะมองในสายตาของคนที่อยู่ภายในกรอบของวาทกรรมสังนิมมัทศรรม กล่าวคือ จันทรแก้ว ปู่ของอับดุลฮามิด เป็นผู้ที่สามารถสร้างปาฏิหาริย์เดินบนน้ำได้และดูเหมือนจะมีชีวิตที่เป็นอมตะ ข้างฝ่ายย่าอับดุลฮามิดเมื่อตายจากความเป็นมนุษย์ก็ได้แปลงร่างตัวเองเป็นปลา เมื่อตอนที่อะมีนะฮ์ซึ่งเป็นมารดาของอับดุลฮามิดรู้ว่าตนเองตั้งครรภ์นั้น มีฝูงผีเสื้อหลากสีนับแสนตัวบินวนล้อมรอบ นอกจากนั้นเธอยังรู้สึกอยากรับประทานดินเหนียวจากทะเลสาบ อับดุลฮามิดเองเคยเสียชีวิตมาแล้วครั้งหนึ่งแต่ได้ปู่ทวดในร่างของเสื้อโคร่งช่วยให้ฟื้นคืนขึ้นมาใหม่ ความแปลกประหลาดและอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ที่เกิดขึ้นในนวนิยายเรื่องนี้ขัดแย้งกับโลกทัศน์ใหม่ที่กำลังก่อตัวขึ้นและเริ่มมีอิทธิพลต่อคนในท้องถิ่น โลกทัศน์ใหม่นี้เป็นผลพวงของกระแสความเจริญซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามของรัฐบาลที่ต้องการให้ประเทศพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมตะวันตก อาจพิจารณาได้ว่าความต้องการที่จะพัฒนาให้เท่าเทียมตะวันตกนี้เองกลายเป็นเหตุผลที่ประเทศหนึ่งต้องยอมรับวาทกรรมหรือกรอบความคิดตามแบบตะวันตก ซึ่งหมายถึงการเชิดชูคุณค่าของเหตุผลและความพยายามที่จะลดทอนความสำคัญของภูมิปัญญาพื้นบ้าน ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจและเวทมนตร์คุณไสยต่าง ๆ ความขัดแย้งของกระแสวัฒนธรรมทั้งสองกระแสถูกสะท้อนให้เห็นในประเด็นของพื้นที่ กล่าวคือ ในขณะที่โลกเก่าหรือโลกของปู่จันทรแก้วนั้นถูกจำกัดขอบเขตให้เป็นเพียงแค่ว่าที่พยายามจะรักษาความเป็นเอกเทศไว้ การคุกคามของ

โลกใหม่นั้นเกิดขึ้นที่หมู่บ้านแถบอันดามัน ซึ่งเริ่มปรากฏสิ่งก่อสร้างและวิถีชีวิตใหม่อันเป็นผลกระทบ ส่วนหนึ่งจากกระแสความเจริญตามแบบโลกาภิวัตน์ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกระแสวัฒนธรรมทั้งสองไม่ได้ ทำให้หมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี หากแต่ประสบกับปัญหาทางสังคมและจริยธรรม การก่อสร้าง โรงแรมและสถานบริการหลากหลายรูปแบบทำให้คนในหมู่บ้านเริ่มกลายเป็นทาสลัทธิวัตถุนิยม หญิงสาว จากหมู่บ้านจำเป็นต้องขายบริการทางเพศเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินตรา คนในหมู่บ้านต้องออกไปทำงานตาม โรงแรมและโรงงานที่เกิดขึ้นมาใหม่ นอกจากนั้นการปะทะกันของทั้งสองกระแสทำให้ทองอินทร์บิดา ของอับดุลฮามิดซึ่งเป็นคนไทยพุทธเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลามและเปลี่ยนชื่อตนเองเป็นมุฮัมมัด เพื่อที่จะสร้างและดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของตนไม่ให้สูญสลายไปตามกระแสพัฒนาการของโลกใหม่ เกาะซึ่งอยู่กลางทะเลสาบจึงเป็นเสมือนสถานที่สุดท้ายที่พยายามรักษาไว้ซึ่งค่านิยมและความเชื่อถือ ตามแบบโลกเก่า

อย่างไรก็ตาม สิ่งในโลกที่กระจัดกระจาย เสนอให้เห็นอย่างชัดเจนคือ แม้กระทั่งเกาะที่แยก จากแผ่นดินแม่ออกไปอย่างโดดเดี่ยวก็ไม่สามารถต่อต้านกระแสแห่งการพัฒนาได้ ดังจะเห็นได้จากการก่อสร้างทางรถไฟเข้าสู่เกาะซึ่งเป็นชนวนหลักของการเปลี่ยนแปลง การเสียชีวิตลงของปู่จันทร์ แก้วซึ่งเกิดขึ้นช่วงเวลาเดียวกันกับการเข้ามาของรถไฟ อาจจะเป็นสัญลักษณ์หมายถึงการล่มสลาย ของโลกเก่าและการเข้ามาแทนที่ของโลกใหม่ เนื่องจากรถไฟเป็นตัวแปรที่สำคัญในการนำอารยธรรม จากภายนอกเข้ามาสู่ภายในเกาะ ผู้คนที่เคยอยู่บนเกาะต่างอพยพพร้อมเรือออกไปหางานทำในขณะที่ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเริ่มเดินทางเข้ามาชมเกาะมากขึ้น ถึงแม้ว่าการปะทะของวัฒนธรรมสอง กระแสจะทำให้เกิดผลกระทบอย่างมากต่อระบบสังคมและศีลธรรม แต่ดูเหมือนว่าการเปลี่ยนแปลง จะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดและไม่มีใครสามารถหยุดยั้งได้ ภาพลักษณ์หนึ่งที่สำคัญของนวนิยาย เรื่องนี้คือ สายน้ำที่ไม่มีใครรู้ว่าจุดเริ่มต้นและตอนปลายอยู่ ณ ที่ใด ดังที่ผู้เขียนพรรณนาไว้ว่า

... แม่น้ำสายนี้หรือที่น้ำปูมาจากหมู่บ้านคนถือดาบ แม่น้ำสายนี้หรือที่น้ำยามาสู่หมู่บ้านอัน ดามัน แม่น้ำสายนี้หรือที่ร้อยรัดหัวใจพวกเราไว้ในห้วงแห่งอดีต... และแม่น้ำสายเดียวกันนี้หรือ ที่พัด พาพวกเรากระจัดกระจายไปคนละทิศละทาง

เมื่อพิจารณาในระดับของสัญลักษณ์ สายน้ำอาจจะหมายถึงกระแสการเปลี่ยนแปลงของ สังคมที่ไม่มีใครสามารถเข้าไปยุ่งเกี่ยว สายน้ำอาจจะเปรียบเหมือนวิถีแห่งโลกที่ไม่มีปฏิกิริยา ตอบสนองหรือเข้าไปก้าวก่ายในความขัดแย้งของกระแสวัฒนธรรมที่แตกต่าง อาจจะวิเคราะห์ได้ว่า โลกที่กระจัดกระจาย เป็นนวนิยายที่มองเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นกฎธรรมชาติ มนุษย์ไม่มีสิทธิไป หยุดยั้งกระแสการเปลี่ยนแปลงได้ แม้กระทั่งอับดุลฮามิดซึ่งมองเห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย ในช่วงชีวิตและเป็นประจักษ์พยานต่อการก้าวล้ำของกระแสการพัฒนาที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ และจารีตสังคมท้องถิ่น กลับต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้นโดยดุษณี การที่อับดุลฮามิดสิ้นสุดชีวิต ความเป็นมนุษย์และกลายร่างเป็นเต่ากลับสู่ท้องทะเลอาจจะเป็นทางออกทางเดียวที่เขา

เมื่อมองในภาพรวม อาจจะพิจารณาได้ว่า โลกที่กระจัดกระจาย เลือกที่จะใช้รูปแบบสังคมนิยมหัตถกรรมเพื่อนำเสนอการปะทะกันระหว่างโลกเก่าและโลกใหม่ การที่ผู้แต่งเลือกใช้อรรถประกอบที่เกินจริงโดยใช้ตำนานเกี่ยวกับท้องทะเลนั้นเป็นเสมือนการย้อนกลับไปแสวงหาภูมิปัญญาพื้นบ้าน เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนสภาพชีวิตแบบเก่าที่กำลังจะสูญสลายไปท่ามกลางกระแสความเจริญและสภาพสังคมตามแบบโลกาวัตรที่เน้นค่านิยมทางด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ การเลือกใช้รูปแบบสังคมนิยมหัตถกรรมจึงสอดคล้องกับการปะทะกันของกระแสวัฒนธรรมสองขั้วและพยายามโต้ตอบว่าทหกรรมสังคมนิยมที่พยายามสร้างความเป็นอื่นให้กับเรื่องของอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ซึ่งบางครั้งเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง การที่ โลกที่กระจัดกระจาย เลือกใช้รูปแบบสังคมนิยมหัตถกรรมสะท้อนแนวคิดที่ว่า ทหกรรมสังคมนิยมอาจจะไม่ใช่รูปแบบเพียงแค่รูปแบบเดียวที่สามารถใช้เพื่อนำเสนอความจริงในภาวะสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์ซับซ้อนระหว่างกระแสวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

นอกจากนั้นยังมีเรื่องสั้น "แม่ผาแห่งหุบเขา" ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ ซึ่งนับได้ว่าเป็นวรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งที่ใช้รูปแบบสังคมนิยมหัตถกรรม เพื่อนำเสนอปัญหาที่คล้ายคลึงกัน ความขัดแย้งหลักในเรื่องเป็นการปะทะกันระหว่างกระแสการพัฒนาและความต้องการที่จะรักษาไว้ซึ่งตำนานและภูมิปัญญาท้องถิ่น ถ้าปูจันท์แก้วและเกาะในโลกที่กระจัดกระจาย เป็นสัญลักษณ์แทนอารยธรรมท้องถิ่นที่กำลังจะสูญสลาย ใน "แม่ผาแห่งหุบเขา" ตัวแม่ผาหมาและเด็กสาวที่อาศัยในบ้านบนแท่งดินก็คงเป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งเดียวกัน แม่ผาหมาเปรียบเสมือนศูนย์รวมของความเชื่อและไสยศาสตร์ในหมู่บ้านเล็ก ๆ หมู่บ้านหนึ่งที่มีความเจริญกำลังจะเข้าไปถึง คนในหมู่บ้านเชื่อว่าแม่ผาหมาเคยสร้างอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์หลายอย่างขึ้นในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นการช่วยชีวิตผู้ที่ถูกยิงโดยเอนั้วกระดูกกระสุนหรือสามารถอยู่ในกองไฟได้ แม้กระทั่งชื่อของแม่ผาก็เป็นสัญลักษณ์ของโลกเก่า: ชื่อ "หมา" นั้น ให้ความหมายไปในทางที่น่ารัก น่าเอ็นดู เป็นชื่อของคนเก่าแก่ในช่วงศตวรรษที่แล้ว แต่ก็คงไม่เหลือชื่ออยู่ในคนสมัยปัจจุบันอีก

นอกจากนั้น ถ้าเกาะในโลกที่กระจัดกระจาย เป็นสถานที่ที่ถูกคุกคามโดยกระแสการพัฒนา บ้านบนแท่งดินใน "แม่ผาแห่งหุบเขา" ก็เป็นสถานที่ที่กำลังเผชิญการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน เนื่องจากกำลังจะถูกปรับถมที่เพื่อรองรับการก่อสร้าง

กลิ่นอายของสังคมนิยมหัตถกรรมเริ่มตั้งแต่เปิดเรื่อง เมื่อผู้เล่าเรื่องนำเสนอความแตกต่างระหว่างต้นไม้สองชนิด คือ ต้นตะเคียนหินและต้นยางพารา ในขณะที่ต้นยางพารามีผลประโยชน์ทางด้านการค้าและเศรษฐกิจ แต่ไม่ได้มีชีวิตที่ยาวนาน ส่วนต้นตะเคียนหินนั้น เป็นต้นไม้ที่คงทนถาวรมากกว่าและเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างแนบแน่น เพราะชาวบ้านเชื่อว่าในต้นตะเคียนหินว่ามีนางพรายสิงสถิตอยู่ ภาพนางพรายที่ร้องไห้อยู่บนต้นไม้ในขณะที่รถบรรทุกขุดผ่านไบนับว่าเป็นภาพสัญลักษณ์ของสังคมนิยมหัตถกรรมอย่างแท้จริง ที่นำเสนอความขัดแย้งระหว่างโลกเก่าและโลกใหม่ นอกจากเรื่องของความขัดแย้งดังกล่าวที่เห็นเด่นชัดแล้ว ความขัดแย้งของตัวละครหลัก

สองตัวคือ มัดและเล็ก นับว่าเป็นประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่ง เพราะในขณะที่เล็กหลงใหลอยู่กับโลกของแม่เฒ่าหมาและเด็กสาวและพยายามที่จะช่วยพวกเขารักษาแหล่งที่พำนักไม่ให้ถูกกระแสความเจริญทำลายไปนั้น มัดซึ่งเป็นคนที่มีอายุมากกว่าและผ่านประสบการณ์ของชีวิตมากกว่า กลับไม่เห็นด้วยที่เล็กจะพยายามเข้าไปยุ่งเกี่ยวในสถานการณ์นั้น เพราะมัดเห็นว่าเป็นสิ่งไร้ประโยชน์ที่เล็กจะพยายามจะเข้าไปสกัดกั้นกระแสการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ความขัดแย้งระหว่างมัดและเล็กเป็นการจุดชนวนให้คิดถึงความแตกต่างของอุดมการณ์สองแบบในหมู่บ้านที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงไป ในขณะที่เล็กเชื่อถือในอุดมการณ์ของตัวเองที่จะรักษาภูมิปัญญาเก่าอย่างแน่นแฟ้นถึงกับยอมไปช่วยขว้างก้อนหินสกัดรถบรรทุก จนกระทั่งถูกแค้นในเวลาต่อมา มัดกลับพยายามแยกตัวออกจากความขัดแย้งทั้งหมดและใช้ชีวิตอยู่เหนือความขัดแย้งอย่างสันโดษ ในสายตาของผู้เล่าเรื่องแล้ว การที่เล็กเลือกที่จะยึดถือในอุดมการณ์หนึ่งอย่างแน่นแฟ้น นับเป็นการมอบความหมายให้กับชีวิตและทำให้ชีวิตมีคุณค่า ต่างจากมัดที่ไม่ยึดติดกับความเชื่อในภูมิปัญญาท้องถิ่น หากแต่คิดว่าทุกสิ่งทุกอย่างสามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผล

โดยสรุป เรื่องสั้นแม่มัดแห่งหุบเขา นอกจากจะนำเสนอความขัดแย้งระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกระแสความเจริญอย่างตะวันตกแล้ว ยังเสนอแนวความคิดและอุดมการณ์ที่แตกต่างกันสองขั้วของคนที่เผชิญกับการปะทะกันระหว่างกระแสวัฒนธรรมสองกระแสอีกด้วย จากมุมมองผู้เล่าเรื่อง มัดพยายามไม่ยึดติดกับความเชื่อในแบบใด ๆ หากแต่เชื่อมั่นในเหตุผลหรือแนวคิดปฏิบัตินิยมซึ่งมีความเป็น "พอมด" คนหนึ่งที่ไม่ต่างไปจากแม่เฒ่าหมา ดังที่เขาบรรยายว่า:

“มัดบอกว่ากำเนิดของแม่มัดก็เหมือนกำเนิดของศาสนา คือ เริ่มจากความเชื่อเพื่อนำไปสู่ศรัทธา และเรื่องราวปาฏิหาริย์ก็เป็นสิ่งเดียวที่จะตอกหมุดความเชื่อให้ฝังแน่นลงสู่ศรัทธาได้ง่ายที่สุด แต่มัดไม่เคยเชื่อเรื่องราวปาฏิหาริย์ใด ๆ เขาจึงเสมือนเป็นคนไร้ศาสนา ดำเนินชีวิตไปตามวิถีนักคิดของตน ชีวิตของมัดไม่ถึงกับปาฏิหาริย์ แต่ก็ถือได้ว่ามหัศจรรย์”

ความมหัศจรรย์ของมัดอาจอยู่ที่ศรัทธา ในการเลือกปฏิเสธความเชื่อทั้งหมดและอธิบายทุกสิ่งทุกอย่างตามระบบเหตุผล ทำให้สามารถพิจารณาต่อไปได้ว่า ทั้งเหตุผลนิยมและภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างก็เป็นความเชื่อ ดังนั้น จากการนำเสนอเปรียบเทียบตัวละครมัดและเล็กตามแนวสังขนิมมมหัศจรรย์ สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างโลกเก่าและโลกใหม่ แต่ในขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นรากฐานของความเชื่อทั้งสองแบบว่ามีความมหัศจรรย์เท่าเทียมกัน

การศึกษาและทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดสังขนิมมมหัศจรรย์ในงานวิจัยครั้งนี้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสรุปผลการศึกษาและวางรูปแบบการนำเสนอเพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อสำนักประชาชาติไทยที่สามารถเข้าถึงกลุ่มประชาชนเป้าหมายทั่วไป

2.6 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นันทมน เปรมสำราญ (2557) ได้ศึกษาเรื่องเล่าย่อยยทางการเมืองผ่านสัญญนิยมมหัศจรรย์ในผลงานศิลปะร่วมสมัยของศิลปินไทยปี 2557-2560 ผ่านการวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผลงานศิลปะร่วมสมัยของไทยแล้วตีความได้ว่า ผลงานของศิลปินในยุคนี้มีลักษณะสัญญนิยมมหัศจรรย์กล่าวคือ มีมุมมองที่น่าเสนอเรื่องเล่าย่อยยที่ขัดแย้งหรือตอบโต้เรื่องเล่าหลัก คือ วาทกรรมหลักของรัฐบาลทหารและประวัติศาสตร์หรือเหตุการณ์ทางการเมืองในอดีตด้วยมุมมองใหม่ แต่ก็มีบางผลงานที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นซึ่งดำเนินการโดยอ้างวาทกรรมการปฏิรูปประเทศกลับที่ไม่ถูกบรรจุไว้ในประวัติศาสตร์กระแสหลักของประเทศไทย ลักษณะสัญญนิยมมหัศจรรย์ก็ไม่ได้นำเสนอเรื่องเล่าทางการเมืองกระแสหลักเสมอไป แต่เป็นเพียงความสอดคล้องประการหนึ่งที่พยายามนำเสนอด้วยมุมมองการศึกษาในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น

ศราวุฒิ วิสาพรม (2557) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง ประวัติศาสตร์สามัญชนในสังคมไทยสมัยแรกเริ่มรัฐประชาชาติ พ.ศ. 2475-2490 เพื่อศึกษาผลกระทบจากการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ที่มีต่อสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า การปฏิวัตินี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนรูปรัฐไทยจากรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ยุคแรกเริ่มของรัฐประชาชาติ และส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมทำให้ราษฎรสามัญชนเข้าสู่พื้นที่ทางการเมืองผ่านสถาบันการเมืองแบบใหม่เป็นครั้งแรกและทำให้ราษฎรสามัญชนเข้าสู่ระบบราชการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในบริบทที่ระบบราชการเริ่มมีลักษณะเป็นระบบราชการสมัยใหม่อย่างชัดเจนนอกจากนั้นมิติทางเศรษฐกิจและสังคมในช่วงครึ่งหลังทศวรรษ 2470 ทศวรรษ 2480 เกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ราษฎรได้รับความเป็นธรรมมากขึ้น เห็นได้จากการประกาศใช้กฎหมายหลายฉบับรวมทั้งประมวลรัษฎากร และเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้ราษฎรในชนบทมีโอกาสมลิตสินค้าบางชนิดเพื่อขาย และมีการสะสมทุนของนายทุนเชื้อสายจีนทั่วประเทศในบริบทการขยายตัวของเศรษฐกิจนอกกฎหมายและความต้องการสินค้าหลากหลายชนิดจากกองทัพญี่ปุ่นด้านวัฒนธรรมก็เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เพราะรัฐประชาชาติในยุคแรกเริ่มได้เปลี่ยนบทบาททั้งการให้บริการ และการควบคุมราษฎร ทั้งนี้โดยใช้สถาบันต่างๆ อาทิ สถาบันการศึกษา สื่อ หน่วยงานด้านสาธารณสุข ฯลฯ ราษฎรในวงกว้างตอบสนองต่อปฏิบัติการของรัฐ เช่น การเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่จัดโดยภาครัฐ ทำให้เกิดการรับรู้และผลิตซ้ำอุดมการณ์รัฐทั้งในส่วนกลางและในภูมิภาคต่างๆ ขณะเดียวกันก็มีราษฎรบางส่วนที่มีปฏิกิริยาต่อต้านรัฐอยู่ด้วย กิจกรรมทางการเมืองของราษฎรจึงดำเนินไปอย่างคึกคัก และระบบความสัมพันธ์ทางสังคมมีความเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่มีความเสมอภาคมากขึ้นและมีลักษณะสมัยใหม่มากขึ้นด้วย แม้ว่าราษฎรจะยังคงมีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคอย่างจำกัดภายใต้บริบทการปกครองที่ยังไม่เป็นเสรีประชาธิปไตย อย่างเต็มรูปแบบ และสภาวะสงครามโลกครั้งที่สองที่รัฐบาลใช้อำนาจเผด็จการมากยิ่งขึ้น

Singsuwan (2557) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงสังคมกับการเกิดสำนึกท้องถิ่นนิยมของคนอีสาน พ.ศ. 2475- 2500 พบว่า พัฒนาการรัฐไทยเกิดจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ที่มีต่อการเมืองและสังคม ซึ่งการยึดอำนาจจากพระมหากษัตริย์ทำให้คณะราษฎรมีบทบาทและกำหนดความหมายของรัฐขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับการขยายตัวของการเมืองภาคพลเมือง มีการสถาปนารัฐธรรมนูญขึ้นเป็นหลักในการปกครอง ถ่ายโอนอำนาจจากกลุ่มเดิมมาสู่ประชาชนทั่วไปผ่านการเลือกตั้งผู้แทนไปบริหารประเทศ ทำให้สิทธิเสรีภาพของพลเมืองในรัฐเท่าเทียมกัน เป็นการนำความคิด ความต้องการของคนในสังคมไปสู่การสร้างนิยามความหมายของชาติขึ้นมาใหม่ จากที่เคยยึดติดอยู่กับสถาบันกษัตริย์ ให้เปลี่ยนเป็นความหมายว่า บ้านเมืองนี้เป็นของราษฎร ทำให้รัฐเป็นของประชาชน หรือ รัฐประชาชาติ (Nation State)

สุกรี เจริญสุข (2542) อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับเพลงชาติว่า เพลงชาติแสดงถึงความเป็นชาติของประชาชนและแสดงฐานะทางการเมืองว่าเป็นเอกราชไม่ขึ้นแก่ใคร เป็นเครื่องหมายและเป็นกลั่นไอทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ ที่มาของเพลงชาติมี 3 ลักษณะ คือ 1) มาจากเพลงที่ประชาชนมีความศรัทธานิยมชมชอบ เช่น เพลงก็อดเซฟเดอะควีน (God Save The Queen) ของสหราชอาณาจักร เพลง Land der Berge, Land am Strome ของออสเตรีย เป็นต้น 2) เกิดจากความกดดันทางการเมือง จากการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองและวัฒนธรรม เช่น เพลงลามาร์แซแยส (La Marseillaise) ของฝรั่งเศส เพลงชาติไทยของประเทศไทย เป็นต้น และ 3) เกิดขึ้นโดยลัทธิชาตินิยม เช่น ไมเคิล อีแวนโนวิช กลินกา คีตกวีรัสเซีย ได้ประพันธ์เพลงการต่อสู้เพื่อปลุกเร้าให้รักชาติ เกิดความคิดชาตินิยม การใช้เพลงชาติเป็นเครื่องหมายแบ่งแยกดินแดน ศาสนา เชื้อชาติและผลประโยชน์ออกจากกัน ซึ่งแนวคิดนี้ได้แผ่ขยายไปยังกลุ่มเชื้อชาติต่าง ๆ อย่างกว้างขวางและเกิดบทเพลงปลุกเร้าให้เกิดความรักชาติมากขึ้นจากคีตกวีต่างๆ

โดยสรุปจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ทราบพัฒนาการของรัฐไทยและความพยายามสร้างสำนึกพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับการสื่อสารทางการเมืองและการสร้างแนวคิดชาตินิยมผ่านระบบการเมืองการปกครอง ซึ่งที่ผ่านมายังไม่สามารถบรรลุผลสัมฤทธิ์ในการสร้างสำนึกประชาชาติได้ ด้วยเหตุผลที่สำคัญคือ การขาดเนื้อหาและการสื่อสารที่สามารถเข้าถึงประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ได้ ดังนั้นการดำเนินการวิจัยสร้างสรรค์ในครั้งนี้ จึงศึกษาเพื่อสร้างสรรค์บทวาทศิลป์ที่สร้างความเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนาให้เกิดสำนึกประเทศไทย โดยเลือกนำเสนอบทสรุปในแนวทางสังคมนิยมทศวรรษอันจะทำให้เกิดการรับรู้ความจริงแบบเหนือความเป็นจริงเพื่อส่งผ่านไปสู่กลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นประชาชนทั่วไปในประเทศไทย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการโครงการวิจัยสร้างสรรค์บทวรรณศิลป์ 8 มิติ เพื่อสร้างสำนึกประชาชนไทย ชุด “กว่าจะมาเป็นไทย นั้น” ในครั้งนี้ ดำเนินการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจความรู้เกี่ยวกับชาติไทยที่ปรากฏอยู่ในตำราเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทย ศึกษาวาทกรรมที่ใช้ในการสื่อสารสร้างสำนึกประชาชนชาติในเพลงชาติไทยและนำเสนอทวาทศิลป์เพื่อสร้างสำนึกประชาชนไทย โดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลทุติยภูมิด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร ส่วนข้อมูลขั้นต้น เก็บจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ 8 มิติ จำนวน 8 ราย และนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 ราย เพื่อรับรองผลการวิจัย

สำหรับในการดำเนินงานในกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) นั้น ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัยเชิงเอกสารในการรวบรวมข้อมูล เพื่อให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ของแนวความคิดความเป็นชาติ แนวคิดชาตินิยม หรือความเป็นรัฐชาติ ซึ่งเป็นกระบวนการปลูกฝังความรู้สึก และแนวความคิดปลูกใจ ผ่านเพลงชาติไทยฉบับปัจจุบัน ซึ่งในการค้นคว้าข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Data) จากหนังสือ บทความทางวิชาการ วารสาร วิทยานิพนธ์ รวมถึงเว็บไซต์ทางการที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้อง มาใช้วิเคราะห์ควบคู่ไปกับการศึกษาเนื้อหาในหนังสือเรียนวิชาประวัติศาสตร์ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในระดับช่วงชั้นที่ 4 หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์มาเรียบเรียงและนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ในการเลือกระเบียบวิธีวิจัยนั้น นาย โพธิ์สีตา (2559 หน้า 60-89) อธิบายว่า กรณีการเลือกระเบียบวิธีวิจัยเป็นเครื่องมือรับใช้กระบวนการทัศน์ และกระบวนการทัศน์เป็นระบบความเชื่อพื้นฐานที่จะชี้้นำการค้นคว้าวิจัยว่าจะเลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ หรือเชิงคุณภาพ ซึ่งถ้าหากนักวิจัยมีความเชื่อว่าธรรมชาติของความรู้ความจริงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมา มีหลากหลายคุณสมบัติขึ้นอยู่กับบริบท ผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้เป็นสองส่วนที่ไม่สามารถแยกจากกันได้ และมีอิทธิพลต่อกันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง นักวิจัยต้องเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงกับปรากฏการณ์ เพื่อค้นหาความรู้ความจริง และจุดมุ่งหมายของงานวิจัยคือการพัฒนาความรู้ที่จำเพาะ เพื่อนำไปใช้กับกรณีที่ศึกษาในเบื้องต้นเช่นนี้ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีกระบวนการทัศน์ความเชื่อแบบกระบวนการทัศน์ธรรมชาติ กระบวนการทัศน์ใหม่ หรือกระบวนการทัศน์ทางเลือก

(Alternative paradigm) ซึ่งหมายถึง แนวทางที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดกระแสทางเลือก และจากปรัชญาหลายสำนัก เช่น ปรัชญาการณวิทยา (phenomenology) แนวคิดทฤษฎีนิเวศวิทยา วัฒนธรรม แนวคิดทุนทางสังคม แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม แนวคิดการมีส่วนร่วม เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุภางค์ จันทวานิช (2559 หน้า 12-15) ให้ความเห็นในลักษณะเดียวกันว่า การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาปรากฏการณ์สังคม จากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงในทุกมิติ เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อมนั้น เป็นการแสวงหาความรู้โดยเน้นความสำคัญของข้อมูลด้านความรู้สึคนึกคิดการให้ความหมายหรือการให้คำนิยามสถานการณ์ต่างๆ ตลอดจนการกำหนดค่านิยม และอุดมการณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์นั้น ๆ การวิจัยชนิดนี้เป็นการศึกษาติดตามระยะยาว และใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลแบบการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยมากกว่าการใช้สถิติตัวเลข

ผู้วิจัยมีความเชื่อในกระบวนทัศน์การวิจัยกระแสทางเลือก (Alternative Research paradigm) ซึ่งเป็นกระบวนทัศน์การวิจัยที่มีเป้าหมายเพื่อเรียนรู้กระบวนการและปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสังคมตามสภาพความเป็นจริง (ชาย โพธิ์สีดา, 2559) เป็นกระบวนการที่ยืดหยุ่นตามสถานการณ์ ตัวผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นเครื่องมือวิจัยชิ้นสำคัญในการเก็บรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูล และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการที่แตกต่างไปจากงานวิจัยเชิงปริมาณ จึงเลือกใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกำหนดขอบเขตวิธีการดำเนินการและเครื่องมือวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

- 3.1 ขอบเขตและขั้นตอนดำเนินการวิจัย
 - 3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 3.3 การหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัย
 - 3.4 ข้อพิจารณาด้านจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
 - 3.5 ข้อคำนึงด้านการคัดลอกผลงานวิจัย
 - 3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล
 - 3.8 การนำเสนอผลวิจัย
 - 3.9 แผนปฏิบัติการวิจัย
- รายละเอียดแต่ละหัวข้อมีดังนี้

3.1 ขอบเขตและพื้นที่ในการศึกษาวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบองค์ความรู้เกี่ยวกับชาติไทย 8 มิติ คือ มิติภูมิศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ นิติศาสตร์ วัฒนธรรมศาสตร์ และมิติทางศึกษาศาสตร์ รวมทั้งการตีความวาทกรรมที่ใช้สื่อสารสร้างสำนึกประชาไทยที่ปรากฏอยู่ในเพลงชาติไทย และนำเสนอเพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ไทย วิธีวิทยาการวิจัยที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการเก็บข้อมูลให้บรรลุวัตถุประสงค์ คือวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารหรือการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) ทบทวนวรรณกรรม หนังสือ ตำราเรียน บทความวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและศึกษาเนื้อหาจากตำราเรียนวิชาประวัติศาสตร์ชาติไทย จำนวน 5 เล่ม การเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และกระบวนการประชุมสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อร่วมอภิปรายสร้างข้อสรุป ในประเด็นความสอดคล้องของเนื้อหา นำเสนอผู้คุณวุฒิพิจารณารับรองผลการวิจัย โดยรายละเอียดการดำเนินงานทั้ง 6 ขั้นตอน มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การรวบรวมเอกสาร เนื้อหา ทฤษฎี แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ แนวคิดชาตินิยม แนวทางการสอนประวัติศาสตร์ แนวคิดการสร้างวาทกรรม แนวคิดวาทกรรมสร้างชาติ แนวคิดจิตสำนึกความเป็นชาติ แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นไทย เพื่อนำมาใช้สร้างเครื่องมือวิจัยและใช้เป็นกรอบในการศึกษาเพื่อสร้างสำนึกประชาชาติ

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) เป็นการเตรียมตัวทั้งก่อนและระหว่างเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม วิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยจากหลายแหล่งเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน ศึกษาคนควาเอกสาร ตำราทางวิชาการ เอกสารทางราชการ งานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในประเด็นที่ตั้งไว้ อาทิ แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ แนวคิดเกี่ยวกับชาตินิยม แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรมสร้างชาติ แนวคิดจิตสำนึกความเป็นชาติ แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นไทย เพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญที่วางไว้สำหรับนำมาอ้างอิงเป็นข้อค้นพบ (findings) ทำให้ผลงานการวิจัยเกิดความน่าเชื่อถือ (reliability) และความแม่นยำ (Validity) และนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อสำหรับสร้างแบบสัมภาษณ์สำหรับจัดเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างเครื่องมือวิจัย ซึ่งประกอบด้วย แบบวิเคราะห์เนื้อหาเอกสาร แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบบประชุมสนทนากลุ่ม ดำเนินการสร้างเครื่องมือวิจัยโดยนำผลการศึกษาจากการสังเคราะห์เอกสารมาเป็นกรอบการศึกษาวิจัย จัดทำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ราย เพื่อทำการ

ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เมื่อผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อความกับวัตถุประสงค์การวิจัยและดำเนินการปรับแก้ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้ว จึงนำมาใช้เป็นเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์ได้ และเตรียมเค้าโครงสรุปผลจากสัมภาษณ์เชิงลึกมาใช้ในการจัดประชุมสนทนากลุ่ม

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นตอนการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 8 คน โดยใช้เครื่องมือวิจัย คือแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น ดำเนินการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposeful Selection) จากผู้ที่มีคุณลักษณะเฉพาะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีความเข้าใจในศาสตร์แขนงต่างๆ 8 ด้าน อย่างน้อยด้านละ 1 ราย คือด้านภูมิศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ นิติศาสตร์ วัฒนธรรมศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ซึ่งเป็นผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป ในศาสตร์ด้านนั้น ๆ หรือมีประสบการณ์ทำงาน ประสบการณ์การสอนไม่น้อยกว่า 10 ปี นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มาสรุปเนื้อหาในเชิงพรรณนาอย่างมีระบบตรงตามแต่ละประเด็นที่ศึกษา

ขั้นตอนที่ 5 นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) สังเคราะห์เนื้อหา (Synthesis) และสรุปผลโดยผู้วิจัย ในลักษณะความเรียงและดำเนินการจัดประชุมสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาและสร้างบทสรุปเกี่ยวกับองค์ประกอบความเป็นมาของชาติไทยใน 8 มิติ โดยจัดการข้อมูลในรูปแนวคิดตามโครงสร้างต่าง ๆ ให้เป็นหมวดหมู่ และนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิในศาสตร์ต่างๆ 8 ศาสตร์ให้การรับรองผลการวิจัยตามเนื้อหาที่ได้ทำการศึกษา

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลงานวิจัยอย่างมีระบบตรงตามประเด็นที่ศึกษาและปรับแก้รายงานผลการวิจัยตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ เขียนรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์เผยแพร่ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กำหนดต่อไป

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยจากการศึกษาเนื้อหา ทฤษฎี แนวคิดต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และจำแนกว่าควรสร้างเครื่องมือด้านใดบ้างให้สอดคล้องกับลักษณะของข้อมูลที่ต้องการ และได้จัดทำเครื่องมือในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

3.2.1 แบบวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาการจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยที่อยู่ในหนังสือเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทยในระดับช่วงชั้นที่ 4 และตารางวิเคราะห์หาทฤษฎีที่ใช้ในการสื่อสารสร้างจิตสำนึกประเทศไทยที่ปรากฏอยู่ในเพลงชาติไทย เมื่อดำเนินการจัดทำร่างแบบวิเคราะห์เนื้อหาแล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้คำแนะนำรวมทั้งข้อเสนอเพิ่มเติม ก่อนดำเนินการปรับปรุงแก้ไข พร้อมทั้งตรวจสอบความสมบูรณ์ก่อนนำไปใช้

3.2.2 แบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก มีวิธีการพัฒนาเครื่องมือ มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การศึกษาข้อสรุปจากการวิจัยเอกสาร และนำมาจัดทำโครงสร้างแบบสัมภาษณ์
- 2) ตรวจสอบความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์และเสนอที่ปรึกษาโครงการวิจัย เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง เหมาะสมของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์การวิจัย
- 3) นำแบบสัมภาษณ์เสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน (รายนามตามที่ปรากฏในภาคผนวก) เพื่อให้ช่วยตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา (Content Validity)
- 4) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์และพัฒนาให้ครบถ้วนเหมาะสมตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ก่อนนำไปใช้ในการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัยต่อไป

3.3 การหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีกระบวนการและขั้นตอนในการตรวจสอบคุณภาพ ดังนี้

1. การตรวจสอบความถูกต้องด้วยตนเอง ก่อนนำเครื่องมือวิจัยไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบความครบถ้วนของข้อคำถามและความตรงประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย ตรวจสอบความถูกต้องของการพิมพ์ การจัดหน้า การเรียงหน้า และตรวจสอบคำชี้แจงต่าง ๆ เพื่อเป็นการทบทวนความเข้าใจอย่างกับตัวผู้วิจัยเองอย่างถ่องแท้
2. การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้เชี่ยวชาญที่มีคุณลักษณะ คุณวุฒิ ประสบการณ์สอดคล้องกับงานวิจัยในครั้งนี้ โดยในการติดต่อประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้ประสานงาน นัดแนะวันเวลา พร้อมกำหนดนัดเวลารับ ส่งแบบสัมภาษณ์อย่างชัดเจนและนำเรียนผู้บริหารวิทยาลัยเพื่อขออนุมัติดำเนินการตามระเบียบขั้นตอนของทางราชการ ซึ่งเมื่อได้รับเครื่องมือวิจัยกลับมาแล้วได้ดำเนินการปรับปรุงข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและจัดทำต้นฉบับของเครื่องมือที่ครบถ้วนสมบูรณ์พร้อมทั้งตรวจทานพิสูจน์อักษรความอีกครั้งหนึ่งจนแน่ใจว่าเป็นเครื่องมือวิจัยที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ในส่วนการหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ซึ่งหมายถึงคุณภาพของเครื่องมือวิจัยที่สร้างขึ้นเพื่อใช้วัดคุณลักษณะพฤติกรรม เนื้อหาสาระที่ต้องการวัดได้อย่างถูกต้อง ครบคลุม มีประสิทธิภาพและวัดได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง (สมชาย วรกิจเกษมสกุล, 2553) โดยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน พิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Item Objective Congruence) ระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ที่กำหนด ทั้งนี้ได้พิจารณาเลือกใช้ข้อคำถามที่มีค่าความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ส่วนข้อคำถามที่มีค่าไม่ถึง 0.5 ถือว่าใช้ไม่ได้ ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขใหม่ โดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้อง ดังนี้

- +1 เมื่อมีความมั่นใจว่าข้อถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์
- 0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือไม่
- 1 เมื่อแน่ใจว่าข้อถามไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

3.4 ข้อพิจารณาด้านจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ผู้วิจัยได้คำนึงถึงจริยธรรมในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนในทุกประเด็น จึงได้เตรียมความพร้อมก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัย โดยดำเนินการยื่นโครงการวิจัยเพื่อขอรับการพิจารณารับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ต่อหน่วยจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา เพื่อให้การพิจารณารับรองก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัย ซึ่งหลังการตรวจสอบความสมบูรณ์ของเอกสารประกอบการยื่นขอพิจารณารับรองแล้ว หน่วยจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ได้กำหนดเลขที่โครงการวิจัยคือ HE-RDI-NRRU.095/2564 และนำโครงการวิจัยเสนอต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ซึ่งคณะกรรมการฯ มีมติรับรองโดยให้ผู้วิจัยปรับปรุงเพิ่มเติมกิจกรรม/ขั้นตอนดำเนินการวิจัยอีกเล็กน้อย ในประเด็นคำชี้แจงต่ออาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย เมื่อผู้วิจัยได้ดำเนินการตามข้อเสนอแนะอย่างครบถ้วนเรียบร้อยแล้ว จึงได้ออกหนังสือรับรองโครงการวิจัย ให้สามารถเริ่มดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไปได้

สำหรับการเก็บข้อมูลประกอบการวิจัยนั้น ประเด็นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยได้ประสานงานขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ก่อนทำการสัมภาษณ์จริง และได้แจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยก่อนการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักทุกคน โดยที่ผู้วิจัยได้เปิดเผยข้อมูลตามที่ผู้ให้ข้อมูลอนุญาตเท่านั้น นอกจากนั้นยังได้ขออนุญาตในการนำรูปภาพ และข้อความมานำเสนอในงานวิจัยส่วนในรายละเอียดของข้อมูลที่ไม่สามารถเปิดเผยได้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บไว้เป็นความลับ โดยไม่มีการเผยแพร่ต่อแต่อย่างใด

3.5 ข้อคำนึงด้านการคัดลอกผลงานวิจัย

ผู้วิจัยได้พิจารณาถึงประเด็นการดำเนินการวิจัยที่อาจเกิดกรณีการนำผลงานอื่นมาใช้อ้างอิงในงานวิจัยที่ขาดการอ้างอิงที่ถูกต้องครบถ้วน จึงได้วางแผนดำเนินงานโดยมีการตรวจสอบการดำเนินการเป็นระยะ โดยขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาทำความเข้าใจนิยามของการคัดลอกผลงาน plagiarism อย่างชัดเจน
2. ใส่ข้อความอ้างอิงจากแหล่งข้อมูลอย่างถูกต้องวิธีตามรูปแบบที่สถาบันฯ กำหนด
3. นำเสนอแนวความคิด สำนวนของผู้วิจัยเองให้เห็นปรากฏเป็นที่ประจักษ์
4. นำส่งโครงร่างงานวิจัยให้สถาบันฯ ช่วยตรวจสอบโดยใช้เครื่องมือตรวจสอบ plagiarism ออนไลน์ ที่สถาบันฯ มีใบอนุญาต (license) อยู่ เพื่อความมั่นใจในสัดส่วนความซ้ำซ้อนของงานวิจัยที่ต้องไม่มีสัดส่วนเกินกว่าที่สถาบันฯ กำหนด

3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยสร้างสรรค์บทวรรณศิลป์ 8 มิติ เพื่อสร้างสำนักประเทศไทย ชุด “กว่าจะมาเป็นไทยนั้น” ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการและขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการวิจัย และสามารถตอบคำถามของการวิจัยได้ครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเอกสาร ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลทุติยภูมิ จากที่มีการรวบรวมไว้แล้วในช่องทางต่างๆ โดยการกำหนดข้อมูลที่ต้องการ โดยวิเคราะห์จากสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในบทความ วารสารวิชาการ สืบค้นข้อมูลจาก Internet และงานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้ในแง่มุมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม (Field Research) เพื่อค้นหาสภาพความมีอยู่ของความรู้ในการสื่อสารเพื่อสร้างสำนักประเทศไทย ซึ่งได้มาจากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) จำนวน 8 คน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ใช้วิธีการจดบันทึกการสัมภาษณ์ และการบันทึกเสียง และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ พร้อมทั้งแยกแยะจับประเด็น ตัดคำที่ไม่เหมาะสม และไม่เกี่ยวข้องกับการวิจัยออกไป เพื่อให้ข้อมูลนั้นเป็นไปวิเคราะห์ตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ขั้นตอนที่ 3 การจัดทำร่างข้อมูลเพื่อเตรียมจัดประชุมสนทนากลุ่ม

ขั้นตอนที่ 4 การรับรอง ยืนยัน และนำเสนอ โดยผู้คุณวุฒิ จำนวน 8 ท่าน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อรับรองและยืนยันความสอดคล้องของเนื้อหา

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยเรื่อง “กว่าจะมาเป็นไทย นั้น” ในครั้งนี้ มีขั้นตอนดังนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากการรวบรวมเอกสาร และจากการศึกษาภาคสนาม
2. การวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ และการจัดสนทนากลุ่ม โดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยกระบวนการจำแนกประเภทข้อมูล (Typological analysis) จำแนกชนิดในเหตุการณ์โดยไม่ใช้ทฤษฎี แต่ใช้ความรู้จำแนกข้อมูลเป็นประเภท วิเคราะห์หาความสัมพันธ์แต่ละประเภทที่มีต่อกัน
3. เตรียมทำการตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ วิธีตีความสร้างข้อสรุป จากข้อมูลที่เป็นรูปธรรม หรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น แล้วตีความสร้างบทสรุป แต่หากข้อสรุปนั้นยังไม่ได้รับการตรวจสอบก็ถือว่า ผลที่ได้เป็นสมมุติฐาน หากได้รับการยืนยันก็ถือว่าเป็นข้อสรุปได้ ในการที่ข้อสรุปไม่ได้รับการยืนยันนั้น เรียกว่าสมมุติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis) เช่น สมมุติฐานที่อาจตั้งขึ้นจากการพิจารณาข้อมูลเบื้องต้น จากนั้นจึงศึกษารวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม
4. การสรุปข้อมูลการวิจัยจากการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ของข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสาร (documentary research) นำมาจำแนก วิเคราะห์ และประมวลผลข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดไว้ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) นำมาจัดเป็น Category ตามวิธีการวิเคราะห์ของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยพิจารณาประเด็นหลักหรือแบบแผนหลัก (major themes) ที่ได้จากการสัมภาษณ์และนำมาพิจารณา แบ่งแยกออกเป็นประเด็นย่อย (sub-themes) และหัวข้อย่อย (categories) และตีความสร้างบทสรุปไปสู่การสรุปข้อค้นพบจากผลงานการวิจัย และจัดทำข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

3.8 การรับรองและนำเสนอผลการวิจัย

งานวิจัยกว่าจะมาเป็นไทยนั้น เป็นงานวิจัยที่เก็บข้อมูลเชิงเอกสาร ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาจากหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ไทยและตีความวาทกรรมที่ปรากฏอยู่ในเพลงชาติไทย การนำเสนอข้อมูลในการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้ผลการรับรองจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในมิติต่างๆ จำนวน 8 มิติ ประกอบด้วย คือ มิติภูมิศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ นิติศาสตร์ วัฒนธรรมศาสตร์ และมิติทางศึกษาศาสตร์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทำงานมาในด้านที่เกี่ยวข้องไม่ต่ำกว่า 10 ปี จำนวนทั้งสิ้น 8 ราย (รายนามดังปรากฏที่ภาคผนวก) สรุปผลการวิจัยนำเสนอเพื่อเผยแพร่ โดยใช้ตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่ตั้งไว้ จน

เป็นผลงานวิจัยสร้างสรรค์บทวรรณศิลป์เพื่อส่งเสริมสำนักประชาชนไทย ชุด “กว่าจะมาเป็นไทย นั้น” ในครั้งนี้

3.9 แผนปฏิบัติการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดแผนปฏิบัติการวิจัยและกำหนดระยะเวลาดำเนินการ ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2563 ถึง 15 กันยายน 2564 ดังรายละเอียดที่ปรากฏในตารางนี้

แผนปฏิบัติการวิจัย												
แผนงาน/กิจกรรม	ปีงบประมาณ 2564											
	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.
1. วางแผนดำเนินการวิจัย จากเค้าโครงของงานที่ผ่านการพิจารณาแล้ว	↔											
2. ทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		↔										
3. ดำเนินการสร้างและพัฒนา เครื่องมือที่ใช้ในการสร้างสรรค์				↔								
4. นำเสนอคณะกรรมการฯ เพื่อขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์					↔							
5. ดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัย จัดสนทนากลุ่ม การสรุปผลการวิเคราะห์ และเขียนรายงานการวิจัย						↔						
6. นำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อรับรองผลการวิจัย									↔			
7. จัดทำต้นฉบับเผยแพร่ตาม เกณฑ์ที่สถาบันฯ กำหนด											↔	
8. การสรุปรายงานผล การดำเนินงานโครงการฯ												↔

ตารางที่ 3.1 แผนปฏิบัติการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับชาติไทยใน 8 มิติ คือ มิติภูมิศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ นิติศาสตร์ วัฒนธรรมศาสตร์ และมิติทางศึกษาศาสตร์ เพื่อศึกษาวาทกรรมสำหรับใช้สื่อสารสร้างสำนึกประชาชนไทยที่ปรากฏอยู่ใน เพลงชาติไทย และเพื่อสร้างสรรค์บทประพันธ์วาทศิลป์สำหรับส่งเสริมสำนึกสำหรับสืบต่อปณิธาน สืบสาน รักษาและต่อยอดสำหรับประชาชนชาติไทย ซึ่งดำเนินการโดยวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บ ข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนประวัติศาสตร์ และจากหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ไทยในช่วงชั้นที่ 4 ส่วนการดำเนินการภาคสนามเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็น ผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่างๆ 8 ด้านและการจัดประชุมสนทนากลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อสรุปผลการวิจัย ซึ่งในการเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลตามเป็นลำดับตามหัวข้อ ดังต่อไปนี้

4.1 องค์ความรู้เกี่ยวกับชาติไทย 8 มิติ

4.2 วาทกรรมสร้างสำนึกประชาชนชาติไทยในเพลงชาติไทย

4.3 บทวาทศิลป์เพื่อส่งเสริมสำนึกประชาชนชาติไทย

4.1 ความรู้เกี่ยวกับชาติไทย 8 มิติ

องค์ความรู้เกี่ยวกับชาติไทยใน 8 มิติ คือ มิติภูมิศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ นิติศาสตร์ วัฒนธรรมศาสตร์และมิติทางศึกษาศาสตร์ ซึ่งได้ดำเนินการ ศึกษาจากตำราเรียนวิชาประวัติศาสตร์ในระดับช่วงชั้นที่ 4 พบว่าเนื้อหาโดยสรุป มีดังนี้

ความหมายของวิธีการทางประวัติศาสตร์

วิธีการทางประวัติศาสตร์ หมายถึง วิธีการหรือขั้นตอนต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า วิจัย เกี่ยวกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอาศัยจากหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นสำคัญ ประกอบกับหลักฐานอื่นๆ เช่น ภาพถ่าย แลบบันทึกละเอียด วิดีทัศน์ หลักฐานทางโบราณคดี เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้สามารถฟื้นอดีตหรือจำลองอดีตขึ้นมาใหม่ ได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์และเกิดความน่าเชื่อถือ

ความสำคัญของวิธีการทางประวัติศาสตร์

วิธีการทางประวัติศาสตร์มีความสำคัญ คือ ทำให้เรื่องราว กิจกรรม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์มีความน่าเชื่อถือ มีความถูกต้องเป็นความจริง หรือใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด เพราะได้มีการศึกษาอย่างเป็นระบบ อย่างมีขั้นตอน มีความระมัดระวัง รอบคอบ โดยผู้ได้รับการฝึกฝนในระเบียบวิธีการทางประวัติศาสตร์มาดีแล้ว

สำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ มีปัญหาที่สำคัญอยู่ประการหนึ่ง คือ อดีตที่มีการฟื้นหรือจำลองขึ้นมาใหม่นั้น มีความถูกต้อง สมบูรณ์และเชื่อถือได้เพียงใด รวมทั้งหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่ใช่ลายลักษณ์อักษรที่นำมาใช้ เป็นข้อมูลนั้น มีความสมบูรณ์มากน้อยแค่ไหน เพราะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์มีอยู่มากมายเกินกว่าที่จะศึกษาหรือจดจำได้หมด แต่หลักฐานที่ใช้เป็นข้อมูลอาจมีเพียงบางส่วน ดังนั้น วิธีการทางประวัติศาสตร์จึงมีความสำคัญเพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ หรือผู้ฝึกฝนทางประวัติศาสตร์จะได้นำไปใช้ด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง ไม่ลำเอียงและเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ

ประโยชน์ของวิธีการทางประวัติศาสตร์

วิธีการทางประวัติศาสตร์มีประโยชน์ทั้งต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ทำให้ ได้ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่น่าเชื่อถือ ประโยชน์อีกด้านหนึ่ง คือ ผู้ที่ได้รับการฝึกฝนการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์จะทำให้เป็นคนละเอียด รอบคอบ มีการตรวจสอบเรื่องราวที่ศึกษา รวมทั้งนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยจะทำให้เป็นผู้รู้จักทำการประเมินเหตุการณ์ต่างๆ มีความน่าเชื่อถือเพียงใด หรือก่อนจะเชื่อถือข้อมูลของใคร ก็นำวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปตรวจสอบก่อน

ความเป็นมาเกี่ยวกับชนชาติไทย

ในด้านภูมิศาสตร์ มีความเชื่อว่า มนุษย์อยู่อาศัยอย่างถาวรในอาณาเขตประเทศไทยปัจจุบัน มาแล้ว ประมาณ 40,000 ปี เดิมชาวมอญ เขมรและมลายูปกครองพื้นที่นี้ โดยมีอาณาจักรใหญ่ เช่น พุณาน ทวารวดี ศรีสุทโธชัย จักรวรรดิเขมร ตามพรลิงก์ เป็นต้น ส่วนบรรพบุรุษไทยสยามปัจจุบัน จัดอยู่ในกลุ่มชาวไท-ไต เป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่ในแถบเดียนเบียนฟู ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 5 ถึง 8 และเริ่มเข้ามาอยู่อาศัยในอาณาเขตประเทศไทยปัจจุบันในคริสต์ศตวรรษที่ 11 รัฐของชาวไทเกิดขึ้นจำนวนมากในคริสต์ศตวรรษที่ 13 ประมาณปี 1780 พ่อขุนบางกลางหาว รวบรวมกำลังกบฏต่อเขมร และตั้งอาณาจักรสุโขทัย ส่วนด้านเหนือขึ้นไป พญามังราย ทรงตั้งอาณาจักรล้านนาในปี 1839 มีศูนย์กลางอยู่ที่เชียงใหม่ ทรงรวบรวมแคว้นในแถบลุ่มแม่น้ำปิง ส่วนบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ตอนล่างมีการตั้งสหพันธรัฐในบริเวณเพชรบุรี สุพรรณบุรี ลพบุรีและอยุธยาในคริสต์ศตวรรษที่ 11 นักประวัติศาสตร์กระแสหลักมักเลือกนับสุโขทัยเป็นราชธานีแห่งแรกของคนไทย

อาณาจักรอยุธยาก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 1893 ต่อมาเป็นใหญ่แทนจักรวรรดิเขมร และแทรกแซงอาณาจักรสุโขทัยอย่างต่อเนื่องจนสุดท้ายถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอยุธยา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงจัดการปกครองโดยแบ่งพลเรือนกับทหารและจตุสดมภ์ซึ่งบางส่วนใช้สืบมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และทรงริเริ่มระบบเจ้าขุนมูลนาย ทำให้ประชากรส่วนใหญ่เป็นไพร่ใช้แรงงานปีละ 6 เดือน กรุงศรีอยุธยาเริ่มติดต่อกับชาติตะวันตกเมื่อ พ.ศ. 2054 หลังจากนั้นในปี 2112 กรุงศรีอยุธยาตกเป็นประเทศราชของราชวงศ์ตองอูแห่งพม่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงประกาศอิสรภาพในอีก 15 ปีให้หลัง กรุงศรีอยุธยายังติดต่อกับชาติตะวันตก จนรุ่งเรืองถึงขีดสุดในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ความขัดแย้งภายในติด ๆ กันหลายรัชกาลในราชวงศ์บ้านพลูหลวง และการสงครามกับราชวงศ์คองบอง (อลองพญา) จนส่งผลให้เสียกรุงครั้งที่สองเมื่อปี 2310 หลังจากนั้นบ้านเมืองแตกออกเป็นชุมนุมต่าง ๆ เจ้าตากทรงรวบรวมแผ่นดินและขยายอาณาเขต หลังเกิดความขัดแย้งช่วงปลายรัชกาล พระองค์และพระราชโอรสทั้งหลายทรงถูกสำเร็จโทษโดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ผู้สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นในปี 2325

การพัฒนาราชอาณาจักรสยามในรัชกาลที่ 5 ไม่ได้เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ คือ สังคมเข้าสู่สมัยใหม่เร็วช้าไม่เท่ากัน ทำให้เกิดช่องว่างทางสังคม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ครองราชย์ 2453–2468) ทรงสร้างให้เกิดสำนึกความเป็นชาติน้อยก็ในหมู่ชนชั้นนำ ในปี 2454 ทรงตั้งกองเสือป่าซึ่งสมาชิกหลุดพ้นจากกรอบราชการและนับถือประมุข ในปีเดียวกัน เกิดเหตุการณ์คณะนายทหารชั้นผู้น้อยคบคิดกันเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยมีแนวคิดต่อต้านสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่ยังไม่ทันวางแผนเสร็จก็ถูกจับได้เสียก่อน พระองค์ทรงตอบโต้ด้วยการแต่งตั้งเสนาบดีซึ่งเป็นข้าราชการที่ได้รับการศึกษาในทวีปยุโรป ทรงตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหางบประมาณขาดดุลและทรงใช้วิธีประชาสัมพันธ์และโฆษณาชวนเชื่อซึ่งใช้มาจนสิ้นรัชกาลคือ ทรงใช้พระปริชาทางวรรณศิลป์เผยแพร่พระราชนิพนธ์ทางสื่อต่าง ๆ โดยย้าแนวคิดสำคัญส่งเสริมวิถีชีวิตแบบตะวันตก ทรงริเริ่มธรรมเนียมอย่างตะวันตก เช่น นามสกุล กีฬาที่เล่นเป็นหมู่คณะโดยเฉพาะอย่างยิ่งฟุตบอล ธรรมเนียมผัวเดียวเมียเดียว ทรงส่งเสริมการศึกษาแผนใหม่ โดยสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปี 2459 และทรงให้การศึกษาระดับประถมเป็นภาคบังคับ ทั้งยังทรงเผยแพร่แนวคิดชาตินิยมทางการเมืองและชาตินิยมทางเศรษฐกิจที่ประสงค์ให้กำจัดอิทธิพลของชาวจีนในเศรษฐกิจสยาม ทรงพยายามส่งเสริมให้ราษฎรรู้จักสมาคมกันโดยไม่แบ่งวรรณะ รู้จักตัดสินโดยยึดหลักเสียงข้างมาก และกระตุ้นการอภิปรายสาธารณะในสื่อต่าง ๆ ด้านกิจการทหาร ทรงจัดหาเรือรบที่ทันสมัยและในปี 2460 ราชสำนักเล็งเห็นว่าการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่หนึ่งอาจก่อให้เกิดประโยชน์ในการเลิกสนธิสัญญาไม่เป็นธรรม จึงประกาศสงครามกับฝ่ายมหาอำนาจกลางในวันที่ 22 กรกฎาคม 2460 ผลทำให้ชาติตะวันตกยอมแก้ไขสนธิสัญญาในช่วงปี 2463–2469 ให้สยามได้รับอิสระในการจัดเก็บภาษี

อากรและยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการปกครองจะทำให้สยามพินาศล่มจมจึงปฏิเสธข้อเสนอแนะให้ใช้ระบอบรัฐธรรมนูญเสียทุกครั้ง ในด้านเศรษฐกิจ รายได้ของรัฐที่ลดลงจากราคาผลผลิตการเกษตรที่ตกต่ำ และรายจ่ายส่วนพระองค์ที่เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ งบประมาณจึงขาดดุลเช่นนี้ไปจนสิ้นรัชกาล ทำให้ต้องมีการกู้เงินต่างประเทศมาเป็นระยะ ๆ

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (ครองราชย์ 2468–78) บ้านเมืองเต็มไปด้วยความไม่สงบและปัญหาเศรษฐกิจ ความพยายามลดงบประมาณทำให้เกิดการทะเลาะกันในห้องข้าราชการทำให้เกิดภาพไร้ประสิทธิภาพ หนังสือพิมพ์สะท้อนความคิดเห็นของมหาชนวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล พระองค์ทรงเร่งสถาปนาอภิรัฐมนตรีสภาเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจเฉพาะหน้า พระองค์ยังทรงมีแนวคิดทดลองประชาธิปไตยในสยาม อย่างไรก็ตาม ความพยายามให้ทดลองการปกครองตนเองระดับเทศบาลมีผลเล็กน้อยจนมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ช่วงคริสต์ทศวรรษ 1920 มีกลุ่มนักเรียนต่างประเทศซึ่งมีแนวคิดต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ที่โดดเด่นได้แก่ ปรีดี พนมยงค์ และแปลก ชิตตะสังคะ เริ่มพบปะกันอย่างลับ ๆ เมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ในปี 2472 ผลสะท้อนถึงสยามทำให้ราคาข้าวตกลง รัฐเสียรายได้ และเกิดวิกฤตค่าเงินบาทในปี 2475 รัฐบาลดำเนินมาตรการ เช่น ปลดข้าราชการออกจำนวนมาก ระงับการเลื่อนขั้น และเพิ่มการเก็บภาษี ผลทำให้เกิดชนชั้นกลางได้รับผลกระทบมากเมื่อเทียบกับคนจีน ชนชั้นสูงและเจ้า และเกิดความไม่พอใจ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพิจารณาความเป็นไปได้ของรัฐบาลจากการเลือกตั้ง มีการทูลเกล้าฯ ถวายรัฐธรรมนูญฉบับร่างโดยเนื้อหาใจความว่า จะให้อิโณอำนาจอภิบริหารเป็นของนายกรัฐมนตรีจากการแต่งตั้ง มีสภานิติบัญญัติควบคุมตรวจสอบโดยมีสมาชิกมาจากการเลือกตั้งและแต่งตั้งอย่างละกึ่งหนึ่ง อย่างไรก็ตาม เจ้านายในคณะอภิรัฐมนตรีสภาคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าว จึงไม่ได้ดำเนินการอย่างไรต่อ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงสถาปนาอำนาจอภิปกครองเหนือประเทศลาวและกัมพูชาปัจจุบันและยุติสงครามกับพม่า ต่อมากรุงรัตนโกสินทร์ถูกรบงัดด้วยปัญหาความพยายามแผ่อิทธิพลของชาติตะวันตกโดยมีการบรรลุสนธิสัญญาต่าง ๆ เช่น สนธิสัญญาเบอร์นี สนธิสัญญาเบาว์ริง ตามด้วยสนธิสัญญาไม่เป็นธรรมอีกหลายฉบับ เป็นการเริ่มต้นการทำให้ประเทศทันสมัยและกลายเป็นตะวันตก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มการรวมศูนย์อำนาจแทนให้เจ้าท้องถิ่นปกครองแบบเดิม เลิกทาสและไพร่ และจัดระเบียบการปกครองแบบกระทรวง มีการยอมแลกดินแดนหลายครั้งเพื่อแลกกับการแก้ไขสนธิสัญญาต่าง ๆ ในสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ประเทศสยามถือฝ่ายสัมพันธมิตร

ภาวะเศรษฐกิจฝืดเคืองและการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของรัฐบาลที่ไม่เป็นผล มีส่วนให้เกิดการปฏิวัติในปี 2475 อันนำมาซึ่งการปกครองระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญและทำให้

คณะราษฎรมีบทบาททางการเมือง ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศไทยถูกญี่ปุ่นบุกครองและลงนามเป็นพันธมิตรทางทหารกับญี่ปุ่น หลังสงครามยุติในปี 2488 ประเทศไทยสามารถบอกเลิกสถานะสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรได้ทำให้ไม่ตกอยู่ในสภาพผู้แพ้สงคราม ระหว่างสงครามเย็น ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับสหรัฐเต็มตัว และรัฐประหารโดยมีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าในปี 2500 ทำให้คณะราษฎรหมดอำนาจและมีการรื้อฟื้นพระราชอำนาจ สงครามเวียดนามเร่งให้เกิดการพัฒนาและความเหลื่อมล้ำในประเทศ ทำให้เกิดการสำนึกทางการเมืองของชนชั้นกลาง "เหตุการณ์ 14 ตุลา" ปี 2516 นำมาซึ่งยุคประชาธิปไตยเบ่งบาน ช่วงสั้น ๆ ซึ่งสิ้นสุดลงด้วยรัฐประหารในปี 2519 การก่อการของคอมมิวนิสต์ยุติลงในปี 2523 ด้วยนโยบายทางการเมือง

ระบอบการปกครองของไทยสลับกันระหว่างเผด็จการทหารและประชาธิปไตยระบบรัฐสภา อยู่เรื่อย ๆ เศรษฐกิจของไทยเติบโตอย่างรวดเร็ว ปี 2540 เกิดวิกฤตเศรษฐกิจที่ค่าเงินบาทอ่อนตัวลงเฉียบพลัน ในพุทธทศวรรษ 2540 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยตกอยู่ในวิกฤตการณ์การเมืองระหว่างฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลและฝ่ายต่อต้านเป็นหลัก

สังเขปประวัติศาสตร์ไทย

การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยมักเริ่มนับตั้งแต่สมัยอาณาจักรสุโขทัยเป็นต้นมา หากแต่ในอาณาจักรประเทศไทยปัจจุบัน พบหลักฐานของมนุษย์ซึ่งมีอายุเก่าแก่ที่สุดถึงห้าแสนปี ตลอดจนหลักฐานของอารยธรรมและรัฐโบราณเป็นจำนวนมาก

ภูมิภาคสุวรรณภูมิเคยถูกชาวมอญ เขมรและมาเลย์ปกครองมาก่อน ต่อมา คนไทยได้สถาปนาอาณาจักรของตนเอง เช่น อาณาจักรสุโขทัย ใกล้เคียงกับอาณาจักรล้านนา อาณาจักรเชียงใหม่ และอาณาจักรอยุธยา อาณาจักรสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองในช่วงเวลาค่อนข้างสั้นประมาณ 200 ปี ก็ถูกผนวกรวมกับอาณาจักรอยุธยา

อาณาจักรอยุธยาเป็นอาณาจักรที่รุ่งเรืองมั่งคั่ง เป็นศูนย์กลางการค้าระดับนานาชาติ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงปฏิรูปการปกครอง ซึ่งบางส่วนใช้สืบมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และยังทรงตราพระราชกำหนดศักดินา ทำให้อยุธยาเป็นสังคมศักดินา อยุธยาเริ่มติดต่อกับชาติตะวันตกเมื่อ พ.ศ. 2054 หลังโปรตุเกสยึดครองมะละกา หลังจากนั้นใน พ.ศ. 2112 กรุงศรีอยุธยาตกเป็นประเทศราชของราชวงศ์ต้องอยู่แห่งพม่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงประกาศอิสรภาพในอีก 15 ปีให้หลัง อาณาจักรอยุธยาเจริญถึงขีดสุด หลังจากนั้น ทั้งความสัมพันธ์กับต่างประเทศก็รุ่งเรืองมากในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช อาณาจักรอยุธยาเริ่มเสื่อมลง จนล่มสลายลงอย่างสิ้นเชิงใน พ.ศ. 2310

พระยาตาก ได้รวบรวมไพร่พลกอบกู้เอกราชและย้ายราชธานีมายังกรุงธนบุรี รัชสมัยของพระองค์ถือเป็นช่วงเวลาของการทำสงครามและการฟื้นฟูความเจริญของชาติ อาณาจักรธนบุรีมี

พระมหากษัตริย์ปกครองพระองค์เดียวในระยะเวลาเพียง 15 ปี แล้วพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2325 ซึ่งกรุงรัตนโกสินทร์ยังต้องเผชิญกับภัยคุกคามจากประเทศเพื่อนบ้าน กระทั่งถึงรัชสมัยรัชกาลที่ 4

ผลจากการลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริง ทำให้ชาติตะวันตกหลายชาติเข้ามาทำสนธิสัญญาอันไม่เป็นธรรมอีกหลายฉบับ แม้ต่อมาจะมีการยกดินแดนให้ฝรั่งเศสและอังกฤษหลายครั้ง แต่สยามไม่เคยตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก กุสโลบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้ไทยเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง โดยอยู่ฝ่ายสัมพันธมิตร ทำให้สยามประเทศได้รับการยอมรับจากนานาประเทศและนำมาซึ่งการแก้ไขสนธิสัญญาอันไม่เป็นธรรมทั้งหลาย

วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองมาเป็นประชาธิปไตย ทำให้คณะราษฎรเข้ามามีบทบาทในทางการเมืองระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศไทยได้ลงนามเป็นพันธมิตรทางทหารกับญี่ปุ่น แต่ในช่วงสงครามเย็น ประเทศไทยได้ดำเนินนโยบายเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกา มีนโยบายต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในภูมิภาค

หลังการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประเทศไทยยังถือได้ว่าอยู่ในระบอบเผด็จการในทางปฏิบัติอยู่หลายทศวรรษ ประเทศไทยประสบกับความไร้เสถียรภาพทางการเมือง และมีการสืบทอดอำนาจรัฐบาลทหารผ่านรัฐประหารหลายสิบครั้ง อย่างไรก็ตาม หลังจากนั้นได้มีเหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตยครั้งสำคัญในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ประชาธิปไตยในประเทศไทยเริ่มมีความมั่นคงยิ่งขึ้น

สรุปเนื้อหาเกี่ยวกับชาติไทย

1. สมัยอาณาจักรสุโขทัยและยุครุ่งเรืองของอาณาจักรล้านนา

นครรัฐของไทยค่อย ๆ เป็นอิสระจากจักรวรรดิขแมร์ที่เสื่อมอำนาจลง กล่าวกันว่า พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ทรงสถาปนาราชอาณาจักรที่เข้มแข็งและมีเอกราชเมื่อ พ.ศ. 1781 อาณาจักรสุโขทัยมีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช แต่ในรูปแบบที่นักประวัติศาสตร์เรียกว่า ปิตุราชา หรือ พ่อปกครองลูก ที่ผู้ปกครองใกล้ชิดกับผู้ใต้ปกครอง ราษฎรสามารถยื่นกระดิ่งหน้าพระราชวังเพื่อร้องทุกข์แก่พระมหากษัตริย์ได้โดยตรง อาณาจักรสุโขทัยแผ่ขยายดินแดนออกไปอย่างกว้างขวางในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ผู้ประดิษฐ์อักษรไทย หากเป็นช่วงสั้น ๆ เสถียรภาพของอาณาจักรได้อ่อนแอลงภายหลังการสวรรคตของพระองค์ รัชสมัยพญาโล่ได้มีการเปลี่ยนรูปแบบการปกครองมาเป็นธรรมราชา จากการรับอิทธิพลของศาสนาพุทธนิกายเถรวาท แบบลังกาวงศ์ อาณาจักรสุโขทัยเสื่อมลงและตกเป็นเมืองขึ้นของรัฐไทยอีกรัฐหนึ่งที่อุบัติขึ้น คือ อาณาจักรอยุธยาในพื้นที่เจ้าพระยาตอนล่าง

ในเวลาใกล้เคียงกัน พญามังรายได้สถาปนาอาณาจักรล้านนาขึ้นในปี พ.ศ. 1802 โดยได้ขยายอำนาจมาจากกลุ่มแม่น้ำกกและอิง สู่ลุ่มแม่น้ำปิง พญามังรายได้สร้างเมืองเชียงใหม่ และทรงมีสัมพันธ์อันดีกับพ่อขุนรามคำแหงแห่งสุโขทัย อาณาจักรเชียงใหม่หรือล้านนา มีอำนาจสืบต่อมาในแถบลุ่ม

แม่น้ำปิง อย่างไรก็ตาม เชียงใหม่มีความสัมพันธ์ที่ไม่ราบรื่นนักกับอาณาจักรอยุธยาหรือกรุงศรีอยุธยา ที่เรื่องอานาจในพุทธศตวรรษที่ 19-20 มีการทำสงครามผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะอย่างต่อเนื่อง ในที่สุด เชียงใหม่ได้ปราศัยต่อพม่า ในปีพ.ศ. 2101 ถูกพม่ายึดครองอีกครั้งในราวปี 2310 กระทั่งเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2318 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและพระเจ้าบรมราชาธิบดีกาวิละ ได้ทรงขับไล่ พม่าออกจากดินแดนล้านนา โดยหลังจากนั้น พระเจ้าบรมราชาธิบดีกาวิละ ได้ทรงปกครองอาณาจักร ล้านนา ในฐานะประเทศราชสยาม

อาณาจักรสุโขทัยเป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ไทย โดยนักวิชาการให้เหตุผลในการเลือกเอาอาณาจักรสุโขทัยเป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ไทยไว้ 2 เหตุผล ได้แก่ วิชาประวัติศาสตร์มักจะยึดเอาการที่มนุษย์เริ่มมีภาษาเขียนเป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ หลักฐานประเภทลายลักษณ์อักษรเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ซึ่งเมื่อประกอบกับการประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช จึงเหมาะสมที่จะเป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ไทยเป็นการสะดวกในด้านการนับเวลาและเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกัน ทั้งนี้ นักประวัติศาสตร์มีหลักฐานความสืบเนื่องกันตั้งแต่สมัยสุโขทัยมาจนถึง สมัยรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบันแต่เหตุผลทั้งสองประการก็ยังไม่เป็นที่ยอมรับกันอย่างเป็นทางการ

2. สมัยอาณาจักรอยุธยา

สมัยอยุธยาสามารถแบ่งออกได้เป็นสามช่วง คือ อยุธยาตอนต้น ช่วงก่อนการปฏิรูปการปกครองของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (1893-1991) ช่วงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจนถึงสมัยสมเด็จพระเพทราชา (1991-2231) และการปฏิรูปการปกครองของสมเด็จพระเพทราชาเป็นต้นไป (2231-2310)

2.1 อยุธยาตอนต้น (1893-1991)

ช่วงก่อนการปฏิรูปการปกครองของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พระเจ้าอู่ทองทรงก่อตั้งอาณาจักรอยุธยาในปี พ.ศ. 1893 ซึ่งในช่วงแรกนั้นก็มิได้เป็นศูนย์กลางของชาวไทยในดินแดนคาบสมุทรมอินโดจีนทั้งปวง แต่ด้วยความเข้มแข็งที่ทวีเพิ่มขึ้นประกอบกับวิธีการทางการสร้างความสัมพันธ์กับชาวไทยกลุ่มต่าง ๆ ในที่สุดอยุธยาก็สามารถรวบรวมกลุ่มชาวไทยต่าง ๆ ในดินแดนแถบนี้ให้เข้ามาอยู่ภายใต้อำนาจได้ นอกจากนี้ยังกลายมาเป็นรัฐมหาอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างรวดเร็ว

มีการปกครองคล้ายคลึงกับในช่วงสุโขทัย ในราชธานี พระมหากษัตริย์มีสิทธิ์ปกครองโดยตรง หากก็ทรงใช้อำนาจผ่านข้าราชการและขุนนางเช่นกัน นอกจากนี้ยังมีระบบการปกครองภายในราชธานีที่เรียกว่า จตุสดมภ์ ตามการเรียกของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพอัน ได้แก่ กรมเวียง กรมวัง กรมคลังและกรมนา

การปกครองนอกราชธานีประกอบด้วย เมืองหน้าด่าน เมืองชั้นใน เมืองพระยามหานคร และเมืองประเทศราช โดยมีรูปแบบกระจายอำนาจออกจากศูนย์กลางค่อนข้างมากเมืองหน้าด่าน ได้แก่ ลพบุรี นครนายก พระประแดง และสุพรรณบุรี ตั้งอยู่รอบราชธานีทั้งสี่ทิศ ระยะเดินทางจากราชธานีสองวัน พระมหากษัตริย์ทรงส่งเชื้อพระวงศ์ที่ไว้วางพระทัยไปปกครอง แต่ก็มีปัญหาการแย่งชิงราชสมบัติอยู่บ่อยครั้ง เมืองชั้นในทรงปกครองโดยผู้รั้ง ถัดไปเป็นเมืองพระยามหานครหรือหัวเมืองชั้นนอก ปกครองโดยเจ้าเมืองที่สืบเชื้อสายมาแต่เดิม มีหน้าที่จ่ายภาษีและเกณฑ์ผู้คนไปราชการสงคราม สุดท้ายคือเมืองประเทศราช พระมหากษัตริย์ปล่อยให้ปกครองกันเอง เพียงแต่ต้องส่งเครื่องบรรณาการมาให้ราชธานีทุกปี

2.2 สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถถึงพระเพทราชา (1991-2231)

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงยกเลิกระบบเมืองหน้าด่านเพื่อจัดปัญหาการแย่งชิงราชสมบัติ และขยายอำนาจของราชธานีโดยรวมเมืองรอบข้างเข้าเป็นส่วนหนึ่งของราชธานี ปรับปรุงระบบจตุสดมภ์ แยกกิจการพลเรือนออกจากกิจการทหารให้อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของสมุหนายก และสมุหกลาโหมตามลำดับ มีการเปลี่ยนชื่อกรมและชื่อตำแหน่งเสนาบดี แต่ยังคงไว้ซึ่งหน้าที่ความรับผิดชอบเดิม ในส่วนการปกครองส่วนภูมิภาคมีลักษณะเปลี่ยนไปในทางการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางให้มากที่สุด โดยให้เมืองชั้นนอกเข้ามาอยู่ภายใต้อำนาจของราชธานี มีระบบการปกครองที่ลอกมาจากราชธานี มีการลำดับความสำคัญของหัวเมืองออกเป็นชั้นเอก โท ตรี สำหรับหัวเมืองประเทศราชส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมากนัก คือ ใช้วิธีการควบคุมความจงรักภักดีต่อราชธานีหลายวิธี เช่น การเรียกเจ้าเมืองประเทศราชมาปรีกษาราชการ หรือมาร่วมพระราชพิธีบรมราชาภิเษก หรือถวายพระเพลิงพระบรมศพในราชธานี การอภิเษกสมรสโดยการให้ส่งราชธิดามาเป็นสนมและการส่งข้าราชการไปปกครองเมืองใกล้เคียงกับเมืองประเทศราชเพื่อคอยส่งข่าวซึ่งเมืองที่มีหน้าที่ดังกล่าว เช่น พิษณุโลก นครศรีธรรมราช เป็นต้น

2.3 สมัยตั้งแต่พระเพทราชา (2231-2310)

สมัยพระเพทราชา ทรงกระจายอำนาจทางทหาร ซึ่งเดิมขึ้นอยู่กับสมุหกลาโหมแต่ผู้เดียวออกเป็นสามส่วน ให้สมุหกลาโหมเปลี่ยนไปควบคุมกิจการทหารในราชธานี กิจการทหารและพลเรือนของหัวเมืองทางใต้ ให้สมุหนายกควบคุมกิจการพลเรือนในราชธานี กิจการทหารและพลเรือนของหัวเมืองทางเหนือและให้พระโกษาธิบดี ดูแลกิจการทหารและพลเรือนของหัวเมืองตะวันออก ต่อมาสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (2275-2301) ทรงลดอำนาจของสมุหกลาโหมเหลือเพียงที่ปรีกษาราชการ และให้หัวเมืองทางใต้ไปขึ้นกับพระโกษาธิบดีด้วย นอกจากนี้ ในสมัยพระมหาธรรมราชา ยังได้จัดกำลังป้องกันราชธานีออกเป็นสามวัง ได้แก่ วังหลวง มีหน้าที่ป้องกันพระนครทางเหนือ วังหน้า มีหน้าที่ป้องกันพระนครทางตะวันออก และวังหลัง มีหน้าที่ป้องกันพระนครทางตะวันตก ระบบดังกล่าวใช้มาจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ด้านภาษา สำเนียงดั้งเดิมของกรุงศรีอยุธยา มีความเชื่อมโยงกับชนพื้นเมือง ตั้งแต่ลุ่มน้ำยมที่เมืองสุโขทัยลงมาถึงลุ่มน้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตกในแถบสุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ทำให้สำเนียงมีความใกล้ชิดกับสำเนียงหลวงพระบาง โดยเฉพาะสำเนียงเหนือของสุพรรณบุรี มีความใกล้เคียงกับสำเนียงหลวงพระบาง ซึ่งสำเนียงเหนือดังกล่าวกลายมาเป็นสำเนียงหลวงของกรุงศรีอยุธยา ประชาชนชาวกรุงศรีอยุธยาทั้งพระเจ้าแผ่นดินจนถึงไพร่ฟ้าราษฎรก็ล้วนตรัสและพูดจาในชีวิตประจำวัน ซึ่งสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันและปรากฏให้เห็นได้ในขนบการละเล่นโขนที่ต้องใช้สำเนียงเหนือ โดยหากเปรียบเทียบกับสำเนียงกรุงเทพมหานครในปัจจุบันนี้ ที่ใช้อยู่ในสมัยนั้น ถือว่าเป็นสำเนียงบ้านนอกถิ่นเล็กๆ ของราชธานีที่แปร่งและเยื้องจากสำเนียงมาตรฐานของกรุงศรีอยุธยาและถือว่าเป็นสำเนียงที่ผิดขนบ ภาษาดั้งเดิมของกรุงศรีอยุธยาปรากฏอยู่ในโองการแข่งน้ำ ซึ่งเป็นร้อยกรองที่เต็มไปด้วยฉันทลักษณ์ที่แพร่หลายแถบแคว้นสองฝั่งลุ่มแม่น้ำโขงมาแต่ดึกดำบรรพ์ และภายหลังได้พากันเรียกว่าโคลงมณฑกคติ เนื่องจากเข้าใจว่าได้รับแบบแผนมาจากอินเดีย ซึ่งแท้จริงคือโคลงลาว หรือ โคลงห้า ที่เป็นต้นแบบของโคลงฉันท์และโคลงสี่สุภาพ โดยในโองการแข่งน้ำเต็มไปด้วยศัพท์แสงพื้นเมืองของไทย-ลาวส่วนคำที่มาจากบาลี-สันสกฤต และเขมรอยู่น้อย โดยหากอ่านเปรียบเทียบก็จะพบว่าสำนวนภาษาใกล้เคียงกับข้อความในจารึกสมัยสุโขทัย และพงศาวดารล้านช้างด้วยเหตุที่กรุงศรีอยุธยาตั้งอยู่ใกล้ทะเลและเป็นศูนย์กลางการค้านานาชาติทำให้สังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ต่างกับบ้านเมืองแถบสองฝั่งโขงที่ห่างทะเลเป็นเหตุที่ทำให้มีลักษณะที่ล้าหลังจึงสืบทอดสำเนียงและระบบความเชื่อแบบดั้งเดิมไว้ได้เกือบทั้งหมด ส่วนภาษาในกรุงศรีอยุธยาที่ได้รับอิทธิพลของภาษาจากต่างประเทศจึงรับคำในภาษาต่างๆมาใช้ เช่นคำว่ากุหลาบ ที่ยืมมาจากคำว่า กุลlob ในภาษาเปอร์เซีย ที่มีความหมายเดิมว่า น้ำดอกไม้ และยืมคำว่า ปาตรี (Padre) จากภาษาโปรตุเกส แล้วออกเสียงเรียกเป็น บาทหลวง เป็นต้น และจากเอกสารจีนของหม่าฮวน บันทึกไว้ว่าชาวเมืองพระนครศรีอยุธยาพูดจาด้วยภาษาอย่างเดียวกับกลุ่มชนทางตะวันออกเฉียงใต้ของจีน คือพวกที่อยู่ในมณฑลกว๋างตุ้งกับกว๋างสีและด้วยความที่ดินแดนแถบอุษาคเนย์เป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์จึงมีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายตั้งหลักแหล่งอยู่ปะปนกัน จึงเกิดการผสมผสานทางเผ่าพันธุ์ วัฒนธรรมและภาษาจนไม่อาจแยกออกจากกันอย่างชัดเจน และด้วยการผลักดันของรัฐละโว้ ทำให้เกิดรัฐอยุธยาศรีรามเทพนคร ภายหลังปี พ.ศ. 1700 ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมหลายอย่าง

ด้านประชากร ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 20 อาณาจักรอยุธยามีประชากรประมาณ 1,900,000 คน ซึ่งนับชายหญิงและเด็กอย่างครบถ้วน แต่จากบันทึกลาเลูแบร์ กล่าวว่า ตัวเลขดังกล่าวน่าจะไม่ต้อง เนื่องจากมีผู้หนีการเสียภาษีอากรไปอยู่ตามป่าตามดงอีกมาก มีกลุ่มชาติพันธุ์หลักคือไทยสยาม ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในตระกูลภาษาไท-กะได ซึ่งบรรพบุรุษของไทยสยาม ปรากฏหลักแหล่งของกลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไท-กะไดเก่าแก่ที่สุดอายุกว่า 3,000 ปี ซึ่งมีหลักแหล่งแถบกว๋างสี

คาบเกี่ยวไปถึงกวางตุ้งและแถบลุ่มแม่น้ำดำแดงในเวียดนามตอนบน ซึ่งกลุ่มชนนี้มีความเคลื่อนไหวไปมากับดินแดนไทยในปัจจุบัน ทั้งทางบกและทางทะเล มีการเคลื่อนไหวไม่ขาดสาย ในยุคอาณาจักรทวารวดี ในแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ช่วงหลังปี พ.ศ. 1100 มีประชากรตระกูลไทย-ลาว เป็นประชากรพื้นฐานรวมอยู่ด้วย ซึ่งเป็นกลุ่มชนอพยพลงมาจากบริเวณสองฝั่งโขง ลงทางลุ่มน้ำน่านแล้วลงสู่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาปากตะวันตกแถบสุพรรณบุรี ราชบุรี ถึงเพชรบุรีและเกี่ยวข้องไปถึงเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งในส่วนนี้ ลาลูแบร์ เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้บันทึกเกี่ยวกับชาวสยามว่า ชาวลาวกับชาวสยามเกือบจะเป็นชนชาติเดียวกัน

ด้วยเหตุที่กรุงศรีอยุธยาเป็นอาณาจักรที่มีความเจริญรุ่งเรือง กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มอื่นๆ ได้อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร เหลยที่ถูกกวาดต้อน ตลอดจนถึงชาวเอเชียและชาวตะวันตกที่เข้ามาเพื่อการค้าขาย ในกฎมนเทียรบาลยุคต้นกรุงศรีอยุธยาได้เรียกชื่อชนพื้นเมืองต่างๆ ได้แก่ "แขก ขอม ลาว พม่า เมงมอญ มสมุแสงเงินจามชาว..." ซึ่งมีการเรียกชนพื้นเมืองที่อาศัยปะปนกันโดยไม่จำแนกว่าชาวสยาม ในจำนวนนี้มีชาวมอญอพยพเข้ามาในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง สมเด็จพระนารายณ์มหาราชและสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เนื่องจากชาวมอญไม่สามารถทนการบีบคั้นจากการปกครองของพม่าในช่วงราชวงศ์ต้องอุจจนในปี พ.ศ. 2295 พม่าได้ปราบชาวมอญอย่างรุนแรง จึงมีการลี้ภัยเข้ามาในกรุงศรีอยุธยาจำนวนมากโดยชาวมอญในกรุงศรีอยุธยาตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำ เช่น บ้านขมิ้นริมวัดขุนแสน ตำบลบ้านหลังวัดนก ตำบลสามโคกและวัดท่าหอยขาวเขมรอยู่วัดค้างคาวชาวพม่าอยู่ข้างวัดมณเฑียรส่วนชาวดังเกี๋ยและชาวโคชินไชน่า (ญวน) ก็มีหมู่บ้านเช่นกันเรียกว่าหมู่บ้านโคชินไชน่า นอกจากนี้ชาวลาวก็มีจำนวนมากเช่นกัน โดยในรัชสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีครองราชย์ครั้งที่สอง ได้กวาดต้อนครัวลาวเชียงใหม่ส่งไปไว้ยังจังหวัดพัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราชและจันทบุรี และในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ทรงยกทัพไปตีล้านนาในปี พ.ศ. 2204 ได้เมืองลำปาง ลำพูนเชียงใหม่ เชียงแสน และได้กวาดต้อนมาจำนวนหนึ่งเป็นต้น โดยเหตุผลที่กวาดต้อนเข้ามาก็เพื่อวัตถุประสงค์ทางด้านการเศรษฐกิจและการทหาร นอกจากกลุ่มประชาชนแล้วกลุ่มเชื้อพระวงศ์ที่เป็นเชลยสงครามและผู้ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร มีทั้งเชื้อพระวงศ์ลาว, เชื้อพระวงศ์เชียงใหม่ (Chiamay), เชื้อพระวงศ์พะโค (Banca), และเชื้อพระวงศ์กัมพูชา นอกจากนี้ชุมชนชาวเอเชียที่ถูกกวาดต้อนมาแล้ว ยังมีชุมชนของกลุ่มผู้ค้าขายและผู้เผยแผ่ศาสนาทั้งชาวเอเชียจากส่วนอื่นและชาวตะวันตก เช่น ชุมชนชาวฝรั่งเศสที่บ้านปลาเห็ด ปัจจุบันอยู่ทางทิศใต้นอกเกาะอยุธยาใกล้กับวัดพุทไธสวรรย์ ซึ่งภายหลังบ้านปลาเห็ดได้เปลี่ยนชื่อเป็นบ้านเซนต์โยเซฟ หมู่บ้านญี่ปุ่นอยู่ริมแม่น้ำระหว่างหมู่บ้านชาวมอญและโรงกลั่นสุราของชาวจีน ถัดไปเป็นชุมชนชาวฮอลันดาทางใต้ของชุมชนฮอลันดาเป็นถิ่นพำนักของชาวอังกฤษ, มลายู และมอญจากพะโค นอกจากนี้ก็ยังมีชุมชนของชาวอาหรับ เปอร์เซีย และกลิงก์ (คนจากแคว้นกลิงคราษฎร์จากอินเดีย) ส่วนชุมชนชาวโปรตุเกสตั้งอยู่ตรงข้ามชุมชนญี่ปุ่น ชาวโปรตุเกสส่วน

ใหญ่ มักสมรสข้ามชาติพันธุ์กับชาวสยาม จีน และมอญ ส่วนชุมชนชาวจามมีหลักแหล่งแถบคลองตะเคียนทางใต้ของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาเรียกว่า ปากคูจาม มีบทบาทสำคัญด้านการค้าทางทะเล และตำแหน่งในกองทัพเรือ เรียกว่า อาษาจาม และเรียกตำแหน่งหัวหน้าว่า พระราชวังสัน

ระบบไพร่ นับตั้งแต่สมัยอาณาจักรอยุธยา มีการใช้ระบบไพร่ อันเป็นการลดทอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างมากเมื่อเทียบกับสมัยสุโขทัย โดยกำหนดให้ชายทุกคนที่สูงตั้งแต่ 1.25 เมตรขึ้นไป ต้องลงทะเบียนไพร่ ไพร่จะต้องทำงานที่ได้รับมอบหมายเดือนเว้นเดือน โดยไม่มีค่าตอบแทนหรือเสบียงอาหารใด ๆ ระบบไพร่มีความสำคัญต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองของพระมหากษัตริย์ เพราะหากมีการเบียดบังไพร่โดยเจ้านายหรือขุนนางไว้เป็นจำนวนมากแล้ว ย่อมส่งผลต่อเสถียรภาพของราชบัลลังก์ได้ ตลอดจนส่งผลให้กำลังในการป้องกันอาณาจักรก็จะอ่อนแอ ไม่เป็นปึกแผ่น นอกจากนี้ ระบบไพร่ยังเป็นการเกณฑ์แรงงานเพื่อใช้ประโยชน์ในโครงการก่อสร้างต่าง ๆ ซึ่งล้วนแต่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานชีวิตและความมั่นคงของอาณาจักร

ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ อาณาจักรอยุธยามีส่งเครื่องราชบรรณาการไปถวายจักรพรรดิจีนเป็นประจำทุกสามปี เครื่องบรรณาการนี้เรียกว่า "จิ้มก้อง" นักประวัติศาสตร์เชื่อว่าการส่งเครื่องราชบรรณาการดังกล่าวแฝงจุดประสงค์ทางธุรกิจไว้ด้วย คือ เมื่ออาณาจักรอยุธยาได้ส่งเครื่องราชบรรณาการไปถวายแล้วก็จะได้รับเครื่องราชบรรณาการกลับมาเป็นมูลค่าสองเท่า ทั้งยังเป็นธุรกิจที่ไม่มีความเสี่ยง จึงมักจะมีขุนนางและพ่อค้าเดินทางไปพร้อมกับการนำเครื่องราชบรรณาการไปถวายด้วย อาณาจักรอยุธยามีความสัมพันธ์กับชาติตะวันตกในด้านการค้าขายและการเผยแผ่ศาสนา โดยชาวตะวันตกได้นำเอาวิทยาการใหม่ ๆ เข้ามาด้วย ต่อมาคอนสแตนติน ฟอลคอน ได้เข้ามามีอิทธิพลและมีหลักฐานว่าคบคิดกับฝรั่งเศสจะยึดครองกรุงศรีอยุธยา บรรดาขุนนางจึงจับฟอลคอนประหารและลดระดับความสำคัญกับชาติตะวันตกตลอดช่วงเวลาที่เหลือของอาณาจักรอยุธยา

3. สมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์

ในปี พ.ศ. 2310-2325 เริ่มต้นหลังจากที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ขับไล่ทหารพม่าออกจากแผ่นดินไทย ทำการรวมชาติ และได้ย้ายเมืองหลวงมาอยู่ที่กรุงธนบุรี โดยจัดตั้งการเมืองการปกครองมีลักษณะการเมืองการปกครองยังคงดำรงไว้ซึ่งการเมืองการปกครองภายในสมัยอยุธยาอยู่ก่อน โดยมีพระมหากษัตริย์มีอำนาจเด็ดขาดในการเมืองการปกครอง อย่างไรก็ตาม ภายหลังสิ้นรัชสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้สถาปนาตนขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี และทรงย้ายเมืองหลวงมายังกรุงเทพมหานคร เริ่มยุคสมัยแห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1790 กองทัพพม่าถูกขับไล่ออกจากดินแดนรัตนโกสินทร์อย่างถาวร ทำให้แคว้นล้านนาปลอดจากอิทธิพลของพม่าเช่นกัน โดยล้านนาถูกปกครองโดยราชวงศ์ที่นิยมราชวงศ์จักรีนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา จนกระทั่งถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรสยามอย่าง

เป็นทางการ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไทยยังเผชิญกับการรุกรานจากประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ สงครามเก้าทัพ สงครามทำดินแดนกับพม่า สงครามกบฏเจ้าอนุวงศ์กับลาวและอาณาจักรสยามยุทธกับญวน

ช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ไม่ค่อยมีการติดต่อค้าขายกับชาติตะวันตกมากนัก ต่อมาเมื่อชาวตะวันตกเริ่มเข้ามาค้าขายอีก ได้ตระหนักว่าพวกพ่อค้าจีนได้รับสิทธิพิเศษเหนือคนไทยและพวกตน จึงได้เริ่มเรียกร้องสิทธิพิเศษต่าง ๆ มาโดยตลอด มีการเดินทางเยือนของทูตหลายคน อาทิ จอห์น ครอเฟิร์ต ตัวแทนจากบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ ซึ่งเข้ามาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แต่ยังไม่บรรลุข้อตกลงใด ๆ สนธิสัญญาที่มีการลงนามในช่วงนี้ เช่น สนธิสัญญาเบอร์นี และสนธิสัญญาโรเบิร์ตแต่ก็เป็นเพียงข้อตกลงที่ไม่มีผลกระทบมากนักและชาวตะวันตกไม่ค่อยได้รับสิทธิพิเศษเพิ่มมากขึ้นแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม ได้มีคณะทูตตะวันตกเข้ามาเสนอสนธิสัญญาข้อตกลงทางการค้าอยู่เรื่อย ๆ เพื่อขอสิทธิทางการค้าให้เท่ากับพ่อค้าจีนและอังกฤษต้องการเข้ามาค้าฝิ่นอันได้กำไรมหาศาล แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ทั้งคณะของเจมส์ บรุคจากอังกฤษและโจเซฟ บัลเลสดีร์จากสหรัฐอเมริกา ทำให้ชาวตะวันตกขุ่นเคืองต่อราชสำนัก

ยุคการเผชิญหน้ากับมหาอำนาจตะวันตก ภายหลังจากที่พม่าตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ในปี พ.ศ. 2369 พระมหากษัตริย์ไทยในรัชสมัยถัดมาจึงทรงตระหนักถึงภัยคุกคามที่มาจากชาติมหาอำนาจในทวีปยุโรป และพยายามดำเนินนโยบายทูตไมตรีกับชาติเหล่านั้น อย่างไรก็ตาม สยามมีการเปลี่ยนแปลงดินแดนหลายครั้ง รวมทั้งตกอยู่ในสถานะรัฐกันชนระหว่างอังกฤษและฝรั่งเศส ถึงกระนั้น สยามก็ไม่ตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก

การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ได้มีกลุ่มบุคคลที่เรียกว่า คณะราษฎร ได้ปฏิวัติเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ เป็นเหตุการณ์ที่สร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองแก่ประเทศไทยอย่างมาก ซึ่งส่งผลให้สถาบันพระมหากษัตริย์ที่เคยเป็นผู้ปกครองสูงสุดของประเทศมาช้านาน ต้องสูญเสียอำนาจส่วนใหญ่ไปในที่สุด โดยมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2475 ขึ้นมาใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยอย่างถาวรเป็นฉบับแรก ภายหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าว ทำให้เกิดการต่อสู้ทางการเมืองกันระหว่างผู้นำในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชกับผู้นำระบอบใหม่ รวมทั้งเกิดความขัดแย้งในผู้นำระบอบใหม่ด้วยตนเอง โดยการต่อสู้ทางการเมืองและทางความคิดอุดมการณ์นี้ ได้ดำเนินต่อเนื่องยาวนานเป็นเวลากว่า 25 ปี ภายหลังจากการปฏิวัติและนำไปสู่ยุคตกต่ำของคณะราษฎรในเวลาต่อมา ทำให้การเปลี่ยนแปลงการปกครองถูกมองว่าเป็นพฤติกรรม "ชิงสุกก่อน

ห้าม" เนื่องจากชาวไทยยังไม่พร้อมสำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อีกทั้งอำนาจการปกครองในระยะแรกหลังการปฏิวัติยังคงอยู่ในกลุ่มผู้นำทางทหารและกลุ่มข้าราชการ

ยุคสงครามโลกครั้งที่สอง ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง มีการเดินขบวนให้รัฐบาลดำเนินการเรียกร้องเอาดินแดนคืนของนิสิตนักศึกษา จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ส่งทหารข้ามแม่น้ำโขงรุกรานอินโดจีนฝรั่งเศส จนได้ดินแดนคืนมา 4 จังหวัด ภายหลังการเข้าใกล้เกลี้ยข่มของญี่ปุ่น โดยมีการรบที่เป็นที่รู้จักกันมาก ได้แก่ การรบที่เกาะช้าง ต่อมาหลังจากการโจมตีกองทัพเรือสหรัฐอเมริกาที่เพิร์ลฮาร์เบอร์ กองทัพญี่ปุ่นก็ได้รุกรานประเทศไทย โดยต้องการเคลื่อนทัพผ่านดินแดน รัฐบาลไทยได้ดำเนินนโยบายเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น รวมทั้งลงนามในสนธิสัญญาพันธมิตรทางการทหารกับญี่ปุ่น และประกาศสงครามต่อสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร ซึ่งนโยบายดังกล่าวของรัฐบาลถูกต่อต้านจากทั้งในและนอกประเทศ เนื่องจากประเทศไทยประสบกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ หลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2488 แม้ว่าประเทศไทยจะตกอยู่ในสถานะประเทศผู้แพ้สงคราม แต่เนื่องจากการเคลื่อนไหวของขบวนการเสรีไทย ทำให้ฝ่ายสัมพันธมิตรยอมรับ และไม่ถูกยึดครอง เพียงแต่ต้องคืนดินแดนระหว่างสงครามให้กับอังกฤษและฝรั่งเศสและจ่ายค่าเสียหายทดแทนเท่านั้น

ยุคสงครามเย็น รัฐบาลไทยใช้นโยบายเป็นพันธมิตรของสหรัฐอเมริกาในระหว่างสงครามเย็น ดำเนินนโยบายต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในคาบสมุทรอินโดจีน และส่งทหารไปร่วมรบกับฝ่ายพันธมิตร ในสงครามเกาหลีและสงครามเวียดนาม ประเทศไทยประสบกับปัญหากองโจรคอมมิวนิสต์ในประเทศระหว่างคริสต์ทศวรรษ 1960 และ 1970 แต่ปัญหาดังกล่าวก็ไม่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ซึ่งในภายหลังกองโจรก็หมดกำลังไปในที่สุด

ยุคการพัฒนาประชาธิปไตย หลังจากปัจจัยแวดล้อมด้านต่าง ๆ ได้รับการพัฒนาขึ้น ประชาชนมีความพร้อมต่อการใช้อำนาจอธิปไตยเพิ่มมากขึ้น การเรียกร้องอำนาจอธิปไตยคืนจากฝ่ายทหารก็เกิดขึ้นเป็นระยะ กระทั่งในที่สุด ภายหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ฝ่ายทหารก็ไม่สามารถถือครองอำนาจอธิปไตยได้อย่างถาวรอีกต่อไป อำนาจอธิปไตยจึงได้เปลี่ยนไปอยู่ในมือของกลุ่มนักการเมือง ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มบุคคลสามกลุ่มหลัก คือ กลุ่มทหารที่เปลี่ยนบทบาทมาเป็นนักการเมือง กลุ่มนายทุนและผู้มีอิทธิพล และกลุ่มนักวาทศิลป์ แต่ต่อมาภายหลังจากการสิ้นสุดลงของยุคสงครามเย็น โลกได้เปลี่ยนมาสู่ยุคการแข่งขันกันทางการค้าซึ่งมีความรุนแรงเป็นอย่างมาก กลุ่มการเมืองที่มาจากกลุ่มทุนนิยมสมัยใหม่ได้เข้ามามีบทบาทแทน

สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับชาติไทยในมิติต่างๆ สามารถสรุปและนำเสนอด้วยคำว่า THAILAND ซึ่งแต่ละตัวอักษรแทนคำซึ่งมีความหมาย ดังนี้

1. ด้านมนุษยศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า Think มีที่มาจากการที่ชนชาติไทย เป็นชนชาติที่มีจินตนาการสูง มีความคิดเพื่อฝัน คิดสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ด้วยสติปัญญาและมโนคติที่เป็นลักษณะเฉพาะของเผ่าพันธุ์
2. ด้านสังคมศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า Honor มีที่มาจากการที่สังคมไทย เป็นสังคมที่ให้ความสำคัญเคารพนับถือและให้เกียรติผู้ใหญ่ เชื้อฟุ้งผู้อาวุโส
3. ด้านนิติศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า Adjustable มาจากการวางระเบียบ กฎเกณฑ์ของสังคมไทย เป็นการปรับกฎเกณฑ์ต่างๆ ให้เข้ากับลักษณะนิสัยแบบไทยซึ่งไม่มีการบังคับที่เข้มงวดจนเกินไป เป็นกฎเกณฑ์ที่ค่อนข้างยืดหยุ่น
4. ด้านภูมิศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า International มีที่มาจากพื้นที่แผ่นดินไทยเป็นศูนย์รวมผู้คนหลากหลายเผ่าหลายพันธุ์ การมีอยู่ร่วมกันในผืนแผ่นดินไทยอย่างอิสระเสรี และได้รับการสนับสนุนอุ้มชูให้อยู่ได้อย่างอยู่เย็นเป็นสุขภายใต้พระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ทุกยุคสมัย
5. ด้านศึกษาศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า Learn มีที่มาจากระบบการศึกษาเรียนรู้ของชนชาติไทย ตั้งแต่อดีตกาลเป็นแบบท่องจำ สอนให้จดจำและคนไทยมีนิสัยขยันจดจำก่อนนำไปใช้ เป็นการศึกษาแบบต่อยอดสิ่งที่เคยรู้จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน
6. ด้านวัฒนธรรมศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า Adapted มาจากความสามารถของบรรพชนไทยในการดัดแปลง ปรับประยุกต์ ปรับตัว เลียนแบบรูปแบบวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ อาหารการกิน และแนวปฏิบัติต่างๆ ในชีวิตประจำวันมาจากแขก หรือผู้มาติดต่อทั้งภูมิภาคเดียวกัน ภูมิภาคตะวันออกและภูมิภาคตะวันตก ซึ่งเห็นปรากฏได้ชัดเจนในวัฒนธรรมทุกด้านของชนชาติไทยเป็นวัฒนธรรมแห่งการปรับประยุกต์มาใช้ โดยเฉพาะจากวัฒนธรรมอินเดีย จีนและชาติตะวันตก
7. ด้านรัฐศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า Nationalisms มาจากแนวความคิดการปกครองและการสร้างชาติของประเทศไทยใช้แนวคิดชาตินิยม มุ่งสร้างความเป็นปึกแผ่นของประเทศด้วยการชูความเป็นชาติและนำเสนอภาพลักษณ์ความสามัคคีผ่านการเชิดชูสถาบันหลักที่สำคัญ เช่น สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สถาบันการเมือง สถาบันครอบครัว หรือแม้แต่การให้ความสำคัญกับสถาบันการศึกษา เป็นต้น
8. ด้านเศรษฐศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า Dependent มาจากพื้นฐานระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นระบบเศรษฐกิจแบบผูกขาด ที่ผ่านมาเป็นระบบที่พึ่งพามูลนาย ประชาชนคือไพร่ฟ้าข้าของแผ่นดินที่สร้างผลผลิตให้กับประเทศและเจ้าของที่ดิน

4.2 วากรรมสร้างสำนึกประชาชาติในเพลงชาติไทย

1. กำเนิดของเพลงชาติไทย

ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ได้มีการใช้เพลงสรรเสริญพระบารมีเป็นเพลงถวายความเคารพองค์พระมหากษัตริย์ตามธรรมเนียมสากล แม้จะไม่ใช่เพลงชาติของประเทศสยามอย่างเป็นทางการ แต่ถืออนุโลมว่าเป็นเพลงชาติโดยพฤตินัยตามหลักการ

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ใน พ.ศ. 2475 คณะราษฎรได้ประกาศใช้เพลงชาติมหาชัย ซึ่งประพันธ์เนื้อร้องโดย เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ใช้เป็นเพลงชาติไทยอยู่ชั่วคราว (7 วัน) ระหว่างรอพระเจนดุริยางค์แต่งเพลงชาติใหม่ แต่ไม่ได้รับความนิยมจากประชาชน ต่อมาจึงได้เปลี่ยนมาเป็นเพลงชาติฉบับที่แต่งทำนองโดยพระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยะกร) เป็นเพลงชาติอย่างเป็นทางการแทนเพลงสรรเสริญพระบารมี

ที่มาของทำนองเพลงชาติไทยฉบับปัจจุบัน จากบันทึกความทรงจำของพระเจนดุริยางค์ว่าราวปลายปี พ.ศ. 2474 หลวงนิเทศกลกิจ (กลาง โรจนเสนา) ได้ขอให้แต่งเพลงสำหรับชาติในลักษณะของเพลงลามาร์แซแยซ ซึ่งพระเจนดุริยางค์ได้บอกปฏิเสธ เพราะถือว่าเพลงสรรเสริญพระบารมีเป็นเพลงชาติอยู่แล้ว ทั้งการจะให้แต่งเพลงนี้ก็ยังไม่ใช่คำสั่งของทางราชการ แม้ภายหลังหลวงนิเทศกลกิจจะมาติดต่อให้แต่งเพลงนี้อีกหลายครั้งก็ตาม พระเจนดุริยางค์ก็หาทางบ่ายเบี่ยงมาตลอด เพราะท่านสงสัยว่าการขอร้องให้แต่งเพลงนี้เกี่ยวข้องกับการเมือง ประกอบกับในเวลานั้นมีข่าวลือเรื่องการปฏิวัติอย่างหนาหู หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2475 หลวงนิเทศกลกิจ สมาชิกคณะราษฎร ได้ขอร้องให้แต่งเพลงชาติอีกครั้ง โดยอ้างว่าเป็นความต้องการของคณะผู้ก่อการ ท่านเห็นว่าคราวนี้หมดทางที่จะบ่ายเบี่ยง เนื่องจากสถานการณ์ทางการเมืองในเวลานั้นอยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ จึงขอเวลาในการแต่งเพลงนี้ 7 วัน และแต่งสำเร็จในวันจันทร์ที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นวันสุดท้ายที่ท่านได้กำหนดนัดหมายวันแต่งเพลงชาติไว้ ขณะที่นั่งบนรถรางสายบางขุนพรหม-ท่าเตียน เพื่อไปปฏิบัติราชการที่สวนมิสกวัน จากนั้นจึงได้เรียบเรียงเสียงประสานสำหรับให้วงดุริยางค์ทหารเรือบรรเลง โดยได้เลือกใช้ทำนองคล้ายคลึงกับเพลงมาซูแร็กดอมบรอฟสกีแยกและมอโนต์เพลงนี้ให้หลวงนิเทศกลกิจนำไปบรรเลง ในการบรรเลงดนตรีประจำสัปดาห์ที่พระที่นั่งอนันตสมาคมในวันพฤหัสบดีถัดมา พร้อมทั้งกำชับว่าให้ปิดบังชื่อผู้แต่งเพลงเอาไว้ด้วย แต่หนังสือพิมพ์ศรีกรุงได้ลงข่าวเรื่องการประพันธ์เพลงชาติใหม่โดยเปิดเผยว่า พระเจนดุริยางค์เป็นผู้แต่งทำนองเพลงนี้ ทำให้พระเจนดุริยางค์ถูกเจ้าพระยาวรวงศ์พัฒนฯ เสนาบดีกระทรวงวัง ดำหน้อย่างรุนแรงในเรื่องนี้ แม้ภายหลังพระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรี จะชี้แจงว่าท่านและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้คิดการแต่งเพลงนี้ และเพลงนี้ก็ยังไม่ได้รับรองว่าเป็นเพลงชาติเนื่องจากยังอยู่ในระหว่างการทดลองก็ตาม แต่พระเจนดุริยางค์ก็ได้รับคำสั่งปลดจากทางราชการให้รับเบี้ยบำนาญ ฐานรับราชการ

ครบ 30 ปี และหักเงินเดือนครึ่งหนึ่งเป็นบำนาญ อีกครั้งที่เหลือเป็นเงินเดือน โดยให้รับราชการต่อไป ในอัตราเงินเดือนใหม่นี้ ในเดือนตุลาคมปีเดียวกัน

ส่วนเนื้อร้องของเพลงชาตินั้น คณะผู้ก่อการทาบตามให้ขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธ์) เป็นผู้ประพันธ์ โดยคำร้องมีความยาว 2 บท สันนิษฐานว่าเสร็จอย่างช้าก่อนวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2475 เนื่องจากมีการค้นพบโน้ตเพลงพร้อมเนื้อร้อง ซึ่งตีพิมพ์โดยโรงพิมพ์ศรีกรุงในวันดังกล่าว แม้จะเป็นเพลงที่ได้รับความนิยมจากประชาชนทั่วไป แต่ก็ยังไม่ได้มีการประกาศเป็นเพลงชาติอย่างเป็นทางการและมีการจดจำต่อ ๆ กันไปเรื่อย ๆ โดยไม่มีใครรู้ที่มาชัดเจน ดังปรากฏว่า มีการคัดลอกเนื้อเพลงชาติของขุนวิจิตรมาตราส่งเข้าประกวดเนื้อเพลงชาติฉบับราชการ เมื่อ พ.ศ. 2476 โดยอ้างว่าตนเองเป็นผู้แต่งด้วย เนื้อร้องที่ขุนวิจิตรมาตราประพันธ์เริ่มแรกสุดแต่ไม่เป็นทางการและเป็นฉบับต้องห้าม ก่อนที่จะมีการแก้ไขเมื่อมีการประกวดเนื้อเพลงชาติฉบับราชการ ใน พ.ศ. 2476

เพลงชาติสยามฉบับราชการ พ.ศ. 2477

ฉันท ขำวิไล ผู้ประพันธ์เพลงชาติสยามฉบับราชการ บทที่ 3 และบทที่ 4

ในปี พ.ศ. 2477 รัฐบาลได้จัดประกวดเนื้อร้องเพลงชาติใหม่ โดยมีคณะกรรมการพิจารณาเพลงชาติเป็นผู้ดำเนินการ ประกอบด้วย พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงเป็นประธาน มีกรรมการท่านอื่น ๆ คือ พระยาวิรัชพากย์, พระเจนดุริยางค์, หลวงชำนาญนิติเกษตร, จางวางทั่ว พาทยโกศลและนายมนตรี ตราโมท การประกวดเพลงชาติในครั้งนั้นได้ดำเนินการประกวดเพลงชาติ 2 แบบ คือ เพลงชาติแบบไทย (ประพันธ์ขึ้นโดยดัดแปลงจากดนตรีไทยเดิม) และเพลงชาติแบบสากล ซึ่งผลการประกวดมีดังนี้

1. เพลงชาติแบบไทย

คณะกรรมการพิจารณาเพลงชาติได้ตัดสินให้ผลงานเพลง "มหานิมิตร" ซึ่งประพันธ์โดย จางวางทั่ว พาทยโกศล เป็นผลงานชนะเลิศ เพลงมหานิมิตรนี้จางวางทั่วได้ประพันธ์ดัดแปลงมาจากเพลงหน้าพาทย์สำคัญของไทยที่มีชื่อว่า "ตระนิมิตร" ให้สามารถบรรเลงเป็นทางสากล ซึ่งเพลงตระนิมิตรนี้ เป็นเพลงที่ถือว่าเป็นเพลงครู นักดนตรีจะใช้บรรเลงในพิธีสำคัญต่าง ๆ เช่น งานไหว้ครู บรรเลงเป็นการอัญเชิญครูบาอาจารย์ เทวดาทั้งหลายมาประชุมกันเพื่อความเป็นสิริมงคล ดังนั้นจึงมีความหมายอันควรแก่การเคารพนับถือเป็นสิริมงคล เหมาะสมที่จะใช้เป็นเพลงชาติไทยได้

รัฐบาลได้ทดลองบรรเลงออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงอยู่ระยะหนึ่ง ต่อมาเมื่อคณะกรรมการพิจารณาเพลงชาติเสนอผลการประกวดให้คณะรัฐมนตรีรับรอนั้น คณะกรรมการฯ ได้ประชุมกันและมีความเห็นว่า เพลงชาติมีลักษณะที่บ่งบอกถึงความศักดิ์สิทธิ์ หากมีการใช้อยู่ 2 เพลง จะทำให้คลายความศักดิ์สิทธิ์ลง จึงตัดสินใจไม่เสนอเพลงชาติแบบไทยให้คณะรัฐมนตรีประกาศรับรองเป็นเพลงชาติ

2. เพลงชาติแบบสากล

คณะกรรมการพิจารณาเพลงชาติมีความเห็นให้ใช้ทำนองเพลงซึ่งประพันธ์โดยพระเจนดุริยางค์เป็นทำนองเพลงชาติแบบสากล สำหรับบทร้องนั้นได้คัดเลือกบทร้องของขุนวิจิตรมาตราซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมเป็นบทร้องชนะเลิศ และได้เพิ่มบทร้องของนายฉันท ขำวิไล ซึ่งเป็นบทร้องที่ได้รับรางวัลรองชนะเลิศเข้าอีกชุดหนึ่ง คณะรัฐมนตรีได้ประกาศรับรองให้เป็นบทร้องเพลงชาติฉบับราชการเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2477

บทร้องทั้งของขุนวิจิตรมาตราและนายฉันท ประพันธ์ในรูปฉันทลักษณ์แบบกลอนสุภาพ (กลอนแปด) ความยาว 4 บท แต่ละบทมี 4 วรรค ผลงานของแต่ละคนจึงมีความยาวของบทร้องเป็น 16 วรรค เมื่อนำมารวมกันแล้วจึงทำให้บทร้องเพลงชาติทั้งหมดมีความยาวถึง 32 วรรค ซึ่งนับว่ายาวมาก หากจะร้องเพลงชาติให้ครบทั้งสี่บทจะต้องใช้เวลาร้องถึง 3 นาที 52 วินาที (เฉลี่ยแต่ละท่อนรวมดนตรีนำด้วยทั้งเพลงตกที่ท่อนละ 35 วินาที) ในสมัยนั้นคนไทยส่วนใหญ่จึงนิยมร้องแต่เฉพาะบทร้องของขุนวิจิตรมาตรา และต่อมาภายหลังจึงไม่มีการขับร้อง คงเหลือแต่เพียงทำนองเพลงบรรเลงเท่านั้น

เพลงชาติสยามฉบับสังเขป พ.ศ. 2478

ในปี พ.ศ. 2478 รัฐบาลของพระยาพหลพลพยุหเสนาได้ออกระเบียบการบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีและเพลงชาติ ลงวันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2478 มีผลบังคับใช้ในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2478 ระเบียบดังกล่าวนี้ได้มีการกำหนดให้แบ่งการบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีและเพลงชาติออกเป็น 2 แบบ คือ การบรรเลงแบบพิสดาร บรรเลงตามความยาวปกติเต็มเพลงและการบรรเลงแบบสังเขปในกรณีของเพลงชาตินั้น ได้กำหนดให้บรรเลงเพลงชาติฉบับสังเขปในการพิธีที่เกี่ยวข้องกับประชาชน สโมสรสันนิบาต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพิธีปกติ ส่วนการบรรเลงแบบเต็มเพลงนั้นให้ใช้ในงานพิธีใหญ่เท่านั้น ท่อนเพลงชาติที่ตัดมาใช้บรรเลงแบบสังเขป คือท่อนขึ้นต้น (Introduction) ของเพลงชาติ เทียบกับเนื้อร้องเพลงชาติฉบับปัจจุบันก็คือตั้งแต่ท่อน สละเลือดทูกหยาดเป็นชาติพลี จนจบเพลง ความยาวประมาณ 10 วินาที ไม่มีการขับร้องใด ๆ ประกอบ

เพลงชาติไทย พ.ศ. 2482 - ปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2482 "ประเทศสยาม" ได้เปลี่ยนชื่อเป็น "ประเทศไทย" รัฐบาลจึงได้จัดประกวดเนื้อร้องเพลงชาติไทยใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงชื่อประเทศ โดยกำหนดเงื่อนไขยังคงใช้ทำนองของพระเจนดุริยางค์อยู่เช่นเดิม แต่กำหนดให้มีเนื้อร้องความยาวเพียง 8 วรรคเท่านั้น และปรากฏคำว่า "ไทย" ซึ่งเป็นชื่อประเทศอยู่ในเพลงด้วย ผลการประกวดปรากฏว่าเนื้อร้องของพันเอก หลวงสารานุประพันธ์ ซึ่งส่งประกวดในนามกองทัพบกได้รับรางวัลชนะเลิศ รัฐบาลไทยจึงได้ประกาศรับรองให้ใช้เป็นเนื้อร้องเพลงชาติไทย โดยแก้ไขคำร้องจากต้นฉบับที่ส่งประกวดเล็กน้อย เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2482 และใช้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

การประกวดเพลงชาติครั้งนี้ได้ปรากฏหลักฐานว่ามีกวีและผู้มีชื่อเสียงในทางการประพันธ์เพลงหลายท่าน เช่น เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี แก้ว อัจฉริยะกุล ชิต บุรทัต เป็นต้น ซึ่งรวมถึงผู้ประพันธ์เนื้อเพลงชาติสองฉบับแรก (ขุนวิจิตรมาตรา และฉันทน์ ขำวิไล) ได้ส่งเนื้อร้องของตนเองเข้าประกวดด้วย แต่ปรากฏว่าไม่ผ่านการตัดสินครั้งนั้น เฉพาะเนื้อร้องที่ขุนวิจิตรมาตราแต่งใหม่นั้น ปรากฏว่ามีการใช้คำว่า "ไทย" ถึง 12 ครั้ง

2. แนวปฏิบัติสำหรับเพลงชาติไทย

ข้อบังคับทหารว่าด้วยการเคารพ มาตรา 3 การบรรเลงเพลงเคารพ ได้ระบุถึงการบรรเลงเพลงเคารพในส่วนหนึ่งของเพลงชาติไว้ว่า เพลงชาติจัดเป็นเพลงเคารพด้วยตรง ใช้บรรเลงแสดงความเคารพต่อธงประจำกองทหาร ธงประจำกองยุวชนทหาร ธงชาติประจำสำนักงานของรัฐบาล ในขณะที่ขึ้นลง และธงราชนาวีประจำเรือใหญ่ในขณะที่ทำพิธีขึ้นลง

แนวปฏิบัติสำหรับธงชาติไทยโดยทั่วไป ซึ่งบังคับใช้อยู่ในปัจจุบันตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการใช้ การชัก หรือการแสดงธงชาติ และธงของต่างประเทศ ในราชอาณาจักร พ.ศ. 2529 ได้ระบุไว้เช่นกันว่า เพลงชาตินับเนื่องเป็นหนึ่งในอาณัติสัญญาณในการเคารพธงชาติ กล่าวคือ

1. เมื่อมีการชักธงชาติขึ้นและลง ให้แสดงความเคารพโดยการยืนตรง หันไปทางเสาธงอาคาร หรือสถานที่ที่มีการชักธงชาติขึ้นและลง จนกว่าจะเสร็จการ
2. ในกรณีที่ได้ยินเพลงชาติหรือสัญญาณการชักธงชาติ จะเห็นหรือไม่เห็นการชักธงชาติก็ตาม ให้แสดงความเคารพโดยหยุดนิ่งในอาการสำรวม จนกว่าการชักธงชาติหรือเสียงเพลงชาติ หรือสัญญาณการชักธงชาติจะสิ้นสุดลง

แนวปฏิบัติดังกล่าวนี้ ได้ริเริ่มให้มีขึ้นครั้งแรก จากการบรรเลงเพลงชาติ ตามสัญญาณจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ในเวลา 08.00 น. โดยบัญชาของจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ราวปี พ.ศ. 2485 ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2

ปัจจุบัน นอกจากการบรรเลงเพลงชาติ ในเวลา 08.00 น. และ 18.00 น. ผ่านทางวิทยุกระจายเสียงเครือข่ายกรมประชาสัมพันธ์แล้ว ยังมีการแพร่ภาพวีดิทัศน์ประกอบเพลงชาติ ผ่านทางสถานีโทรทัศน์ในประเทศไทยช่องต่าง ๆ อีกด้วย ซึ่งเดิมแต่ละสถานีฯ จะเป็นผู้จัดทำวีดิทัศน์ประกอบขึ้นเอง ต่อมาในปี พ.ศ. 2554 รัฐบาลไทยมีนโยบายให้สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี จัดทำวีดิทัศน์กลางขึ้น เพื่อเผยแพร่โดยโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย ผ่านทางสถานีโทรทัศน์ไทยทุกแห่ง ในรูปแบบเดียวกันทั่วประเทศ โดยเริ่มใช้วีดิทัศน์ของดังกล่าว ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2554 เป็นต้นไป และเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ได้เผยแพร่วีดิทัศน์เพลงชาติไทยรูปแบบใหม่ โดยเนื้อหา

แสดงถึงพลัง ความรู้สึกรักชาติแบบสมัยใหม่โดยไม่เน้นการสู้รบ โดยได้มีการเผยแพร่ผ่านทางโทรทัศน์ ในวันที่ 4 พฤษภาคม ปีเดียวกัน ก่อนการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช 2562 แต่วีดิทัศน์ดังกล่าวมีการแก้ไขถึง 3 ครั้ง เนื่องจากมีกลุ่มองค์กรทางพระพุทธศาสนาบางส่วน ไม่เห็นด้วยกับวีดิทัศน์ดังกล่าวที่ไม่มีสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ เช่น พระพุทธรูป พระสงฆ์ เป็นต้น โดยวีดิทัศน์ดังกล่าวได้ใช้เพลงชาติไทยที่มีการบันทึกเสียงใหม่ บรรเลงโดยวงดุริยางค์ฟิลฮาร์โมนิกแห่งประเทศไทย

ตามประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์การจัดทำผังรายการสำหรับการให้บริการกระจายเสียงหรือโทรทัศน์ พ.ศ. 2556 กำหนดให้ผู้รับใบอนุญาตที่ใช้คลื่นความถี่ให้บริการทั่วไปต้องจัดให้ออกอากาศเพลงชาติไทยทุกวันในเวลา 08.00 น. และ 18.00 น.

3. การปรับเปลี่ยนเพลงชาติไทย

ในปี พ.ศ. 2548 กระทรวงวัฒนธรรมเปิดเผยเพลงชาติฉบับใหม่ ซึ่งกระทรวงกลาโหมมอบหมายให้ บริษัท จีเอ็มเอ็ม แกรมมี่ จำกัด (มหาชน) เป็นผู้เรียบเรียง และจัดทำใหม่ ให้มีความหลากหลายมากขึ้น สำหรับใช้ในหลายโอกาส ตามแนวคิดของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ในขณะนั้น ที่ต้องการส่งเสริมความเป็นชาตินิยมในหมู่คนไทย ซึ่งเพลงชาติฉบับดังกล่าว มีการจัดทำออกมาถึง 6 รูปแบบ ทั้งนี้ สื่อมวลชนให้คำนิยามสำหรับเรียกชื่อเพลงชาติแบบต่าง ๆ ที่ได้มีการเรียงเรียงใหม่ไว้ดังนี้

แบบเป็นทางการ เสียงร้องหนักแน่นอีกเทิม เหมาะสำหรับเปิดในสถานที่ราชการ ในงานราชการ งานทหาร หรือกิจกรรมที่ผู้จัดต้องการปลุกเร้าพลังรักชาติ

แบบไม่เป็นทางการ เสียงร้องนุ่มนวลขึ้นกว่าฉบับแรก เหมาะสำหรับเปิดในงานทางการของภาคเอกชน งานมหรสพ หรืองานกึ่งทางการกึ่งลำลอง

แบบแกรมมี่ชาวด์ เอาใจวัยรุ่น ชับร้องโดยนักร้องรุ่นเก่า ช่วงท้ายสร้างคีย์และเมโลดี้ใหม่ เหมาะสำหรับเปิดในงานลีลาศ

แบบแกรมมี่ชาวด์ เอาใจวัยรุ่น ชับร้องโดยนักร้องรุ่นใหม่ ช่วงท้ายสร้างคีย์และเมโลดี้ใหม่ เหมาะสำหรับเปิดในโรงเรียนมัธยม หรือมหาวิทยาลัย

แบบเอาใจเด็กเล็ก ใช้คณะเยาวชนร้องประสานเสียง เหมาะสำหรับเปิดในโรงเรียนอนุบาล และประถม

แบบเอาใจผู้สูงอายุ ใช้เครื่องดนตรีไทยบรรเลง

แต่ด้วยกระแสเสียงคัดค้านจากสังคมเป็นจำนวนมาก ทำให้เพลงชาติที่มีการเรียบเรียงใหม่ทั้ง 6 แบบข้างต้น ไม่มีการนำมาใช้อย่างเป็นทางการในที่สุด ทั้งนี้ เพลงชาติที่เป็นทางราชการของไทยใน

ปัจจุบัน เป็นฉบับซึ่งจัดทำและเผยแพร่โดย คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ตามมติคณะรัฐมนตรี เกี่ยวกับเพลงสำคัญของแผ่นดิน ลงวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2546 และได้เริ่มใช้มา นับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2547 โดยมีการเผยแพร่ทางสถานีวิทยุกระจายเสียง และสถานีโทรทัศน์ต่าง ๆ ใน ประเทศ

4. ความสำคัญเพลงชาติไทย

เพลงชาติไทย แสดงถึงความเป็นเอกราช ความสามัคคีและความรักใคร่ปรองดองกันในหมู่พี่น้องประชาชนชาวไทย เป็นเหมือนตัวแทนในการปลุกเร้าให้ประชาชนหวงระลึกถึงความพยายามของบรรพบุรุษ ที่กอบกู้เอกราชจนทำให้ไทยเราเป็นเอกราชอยู่เท่าทุกวันนี้แน่นอน นอกจากนั้นเพลงชาติไทย เป็นดังสัญลักษณ์และเครื่องหมายประจำชาติของประเทศไทย ซึ่งโดยส่วนใหญ่ทุกประเทศจะมีเพลงชาติเป็นของตนเอง เพื่อแสดงถึงสัญลักษณ์ของประเทศนั้นๆ

เพลงชาติไทย สื่อได้ถึงวัฒนธรรมประเพณีอันเก่าแก่ของชาติและสื่อถึงความสามัคคีของคนในชาติได้เป็นอย่างดี เพลงชาติไทยเป็นบทเพลงที่บอกเล่าเรื่องราวของแผ่นดินหวานทองของไทยที่ฝังรากลึกอยู่ในห้วงทำนองที่เราร้องกันมาตั้งแต่เด็กจนโตและหากย้อนกลับไปกว่าจะมาเป็นประเทศไทย บทเพลงนี้เคยผ่านการแก้ไขมาแล้วหลายต่อหลายครั้ง เช่นเดียวกันกับแผ่นดินเกิดของเราในวันนี้ กว่า จะเจียบสงบเช่นทุกวันนี้ก็เคยผ่านความบอบช้ำและการสูญเสียของผู้คนที่พยายามปกป้องชาติเอาไว้ บทเพลงนี้จึงไม่ได้มีความหมายแค่เอกลักษณ์สำหรับประเทศ แต่เป็นความหมายที่บอกเตือนให้เรานึกถึงบรรพบุรุษที่เคยเสียเลือดเนื้อเพื่อสืบทอดให้ชาติพันธุ์ของไทยยืนยงมาได้จนถึงปัจจุบัน เป็นบทเพลงแห่งความเคารพ สัญลักษณ์ที่แสดงให้เราจดจำ ย้ำเตือนถึงความสามัคคี ความเมตตาและการเห็นคุณค่าเพื่ออนุรักษ์แผ่นดินของเราสืบต่อไปถึงลูกหลานต่อไป

5. ความหมายเพลงชาติไทย

สมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา ถอดความหมายเพลงชาติไทย ดังนี้ "ประเทศไทยเป็นถิ่นที่รวมชนผู้มีเลือดเนื้อเชื้อชาติไทยไว้ให้อยู่อาศัยร่วมกัน แผ่นดินทุกส่วนของประเทศไทยย่อมเป็นของชาวไทยทุกคน ประชาชนไทยรักษาแผ่นดินไทยทั้งหมดไว้ได้ ก็ด้วยทุกคนมีน้ำใจสามัคคี รักคนไทยด้วยกันและรักประเทศชาติ คนไทยรักที่จะอยู่อย่างสุขสงบ

แต่ถ้าจำเป็นต้องรบกับศัตรูแล้วคนไทยไม่เคยขาดกลัวเลยไม่มีวันยอมให้ศัตรูหน้าไหนมาข่มขู่ทำลายความเป็นอิสระของชาติไทยได้ ทุกคนยอมสละเลือดทุกหยดเพื่อชาติไทยอยู่ยั่งยืน จะปกป้องคุ้มครองประเทศไทยให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งๆ ขึ้นไป และให้มีแต่ชัยชนะตลอดไป."

ในระยะเวลาที่ผ่านมาเราจะมีปัญหาทางการเมืองหลายครั้งหรือเคยผ่านสงครามในอดีต แต่ทุกวันนี้ไทยยังคงเป็นไทยแผ่นดินไทยยังคงเป็นเอกราช นั้นหมายความว่าคนไทยทุกคนช่วยกันรักษา

ประเทศนี้ไว้ ด้วยการทำหน้าที่ของตัวเองคือการเป็นพลเมืองดี แม้ว่าจะมีกลุ่มคนไม่หวังดีหรือมีการทุจริต (corruption) ในการเมืองแต่ทุกครั้ง แต่ก็ยังรอดพ้นวิกฤตต่างๆ มาได้และยังคงมีเพลงชาติ ให้ร้องอย่างภาคภูมิใจจนถึงทุกวันนี้ ไม่ว่าคนไทยจะอยู่ที่ไหนเพลงที่ทุกคนร้องได้เพราะที่สุดร้องได้เหมือนกันทุกคนคือเพลงชาติไทยไม่มีใครที่ ร้องเพลงชาติไทย ไม่เป็น ไม่มีใครที่ไม่รู้จักเพลงชาติไทย ไม่มีใครที่ปฏิเสธว่าเพลงชาติไทยไม่มีความสำคัญต่อจิตใจของคนไทยทุกคน หากวันไหนที่บทเพลงชาติไทย หายไปวันนั้นคงหมายถึงความล่มสลายของประเทศเรา สิ่งที่จะทำให้เพลงชาติยังดังกึกก้องอยู่ในหัวใจคนไทยได้คือ การเป็นพลเมืองดี เคารพต่อหน้าที่และสิทธิของตัวเอง ทำตามหน้าที่ของตัวเองให้ดีที่สุด ไม่คดโกงประเทศ ช่วยกันร่วมมือกันพัฒนาประเทศตามความสามารถและหน้าที่ของตัวเอง สิ่งเหล่านี้จะเป็นฟันเฟืองที่สำคัญที่สามารถทำให้ประเทศยังคงอยู่ได้และเพลงชาติไทยก็ยังคงดังกึกก้องทั่วแผ่นดินไทย พร้อมกันทุกวัน และแม้จะมีการถอดความหรือตีความหมายกันออกมาอย่างไร เพลงชาติ ก็เป็นเพลงที่คอยกระตุ้นเตือนให้คนไทยทุกคนภูมิใจในความเป็นไทยและรู้จักที่จะรักษาแผ่นดินไทยเอาไว้ให้ลูกหลาน โดยสรุป เนื้อหาในวาทกรรมที่ใช้สื่อสารที่ปรากฏอยู่ในเพลงชาติไทย สามารถอธิบายสรุปได้ด้วยคำว่า LOVE ซึ่งแต่ละตัวอักษรมีที่มาและความหมาย ดังนี้

1. ตัวอักษร L มาจากคำว่า Land of abundance มีความหมายว่า แผ่นดินไทยเป็นดินแดนแห่งความอุดมสมบูรณ์
2. ตัวอักษร O มาจากคำว่า Oneness มีความหมายว่า คนชาติไทยมีความสมัครสมานสามัคคีกัน
3. ตัวอักษร V มาจากคำว่า Victory มีความหมายว่า ประเทศไทยเป็นชาติเอกราช ชื่นชอบชัยชนะ แม้ต้องเสียสละบางอย่าง ชอบพินันชนต่อ ชอบความสนุกสนาน ชอบเสียง กล้าได้กล้าเสีย
4. ตัวอักษร E มาจากคำว่า Emulate มีความหมายว่า บรรพชนไทยมีคุณลักษณะสำคัญคือปราศจากการเบียดเบียนและมีความฉลาดในการประสานประโยชน์ของชาติไทยกับชาติอื่น ชอบการประยุกต์และการนำแบบอย่างที่ดีมาปรับประยุกต์ใช้

4.3 บทบาทศิลป์เพื่อส่งเสริมสำนึกประชาชาติไทย

จิตสำนึกประชาชาติไทย ค่านิยมและสัญลักษณ์แห่งความเป็นไทย ที่ผ่านมามีมุมมองว่าเป็นแค่เรื่องฉาบฉวย ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกายชุดไทย การรับประทานอาหารไทยย้อนยุค ซึ่งก่อให้เกิดการตื่นตัวเป็นจุดเริ่มต้นของการปลูกจิตสำนึกความเป็นไทยในวงกว้างได้ แต่ยังขาดการขยายต่อให้คนยุคปัจจุบันสืบทอดและยังคงยึดตามวัฒนธรรมต่างชาติอยู่ตลอดเวลา จึงควรค้นหาแนวปฏิบัติที่ดีเพื่อเป็นเกราะช่วยป้องกันแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองให้กับประเทศและมุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นมิตร สุภาพอ่อนโยน ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย อยู่ในศีลธรรม จริยธรรม

แนวทางสื่อสารเพื่อสร้างสำนึกประชาชาติ เป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วนที่ต้องอาศัยจังหวะช่วงที่คนไทยเริ่มตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของประเพณีวัฒนธรรมในอดีต ตอกย้ำถึงความเป็นไทย พื้นฟูอนุรักษ์สิ่งดีงามให้เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติสืบไป เพื่อให้ชาวไทยได้รู้ซึ่งถึงสาระหรือแก่นแท้ของวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ด้วยการศึกษาเรียนรู้ในลักษณะลงลึกถึงประวัติศาสตร์ ไม่ใช่เน้นรูปแบบหรือทำการอย่างฉาบฉวย หลงหรือตามกระแสมากกว่าจะรักษาความเป็นไทยอย่างแท้จริง ดังนั้นแทนที่จะโยยหาอดีตชั่วครั้งชั่วคราวตามกระแส คนไทยอาจใช้โอกาสแห่งช่วงเวลาวิกฤติเริ่มต้นสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า โดยนำมาปรับใช้ทั้งในชีวิตประจำวันและในการทำงานอย่างถาวร เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันภัยในการดำรงชีวิต ทำให้ประเทศชาติเกิดความเข้มแข็ง มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน

แนวทางจัดการภัยคุกคามประเทศไทย ที่ผ่านมามีประเทศถูกคุกคามหรือถูกทำลายให้หยุดชะงัก (Disruption) ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรที่ถูกคุกคามจากทั่วโลก ถ้าไม่ปลุกจิตสำนึกประชาชาติไทย จะเป็นเสมือนการส่งต่อภัยคุกคามนี้ไปสู่ชนรุ่นหลัง จึงต้องมีเครื่องมือที่จะสร้างความกล้าหาญที่สามารถต่อต้านและจัดการกับสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งหัวใจสำคัญ คือ ศักยภาพแห่งความรู้ว่าจิตวิญญาณของการทำลายประเทศเราในปัจจุบันคืออะไร มันเปลี่ยนแปลงรวดเร็วตลอดเวลา หากไม่ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เราจะไม่สามารถจัดการอะไรได้เลย เพราะสิ่งที่จัดการกับภัยคุกคามได้จะต้องมีทั้งการผ่อนคลาย ยืดหยุ่น และเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจึงจะอยู่รอดได้ สำหรับการนำเสนอวาทกรรมเพื่อสร้างสำนึกประชาชาติไทย สามารถสรุปและอธิบายได้ด้วยคำว่า “KING” ซึ่งแต่ละตัวอักษรแทนคำซึ่งมีความหมาย ดังนี้

1. ตัวอักษร K มาจากคำว่า Kingdom มีความหมายว่า ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรหนึ่งเดียว ผู้ใดจะคิดเห็นและกระทำการให้เป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ การเป็นปึกแผ่นที่มั่นคงได้ เกิดจากการรวบรวมผืนแผ่นดินให้เป็นปึกแผ่น โดยไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนาที่อยู่ร่วมกันในแผ่นดินไทย

2. ตัวอักษร I มาจากคำว่า Integrations มีความหมายว่า ประเทศไทยต้องมีการปรับเปลี่ยนตามกาลสมัย เพื่อเป็นหนทางแห่งการอยู่รอดและเป็นหนทางแห่งความเจริญรุ่งเรืองของชาติไทย ซึ่งผลจากความสามารถในการบูรณาการของผู้นำในแต่ละยุคสมัยทำให้ชาติไทยสามารถเอาตัวรอดและผ่านพ้นวิกฤติการณ์ต่างๆ มาได้

3. ตัวอักษร N มาจากคำว่า Nationalism มีความหมายว่า ความพยายามในการสร้างชาติให้มั่นคง เริ่มต้นด้วยการเชิดชูสถาบันหลักและให้ความสำคัญมาโดยตลอด

4. ตัวอักษร G มาจากคำว่า Good Governance มีความหมายว่า เชื้อมทิศนำชาติไทยคือระบบธรรมาธิปไตย หรือประชาธิปไตยแบบไทย ซึ่งตามหลักการพื้นฐานของธรรมาภิบาล ประกอบไปด้วย 6 หลักการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ซึ่งเป็นหลักการที่สังคมไทยต้องการสร้างให้เกิดมีขึ้นในทุกกระบวนการบริหาร

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การดำเนินการวิจัยสร้างสรรค์ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ความรู้ที่ใช้ในการสอนประวัติศาสตร์ของสถาบันการศึกษาไทยใน 8 มิติ คือ มิติภูมิศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ นิติศาสตร์ วัฒนธรรมศาสตร์ และมิติทางศึกษาศาสตร์ เพื่อศึกษาหากรรมสำหรับใช้สื่อสารสร้างสำนึกประชาไทยที่ปรากฏอยู่ในเพลงชาติไทย และเพื่อสร้างสรรค์บทวาทศิลป์สำหรับส่งเสริมสำนึกประชาชาติไทย ซึ่งดำเนินการโดยวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและจัดประชุมสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์แขนงต่างๆ 8 มิติ นำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ตีความสร้างบทสรุปงานวิจัย และนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน พิจารณารับรองผลการวิจัย ซึ่งในการสรุปผลวิจัย การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ มีรายละเอียดการนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 สรุปผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 องค์ความรู้เกี่ยวกับชาติไทยจากตำราเรียนวิชาประวัติศาสตร์ มีเนื้อหาโดยสรุป ดังนี้

วิธีการทางประวัติศาสตร์ เป็นขั้นตอนที่ใช้ศึกษาค้นคว้าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะซึ่งอาศัยหลักฐานลายลักษณ์อักษรเป็นสำคัญ ประกอบกับหลักฐานอื่น ๆ เช่น ภาพถ่าย แลบบันทึกเสียง วิดีทัศน์ หลักฐานทางโบราณคดี เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้สามารถฟื้นอดีตหรือจำลองอดีตขึ้นมาใหม่ได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์และเกิดความน่าเชื่อถือ ความสำคัญของวิธีการทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์มีความสำคัญ คือ ทำให้เรื่องราว กิจกรรม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์มีความน่าเชื่อถือ มีความถูกต้องเป็นความจริง หรือใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด เพราะได้มีการศึกษาอย่างเป็นระบบอย่างมีขั้นตอน มีความระมัดระวัง รอบคอบ โดยผู้ได้รับการฝึกฝนในระเบียบวิธีการทางประวัติศาสตร์มาดีแล้ว สำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ มีปัญหาที่สำคัญอยู่ประการหนึ่ง คือ อดีตที่มีการฟื้นหรือจำลองขึ้นมาใหม่นั้น มีความถูกต้อง สมบูรณ์และเชื่อถือได้

เพียงใด รวมทั้งหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็น ลายลักษณ์อักษรที่นำมาใช้ เป็นข้อมูลนั้น มีความสมบูรณ์มากน้อยแค่ไหน เพราะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ มีอยู่มากมายเกินกว่าที่จะศึกษา หรือจดจำได้หมด แต่หลักฐานที่ใช้เป็นข้อมูลอาจมีเพียงบางส่วน ดังนั้น วิธีการทางประวัติศาสตร์จึงมีความสำคัญเพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ หรือผู้ฝึกฝนทาง ประวัติศาสตร์จะได้นำไปใช้ด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง ไม่ลำเอียงและเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ ประโยชน์ของวิธีการทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์มีประโยชน์ทั้งต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ทำให้ได้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่น่าเชื่อถือ และผู้ที่ได้รับการฝึกฝนการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์จะทำให้เป็นคนละเอียด รอบคอบ มีการตรวจสอบเรื่องราวที่ศึกษา รวมทั้งนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

ความเป็นมาเกี่ยวกับชนชาติไทย มีความเชื่อว่ามิมีมนุษย์อยู่อาศัยอย่างถาวรในอาณาเขตประเทศไทยปัจจุบันมาแล้ว ประมาณ 40,000 ปี เดิมชาวมอญ เขมรและมลายูปกครองพื้นที่นี้ โดยมีอาณาจักรใหญ่ เช่น พุณาน ทวารวดี หริภุญชัย จักรวรรดิเขมรและตามพรลิงก์ ส่วนบรรพบุรุษไทยสยามปัจจุบันซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มชาวไท-ไต เป็นกลุ่ม ที่อาศัยอยู่ในแถบเดียนเบียนฟูในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 5 ถึง 8 และเริ่มเข้ามาอยู่อาศัยในอาณาเขตประเทศไทยปัจจุบัน ในคริสต์ศตวรรษที่ 11 รัฐของชาวไทเกิดขึ้นจำนวนมาก ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 ประมาณปี พ.ศ. 1780 พ่อขุนบางกลางหาว รวบรวมกำลังกบฏต่อเขมรและตั้งอาณาจักรสุโขทัย ส่วนด้านเหนือขึ้นไป พญามังราย ทรงตั้งอาณาจักรล้านนา ในปี พ.ศ. 1839 มีศูนย์กลางอยู่ที่เชียงใหม่ ทรงรวบรวมแคว้นในแถบลุ่มแม่น้ำปิง ส่วนบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างมีการตั้งสหพันธรัฐในบริเวณเพชรบุรี สุพรรณบุรี ลพบุรีและอยุธยา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงจัดการปกครองโดยแบ่งพลเรือนกับทหารและจตุสดมภ์ ซึ่งบางส่วนใช้สืบมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และทรงริเริ่มระบบเจ้าขุนมูลนาย ทำให้ประชากรส่วนใหญ่เป็นไพร่ใช้แรงงานปีละ 6 เดือน กรุงศรีอยุธยาเริ่มติดต่อกับชาติตะวันตกเมื่อ พ.ศ. 2054 หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2112 กรุงศรีอยุธยาตกเป็นประเทศราชของราชวงศ์ต้องอยู่แห่งพม่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงประกาศอิสรภาพในอีก 15 ปีต่อมา ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กรุงศรีอยุธยายังติดต่อกับชาติตะวันตกจนรุ่งเรืองถึงขีดสุด แต่เกิดความขัดแย้งภายในหลายรัชกาลในราชวงศ์บ้านพลูหลวง และการสงครามกับราชวงศ์คองบอง (อลองพญา) จนส่งผลให้เสียกรุงครั้งที่สองเมื่อปี 2310 หลังจากนั้นบ้านเมืองแตกออกเป็นชุมชนต่าง ๆ พระเจ้าตากสิน ทรงรวบรวมแผ่นดินและขยายอาณาเขต หลังเกิดความขัดแย้งช่วงปลายรัชกาล พระองค์และพระราชโอรสทั้งหลายทรงถูกสำเร็จโทษโดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ผู้สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นในปี 2325 การพัฒนาราชอาณาจักรสยามในรัชกาลที่ 5 ไม่ได้เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ คือ สังคมเข้าสู่สมัยใหม่เร็ว ช้าไม่เท่ากัน ทำให้เกิดช่องว่างทางสังคม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (2453-2468) ทรงสร้างสำนึกความเป็นชาติในหมู่ชนชั้นนำ ในปี 2454 ทรงตั้งกองเสือป่าทำให้สมาชิกพ้นจากกรอบราชการและนับถือประมุข เกิดเหตุการณ์คณะ

นายทหารชั้นผู้น้อยคบคิดกันเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยมีแนวคิดต่อต้าน สมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่ถูกจับได้ พระองค์ทรงตอบโต้ด้วยการแต่งตั้งเสนาบดี ซึ่งเป็นข้าราชการที่ได้รับการศึกษาในทวีปยุโรป ทรงตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหางบประมาณขาดดุลและทรงใช้วิธี ประชาสัมพันธ์และโฆษณาชวนเชื่อ ซึ่งใช้มาจนสิ้นรัชกาลคือ ทรงใช้พระปรีชาทางวรรณศิลป์เผยแพร่ พระราชนิพนธ์ทางสื่อต่าง ๆ โดยย้าแนวคิดสำคัญส่งเสริมวิถีชีวิตแบบตะวันตก ริเริ่มธรรมเนียมอย่าง ตะวันตก เช่น นามสกุล กีฬาฟุตบอล ธรรมเนียมผัวเดียวเมียเดียว ทรงส่งเสริมการศึกษาแผนใหม่ โดยสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยใน ปี 2459 และทรงให้การศึกษาระดับประถมเป็นภาคบังคับ ทั้งยังทรงเผยแพร่แนวคิดชาตินิยมทางการเมืองและชาตินิยมทางเศรษฐกิจที่ประสงค์ให้กำจัดอิทธิพล ของชาวจีนในเศรษฐกิจสยาม ทรงพยายามส่งเสริมให้ราษฎรรู้จักสมาคมกันโดยไม่แบ่งวรรณะ รู้จัก ตัดสินโดยยึดหลักเสียงข้างมาก และกระตุ้นการอภิปรายสาธารณะในสื่อต่าง ๆ ด้านกิจการทหาร ทรง จัดหาเรือรบที่ทันสมัยและในปี 2460 ราชสำนักเล็งเห็นว่าการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่หนึ่งอาจ ก่อให้เกิดประโยชน์ในการเลิกสนธิสัญญาไม่เป็นธรรม จึงประกาศสงครามกับฝ่ายมหาอำนาจกลางใน วันที่ 22 กรกฎาคม 2460 ผลทำให้ชาติตะวันตกยอมแก้ไขสนธิสัญญาในช่วงปี 2463-9 ให้สยาม ได้รับอิสระในการจัดเก็บภาษีอากรและยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ เกศเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า การเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการปกครองจะทำให้สยามพินาศล่มจมจึง ปฏิเสธข้อเสนอแนะ ให้ใช้ระบอบรัฐธรรมนูญเสียทุกครั้งในด้านเศรษฐกิจ รายได้ของรัฐที่ลดลงจากราคาผลผลิตการเกษตรที่ตกต่ำ และรายจ่ายส่วนพระองค์ที่เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ งบประมาณจึงขาดดุล เช่นนี้ไปจนสิ้นรัชกาล ทำให้ต้องมีการกู้เงินต่างประเทศมาเป็นระยะ ๆ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (ครองราชย์ 2468-78) บ้านเมืองเต็มไปด้วยความไม่สงบและปัญหาเศรษฐกิจ ความพยายามลดงบประมาณทำให้เกิดการทะเลาะกันในหมู่ข้าราชการทำให้เกิดภาพไร้ประสิทธิภาพ หนังสือพิมพ์สะท้อนความคิดเห็นของมหาชนวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล พระองค์ทรงเร่งสถาปนา อภิรัฐมนตรีสภาเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจเฉพาะหน้า พระองค์ยังทรงมีแนวคิดทดลองประชาธิปไตย ในสยาม อย่างไรก็ดี ความพยายามให้ทดลองการปกครองตนเองระดับเทศบาลมีผลเล็กน้อยจนมีการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง ช่วงคริสต์ทศวรรษ 1920 มีกลุ่มนักเรียนต่างประเทศซึ่งมีแนวคิดต้องการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง ที่โดดเด่นได้แก่ ปรีดี พนมยงค์และแปลก ชิตตะสังคะ เริ่มพบปะกันอย่าง ลับ ๆ เมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ใน พ.ศ. 2472 ผลสะท้อนถึงสยามทำให้ราคาข้าวตกลง รัฐเสียรายได้ และเกิดวิกฤตค่าเงินบาทใน พ.ศ. 2475 รัฐบาลดำเนินมาตรการ เช่น ปลดข้าราชการ ออกจำนวนมาก ระวังการเลื่อนขั้นและเพิ่มการเก็บภาษีผลทำให้เกิดชนชั้นกลางได้รับผลกระทบมาก เมื่อเทียบกับคนจีน ชนชั้นสูงและเจ้า และเกิดความไม่พอใจพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง พิจารณาความเป็นไปได้ของรัฐบาลจากการเลือกตั้ง มีการทูลเกล้าฯ ถวายรัฐธรรมนูญฉบับร่างโดย เนื้อหาใจความว่า จะให้อิโณอำนาจบริหารเป็นของนายกรัฐมนตรีจากการแต่งตั้ง มีสภานิติบัญญัติ

ควบคุมตรวจสอบโดยมีสมาชิกมาจากการเลือกตั้งและแต่งตั้งอย่างละกึ่งหนึ่ง อย่างไรก็ตาม เจ้านายในคณะอภิรัฐมนตรีสภาคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าว จึงไม่ได้ดำเนินการอย่างไรต่อ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงสถาปนาอำนาจปกครองเหนือประเทศลาวและกัมพูชา ปัจจุบันและยุคสังครามกับพม่า ต่อมากรุงรัตนโกสินทร์ถูกรอบงำด้วยปัญหาความพยายามแผ่อิทธิพลของชาติตะวันตกโดยมีการบรรลุสนธิสัญญาต่าง ๆ เช่น สนธิสัญญาเบอร์นี สนธิสัญญาเบาว์ริง ตามด้วยสนธิสัญญา ไม่เป็นธรรมอีกหลายฉบับ เป็นการเริ่มต้นการทำให้ประเทศทันสมัยและกลายเป็นตะวันตก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเริ่มการรวมศูนย์อำนาจแทนให้เจ้าท้องถิ่นปกครองแบบเดิม เลิกทาสและไพร่ จัดระเบียบการปกครองแบบกระทรวง ยอมแลกดินแดนหลายครั้งเพื่อแลกกับการแก้ไขสนธิสัญญาต่าง ๆ ในสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ประเทศสยามถือฝ่ายสัมพันธมิตร ภาวะเศรษฐกิจฝืดเคืองและการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของรัฐบาลที่ไม่เป็นผล มีส่วนให้เกิดการปฏิวัติในปี 2475 อันนำมาซึ่งการปกครองระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญและทำให้คณะราษฎรมีบทบาททางการเมือง ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศไทยถูกญี่ปุ่นบุกครองและลงนามเป็นพันธมิตรทางทหารกับญี่ปุ่น หลังสงครามยุติในปี 2488 ประเทศไทยสามารถบอกเลิกสถานะสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรได้ ทำให้ไม่ตกอยู่ในสภาพผู้แพ้สงคราม ระหว่างสงครามเย็น ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับสหรัฐเต็มตัว และรัฐประหารโดยมีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าในปี 2500 ทำให้คณะราษฎรหมดอำนาจและมีการรื้อฟื้นพระราชอำนาจ สงครามเวียดนามเร่งให้เกิดการพัฒนาและความเหลื่อมล้ำในประเทศ ทำให้เกิดการสำนึกทางการเมืองของชนชั้นกลาง "เหตุการณ์ 14 ตุลา" ปี 2516 นำมาซึ่งยุคประชาธิปไตยเบ่งบานแต่สิ้นสุดลงด้วยรัฐประหารในปี 2519 การก่อการของคอมมิวนิสต์ยุติลงในปี 2523 ด้วยนโยบายทางการเมือง ระบอบการปกครองของไทยสลับกันระหว่างเผด็จการทหารและประชาธิปไตยระบบรัฐสภาอยู่เรื่อย ๆ เศรษฐกิจของไทยเติบโตอย่างรวดเร็ว ในปี 2540 เกิดวิกฤตเศรษฐกิจที่ค่าเงินบาทอ่อนตัวเฉียบพลัน และประเทศไทยตกอยู่ในวิกฤตการณ์การเมืองระหว่างฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลและฝ่ายต่อต้านเป็นหลัก

5.1.2 ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 วาทกรรมสำหรับสื่อสารสร้างสำนึกประชาชาติที่ปรากฏอยู่ในเพลงชาติไทย

1. กำเนิดของเพลงชาติไทย ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ใช้เพลงสรรเสริญพระบารมีเป็นเพลงถวายความเคารพพระมหากษัตริย์ตามธรรมเนียมสากล แม้ไม่ใช่เพลงชาติอย่างเป็นทางการ แต่ถืออนุโลมเป็นเพลงชาติโดยพฤตินัย การเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 คณะราษฎรได้ประกาศใช้เพลงชาติมหาชัย ซึ่งประพันธ์เนื้อร้องโดย เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ใช้เป็นเพลงชาติไทยอยู่ชั่วคราว แต่ไม่ได้รับความนิยมจากประชาชน ต่อมาได้เปลี่ยนมาเป็น

เพลงชาติฉบับที่แต่งทำนองโดยพระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยะกร) เป็นเพลงชาติอย่างเป็นทางการแทน เพลงสรรเสริญพระบารมี

เพลงชาติสยามฉบับราชการ ในปี พ.ศ. 2477 รัฐบาลได้จัดประกวดเนื้อร้องเพลงชาติใหม่ 2 แบบ คือ เพลงชาติแบบไทย (ประพันธ์ขึ้น โดยดัดแปลงจากดนตรีไทยเดิม) และเพลงชาติแบบสากล

เพลงชาติไทย พ.ศ. 2482 - ปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2482 "ประเทศสยาม" ได้เปลี่ยนชื่อเป็น "ประเทศไทย" รัฐบาลจึงได้จัดประกวดเนื้อร้องเพลงชาติไทยใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงชื่อประเทศ กำหนดให้มีเนื้อร้องความยาว 8 วรรคและปรากฏคำว่า "ไทย" ซึ่งเป็นชื่อประเทศอยู่ในเพลงด้วย ซึ่งเนื้อร้องของพันเอกหลวงสารานุประพันธ์ ได้รับรางวัลชนะเลิศ รัฐบาลไทย จึงรับรองให้ใช้เป็นเนื้อร้องเพลงชาติไทย เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2482 และใช้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

2. แนวปฏิบัติสำหรับเพลงชาติไทย ข้อบังคับทหารว่าด้วยการเคารพ ระบุว่า เพลงชาติ จัดเป็นเพลงเคารพด้วยแต่ว่า ใช้บรรเลงแสดงความเคารพต่อธงประจำกองทหาร ธงประจำกอง ยุวชนทหาร ธงชาติประจำสำนักงานของรัฐบาลในขณะขึ้นลง และธงราชनावีประจำเรือใหญ่ในขณะ ทำพิธีขึ้นลง ส่วนแนวปฏิบัติโดยทั่วไปซึ่งบังคับใช้อยู่ในปัจจุบันตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่า ด้วยการ ใช้ การชัก หรือการแสดงธงชาติและธงของต่างประเทศในราชอาณาจักร พ.ศ. 2529 ระบุว่า เพลงชาตินับเนื่องเป็นหนึ่งในอภิสัญญานในการเคารพธงชาติ เมื่อมีการชักธงชาติขึ้นและลง ให้แสดงความเคารพโดยการยืนตรง หันไปทางเสาธง อาคาร หรือ สถานที่ที่มีการชักธงชาติขึ้นและลง จนกว่า จะเสร็จการ กรณีที่ได้ยินเพลงชาติหรือสัญญาณการชักธงชาติ จะเห็นหรือไม่เห็นการชักธงชาติก็ตาม ให้แสดงความเคารพโดยหยุดนิ่งในอาการสำรวม จนกว่าการชักธงชาติหรือเสียงเพลงชาติ หรือ สัญญาณการชักธง ชาติจะสิ้นสุดลง แนวปฏิบัติดังกล่าวนี้ ได้เริ่มให้มีครั้งแรก ตามสัญญาณจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ในเวลา 08.00 น. โดยบัญชาของจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ. 2485 ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ปัจจุบัน มีการบรรเลงเพลงชาติ ในเวลา 08.00 น. และ 18.00 น. ผ่านทางวิทยุกระจายเสียงเครือข่ายกรมประชาสัมพันธ์และมีการแพร่ภาพ วิดิทัศน์ประกอบเพลงชาติ ผ่านทางสถานีโทรทัศน์ในประเทศไทยช่องต่าง ๆ ด้วย

3. การปรับเปลี่ยนเพลงชาติไทย ในปี พ.ศ. 2548 กระทรวงกลาโหมมอบหมายให้ บริษัท จีเอ็มเอ็ม แกรมมี่ จำกัด (มหาชน) เรียบเรียงและจัดทำใหม่ให้มีความหลากหลายมากขึ้น สำหรับใช้ใน หลายโอกาสตามแนวคิดของนายกรัฐมนตรีที่ต้องการส่งเสริมความเป็นชาตินิยมในหมู่คนไทย โดยมี การจัดทำ 6 รูปแบบ คือ แบบเป็นทางการ เสียงร้องหนักแน่นอีกเหิม สำหรับสถานที่ราชการ หรือ กิจกรรมที่ผู้จัดต้องการปลุกเร้าพลังรักชาติ แบบไม่เป็นทางการ เสียงร้องนุ่มนวลขึ้น สำหรับเปิดใน งานภาคเอกชน งานมหรสพ แบบแกรมมี่ชาวด์ เอาใจวัยรุ่น ชับร้องโดยนักร้องรุ่นเก่า ช่วงท้ายสร้าง

คีย์และเมโลดี้ใหม่ เหมาะสำหรับเปิดในงานลีลาศ แบบแกรนด์มีซาร์ด เอาใจวัยรุ่น ชับร้องโดยนักร้องรุ่นใหม่ ช่วงท้ายสร้างคีย์และเมโลดี้ใหม่ สำหรับโรงเรียนมัธยม หรือมหาวิทยาลัย แบบเอาใจเด็กเล็ก ใช้คณะเยาวชนร้องประสานเสียง เหมาะสำหรับโรงเรียนอนุบาลและประถม แบบเอาใจผู้สูงอายุ ใช้เครื่องดนตรีไทยบรรเลง ต่อมา มีกระแสเสียงคัดค้านจากสังคม ทำให้เพลงชาติที่มีการเรียบเรียงใหม่นี้ ไม่มีการนำมาใช้อย่างเป็นทางการ สำหรับเพลงชาติที่เป็นทางราชการของไทยในปัจจุบัน จัดทำและเผยแพร่โดยคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ และได้เริ่มใช้นับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2547

4. ความสำคัญเพลงชาติไทย คือ แสดงถึงความเป็นเอกราช ความสามัคคีและความรักใคร่ปรองดองกันในหมู่พี่น้อง ประชาชนชาวไทย เป็นเหมือนตัวแทนในการปลุกเร้าให้ประชาชนหวงระลึกถึงความพยายามของบรรพบุรุษ ที่กอบกู้เอกราชจนทำให้ไทยเราเป็นเอกราชอยู่เท่าทุกวันนี้ นอกจากนั้นเพลงชาติไทย เป็นดั่งสัญลักษณ์และเครื่องหมายประจำชาติของประเทศไทย และสื่อถึงวัฒนธรรมประเพณีอันเก่าแก่ของชาติและสื่อถึงความสามัคคีของคนในชาติ บอกเล่าเรื่องราวของแผ่นดินที่ผืนรากลึก บอกเตือนให้เรานึกถึงบรรพบุรุษที่เคยเสียเลือดเนื้อ เพื่อสืบดำรงให้ชาติพันธุ์ของไทยยืนยงมาได้จนถึงปัจจุบัน เป็นบทเพลงแห่งความเคารพ สัญลักษณ์ที่แสดงให้เราจดจำ ย้ำเตือนถึงความสามัคคี ความเมตตาและการเห็นคุณค่าเพื่ออนุรักษ์แผ่นดินของเราสืบต่อไปถึงลูกหลานต่อไป

5. ความหมายเพลงชาติไทย สมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา ถอดความหมายเพลงชาติไทย ดังนี้ "ประเทศไทยเป็นถิ่นที่รวมชนผู้มีเลือดเนื้อเชื้อชาติไทยไว้ให้อยู่อาศัยร่วมกัน แผ่นดินทุกส่วนของประเทศไทยย่อมเป็นของชาวไทยทุกคน ประชาชนไทยรักษาแผ่นดินไทยทั้งหมดไว้ได้ ก็ด้วยทุกคนมีน้ำใจสามัคคี รักคนไทยด้วยกันและรักประเทศชาติ คนไทยรักที่จะอยู่อย่างสุขสงบ แต่ถ้าจำเป็นต้องรบกับศัตรูแล้วคนไทยไม่เคยขลาดกลัวเลยไม่มีวันยอมให้ศัตรูหน้าไหนมาข่มขู่ทำลาย ความเป็นอิสระของชาติไทยได้ ทุกคนยอมสละเลือดทุกหยดเพื่อชาติไทยอยู่ยั่งยืน จะปกป้องคุ้มครองประเทศไทยให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไปและให้มีแต่ชัยชนะตลอดไป."

5.1.3 ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 วาทศิลป์สำหรับสร้างสำนึกประชาชาติไทย

ที่ผ่านมามีจิตสำนึกประชาชาติไทย ค่านิยมและสัญลักษณ์ความเป็นไทยถูกมองว่าเป็นแค่เรื่องฉาบฉวย เช่น การแต่งกายชุดไทย การรับประทานอาหารไทย เป็นต้น จึงควรมีแนวทางสื่อสารเพื่อสร้างสำนึกประชาชาติให้คนไทยตระหนักและเห็นถึงความสำคัญ โดยผลการศึกษาจากตำราเรียนที่ปลูกฝังผ่านระบบการศึกษาและศึกษาจากเนื้อหาในเพลงชาติไทยที่ใช้สื่อสารอย่างเป็นทางการโดยคณะผู้บริหารของประเทศนั้น มีเนื้อหาสำคัญที่บ่งบอกความเป็นราชอาณาจักรที่เป็นปึกแผ่นที่มั่นคงซึ่งบรรพบุรุษได้รวบรวมไว้ แม้จะผ่านการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาแต่การสามารถประคับประคองให้ประเทศชาติอยู่รอดและเจริญรุ่งเรืองด้วยความสามารถของผู้นำ จึงควรเชิดชูและให้ความสำคัญกับความเป็นชาติที่มั่นคง การมีสถาบันหลักและร่วมกันสร้างระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยในบริบทของประเทศไทย

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.2.1 อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 คือ องค์ความรู้เกี่ยวกับชาติไทย 8 มิติ สรุปและนำเสนอด้วยคำว่า THAILAND โดยแต่ละตัวอักษรนำ แทนคำซึ่งมีความหมายถึงคุณลักษณะชาติไทยในแต่ละด้านได้ ดังนี้

1. ด้านมนุษยศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า Think มีที่มาจากการที่ชนชาติไทย เป็นชนชาติที่มีจินตนาการสูง มีความคิดเพื่อฝัน คิดสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ด้วยสติปัญญาและมโนคติที่เป็นลักษณะเฉพาะของเผ่าพันธุ์
2. ด้านสังคมศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า Honor มีที่มาจากการที่สังคมไทย เป็นสังคมที่ให้ความสำคัญเคารพนับถือและให้เกียรติผู้ใหญ่ เชื้อฟุ้งผู้อาวุโส
3. ด้านนิติศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า Adjustable มาจากการวางระเบียบ กฎเกณฑ์ของสังคมไทย เป็นการปรับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้เข้ากับลักษณะนิสัยแบบไทยซึ่งไม่มีการบังคับที่เข้มงวดจนจนเกินไป เป็นกฎเกณฑ์ที่ค่อนข้างยืดหยุ่น
4. ด้านภูมิศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า International มีที่มาจากพื้นที่แผ่นดินไทยเป็นศูนย์รวมผู้คนหลากหลายพันธุ์การมีอยู่ร่วมกันในผืนแผ่นดินไทยอย่างอิสระเสรี และได้รับการสนับสนุนอุมชูให้อยู่ได้อย่างอยู่เย็นเป็นสุข ภายใต้พระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ทุกยุคสมัย
5. ด้านศึกษาศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า Learn มีที่มาจากระบบการศึกษาเรียนรู้ของชนชาติไทยตั้งแต่อดีตกาลเป็นแบบท่องจำ สอนให้จดจำและคนไทยมีนิสัยช่างจดจำก่อนนำไปใช้ เป็นการศึกษาแบบท่องจำที่เคยรู้จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน
6. ด้านวัฒนธรรมศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า Adapted มาจากความสามารถของบรรพชนไทยในการดัดแปลง ปรับประยุกต์ ปรับตัว เลียนแบบรูปแบบวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ อาหารการกินและแนวปฏิบัติต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันมาจากแขกหรือผู้มาเยือนทั้งจากภูมิภาคเดียวกัน และภูมิภาคอื่นๆ ทำให้วัฒนธรรมไทยเป็นวัฒนธรรมการปรับประยุกต์ ผสมผสาน
7. ด้านรัฐศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า Nationalisms มาจากแนวคิดการปกครองและการสร้างชาติไทย ใช้แนวคิดชาตินิยม สร้างความเป็นปึกแผ่น ชูความเป็นชาติ ผ่านการเชิดชูสถาบันหลักที่สำคัญ เช่น สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สถาบัน การเมือง สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา เป็นต้น
8. ด้านเศรษฐศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า Dependent มาจากพื้นฐานระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย เป็นระบบเศรษฐกิจแบบผูกขาด ที่ผ่านมาเป็นระบบที่พึ่งพามูลนาย ประชาชนคือไพร่ฟ้าข้าของแผ่นดินที่สร้างผลผลิตให้กับประเทศและเจ้าของที่ดิน

5.2.2 อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ วาทกรรมสร้างสำนึกประชาไทยจากเพลงชาติไทยพบว่า สามารถอธิบายได้ด้วย คำว่า LOVE ซึ่งแต่ละตัวอักษรมีที่มาและความหมาย ดังนี้

1. ตัวอักษร L มาจากคำว่า Land of abundance คือ แผ่นดินไทยเป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์
2. ตัวอักษร O มาจากคำว่า Oneness คือ คนชาติไทยมีความสมัครสมานสามัคคีกัน
3. ตัวอักษร V มาจากคำว่า Victory คือ ประเทศไทยเป็นชาติเอกราช ชื่นชอบชัยชนะ แม้ต้องเสียสละบางอย่าง ชอบพินันต์ต่อ ชอบความสนุกสนาน ชอบเสียง กล้าได้กล้าเสีย
4. ตัวอักษร E มาจากคำว่า Emulate คือ บรรพชนไทยมีคุณลักษณะสำคัญคือ ปราศจากการเบียดเบียนและมีความฉลาดในการประสานประโยชน์ของชาติไทยกับชาติอื่น ชอบการประยุกต์ และการนำแบบอย่างที่ดีมาปรับประยุกต์ใช้

5.2.3 อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คือ นำเสนอวาทกรรมเพื่อสร้างสำนึกประชาไทยสามารถสรุปและอธิบายได้ด้วยคำว่า “KING” ซึ่งแต่ละตัวอักษรแทนคำซึ่งมีความหมาย ดังนี้

1. ตัวอักษร K มาจากคำว่า Kingdom มีความหมายว่า ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรหนึ่งเดียว ผู้ใดจะคิดเห็นและกระทำการให้เป็นอย่างอื่นไปไม่ได้การเป็นปึกแผ่นที่มั่นคงได้ เกิดจากการรวบรวมผืนแผ่นดินให้เป็นปึกแผ่น โดยไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนาที่อยู่ร่วมกันในแผ่นดินไทย
2. ตัวอักษร I มาจากคำว่า Integrations มีความหมายว่า ประเทศไทยต้องมีการปรับเปลี่ยนตามกาลสมัย เพื่อเป็นหนทางแห่งการอยู่รอดและเป็นหนทางแห่งความเจริญรุ่งเรืองของชาติไทย ซึ่งผลจากความสามารถในการบูรณาการของผู้นำในแต่ละยุคสมัยทำให้ชาติไทยสามารถเอาตัวรอดและผ่านพ้นวิกฤตการณ์ต่าง ๆ มาได้
3. ตัวอักษร N มาจากคำว่า Nationalism มีความหมายว่า ความพยายามในการสร้างชาติให้มั่นคง เริ่มต้นด้วยการเชิดชูสถาบันหลักและให้ความสำคัญมาโดยตลอด
4. ตัวอักษร G มาจากคำว่า Good Governance มีความหมายว่า เชื้อชาติไทย คือ ธรรมาธิปไตยหรือประชาธิปไตยแบบไทย ซึ่งมีหลักการพื้นฐานประกอบไปด้วย 6 หลักการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่าซึ่งเป็นหลักการที่สังคมไทยต้องการสร้างให้เกิดมีขึ้นในทุกกระบวนการบริหาร

5.3 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพรวมงานวิจัยสร้างสรรค์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลทั้งในส่วนที่เป็นข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำราเรียนและจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญนำไปสู่การสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับชนชาติไทย วาทกรรมสร้างสำนึกประชาชาติไทยในเพลงชาติและนำเสนอบทบาทศิลป์เพื่อ

สร้างสำนึกประชาชาติไทย ซึ่งเป็นไปตามกรอบแนวคิดและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทุกประการและได้นำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ มาปรับปรุงพัฒนาเป็นข้อค้นพบจากงานวิจัยต่อไป ซึ่งองค์ความรู้ใหม่ซึ่งเป็นผลจากการวิจัยนี้นำเสนอและสรุปเป็นวาทศิลป์ที่สามารถจดจำได้ง่ายว่า “THAILAND LOVE KING” ซึ่งมีความหมายว่า “ประเทศไทยเป็นไทยได้จนถึงทุกวันนี้เพราะเราให้ความสำคัญกับสถาบัน” ดังรายละเอียดตามภาพนี้

ภาพที่ 5.1 บทธวาทศิลป์สร้างสำนึกประชาชาติไทย

5.4 ข้อเสนอแนะ

5.4.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

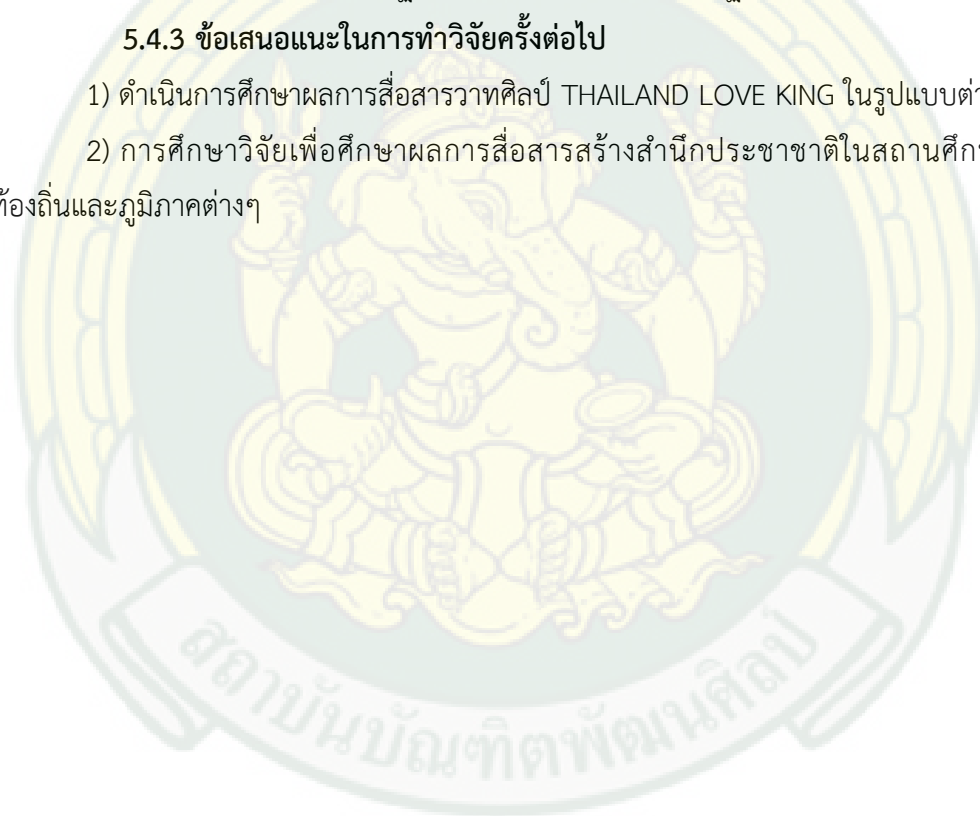
จากผลการวิจัยพบว่า วาทศิลป์สำหรับสื่อสารสร้างสำนึกประเทศไทย คือ ประเทศไทย เป็นไทได้ถึงทุกวันนี้เพราะมีสถาบัน หรือ THAILAND LOVE KING ดังนั้น ควรนำผลวิจัยนี้ไปใช้ในการ อธิบายความเป็นมาของชนชาติไทยและใช้สื่อสารสร้างสำนึกสำหรับประเทศไทยใน สถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการ องค์กรสื่อสารมวลชนต่างๆ หรือชุมชนและสังคมต่อไป

5.4.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์วิกฤติการณ์โรคระบาด COVID-19 หรือวิกฤติการณ์อื่นๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ควรนำเนื้อหาซึ่งเป็นผลจากงานวิจัยไปปรับประยุกต์ใช้สื่อสารในรูปแบบ New Normal เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติโดยไม่ให้กระทบต่อการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวัน

5.4.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ดำเนินการศึกษามูลค่าการสื่อสารวาทศิลป์ THAILAND LOVE KING ในรูปแบบต่างๆ
- 2) การศึกษาวิจัยเพื่อศึกษามูลค่าการสื่อสารสร้างสำนึกประเทศไทยในสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่นและภูมิภาคต่างๆ

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542. และที่แก้ไขเพิ่มเติม. เข้าถึงจาก <https://is.gd/Pm4Qpz> สืบค้นเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2563.
- เกศกนก ชุ่มประดิษฐ์. (2554). การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ว่าด้วยเรื่องรัฐประหาร 19 กันยายน 2549. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณิปบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2559). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2543). วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์และความเป็นอื่น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2556). วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์: แนวคิดและการนำมาศึกษาวาทกรรมในภาษาไทย. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนิดา พรหมพยัคฆ์. (2543). ธงไตรรงค์กับการสร้างอุดมการณ์รัฐไทย พ.ศ. 2459 – 2520. วิทยานิพนธ์หลักสูตรอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- จรรยา สุภาพ. (2518). สารานุกรมรัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- จิระพันธ์ ซาดิซนเชวาร์. (2537). การดำเนินนโยบายชาตินิยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2557). พุทธศาสนาประจำชาติไทยในรัฐธรรมนูญ. วารสารสมาคมปรัชญาและศาสนาแห่งประเทศไทย, 9(2), 45–78.
- ชาตรี ประกตินนทการ. (2547). การเมืองและสังคมในศิลปะสถาปัตยกรรมสยาม สมัยไทยประยุกต์ชาตินิยม. กรุงเทพมหานคร: ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2517). อุดมการณ์ทางการเมือง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2548). อ่าน (ไม่) เอาเรื่อง : รวมบทความวรรณกรรมศึกษาและบทวิจารณ์วรรณกรรม ไทยและเทศ (2 ed.). กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2552). “วรรณกรรมสังนิยมนหัตถ์จรรยา สุนทรียศาสตร์ของการต่อต้านและการเมืองว่าด้วยอัตลักษณ์วรรณกรรม.” ใน ธเนศ วงศ์ยานนาวา (บก), รัฐศาสตร์สาร 30 ปี (เล่ม2), หน้า 53-87. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธงชัย วินิจกุล, **คนไทย คนอื่น**. กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน, 2560, หน้า 17.

ธงชัย วินิจกุล. (2554). **มรดกสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในปัจจุบัน**. เข้าถึงได้จาก

<https://prachatai.com/journal/2011/05/34433>, เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2564

ธนพร บุญประเสริฐ. (2558). **ชาตินิยม**. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2564. เข้าถึงได้จาก

<https://minimore.com/b/PfNkJ/1>

ธีรยุทธ บุญมี. (2546). **ชาตินิยมและหลังชาตินิยม**. กรุงเทพมหานคร: สายธาร.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). **ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนา**

ประจำชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.

พิชัญ พงษ์สวัสดิ์. (ม.ป.ป.). **"ชาตินิยม" (nationalism) ในมิติของ การสร้างความทันสมัย**

ทางการเมืองและการเมืองของความทันสมัย. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2564.

เข้าถึงได้จาก <http://www.satit.up.ac.th/BBC07/AroundTheWorld/pol/143.htm>

ดุยภาค ปรีชาธิราช. (2558). **แผนที่ราชอาณาจักรชาตินิยมอุษาคเนย์**.

เข้าถึงได้จาก <https://blogazine.pub/blogs/dulyapak/post/5495>.

สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2563

นายเพลงชาติไทย (ออนไลน์). **ประวัติความเป็นมาของเพลงชาติไทย**. เข้าถึงได้จาก

<https://thainationalanthem.wordpress.com/author/thainationalanthem/>

สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2563

นิตยสารศิลปวัฒนธรรม (ออนไลน์) **วันนี้ในอดีต 14 กันยายน 2485: ยินตรงเคารพธงชาติไทย**

เป็นครั้งแรก. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2563

เข้าถึงได้จาก https://www.silpa-mag.com/this-day-in-history/article_20263

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (ออนไลน์). **การศึกษาในระบบ**.

เข้าถึงได้จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/การศึกษาในระบบ>

การศึกษาในระบบ. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2563.

สถาบันพระปกเกล้า. (2555). **ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย (Citizenship and**

the Future of Thai Democracy). เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ

สถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 13 ประจำปี 2554 กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2556.) **พัฒนาการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทย**.

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2557). **ประวัติศาสตร์ชาติไทย**

ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.

สุมิตร สุวรรณ. (2554). **รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา**. ภาควิชาการพัฒนาศาสตร์มนุษยศาสตร์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุกรี เจริญสุข. (2532). **เพลงชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 1**. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

อนุชิต สิงห์สุวรรณ (2557). **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการก่อเกิด “สำนึกท้องถิ่นนิยม” ของคนอีสาน พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2500**. วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2557

นพวัน ทองปรอน. (ม.ป.ป.). **ประวัติความเป็นมาของไทย**. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2564.

เข้าถึงได้จาก <https://f893.wordpress.com/%B997/>

นิธิ เอียวศรีวงศ์, **ชาตินิยมกับพหุวัฒนธรรม** [ออนไลน์], ปาฐกถาการประชุมวิชาการ วันที่ 22-23 ธันวาคม 2551, จาก <https://prachatai.com/journal/2008/12/19495>

ทงศักดิ์ เสริฐแสงดี. (ม.ป.ป.). **ประวัติความเป็นมาของไทย**. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2564.

เข้าถึงได้จาก <https://sites.google.com/site/noy5705202043/rach-xanacakr-thiy>

วิกิพีเดีย สารานุกรม. (2563). **ประวัติศาสตร์ไทย**. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2564.

เข้าถึงได้จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/A2>

สายชล สัตยานุรักษ์, **การสร้าง “ความเป็นไทย” กระแสหลัก และ “ความจริง” ที่ “ความเป็นไทย” สร้าง**, ในประวัติศาสตร์วิจิตรเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมไทย, (เชียงใหม่, 2550), หน้า 42-43.

สายชล สัตยานุรักษ์, **การสร้าง “ความเป็นไทย” กระแสหลัก และ “ความจริง” ที่ “ความเป็นไทย” สร้าง**, ในประวัติศาสตร์วิจิตรเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมไทย, (เชียงใหม่, 2550), หน้า 58-64.

เด่นพงษ์ แสนคำ. (2018). **การสร้างแนวคิดชาตินิยมไทยผ่านทางการศึกษา วัฒนธรรมและงานนิพนธ์**. KKU International Journal of Humanities and Social Sciences, Vol 8. No 3.(2018), 142-168.

มัทนา เกษกมล. (2517). **การวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์เรื่องการเมืองและการปกครองในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2463)**.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์.

บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ลิขิต อีร์เวคิน. **อุดมการณ์ทางการเมืองและการพัฒนาประเทศไทย (2514)**. ใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (บก.). **อุดมการณ์กับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

วิทย์ วิศทเวทย์. (2526). **ปรัชญาการศึกษาไทย 2411-2475**.

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

- วุฒิชัย มูลสิน. (2516). การปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ 5. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- ศิริพร สุเมธรัตน์. (2528). แนวพระราชดำริทางพุทธศาสนาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัวกับการเมืองการปกครอง. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต.
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2548). การเมืองและการสร้าง "ความเป็นไทย" โดย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์
 ปราโมช. รายงานผลการวิจัยโครงการประวัติศาสตร์วิถีคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมไทย
 ของปัญญาชน พ.ศ.2435-2535. เชียงใหม่: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. (2550). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการประวัติศาสตร์วิถีคิดเกี่ยวกับสังคมและ
 วัฒนธรรมไทยของปัญญาชน (พ.ศ.2435-2535). ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- _____. (2551). ขาดินนิยม วัฒนธรรม และความขัดแย้ง, ใน บทความแนวคิดประชุม
 วิชาการขาดินนิยมกับพุทธวัฒนธรรม. เชียงใหม่: ศูนย์ภูมิภาคด้านสังคมศาสตร์
 และการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. (2556). พระยาอนุมานราชธน ปรากฏการณ์ชนผู้นิรมิตความเป็นไทย.
 กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- อัจฉราพร กมฺพิสมัย. (2525). อุดมการณ์ขาดินนิยมของผู้นำไทย, ใน สองศตวรรษรัตนโกสินทร์ :
 ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปิยะฉัตร ใหม่แก้ว. (2552). รูปแบบ เนื้อหา วิธีการนำเสนอ และวาทกรรมในรายการเปิดบ้าน
 พิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิมพ์ภากรณ์ บุญประเสริฐ. (2555). วาทกรรมขาดินนิยมของรัฐบาลไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง
 พ.ศ.2550. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิโรจน์ อรุณมานะกุล. (2553). เอกสารประกอบการสอน วิชาทฤษฎีภาษาศาสตร์.
 ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สามชาย ศรีสันต์. การเมืองของการพัฒนา/หลักการเบื้องต้นของการวิเคราะห์วาทกรรม
 เชิงวิพากษ์. สืบค้นเมื่อ 23 มกราคม 2564.
 จาก <http://www.gotoknow.org/blogs/posts/459177>.
- สายทิพย์ นุกูลกิจ. (2537). วรรณกรรมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สำนักนโยบายและแผน กระทรวงมหาดไทย. (2551). นโยบายของรัฐบาล พ.ศ.2475-ปัจจุบัน.
 กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย.

- นพวรรณ รองทอง. (2543). **กำเนิดและพัฒนาการของนวนิยายสังคมนิยมแนวทศวรรษ**.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ
 ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2548). “สังคมนิยมทศวรรษในวรรณกรรมไทยกับความเป็นอื่น.”
 วารสารอักษรศาสตร์ 34, 2: 84-106.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2554). **สังคมนิยมทศวรรษในวรรณกรรมของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ**.
 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- B. Anderson. 1991. **Imagined Community: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism**. Revised Edition. London: Verso.
- Bendix, Reinhard. **Nation-Building and Citizenship: Studies of Changing Social Order**. New York: Wiley. 1964.
- Chilcote, Ronald H. **Theories of Comparative Politics: The Search for a Paradigm Reconsidered**. 2nd Edition. Boulder, CO: Westview Press. 1994.
- E. Gellner. 1983. **Nations and Nationalism**. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Ilaw. (2562). **กำเนิด ความหมายและพลวัติของ “ความเป็นคนไทย”**. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2564. เข้าถึงได้จาก <https://ilaw.or.th/node/5243>
- P. Chatterjee. 1986. **Nationalist Thought and the Colonial World**.
 United Nations University.
- P. Chatterjee. 1993. **The Nation and Its Fragments**. Princeton,
 NJ: Princeton University Press.
- Reinhard Bendix. 1964. **Nation-Building and Citizenship: Studies of Changing Social Order**.).
- Smith, A. 1998. **Nationalism and Modernism**. London: Routledge.
- Unknown. (2555). **เอกลักษณ์ไทย**. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2564. เข้าถึงได้จาก
<http://poyty1406.blogspot.com/>
- Fairclough, N. and Wodak, R. (1997). Critical Discourse Analysis. In T.A. Van Dijk (ed.),
Discourse as Social Interaction. London: Sage, 258-85.
- Gee, J.P. (2005). **An Introduction to Discourse Analysis Theory and Method**. 2nd ed.
 London and New York: Routledge.

Van Dijk, T.A. 1997. **Discourse as Structure and Process**. London, Thousand Oaks and New Delhi: SAGE Publications.

Faris, W. B. 1995. Scheherazade's children: Magical realism and postmodernfiction. In L. P. Zamora and

W. B. Faris (eds.), **Magical Realism: Theory, History, Community**. pp.163-190.

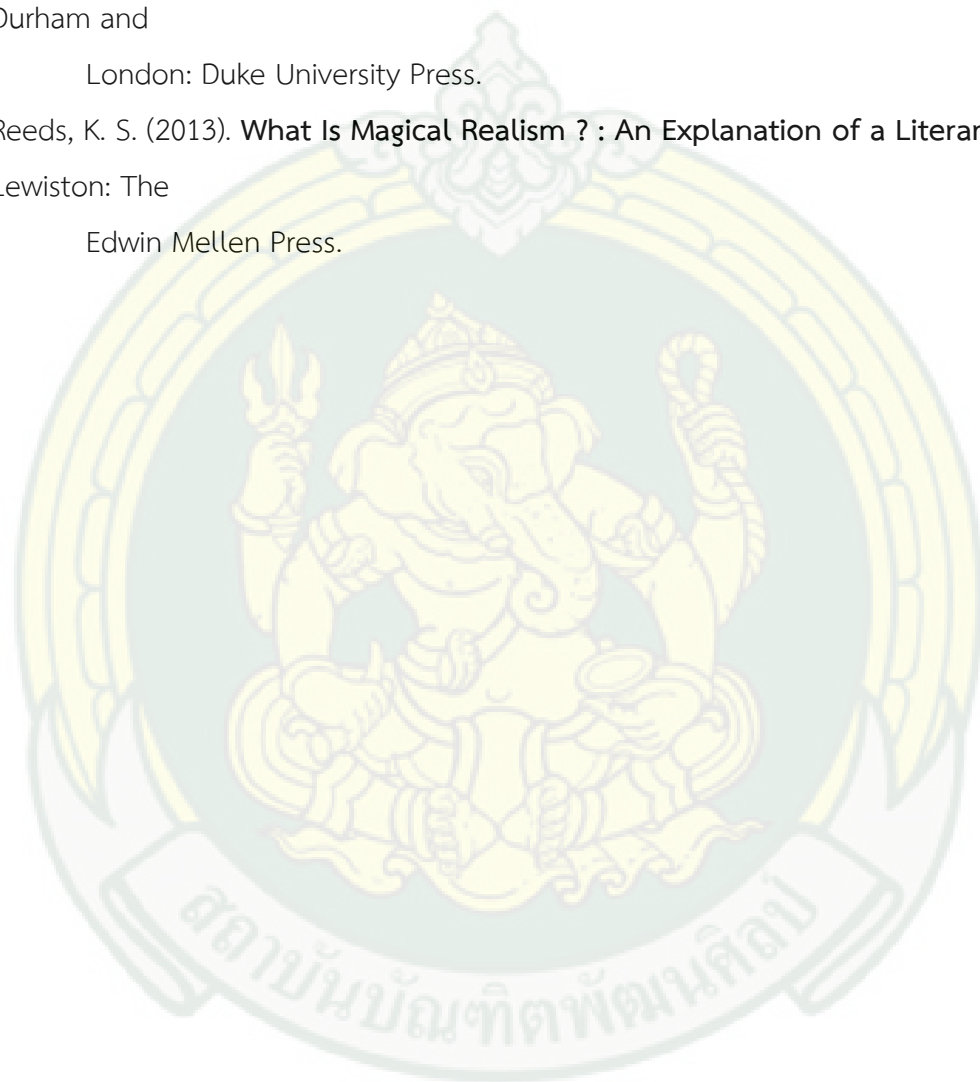
Durham and

London: Duke University Press.

Reeds, K. S. (2013). **What Is Magical Realism ? : An Explanation of a Literary Style**.

Lewiston: The

Edwin Mellen Press.

ภาคผนวก
เอกสารราชการ

ที่วธ ๐๘๑๗/๒๖

วิทยาลัยช่างศิลป์ ๖๐ ถนนหลวงพรต
แขวง-เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ ๑๐๕๒๐

๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัย
เรียน อาจารย์วาทีณี ดวงอ่อนนาม
คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
สิ่งที่ส่งมาด้วย คำโครงการงานวิจัย และเครื่องมือเพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยนายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล ตำแหน่งอาจารย์ สังกัดภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัย
ช่างศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ได้จัดทำงานวิจัยสร้างสรรค์เรื่อง “กว่าจะมา
เป็นไทย นั้น” ซึ่งเป็นการดำเนินงานตามแผนงานเสริมสร้างศักยภาพหลักสูตรระดับปริญญาตรีด้าน
ผลงานทางวิชาการของคณาจารย์ประจำสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

วิทยาลัยช่างศิลป์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความสามารถ
และมีประสบการณ์ในด้านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย จึงขอความอนุเคราะห์ให้ตรวจสอบ
ความเที่ยงตรง และพิจารณารับรองคุณภาพของเครื่องมือวิจัย ซึ่งวิทยาลัยได้ส่งคำโครงการงานวิจัย
และเครื่องมือเพื่อการวิจัย ตามเอกสารที่ส่งมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบและรับรองคุณภาพของ
เครื่องมือวิจัยดังกล่าวด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(นายจรัญ หนองบัว)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยช่างศิลป์

ฝ่ายบริหารงานทั่วไป สำนักงานผู้อำนวยการวิทยาลัย
โทร./โทรสาร ๐๒ ๓๒๖ ๔๕๕๙

ที่วธ ๐๘๑๗/๒๗

วิทยาลัยช่างศิลป์ ๖๐ ถนนหลวงพรต
แขวง-เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ ๑๐๕๒๐

๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์บุคลากรในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัย
เรียน ผู้อำนวยการวิทยาลัยชุมชนโยธธ
สิ่งที่ส่งมาด้วย คำโครงการงานวิจัย และเครื่องมือเพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยนายทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล ตำแหน่งอาจารย์ สังกัดภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัย
ช่างศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ได้จัดทำงานวิจัยสร้างสรรค์เรื่อง “กว่าจะมา
เป็นไทย นั้น” ซึ่งเป็นการดำเนินงานตามแผนงานเสริมสร้างศักยภาพหลักสูตรระดับปริญญาตรีด้าน
ผลงานทางวิชาการของคณาจารย์ประจำสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

วิทยาลัยช่างศิลป์ พิจารณาแล้วเห็นว่าบุคลากรในสังกัดของท่าน คือ อาจารย์ว่าที่
ร้อยโท ดร. วิเชษฐ หลุดพา เป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความสามารถและมีประสบการณ์ในด้านการ
ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย จึงขอความอนุเคราะห์ให้ช่วยตรวจสอบความเที่ยงตรง และพิจารณา
รับรองคุณภาพของเครื่องมือวิจัย ซึ่งวิทยาลัยได้ส่งคำโครงการงานวิจัย และเครื่องมือเพื่อการวิจัย ตาม
เอกสารที่ส่งมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์บุคลากรในการตรวจสอบและรับรอง
คุณภาพของเครื่องมือวิจัยดังกล่าวด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(นายจรัญ หนองบัว)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยช่างศิลป์

ฝ่ายบริหารงานทั่วไป สำนักงานผู้อำนวยการวิทยาลัย
โทร./โทรสาร ๐๒ ๓๒๖ ๔๕๕๙

ที่วธ ๐๘๑๗/๒๕

วิทยาลัยช่างศิลป์ ๖๐ ถนนหลวงพรต
แขวง-เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ ๑๐๕๒๐

๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัย
นมัสการ พระมหาชำนาญ (พุฒเพรา) มหาชาโน ดร.

ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
สิ่งที่ส่งมาด้วย คำโครงการงานวิจัย และเครื่องมือเพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยนายทวีวัฒน์ จิตติเวชกุล ตำแหน่งอาจารย์ สังกัดภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัย
ช่างศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ได้จัดทำงานวิจัยสร้างสรรค์เรื่อง “กว่าจะมา
เป็นไทย นั้น” ซึ่งเป็นการดำเนินงานตามแผนงานเสริมสร้างศักยภาพหลักสูตรระดับปริญญาตรีด้าน
ผลงานทางวิชาการของคณาจารย์ประจำสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

วิทยาลัยช่างศิลป์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความสามารถ
และมีประสบการณ์ในด้านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย จึงขอความอนุเคราะห์ให้ตรวจสอบ
ความเที่ยงตรง และพิจารณารับรองคุณภาพของเครื่องมือวิจัย ซึ่งวิทยาลัยได้ส่งคำโครงการงานวิจัย
และเครื่องมือเพื่อการวิจัย ตามเอกสารที่ส่งมาพร้อมนี้

จึงน้อมสักการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบและรับรองคุณภาพ
ของเครื่องมือวิจัยดังกล่าวด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความเคารพ

(นายจรัญ หนองบัว)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยช่างศิลป์

ฝ่ายบริหารงานทั่วไป สำนักงานผู้อำนวยการวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐๒ ๓๒๖ ๔๕๔๙

ที่ อว 0623.9/ว 093

สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
340 ถนนสุรนารายณ์ อำเภอเมือง
จังหวัดนครราชสีมา 30000

5 เมษายน 2564

เรื่อง ขอแจ้งผลการประเมินโครงการวิจัยที่ยื่นเสนอขอรับการพิจารณารับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

เรียน นายทวีวัฒน์ จิตติเวชกุล

ตามที่ท่านเสนอโครงการวิจัยเพื่อขอรับการพิจารณารับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เลขที่โครงการ HE-RDI-NRRU.095/2564 โครงการวิจัยเรื่อง “บทวรรณศิลป์ 8 มิติ เพื่อสร้างสำนึกประชาไทย ชูต “กว่าจะมาเป็นไทย นั้น”” ในการประชุมคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ครั้งที่ 3/2564 เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2564 เสนอวาระที่ 4 มีมติรับรองหลังจากผู้วิจัยได้แก้ไขในประเด็นดังต่อไปนี้

มติที่ประชุม ผลการประเมิน ข้อ 2 รับรอง โดยมีการแก้ไขเล็กน้อย เสนอประธานและเลขานุการคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ตรวจสอบ โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

รายการ	ข้อเสนอแนะ
Form-003 คำขอรับรองจริยธรรม การวิจัยในมนุษย์	- ข้อ 6 ควรอธิบายเพิ่มเติมวิธีการได้มาการเลือกกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 8 คน/สาขา, และเกณฑ์คุณสมบัติ, ขั้นตอนการเก็บข้อมูล/จัดกิจกรรมและระยะเวลาให้ชัดเจน - ข้อ 15 และ 16 ควรอธิบายเพิ่มเติมความเสี่ยงและมาตรการแก้ไขให้ชัดเจน เช่น การขออนุญาตเพื่อบันทึกถ่ายภาพระหว่างการประชุมหรือจัดกิจกรรม เป็นต้น
Form-004 เอกสารชี้แจงอาสาสมัคร	- ข้อ 4 ควรอธิบายเกณฑ์การคัดเข้า-ออกตามแบบฟอร์มที่กำหนดไว้ให้ชัดเจน - ข้อ 5 ควรอธิบายขั้นตอนในการเก็บข้อมูลกับอาสาสมัครให้ชัดเจน - ข้อ 9 ควรปรับข้อมูลให้สอดคล้องกับ Form-003 ข้อ 15 และ 16
โครงร่างการวิจัย ที่เกี่ยวข้อง	- ข้อ 8 ควรอธิบายเพิ่มเติมขั้นตอนในการเก็บข้อมูลกับอาสาสมัครให้ชัดเจน - ข้อ 9, 10, 11 ควรอธิบายเกณฑ์การคัดเข้า, ออก, ยุติ ให้สอดคล้องกับงานวิจัย

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการแก้ไข โดยจัดทำเป็น เอกสารต้นฉบับ ดังต่อไปนี้

1. ดาวน์โหลดแบบฟอร์ม Form-007 ชี้แจงต่อข้อเสนอแนะของกรรมการเป็นรายข้อ
2. เอกสารรายการที่ทำการแก้ไขเรียบร้อยแล้ว พร้อมขีดเส้นใต้ข้อความที่มีการดำเนินแก้ไข
3. ส่งเอกสารแก้ไขฉบับสมบูรณ์ จำนวน 1 ชุด และไฟล์ (.pdf) E-Mail : ethics@nrru.ac.th และส่งมายังหน่วยจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ภายในวันที่ 11 เมษายน 2564 หากพ้น

กำหนดดังกล่าวทางหน่วยจะถือว่าท่านไม่ประสงค์จะขอรับการพิจารณาจริยธรรมในขั้นตอนต่อไป และหากมีความประสงค์ที่จะขอรับการพิจารณาฯ ท่านต้องดำเนินการยื่นเอกสารเพื่อขอรับการพิจารณาจริยธรรมใหม่

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัคตริย์ ระบุสวัสดิ์)

ประธานอนุกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

หน่วยจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันวิจัยและพัฒนา

โทรศัพท์ 0-4400-9009 ต่อ 9460

ภาคผนวก ข
การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

หนังสือตอบรับการตีพิมพ์บทความวิจัยในวารสารศิลปการจัดการ
บทความวิจัยสร้างสรรค์ เรื่อง บทความศิลป์สำหรับส่งเสริมสำนึกประเทศไทย
(Discourses to Promote Awareness for Thai People)

17 ตุลาคม 2564

เรื่อง ตอบรับการตีพิมพ์บทความวิจัยในวารสารศิลปการจัดการ
เจริญพร นายทวีวัฒน์ จิตติเวชกุล

ตามที่คุณเขียนได้ส่งบทความวิจัย เรื่อง “บทกวีศิลป์สำหรับส่งเสริมสำนึกประชาชาติไทย”
เพื่อตีพิมพ์ในวารสารศิลปการจัดการ

กองบรรณาธิการขอแจ้งให้ทราบว่า บทความของท่านได้ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ
(Peer Review) จำนวน 3 ท่าน และจะได้รับการพิจารณาตีพิมพ์ใน **วารสารศิลปการจัดการ ปีที่ 6
ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2565)** ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

อนึ่ง วารสารศิลปการจัดการ ได้ผ่านการประเมินคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย
(TCI) โดยได้การจัดให้อยู่ใน กลุ่มที่ 1: วารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพของ TCI (จนถึง 31 ธันวาคม
2567)

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

(พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร.)

บรรณาธิการวารสารศิลปการจัดการ

สำนักงานกองบรรณาธิการ

146/3 ซอยรามคำแหง 112 แขวงสะพานสูง เขตสะพานสูง

กรุงเทพมหานคร 10240

บรรณาธิการ โทร.0848282036

Email: journaljam2017@gmail.com

ISSN: 2630-0427 (online)

การเผยแพร่ <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jam>

บทวาทศิลป์สำหรับส่งเสริมสำนึกประชาชนชาติไทย

Discourses to Promote Awareness for Thai People

ทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล

Taweewat jittiwetkul

วิทยาลัยช่างศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

College of Fine Arts, Bunditpatanasilpa Institute, Thailand.

Email: taweewatgm@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับชาติไทย 8 มิติ 2) ศึกษาวาทกรรมในเพลงชาติไทยและ 3) นำเสนอวาทศิลป์สร้างสำนึกประชาชนชาติไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เครื่องมือวิจัย คือ แบบสรุปเนื้อหาและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลและประชุมสนทนากลุ่ม สรุปผลวิจัยแบบบรรยายเชิงพรรณนา เสนอผู้ทรงคุณวุฒิรับรอง ผลการวิจัยพบว่า

1) องค์ความรู้เกี่ยวกับชาติไทย มีลักษณะช่วงสร้างสรรค์ทั้ง 8 มิติ ประกอบด้วย มิติมนุษยศาสตร์ คนไทยมีนิสัยช่างคิดฝันและจินตนาการสูง มิติสังคมศาสตร์ ช่วงเกรงใจ ให้เกียรติและเคารพอาวุโส มิตินิติศาสตร์ ช่วงปรับเปลี่ยนกฎเกณฑ์อย่างยืดหยุ่น มิติภูมิศาสตร์ ช่วงผสมผสาน เป็นศูนย์กลางหลายเผ่าพันธุ์ มิติศึกษาศาสตร์ ช่วงจดจำ สอนแบบท่องจำและทำตาม มิติวัฒนธรรมศาสตร์ ช่วงเลียนแบบ ดัดแปลง ปรับประยุกต์จากวัฒนธรรมอื่น มิติรัฐศาสตร์ ช่วงรักชาติ ปลุกฝังแนวคิดชาตินิยมและมิติเศรษฐกิจศาสตร์ ช่วงพึ่งพิง ระบบเศรษฐกิจผูกขาดและต้องพึ่งพามูลนาย

2) วาทกรรมในเพลงชาติไทย คือ สร้างความรัก ประกอบด้วย รักในแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์ รักความเป็นหนึ่งเดียว รักความเป็นชาติเอกราช แม้ต้องเสียสละบางอย่าง และรักความสงบ ไม่เบียดเบียนมุ่งประสานประโยชน์ นำแบบที่ดีอย่างมาปรับใช้

3) วาทศิลป์สร้างสำนึกประชาชนชาติ คือ เชิดชูสถาบัน ประกอบด้วย ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรหนึ่งเดียว ลักษณะที่เด่นชัดคือ การปรับประยุกต์อย่างบูรณาการ การคงความเป็นชาติอยู่ได้ด้วยการมีสถาบันและหลักธรรมาภิบาลเป็นแนวทางบริหารที่เหมาะสมกับสังคมไทย

องค์ความรู้ใหม่ คือ ประเทศไทยคงความเป็นชาติได้จนถึงทุกวันนี้ เพราะมีความรักในสถาบัน

คำสำคัญ: ความเป็นไทย; ประชาชาติไทย; สำนึกประชาชนชาติ

Abstract

This Article aimed to study (1) Study the knowledge of Thailand in 8 dimensions (2) Study the discourse that communicates to create Thai consciousness and 3) presenting rhetorical arts to create a sense of Thai people It is qualitative research. Collect information from documents and key informants. research tools are the content summary form and the interview form, data analysis, synthesis and group discussion. A descriptive summary of the research results. Offer a qualified person to certify the research results were found as follows;

1) Knowledge about the Thai nation There are 8 dimensions of creative craftsmanship, including the human science dimension. Thai people have a habit of dreaming. and high imagination Social science dimension, considerate, honor and respect seniors jurisprudence They adapt every rule to their own context. Geographical dimensions, a blender it is the center of many races. Education dimension, memorizing mechanic, education system, teaching to memorize and follow Cultural dimensions, imitators, adaptations, adaptations from other cultures Political science, patriotic, from cultivating nationalism and economic dimensions, dependent on economic monopoly and dependent on wealth.

2) The discourse in the Thai national anthem is to create love, consisting of love in a fertile land. love oneness love independence even have to sacrifice something and love peace not oppressive, aiming to coordinate benefits Adopt a good model

3) Rhetoric to create a sense of the nation, which is to glorify the institution consisting of Thailand as a single kingdom. There is a distinctive feature. integrated application Maintaining a nation through the presence of institutions and good governance is a management approach that is suitable for Thai society.

The new body of knowledge is that Thailand can remain a nation until today. because there is love in the institution

Keywords: Thainess; Thai people; Sense of nation

บทนำ

การปลูกสำนึกประชาชาติเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นของประเทศไทยได้ดำเนินการมาช้านาน ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ตัวอย่างสำคัญที่แสดงถึงความพยายามสื่อสารจากภาครัฐสู่ประชาชนคือ

การประดิษฐ์สร้างวาทกรรมที่ส่งเสริมให้ประชาชนแสดงความเคารพต่อธงชาติที่ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ความเป็นชาติไทย โดยครั้งแรกใช้การประกาศผ่านคลื่นวิทยุเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2485 เชิญชวนให้ประชาชนยืนตรงเคารพธงชาติไทย (Phuakson, 2003) และถือเป็นธรรมเนียมตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ด้วยถ้อยคำว่า “ธงชาติและเพลงชาติไทย เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นไทย เราจงร่วมใจยืนตรงเคารพธงชาติ ด้วยความภาคภูมิใจในเอกราชและความเสียสละของบรรพบุรุษไทย” ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงการแสดงออกทางสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่ส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักในความเป็นชาติที่สอดคล้องกับเนื้อหาเพลงชาติไทยที่ว่า “ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย เป็นประชารัฐ ไผทของไทยทุกส่วน อยู่ดำรงคงไว้ได้ทั้งมวล ด้วยไทยล้วนหมาย รักสามัคคี ไทยนี้รักสงบ แต่ถึงรบไม่ขลาด เอกราชจะไม่ให้ใครข่มขี่ สละเลือดทุกหยาดเป็นชาติพลี เถลิงประเทศชาติไทยทวี มีชัย ชโย” ซึ่งเป็นความพยายามปลุกพลังของคนในชาติให้ตระหนักและเกิดสำนึกรักมาตุภูมิ เพื่อลดปัจจัยเงื่อนไขความขัดแย้งจากความไม่เข้าใจกัน (Kamutphisamai, 1982) ความท้าทายของการเกิดสำนึกร่วมและความยั่งยืนของชาติไทย คือ ยังขาดแนวทางเสริมสร้างสำนึกประชาชาติที่สามารถส่งผ่านและเข้าถึงเยาวชนเพราะยังพบคำถามต่อประเด็นความรักชาติและทิศทางก้าวอย่างของชาติ รวมถึงรากวัฒนธรรมที่เคยนำสังคมไทยถูกทำลายรุกรานจากคนที่เข้าใจวัฒนธรรมอื่นมากกว่า ทำให้ความโดดเด่นด้านการผสมผสานและความหลากหลายที่บรรพบุรุษได้เคยรังสรรค์ไว้ถูกกลืนจนไม่เหลือเค้าโครงเดิม

การเสริมสร้างสำนึกประชาชาติ สำนึกใหม่ต้องเป็นสำนึกใหญ่ โดยแนวทางการศึกษาที่ผ่านมาเน้นอุดมคติแห่งความเป็นรัฐชาติยุคใหม่ ที่มุ่งสร้างสำนึกร่วมของคนในชาติ เพื่อให้ถึงระดับที่สามารถประกาศได้ว่า “เถลิงประเทศชาติไทยทวี มีชัย ชโย” ดังปรากฏในเพลงชาติไทย หากแต่ยังขาดแนวทางที่สามารถปรับ Mindset ใหม่สำหรับประชาชนในด้านสำนึกต่อรากเหง้าและสำนึกต่อความเป็นชาติ รวมทั้งขาดช่องทางที่สามารถเข้าถึงเยาวชนและประชาชนทั่วไป เพราะมีเพียงช่องทางที่ทำหน้าที่ส่งเสริมความรู้ด้านสำนึกประชาชาติ คือ การจัดการการศึกษาในระบบ โดยครูวิชาชีพในระดับโรงเรียน วิทยาลัยและระดับมหาวิทยาลัยเพียง 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ นอกกระบบและตามอัธยาศัย (Ministry of Education, 2008) ส่วนการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมสำนึกประชาชาติ มีเนื้อหาในวิชาประวัติศาสตร์ไทย วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ดังนั้นเนื้อหาวิชาศิลปะส่งเสริมสำนึกประชาชาติ จึงศึกษาจากหนังสือเรียนดังกล่าวและยังมีการประดิษฐ์วาทกรรมสำคัญในเพลงชาติไทยที่แสดงถึงความ เป็นมา การดำรงอยู่ ความเสียสละรักษาเอกราชและความรุ่งเรืองของชาติไว้ จึงจำเป็นต้องถอดความหมาย ความสำคัญมาใช้สื่อสารและนำเสนอเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่สอดคล้องกัน

การสร้างสรรคบทวาทศิลป์เพื่อส่งเสริมสำนึกประชาชาติไทยในครั้งนี้ เก็บข้อมูลจากหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ในช่วงชั้นที่ 4 คือ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายและชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ ซึ่งเป็นระดับชั้นที่วางเป้าหมายให้ผู้เรียนได้เลือกแนวทางการศึกษาเฉพาะตามความถนัดและความต้องการเพื่อวางแผนเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น (Office of the Education Council, 2013) นอกจากนั้นในการเลือก

วิจัยเอกสารนี้ ทำให้ทราบนัยยะความคิดที่ใช้ปลูกฝังความเข้าใจประวัติศาสตร์ชาติไทยในมิติต่าง ๆ และสรุปเป็นข้อค้นพบการสร้างสรรค์ที่คล้ายตำนาน นิทานที่ชุมชนบูรพกาลได้สืบทอดกันมา ปรากฏอยู่ในรูปแบบวรรณกรรมบอกเล่า (Oral Literature) หรือบันทึกประวัติเชิงตำนานและพงศาวดาร ทั้งมีสัญลักษณ์เชิงเหนือจริงและเกินจริงให้เห็นอยู่เสมอ (Wongthet, 2016) สังคมที่ถูกตำนาน นิทาน เป็นสังคมที่ขาดจินตนาการ ส่งผลให้ขาดพลังการสร้างสรรค์ทั้งด้านวรรณกรรม เศรษฐกิจสร้างสรรค์ รวมถึงการเมืองที่สร้างสรรค์ รูปแบบเนื้อหาที่แสดงออกมาในรูปของสังคมที่ตกอยู่ในภาวะขัดแย้งระหว่างเก่ากับใหม่ หรือประเพณีนิยมกับสมัยนิยมและความเป็นจริงกับเรื่องเกินจริง การแสดงออกจึงมักผสมผสานความเป็นจริงกับจินตนาการเหนือจริงไว้ด้วยกัน จนเกิดผลวิธีในรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า Magical Realism มีลักษณะเป็นงานเชิงสร้างสรรค์

บทความวิจัยนี้นำเสนอผลวิจัยเชิงสร้างสรรค์ความจริงให้เหนือจริง ซึ่งในบางครั้งความเป็นจริงอันมหัศจรรย์ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการวิจัยเชิงเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความสร้างบทสรุปโดยผู้วิจัยและนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่างๆ และสรุปเป็นบทวาทศิลป์เพื่อสร้างสำนึกประชาชาติไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับชาติไทย 8 มิติ คือ มิติภูมิศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ นิติศาสตร์ วัฒนธรรมศาสตร์และมิติทางศึกษาศาสตร์
2. เพื่อศึกษาวาทกรรมที่ใช้สื่อสารสร้างสำนึกประชาชาติไทยในเพลงชาติไทย
3. เพื่อนำเสนอวาทศิลป์สำหรับส่งเสริมสำนึกประชาชาติไทย

การทบทวนวรรณกรรม

การสร้างสำนึกพลเมืองเป็นความพยายามปรับคุณลักษณะพลเมืองให้สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยตามวิถีไทยแต่ละยุคสมัย อาทิ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลกพรรณมณี ทรงค้นพบคุณธรรมที่สำคัญของชนชาติไทย คือ ปราศจากการเบียดเบียนและมีความฉลาดประสานประโยชน์กับชาติอื่น ส่วนด้านวิถีไทยสมัยก่อนการตรากฎหมายสมัยใหม่ มีหลักความรับผิดชอบร่วมกันของชุมชน (Communal Liability) เพื่อให้พลเมืองเกิดสำนึกในพันธะต่อส่วนรวม มีสำนึกผูกพันที่จะรับผิดชอบร่วมกันอย่างยั่งยืน ส่วนคำสอนของศาสนาที่ส่งเสริมให้เป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เช่น พุทธศาสนา เน้นเมตตา ไม่เอาเปรียบ เสมอภาคในการแก้ปัญหา เคารพความเลื่อมใสด้วยสติปัญญา ตระหนักในอนิจจัง ไม่ยึดติด ยอมรับความหลากหลาย เป็นต้น สำหรับในศาสนาคริสต์ เน้นความรักในเพื่อนมนุษย์เป็นสำคัญ ศาสนาฮินดู เน้นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและศาสนาอิสลาม เน้นความเสมอภาคและการบริจาค เป็นต้น (King Prajadhipok's Institute, 2012)

การเปลี่ยนแปลงสังคมกับการเกิดสำนึกท้องถิ่นนิยมของคนอีสาน พ.ศ. 2475– 2500 พบว่า พัฒนาการรัฐไทยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ที่มีต่อการเมืองและสังคมจากการยึดอำนาจทำให้คณะราษฎรมีบทบาทและกำหนดความหมายของรัฐขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับการขยายตัวของการเมืองภาคพลเมือง สถาปนารัฐธรรมนูญเป็นหลักการปกครอง ถ้าย้อนอำนาจจากกลุ่มเดิมมาสู่ประชาชนผ่านระบบการเลือกตั้ง ทำให้สิทธิเสรีภาพพลเมืองเท่าเทียมกัน เป็นการนำความคิด ความต้องการของคนในสังคมไปสู่การสร้างนิยามความหมายของชาติขึ้นมาใหม่ จากที่เคยยึดติดอยู่กับสถาบันกษัตริย์ ให้เปลี่ยนเป็นความหมายว่า บ้านเมืองนี้เป็นของราษฎร ทำให้รัฐเป็นของประชาชน หรือรัฐประชาชาติ (Nation State) (Singsuwan, 2014)

รัฐไทยเริ่มในปลายพุทธศตวรรษที่ 18 มีรัฐเกิดขึ้น ได้แก่ รัฐสุโขทัย รัฐอโยธยา รัฐสุพรรณภูมิ รัฐหริภุญชัย รัฐล้านนา รัฐล้านช้างและรัฐนครศรีธรรมราช ซึ่งไม่มีรัฐใดเป็นศูนย์กลาง แต่รัฐสุโขทัย สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช มีความสำคัญในฐานะรัฐผู้นำ ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 20 อาณาจักรอยุธยากลายเป็นศูนย์กลางนานถึง 417 ปี และสิ้นสุดลงเมื่อ พ.ศ. 2310 สมเด็จพระเจ้าตากสินได้ตั้งกรุงธนบุรีเป็นศูนย์กลางแทนและสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกได้ย้ายมาสร้างกรุงรัตนโกสินทร์เป็นศูนย์กลางรัฐไทยถึงปัจจุบัน ด้านการปกครอง พระมหากษัตริย์มีอำนาจเด็ดขาดทางการเมือง ทรงอยู่เหนือกฎหมาย เป็นเจ้าชีวิตหรือสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ส่วนการพัฒนาคนอาศัยวัดและพระเป็นผู้สอน ต่อมาใช้กลไกรัฐให้ยอมรับอำนาจจากศูนย์กลาง ใช้กองทัพและระบบราชการ สร้างข้าราชการที่ดี พลเมืองที่ดี ส่วนระบบการศึกษามีหลักสูตรแกนกลางซึ่งเป็นการใช้อำนาจรัฐบังคับและควบคุมอุดมการณ์ ในสมัยรัชกาลที่ 6 กลไกอุดมการณ์ถูกท้าทายมากขึ้น ข้าราชการและพ่อค้าได้วิจารณ์กลไกของรัฐ ประกอบกับวิกฤติเศรษฐกิจโลก ทำให้ไม่สามารถรักษาเจ้าหน้าที่รัฐไว้ได้ ถูกลดทอนอำนาจ เพราะไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ เกิดวิกฤติศรัทธาต่อสถาบัน จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงมาปกครองระบอบประชาธิปไตยเมื่อ พ.ศ. 2475 ซึ่งเกิดขึ้นเหมือนกับรัฐอื่น ๆ ทั่วโลก เพียงแต่ไม่ได้สูญเสียเลือดเนื้อและชีวิตเหมือนกับในประเทศอื่น ๆ (Suwan, 2011)

เพลงชาติแสดงถึงความเป็นชาติของประชาชนและแสดงฐานะทางการเมืองว่าเป็นเอกราชไม่ขึ้นแก่ใคร เป็นเครื่องหมายและเป็นกลืนไวยาวัจจธรรมของชาติ ที่มาของเพลงชาติมี 3 ลักษณะ คือ 1) มาจากเพลงที่ประชาชนมีความศรัทธานิยมชมชอบ เช่น เพลงก็อดเซฟเดอะควีน (God Save The Queen) ของสหราชอาณาจักร เพลง Land der Berge, Land am Strome ของออสเตรีย เป็นต้น 2) เกิดจากความกดดันทางการเมือง จากการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองและวัฒนธรรม เช่น เพลงลามาร์แซแยส (La Marseillaise) ของฝรั่งเศส เพลงชาติไทยของประเทศไทย เป็นต้น และ 3) เกิดขึ้นโดยลัทธิชาตินิยม เช่น ไมเคิล อีแวนโนวิช กลินกา คีตกวีรัสเซีย ได้ประพันธ์เพลงการต่อสู้เพื่อปลุกเร้าให้รักชาติ เกิดความคิดชาตินิยม การใช้เพลงชาติเป็นเครื่องหมายแบ่งแยกดินแดน ศาสนา เชื้อชาติและ

ผลประโยชน์ออกจากกัน ซึ่งแนวคิดนี้ได้แผ่ขยายไปยังกลุ่มเชื้อชาติต่าง ๆ อย่างกว้างขวางและเกิดบทเพลงปลุกเร้าให้เกิดความรักชาติมากขึ้นจากคีตกวีต่างๆ (Charoensuk, 1999)

สรุปผลการทบทวนวรรณกรรม ทำให้ทราบพัฒนาการของรัฐบาลไทยและความพยายามสร้างสำนึกพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับการสื่อสารทางการเมืองและการสร้างแนวคิดชาตินิยมผ่านระบบการเมืองการปกครองซึ่งยังไม่บรรลุผลสัมฤทธิ์ในการสร้างสำนึกประชาชาติเพราะยังขาดเนื้อหาและการสื่อสารที่สามารถเข้าถึงประชาชนกลุ่มต่าง ๆ จึงควรศึกษาเพื่อสร้างสรรค์วาทศิลป์ที่สร้างความเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนาให้เกิดสำนึกประชาชาติไทย

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยจากแนวคิดรากวัฒนธรรมแนวคิดชาตินิยมและแนวคิดชาติประชาธิปไตยไว้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ มีรายละเอียดการดำเนินการ ดังนี้

1) **ระเบียบวิธีวิจัย** เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพพร้อมกับการวิจัยเอกสาร เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการสอน การวิจัยและการทำงานในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องและจัดประชุมสนทนากลุ่มเพื่อสร้างบทสรุปงานวิจัย นำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิรับรองผลการวิจัยและนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาความ

2) **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** ประกอบด้วยตารางวิเคราะห์เนื้อหาและแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก

3) **การหาคุณภาพเครื่องมือวิจัย** โดยการตรวจสอบด้วยตนเองด้านความถูกต้องตรงประเด็นตามวัตถุประสงค์และให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาเพื่อวัดคุณลักษณะ พหุติกรรม และเนื้อหาสาระให้มีประสิทธิภาพและถูกต้องตามความเป็นจริง (Worakittasemsakul, 2011) โดยการพิจารณาคัดชั้นความสอดคล้องระหว่างคำถามกับวัตถุประสงค์ เลือกใช้คำถามที่มีค่าความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ส่วนที่มีค่าไม่ถึง 0.5 ถือว่าใช้ไม่ได้ ต้องปรับปรุงแก้ไขใหม่

4) **การปฏิบัติการด้านจริยธรรมวิจัยในมนุษย์** เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนในทุกประเด็นไม่ก่อให้เกิดปัญหาทางจริยธรรม โดยขอรับการพิจารณารับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ต่อหน่วยจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ให้รับรองก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัย

5) **ข้อพิจารณาด้านการคัดลอกผลงานวิจัย** ทำความเข้าใจนิยามการคัดลอกผลงานให้ชัดเจน อ้างอิงแหล่งข้อมูลตามรูปแบบที่กำหนด นำเสนอแนวคิด จำนวนของผู้วิจัยให้เห็นปรากฏเป็นที่ประจักษ์และตรวจสอบสัดส่วนความซ้ำซ้อนของงานวิจัย

6) **การเก็บรวบรวมข้อมูล** ดำเนินการเก็บข้อมูลจากเอกสาร โดยวิเคราะห์จากความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย นำมาอ้างอิงเป็นข้อค้นพบและข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งได้มาจากคัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์และนำเสนอในที่ประชุมสนทนากลุ่มย่อย เพื่อร่วมวิเคราะห์ข้อมูล ตีความสร้างบทสรุปเป็นข้อค้นพบงานวิจัย

7) **การวิเคราะห์ข้อมูล** วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร แบบสัมภาษณ์และจัดสนทนากลุ่มจำแนกประเภท ชนิดข้อมูลในเหตุการณ์โดยไม่ใช้ทฤษฎี วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ ตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลแบบอุปนัยและสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่เป็นรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็นตามประเด็นหลัก ประเด็นย่อยและตีความสร้างบทสรุปเป็นข้อค้นพบการวิจัย

8) **การรับรองผลการวิจัย** โดยนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์แขนงต่างๆ จำนวน 10 ราย รับรองผลการวิจัยก่อนการเผยแพร่

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับชนชาติไทย มีดังนี้

การศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์โดยหลักฐานลายลักษณ์อักษรและหลักฐานอื่น ๆ เช่น ภาพถ่าย แอ็บเสียง หลักฐานทางโบราณคดี เป็นต้น เพื่อฟื้นอดีตหรือจำลองอดีตขึ้นมาใหม่ทำให้เรื่องราว กิจกรรม เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มีความน่าเชื่อถือ ถูกต้องเป็นความจริงหรือใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด เพราะได้มีการศึกษาที่เป็นระบบอย่างมีขั้นตอน

ความเป็นมาเกี่ยวกับชนชาติไทย ในดินแดนแห่งนี้มีมนุษย์อยู่อาศัยมาแล้วประมาณ 40,000 ปี เดิมมีชาวมอญ เขมรและมลายูปกครองพื้นที่ มีอาณาจักรใหญ่ เช่น พุณาน ทวารวดี หริภุญชัย เขมร และตามพรลิงก์ บรรพบุรุษไทยสยามจัดอยู่ในกลุ่มชาวไท-ไต อยู่แถบเดียนเบียนฟูในคริสต์ศตวรรษที่ 5 ถึง 8 เริ่มอาศัยในดินแดนปัจจุบันคริสต์ศตวรรษที่ 11 มีรัฐชาวไทเกิดขึ้นจำนวนมากในคริสต์ศตวรรษที่ 13 พ.ศ. 1780 พ่อขุนบางกลางหาว รวบรวมกำลังต่อต้านขอมและตั้งอาณาจักรสุโขทัย ส่วนด้านเหนือ พญามังราย ตั้งอาณาจักรล้านนา ในปี พ.ศ. 1839 มีเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางในแถบลุ่มแม่น้ำปิง ส่วนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง มีรัฐในบริเวณเพชรบุรี สุพรรณบุรี ลพบุรีและอยุธยา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ จัดการปกครองแบบพลเรือนกับทหารและจตุสดมภ์ ซึ่งใช้มาถึงสมัยรัชกาลที่ 5 และทรงริเริ่มระบบเจ้าขุนมูลนาย ประชากรส่วนใหญ่เป็นไพร่ใช้แรงงานปีละ 6 เดือน กรุงศรีอยุธยาเริ่มติดต่อกับชาติตะวันตกเมื่อ พ.ศ. 2054 และตกเป็นประเทศราชของราชวงศ์ตองอู เมื่อ พ.ศ. 2112 สมเด็จพระนเรศวรทรงประกาศอิสรภาพในอีก 15 ปีต่อมา ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ มีการติดต่อกับชาติตะวันตกจนรุ่งเรืองแต่เกิดความขัดแย้งภายในและเมื่อเกิดสงครามกับราชวงศ์อลองพญา ทำให้เสียกรุงเมื่อปี พ.ศ. 2310 พระเจ้าตากสินทรงรวบรวมแผ่นดินและขยายอาณาเขต แต่เมื่อเกิดความขัดแย้งภายใน จึงถูกสำเร็จโทษโดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แห่งราชวงศ์จักรี ซึ่งได้สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นในปี 2325 ต่อมาในรัชกาลที่ 5 มีการพัฒนาสยามเพราะสภาพสังคมเข้าสู่ภาวะสมัยใหม่ไม่เท่ากัน เกิดช่องว่างทางสังคม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างสำนึกความเป็นชาติในหมู่ชนชั้นนำ การตั้งกองเสือป่าทำให้สมาชิกพ้นจากกรอบราชการและนับถือประมุขจากเหตุการณ์นายทหารชั้นผู้น้อยคบคิดเปลี่ยนแปลงการปกครองแต่ถูกจับได้ พระองค์จึงแต่งตั้งเสนาบดีที่ได้รับการศึกษาในยุโรปมาร่วมแก้ไขปัญหางบประมาณขาดดุลและประชาสัมพันธ์เผยแพร่พระราชนิพนธ์ทางสื่อ โดยย้าแนวคิดส่งเสริมวิถีชีวิตและธรรมเนียมแบบตะวันตก อาทิ การมีนามสกุล กีฬาฟุตบอล ธรรมเนียมฟัวเดียวเมียเดียว ส่งเสริมการศึกษาแผนใหม่ สถาปนาจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัยและจัดการศึกษาระดับบัณฑิต เป็นต้น นอกจากนั้นยังเผยแพร่แนวคิดชาตินิยมทางการเมืองและชาตินิยมทางเศรษฐกิจเพื่อขจัดอิทธิพลชาวจีนในระบบเศรษฐกิจสยาม ส่งเสริมให้ราษฎรรวมกลุ่มโดยไม่แบ่งวรรณะ รู้จักตัดสินโดยยึดหลักเสียงข้างมากและกระตุ้นการอภิปรายสาธารณะในสื่อต่าง ๆ จัดหาเรือรบที่ทันสมัยและเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่หนึ่งเพื่อประโยชน์ในการเลิกสนธิสัญญาไม่เป็นธรรม ทำให้สยามได้รับอิสระในการจัดเก็บภาษีอากรและยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้สำเร็จ แต่เมื่อรายได้ของรัฐลดลงจากผลของเศรษฐกิจตกต่ำ ต้องกู้เงินต่างประเทศ ทำให้ในรัชกาลต่อมา เกิดความไม่สงบและปัญหาเศรษฐกิจ การลดงบประมาณทำให้เกิดปัญหาในหมู่ข้าราชการ จนเปลี่ยนแปลงการปกครองและคณะราษฎรเข้ามามีบทบาททางการเมือง หลังสงครามโลกครั้งที่สองยุติในปี 2488 ประเทศไทยไม่เป็นผู้แพ้สงครามเพราะสามารถบอกเลิกสถานะสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรได้ ในระหว่างสงครามเย็น ได้เข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกา ส่วนผลของรัฐประหารโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปี 2500 ทำให้คณะราษฎรหมดอำนาจ มีการรื้อฟื้นพระราชอำนาจ สงครามเวียดนามเร่งให้เกิดการพัฒนาและเกิดความเหลื่อมล้ำในประเทศ เกิดสำนึกทางการเมืองของชนชั้นกลาง เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นำมาซึ่งยุครัฐบาลประชาธิปไตย แต่สิ้นสุดลงด้วยการรัฐประหารในปี 2519 คอมมิวนิสต์ยุติลงในปี 2523 ด้วยนโยบายทางการเมือง การปกครองของไทยสลับกันระหว่างเผด็จการทหารและประชาธิปไตยระบบรัฐสภา ระบบเศรษฐกิจกลับมาเติบโตจนถึงปี 2540 ผลของค่าเงินบาทอ่อนตัวเฉียบพลัน ทำให้เกิดวิกฤติการณ์ทางการเมืองระหว่างฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายต่อต้านรัฐบาลมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน (Office of the Non-Formal and Informal Education, 2019)

ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ว่าทกรรมสร้างสำนึกประชาชาติในเพลงชาติไทย มีดังนี้

เพลงชาติไทยสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คือ เพลงสรรเสริญพระบารมีซึ่งใช้ถวายความเคารพพระมหากษัตริย์ตามธรรมเนียมสากล ต่อมาในปี พ.ศ. 2475 คณะราษฎรได้ประกาศใช้เพลงมหาชัยเป็นเพลงชาติไทย แต่ไม่ได้รับความนิยมจึงเปลี่ยนเป็นเพลงชาติที่แต่งทำนองโดยพระเจนดุริยางค์แทน ส่วนเพลงชาติไทยฉบับปัจจุบัน เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2482 ซึ่งสยามเปลี่ยนชื่อเป็นไทย จึงประกวดเนื้อร้องเพลงชาติให้สอดคล้องชื่อประเทศ กำหนดให้เนื้อร้องยาว 8 วรรคและปรากฏคำว่า ไทย อยู่ในเพลงชาติ และได้รับรองฉบับของพันเอกหลวงสารานุประพันธ์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2482 ส่วนแนวปฏิบัติการเคารพเพลงชาติเริ่มสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในปีพ.ศ. 2485 กำหนดให้เพลงชาติเป็นหนึ่งในอาณัติสัญญาณในการเคารพธงชาติ เมื่อมีการชักธงขึ้นลงต้องแสดงความเคารพโดยการยืนตรง หันหน้าไปทางเสาธงหรือสถานที่ชักธงด้วยอาการสำรวม จนกว่าเพลงชาติจะสิ้นสุดลง ปัจจุบันมีการบรรเลงเพลงชาติ ในเวลา 08.00 น. และ 18.00 น. ผ่านทางวิทยุกระจายเสียงและสถานีโทรทัศน์ในประเทศไทย

เพื่อแสดงให้เห็นถึงสำคัญของเพลงชาติ แสดงถึงความเป็นเอกราช ความสามัคคีปรองดอง เป็นตัวแทนปลูกเราให้ระลึกถึงความพยายามของบรรพบุรุษรวมทั้งสื่อถึงวัฒนธรรมประเพณี บอกเล่าเรื่องราวของแผ่นดิน ความเสียสละเพื่อดำรงชาติไทยให้ยืนยง เป็นบทเพลงแห่งความเคารพ สามัคคี เมตตาและเห็นคุณค่าของแผ่นดิน โดยความหมายเพลงชาติไทย คือ “ประเทศไทยเป็นที่รวมของคนไทย ทุกหนทุกแห่งเป็นของคนไทย ชาติไทยดำรงอยู่ได้ เพราะคนไทยมีความสามัคคี คนไทยเป็นผู้รักความสงบ แต่ถึงคราวรบก็ไม่เกรงกลัว คนไทยจะไม่ยอมให้ใครมาย่ำยีเอกราชของชาติไทยเป็นอันขาด เราพร้อมใจกันสละเนื้อและชีวิตเพื่อชาติ ชาติไทยจะได้อยู่ด้วยความรุ่งเรืองและมีชัยชนะต่อไป” (Si Mahayana, 2012)

ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า วาทศิลป์สำหรับสร้างสำนึกประชาชาติไทย มีความสำคัญเพราะที่ผ่านมาสำนึกประชาชาติ ค่านิยมและสัญลักษณ์ความเป็นไทยถูกมองข้ามจนหาย เช่น การแต่งกายชุดไทย การรับประทานอาหารไทย เป็นต้น แนวทางสื่อสารเพื่อสร้างสำนึกประชาชาติให้ตระหนักถึงความสำคัญ โดยการศึกษาจากหนังสือเรียนและเพลงชาตินั้น มีเนื้อหาสำคัญที่บ่งบอกความเป็นราชอาณาจักรหนึ่งเดียวที่เป็นปึกแผ่นที่มั่นคง ซึ่งบรรพบุรุษได้รวบรวมไว้ แม้จะผ่านการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาแต่ยังสามารถรักษาประเทศชาติให้อยู่รอดและเจริญรุ่งเรืองด้วยความสามารถของผู้นำ จึงควรให้ความสำคัญกับความเป็นชาติที่มั่นคง มีสถาบันหลักที่ควรเชิดชูไว้และร่วมกันสร้างระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยในบริบทของประเทศไทยให้ยั่งยืนสืบไป

อภิปรายผลการวิจัย

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 คือ องค์ความรู้เกี่ยวกับชาติไทย 8 มิติ สรุปและนำเสนอด้วยคำว่า THAILAND โดยแต่ละตัวอักษรนำใช้แทนคำซึ่งมีความหมายถึงคุณลักษณะที่โดดเด่นของชนชาติไทยในแต่ละมิติ ดังนี้

1. มิติมนุษยศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า Think มีที่มาจากการที่ชนชาติไทย เป็นชนชาติที่มีจินตนาการสูง มีความคิดเพื่อฝัน คิดสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ด้วยสติปัญญาและมโนคติที่เป็นลักษณะเฉพาะของเผ่าพันธุ์
2. มิติสังคมศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า Honor ซึ่งมีที่มาจาก ระบบสังคมไทยที่ให้ความเคารพนับถือและให้เกียรติผู้ใหญ่ เชื้อพ้องระบบอาวุโส ใช้การแก้ไขปัญหาคัดแย้งด้วยการยอมรับอำนาจ
3. มิตินิติศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า Adjustable มาจาก รูปแบบของระเบียบ กฎเกณฑ์ของสังคมไทย เป็นการปรับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้เข้ากับลักษณะนิสัยแบบไทย ซึ่งไม่มีการบังคับที่เข้มงวดกวดขันเกินไป เป็นการกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ที่ค่อนข้างยืดหยุ่น ไม่มีกฎเหล็กที่ตายตัว
4. มิติภูมิศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า International มีที่มาจากพื้นที่แผ่นดินไทยทั้งมวลเป็นศูนย์รวมของผู้คนหลากหลายพันธุ์ ซึ่งได้มาอยู่ร่วมกันในผืนแผ่นดินไทยอย่างอิสระเสรี และได้รับการสนับสนุนอุ้มชูให้อยู่ได้อย่างร่มเย็นเป็นสุข ภายใต้พระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ทุกยุคสมัย

5. มิตติศึกษาศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า Learn มีที่มาจากระบบการศึกษาเรียนรู้ของชนชาติไทย ตั้งแต่อดีตกาลเป็นจัดการศึกษาแบบท่องจำ สอนให้จดจำและคนไทยมีนิสัยช่างจดจำก่อนนำไปใช้ ต่อ ยอดจากสิ่งที่เคยเรียนรู้มาก่อนจากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน

6. มิตติวัฒนธรรมศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า Adapted มาจากความสามารถของบรรพชนไทยในการ คัดแปลง ประยุกต์ ปรับตัว เลียนแบบวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ อาหารการกินและแนวปฏิบัติ ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันมาจากแขกหรือผู้มาเยือนทั้งในภูมิภาคเดียวกันและภูมิภาคอื่นๆ ส่งผลให้ วัฒนธรรมไทยเป็นวัฒนธรรมแห่งการปรับประยุกต์และผสมผสานจากหลากหลายวัฒนธรรม

7. มิตติรัฐศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า Nationalisms มาจากการใช้แนวคิดชาตินิยมในการปกครอง และการสร้างความเป็นปึกแผ่นของชาติ เน้นความเป็นไทย เชิดชูสถาบันหลักที่สำคัญของประเทศ อาทิ สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สถาบันการเมือง สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา เป็นต้น

8. มิตติเศรษฐศาสตร์ สรุปด้วยคำว่า Dependent มาจากพื้นฐานระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย เป็นระบบเศรษฐกิจแบบผูกขาด ที่ผ่านมาเป็นระบบที่พึ่งพามูลนาย ประชาชนคือไพร่ฟ้า ข้าของแผ่นดิน ที่สร้างผลผลิตให้กับประเทศและเจ้าของที่ดิน

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ วาทกรรมสร้างสำนึกประชาชาติไทยจากเพลงชาติ สามารถอธิบายได้ด้วย คำว่า LOVE ซึ่งแต่ละตัวอักษรมีที่มาและความหมาย ดังนี้

1. ตัวอักษร L มาจากคำว่า Land of abundance คือ แผ่นดินไทยเป็นดินแดนอุดมสมบูรณ์
2. ตัวอักษร O มาจากคำว่า Oneness คือ ชนชาติไทยมีความสมัครสมานสามัคคีกัน
3. ตัวอักษร V มาจากคำว่า Victory คือ ประเทศไทยเป็นชาติเอกราช ชื่นชอบชัยชนะ แม้ต้อง เสียสละบางอย่าง ชอบพินันชนต่อ ชอบความสนุกสนาน ชอบเสียง กล้าได้กล้าเสีย
4. ตัวอักษร E มาจากคำว่า Emulate คือ บรรพชนไทยมีคุณลักษณะสำคัญคือ ปราศจากการ เบียดเบียนและมีความฉลาดในการประสานประโยชน์ของชาติไทยกับชาติอื่น ชอบการประยุกต์และการ นำแบบอย่างที่ดีมาปรับประยุกต์ใช้

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คือ วาทกรรมสร้างสำนึกประชาชาติไทย สามารถสรุป และอธิบายได้ด้วยคำว่า “KING” ซึ่งแต่ละตัวอักษรแทนคำซึ่งมีความหมาย ดังนี้

1. ตัวอักษร K มาจากคำว่า Kingdom มีความหมายว่า ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรหนึ่งเดียว ผู้ใดจะคิดเห็นและกระทำการให้เป็นอย่างอื่นไปไม่ได้การเป็นปึกแผ่นที่มั่นคงได้ เกิดจากการรวบรวม ผืนแผ่นดินให้เป็นปึกแผ่น โดยไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนาที่อยู่ร่วมกันในแผ่นดินไทย
2. ตัวอักษร I มาจากคำว่า Integrations มีความหมายว่า การปรับเปลี่ยนประเทศไทยตามกาล สมัยเป็นหนทางการอยู่รอดและเป็นหนทางแห่งความเจริญรุ่งเรืองของชาติ ความสามารถในการบูรณา การของผู้นำแต่ละยุคสมัยทำให้ประเทศผ่านพ้นวิกฤติการณ์ต่าง ๆ มาได้

3. ตัวอักษร N มาจากคำว่า Nationalism มีความหมายว่า การสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงมาได้จนถึงทุกวันนี้ เริ่มต้นด้วยการเชิดชูชาติและให้ความสำคัญกับสถาบันหลักมาโดยตลอด

4. ตัวอักษร G มาจากคำว่า Good Governance มีความหมายว่า เชื้อมนิเทศนำชาติไทย คือ ธรรมาธิปไตยหรือประชาธิปไตยแบบไทย ประกอบด้วย 6 หลักการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบและหลักความคุ้มค่า ซึ่งล้วนเป็นหลักการพื้นฐานที่จำเป็นในการสร้างระบบบริหารจัดการที่ดีและเหมาะสมสำหรับสังคมไทย

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ คือ วาทศิลป์สร้างสำนึกประชาชาติไทย (THAILAND LOVE KING) หมายถึงว่า “ประเทศไทยคงความเป็นชาติได้จนถึงทุกวันนี้ เพราะมีความรักในสถาบัน” ดังรายละเอียดตามภาพนี้

“ประเทศไทยเป็นไทยได้จนถึงทุกวันนี้เพราะมีสถาบันฯ”

T: Think ชนชาตินักสร้างสรรค์

H: Honor ช่างเกรงใจและให้เกียรติผู้อาวุโส

A: Adjustable ช่างปรับเปลี่ยนและยืดหยุ่น

I: International ศูนย์รวมหลากหลายเผ่าพันธุ์

L: Learn สอนท่องจำให้ทำตาม

A: Adapted มีวัฒนธรรมผสมผสาน

N: Nationalisms ใช้แนวคิดชาตินิยมสร้างชาติ

D: Dependent เศรษฐกิจผูกขาดและพึ่งพิง

L: Land of abundance ดินแดนที่อุดมสมบูรณ์

O: Oneness ชาติแห่งชนที่เป็นหนึ่งเดียว

V: Victory ชาติเอกราชที่มีชัยชนะ

E: Emulate ไม่รุกรานและประสานประโยชน์

K: Kingdom เป็นราชอาณาจักรที่มั่นคง

I: Integrations ปรับเปลี่ยนเพื่อความรุ่งเรือง

N: Nationalism เชิดชูสถาบันหลักตลอดมา

G: Good Governance ยึดหลักธรรมาภิบาล

ภาพที่ 2 บทวาทศิลป์สร้างสำนึกประชาชาติไทย

สรุป

งานวิจัยนี้ มาจากการศึกษาข้อมูลในเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ นำไปสู่การสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับชาติไทย วาทกรรมสร้างจิตสำนึกและนำเสนอวาทศิลป์สร้างสำนึกประชาชาติไทย ซึ่ง

เป็นไปตามกรอบแนวคิดและสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทุกประการ รวมทั้งได้นำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงพัฒนาเป็นข้อค้นพบจากงานวิจัย

กิตติกรรมประกาศ

เนื้อหาในบทความนี้ นำมาจากโครงการวิจัยสร้างสรรค์บทวรรณศิลป์ 8 มิติ เพื่อสร้างสำนึกประเทศไทย ชุด “กว่าจะเป็นไทย นั้น” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ปีงบประมาณ 2564 ขอขอบพระคุณผู้บริหารสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ที่สนับสนุนทุนในการทำวิจัยนี้ ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงพัฒนา ขอขอบคุณคณาจารย์วิทยาลัยช่างศิลป์ รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ช่วยให้งานวิจัยนี้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทุกประการ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับชนชาติไทย 8 มิติ ทำให้เกิดความเข้าใจตลอดถึงความเป็นมาและคุณลักษณะที่โดดเด่นของชนชาติไทย จึงควรใช้ให้เป็นประโยชน์ในการสื่อสารบอกต่อให้เข้าถึงและจัดการเรียนการสอนในระดับต่างๆ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า วาทกรรมที่ปรากฏในเพลงชาติไทย คือ ความรัก ความสามัคคีและความเสียสละในการสร้างชาติไทยตั้งแต่บรรพบุรุษเป็นต้นมา สมควรที่จะได้รับการสืบสานและสืบทอดต่อไปจากคนในรุ่นปัจจุบัน หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญและปรับปรุงยกย่องให้เข้าถึงประชาชนทั่วไป

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า บทบาทศิลป์ที่ใช้สำหรับสร้างสำนึกประเทศไทย คือ การมีสถาบันหลักของชาติ ที่ยังคงเป็นเข็มทิศนำทางสำหรับสังคมไทยอยู่เสมอ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ สื่อสารต่อไปให้เห็นความสำคัญของการเชิดชูและนับถือสถาบันหลักของชาติ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบที่สำคัญ คือ THAILAND LOVE KING มีความหมายว่าชาติไทยคงความเป็นชาติได้จนถึงทุกวันนี้เพราะมีความเคารพรักในสถาบัน สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการสื่อสารสร้างสำนึกประเทศไทย การจัดการเรียนการสอนทั่วไป โดยควรให้ความสำคัญกับคุณลักษณะที่สำคัญทั้ง 8 มิติของชนชาติไทย ความเคารพรักในแผ่นดินไทยและการคงไว้ซึ่งสถาบันหลักของชาติไทย สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับผลการสื่อสารสร้างสำนึกประเทศไทยในสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่นและภูมิภาคต่าง ๆ

References

- Charoensuk, S. (1999). *National anthem*. Ruean Kaew Printing.
- Kamutphisamai, A. (1982). *The nationalist ideology of Thai leaders*. Thammasat University
- King Prajadhipok's Institute. (2012). *Citizenship and the future of Thai democracy (citizenship and the future of Thai democracy)* (13th ed.). King Prajadhipok's Institute.
- Ministry of Education. (2008). *Basic education core curriculum 2008*. Agricultural Cooperative Association of Thailand Printing House.
- Office of the Education Council Secretariat. (2013.) *Development of Thai basic education curriculum*. Office of the Education Council Secretariat Ministry of Education.
- Office of the Non-Formal and Informal Education. (2018) . *Thai national history*. Ministry of Education.
- Phuaksom. P, C. (2003). *Politics in the history of the Thai flag*. Matichon.
- Si Mahayana, E. (2012). *Standard master, history, grade 1*. Aksorn Charoenthat.
- Singsuwan, A. (2014). Social changes and origin on “Localism Consciousness” of Isan people between 1932 and 1957. *Praewa Kalasin Academic Journal Kalasin Rajabhat University* , 1(1), 9–30.
- Suwan, S. (2011). *State and the concept and theory of development*. Kasetsart University.
- Wongthet, S. (2016). *Suchit Wongthet: Creative literature based on legend siam column*. Thailand Matichon Daily newspaper published.
- Worakitkasemsakul, S. (2011). *Research methods in behavioral sciences and social sciences*. Udon Thani Word Art Printing.

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นายทวีวัฒน์ จิตติเวชกุล
วันเกิด	วันที่ 5 ธันวาคม 2519
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 61/650 ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	รับราชการ ตำแหน่ง อาจารย์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	ภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัยช่างศิลป์ ถนนหลวงพรต แขวงลาดกระบัง เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2541	รัฐศาสตรบัณฑิต (ร.บ) แขนงวิชาทฤษฎีและเทคนิคทางรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
พ.ศ. 2547	ส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์บัณฑิต (สส.บ) แขนงวิชาการสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
พ.ศ. 2557	รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ม) สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและนโยบายสาธารณะ วิทยาลัยทองสุข
พ.ศ. 2562	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด) สาขาวิชาการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์
เกียรติประวัติ	รางวัลวัฒนคุณาธร พ.ศ. 2563 (ประเภทผู้ทำคุณประโยชน์ต่อกระทรวงฯ) รางวัลข้าราชการพลเรือนดีเด่น พ.ศ. 2562 (รางวัลครูทองคำ) รางวัลคนดีศรีพัฒนศิลป์ พ.ศ. 2561 จากสถาบันพัฒนาศิลปิน
ผลงานด้านการวิจัย/งานสร้างสรรค์	
2562	งานวิจัยเรื่อง “วัฒนธรรมการบริหารทุนมนุษย์เพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษา ของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์”
2562	บทความการจัดการความรู้ “แนวปฏิบัติที่ดีในการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์)”
2561	บทความการจัดการความรู้ “แนวปฏิบัติที่ดีในการประเมินผลทดลองปฏิบัติหน้าที่ราชการของข้าราชการบรรจุใหม่”
2561	บทความวิชาการ “การพัฒนาคณาจารย์บรรจุใหม่โดยการใช้แนวคิดระบบพี่เลี้ยง”
2557	บทความวิชาการ “องค์ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมระบบบริหารงานบุคคล สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์”